

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI
DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ**

Şaban TATAR

**Yüksek Lisans Tezi
Din Eğitimi Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK
2013**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Şaban TATAR

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI
DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK

ERZURUM-2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

05/12/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

X Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[05/12/2013]

[Şaban TATAR]

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK danışmanlığında, Şaban TATAR tarafından hazırlanan bu çalışma 05/12/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Abbas ÇELİK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1
a. Araştırmanın Problemi	1
b. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
c. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar	8

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK EVRESİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ

1.1.ÇOCUKLUK EVRESİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....	10
1.1.1. Bebeklik Evresi (0-3 Yaş)	11
1.1.2. İlk Çocukluk Evresi (3-6 Yaş)	13
1.1.3. Son Çocukluk Evresi (6-11 Yaş).....	15
1.2. İLK ÇOCUKLUK EVRESİ DİNİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİMİ	17
1.2.1. Çocukluk Evresi Dini Gelişimin Temel Özellikleri	20
1.2.1.1. Himaye Altında Bulunma Duygusu	20
1.2.1.2. Kolay İnanırlık.....	23
1.2.1.3. Taklit ve Özdeşim	25
1.2.1.4. Soru Sormaya Düşkünlük.....	27
1.2.1.5. Ben Merkezilik (Egosantrizm).....	31
1.2.1.6. İnsan Benzeri Allah Tasavvuru (Antropomorfizm)	32
1.3. İLK ÇOCUKLUK EVRESİ DİN EĞİTİMİNDE AİLENİN YERİ VE ÖNEMİ...45	
1.3.1. Ailenin Tanımı ve Önemi	48
1.3.2. Ailede Dini Duygu Gelişiminde Uygulanacak Bazı Temel İlkeler	54
1.3.2.1. Yaşayarak Eğitim Yaklaşımı Benimsenmeli	54
1.3.2.2. Davranışlarda Tutarlı Olunmalı	68
1.3.2.3. Alternatif Davranış Örnekleri Sunulmalı	69
1.3.2.4. Sevgi Ve Şefkatle Yaklaşılmalı	71
1.3.2.5. Tatlı Dil Kullanılmalı	76
1.3.2.6. Hoşgörülü ve Müsamahakâr Davranılmalı.....	81

İKİNCİ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

2.1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI.....	87
2.1.1. Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları.....	87
2.1.2. Okul Öncesi Eğitimin Amaçları	88
2.1.3. Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri.....	89
2.2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI	90
2.2.1. Programla İlgili Genel Açıklamalar.....	90

2.2.2. Programın Temel Özellikleri.....	91
2.2.2.1. Çocuk Merkezlidir.....	91
2.2.2.2. Esneklik.....	92
2.2.2.3. Temalar/Konular Amaç Değil Araçtır.....	92
2.2.2.4. Problem Çözme ve Oyun Temelli Etkinliklerdir.....	92
2.2.2.5. Keşfederek Öğrenme Önceliklidir.....	93
2.2.2.6. Öğrenme Merkezleri Önemlidir.....	93
2.2.2.7. Büyük Grup, Küçük Grup ve Bireysel Etkinliklere Dengeli Bir Biçimde Yer Verilmesini Gerektirir.....	93
2.2.2.8. Yaratıcılığın Geliştirilmesi Ön Plandadır.....	93
2.2.2.9. Günlük Yaşam Deneyimlerinin ve Yakın Çevre Olanaklarının Eğitim Amaçlı Kullanılması Teşvik Edilir.....	94
2.2.2.10. Evrensel Ve Toplumsal Değerlere Yer Verilir.....	94
2.2.2.11. Öğretmene Özgürlük Tanır.....	94
2.2.2.12. Değerlendirme Süreci Çok Yönlüdür.....	95
2.2.2.13. Aile Eğitimi ve Katılımı Önemlidir.....	95
2.2.2.14. Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Uyarlamalara Yer Verir.....	96
2.2.2.15. Rehberlik Hizmetlerine Önem Verilir.....	96
2.2.3. Etkinlik Türleri ve Açıklamaları.....	96
2.2.3.1. Matematik Etkinliği.....	96
2.2.3.2. Drama Etkinliği.....	97
2.2.3.3. Okuma Yazmaya Hazırlık Etkinliği.....	97
2.2.3.4. Alan Gezisi.....	97
2.2.3.5. Sanat Etkinliği.....	98
2.2.3.6. Türkçe Etkinliği.....	98
2.2.3.7. Oyun Etkinliği.....	98
2.2.3.8. Müzik Etkinliği.....	98
2.2.3.9. Fen Etkinliği.....	99
2.2.3.10. Hareket Etkinliği.....	99
2.2.4. Aile, Öğretmen Ve Okul Öncesi Dönemin Önemi İle İlgili Açıklamalar.....	99
2.2.4.1. Okul Öncesi Dönemin Önemi İle İlgili Açıklamalar.....	99
2.2.4.2. Ailenin Önemi İle İlgili Açıklamalar.....	100
2.2.4.3. Öğretmenin Önemi İle İlgili Açıklamalar.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

3.1. SÖZLÜ ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ.....	105
3.1.1. Masal ve Hikâyeler.....	105
3.1.2. Şiir.....	107
3.1.3. Ninni.....	108
3.1.4. Bilmece.....	109
3.1.5. Dua.....	111
3.1.6. Atasözleri ve Deyimler.....	116

3.1.7. Diyalog	119
3.1.8. Biyografiler.....	120
3.2. TAKLİT ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ.....	123
3.3. OYUN ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ.....	126
3.4. İŞ (SANAT) ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ.....	131
3.5. MÜZİK ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ	133
3.6. MATEMATİK ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ	136
3.7. TÜRKÇE ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ	138
3.8. ÖZEL GÜN ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ.....	142

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA YARARLANILABİLECEK DİN EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİ

4.1. İYİLİK KUMBARAM.....	147
4.2. GÜZEL DAVRANIŞ ÇİÇEĞİM.....	150
4.3. TERTİPLİ VE DÜZENLİ MİYİM?	156
4.4. SOFRA KURALLARINI ÖĞRENİYORUM	158
4.5. DOĞAYI SEVİYORUM.....	161
4.6. HOŞGELDİN RAMAZAN.....	165
4.7. YANLIŞLARI DÜZELTİYORUM	168
4.8. BİR SORUM VAR ÇOCUKLAR	171
4.9. DİNİMİ ÖĞRENİYORUM.....	174
4.10. ALLAH BENİ SEVİYOR.....	179
4.11. KÜÇÜKLERİMİ SEVİYORUM	181
4.12. BÜYÜKLERİME SAYGI DUYUYORUM.....	183
4.13. BİR İYİLİKTE SEN YAP	185
4.14. PEYGAMBERİMİ DİNLİYORUM.....	188
4.15. HATALARIMI DÜZELTİYORUM	192
4.16. KIYMETİNİ BİLİYORUM	195
4.17. ANNEM VE BABAM BENİM İYİLİĞİMİ İSTER	199
4.18. DOĞRULUKTAN AYRILMIYORUM	202
4.19. PEYGAMBERİMİ TANIYORUM	204
4.20. BANA PEYGAMBERİMİ ANLAT	207
4.21. SÖZÜMÜ TUTARIM.....	209
SONUÇ	212
KAYNAKÇA.....	223
ÖZGEÇMİŞ.....	230

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Şaban TATAR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK

2013, 244 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Abbas ÇELİK

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK

Okul öncesi dönem, çocukların kişilik gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, eğitim adına kritik bir dönem olmasının yanında, çocuğun din duygusunun gelişiminin ve dinî konulara merakının da yoğun olduğu bir dönemdir. Bu yoğunluk günümüz araştırmacılarını okul öncesi döneme yönlendirmiş ve çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu dönem eğitim programı üzerinde ciddi anlamda bir değerlendirme yapılmamıştır.

Bu çalışma okul öncesi eğitim programı çerçevesinde din eğitimin verilebilirliği konusunu değerlendirmek, aynı zamanda da dini ve ahlaki değerlerin bu dönem çocuklarına nasıl kazandırılacağı ile ilgili bilgiler ortaya koyarak bu konuda var olan ihtiyaca cevap verebilme amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda da okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özelliklerine uygun, dini, ahlaki ve kültürel motifler ile zenginleştirilmiş bir muhteva ile desteklenmesinin çocukların dini gelişimlerine etkisini ve okul öncesi eğitim programının bu yönde geliştirilip geliştirilemeyeceği tezi araştırılmıştır. Bu yönüyle bakıldığında yapılan araştırma Türkiye’de bu güne kadar program üzerinde yapılan ilk çalışma olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada literatür taramasından elde edilen veriler ışığında Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak da okul öncesi dönem çocuklarına dini ve ahlaki eğitimin nasıl verilebileceği tezi irdelenmiş ve eğitim programının içerisine çocuğun pratik hayatta karşılaştığı dini pratikleri (düğün, mevlit, bayram, ramazan vb.) konu edinen kazanımların yerleştirilmesi halinde onların gelişim seviyelerine uygun din eğitimi verilebileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi, Din, Ahlak, Eğitim, Eğitim Programı

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL EDUCATION PROGRAM AND
RELIGIOUS EDUCATION

Şaban TATAR

Advisor: Assistant Professor Eyüp ŞİMŞEK

2013, Page 244

Jury: Prof. Dr. Abbas ÇELİK

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Assistant Professor Eyüp ŞİMŞEK

Pre-school period in which children's personality development largely finished is very important term for the education. Besides that, it is an intensive period in which children's sense of religious develops and also they are curious about religious issues. This intensity leads contemporary researchers to the pre-school period and has been done various scientific researches. However, has not been assessed this period's education program seriously.

This study has been prepared both to interpret teachability of religious education in the framework of pre-school education and to satisfy the present need in this area by way of presenting how can be gain to this term children religious and moral values. In accordance with this purpose, has been investigated the effect of children's religious development of supporting to pre-school period children via suitable for their growing qualification content enriched with religious, ethical and cultural motifs and the thesis of pre-school education program can be developed or not. Specifications in the development of children, the supporting the of a, and pre-school in this direction. From this perspective, this research is the first study in Turkey done on the program by this time.

In this study, literature review in the light of the data obtained from, child training and religious education and endeavored to present the relationship between pre-school education program and religious education in the light of the obtained datum. As a result, examined the thesis of how to train religious and moral education pre-school children and emphasized can be trained children appropriate religious education when acquirements which make a study of religious practices (wedding, Prophet's Birthday, Eid, Ramadan and so on.) children met in daily life put in the education program.

Keywords: Child Development, Religion, Morality, Education, Education Program

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜİFD	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
C.	: Cilt
DED	: Değerler Eğitimi Dergisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Ed.	: Editör
İÜİFD	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İFD	: İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜKKEFD	: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi
Kz.	: Kazanım
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Yay.	: Yayınları
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri

ÖNSÖZ

Eğitim, yaşam boyu çeşitli şekillerde devam eden bir süreçtir. Bu sürecin en önemli evresini ise insan beyninin ve sinir sisteminin oldukça hızlı bir gelişim gösterdiği, kazanılan davranış özelliklerinin, çocuğun karakterini sonradan değiştiremeyecek derecede etkilediği ilk altı yıllık dönem oluşturmaktadır. Zira yapılan araştırma bulguları okul öncesi dönemde kazanılan alışkanlıkların, becerilerin ve edinilen bilgilerin yaşamın ileri yıllarına taşınan etkileri olduğu, insanın, hayatı boyunca öğreneceği bilgilerin büyük bir çoğunluğunu ilk çocukluk evresinde öğrendiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Ayrıca bu dönemde edinilen bilgi ve tecrübelerin, bireyin gerek sağlıklı bir kişilik yapısı oluşturmada gerekse inanç ve değer yargılarının şekillenmesinde son derece etkili olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan da bu dönemdeki kazanımların hayatın ilerleyen aşamalarında iyi ya da kötü yönde gelişerek köklü alışkanlıklara dönüştüğü ve birey üzerinde derin izler bıraktığı üzerinde durularak okul öncesi eğitimin son derece önemli olduğu ve ihmal edilmemesi gerektiği tezi dile getirilmiştir. Bu durum, çocukların fiziksel, ruhsal, zihinsel olarak sağlıklı büyüme ve gelişmesinin, bilinçli bir okul öncesi rehberliğiyle mümkün olabileceğini göstermektedir.

Okul öncesi, çocukların kişilik gelişimlerinin büyük ölçüde olduğu, eğitim adına kritik bir dönem olmasının yanında din duygusunun gelişiminin ve dinî konulara merakının da yoğun olduğu dönem olması itibariyle de önem arz etmektedir. Zira bu dönemde alınan din eğitimi, çocuğun gençlik ve yetişkinlik döneminde sahip olacağı dini duruşun şeklini belirlemektedir. Örneğin özgüveni gelişmiş, Allah’a güven duygusuyla bağlı, kendisi ve toplum ile uyumlu, sevgi ve kardeşlik duyguları egemen, kanaatkâr, paylaşma ve yardımlaşma bilincine sahip, hoşgörülü, doğru sözlü, güvenilir olma gibi dini ve ahlaki değerlerin temeli büyük oranda bu dönemde atılmaktadır.

İfade edilen bu durum ilk çocukluk evresinin bu dönem çocuklarının genel eğitimleri yanında din eğitimleri açısından da büyük önem taşıdığını ve ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak ülkemizde şuan uygulanmakta olan eğitim sisteminde bu önem ihmal edilmektedir. Çocukların din ve ahlak eğitimi ile karşılaşmalarının ancak ilkökul 4. sınıftan itibaren okutulmaya başlanan DKAB dersi ile olması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Yaşamın kritik öneme sahip yıllarının 4-6 yaş aralığı olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda böylesi bir durumun hem geç kalınmış bir adım olacağını söyleyebilir hem de anne babalara çocukların dini gereksinimlerinin tek tedarikçisi olma gibi ciddi ve zor bir sorumluluk yükleyeceğini ifade edebiliriz. Günümüzün sosyal, kültürel ve ekonomik şartları aynı zamanda da ebeveyn yeterliliklerini göz önünde bulundurduğumuzda ise ailenin tek başına üstleneceği bu sorumluluğu yerine getirmede oldukça zorlanacağını da söylememiz gerekir.

İfade edilen bu durumdan hareketle okul öncesi dönemin düzenli bir din eğitimi açısından ihmal edilmemesi gerektiğini, bu amaçla da okul öncesi eğitim programının yapı ve içeriğinin yeniden düzenlenmesinin aciliyet arz ettiğini ifade edebiliriz. Böylesi bir düzenleme ile gerek Türk Milli Eğitimin gerekse Okul Öncesi Eğitimin öncelikli amaçları arasında yer alan çocukların, beden, zihin, ruh ve duygu dünyalarının dengeli ve sağlıklı olmasına aynı zamanda da onların insanî vasıflara sahip olarak yetişerek sağlam bir kişilik edinmelerine katkı sağlayabiliriz.

Çocuğun sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olması ile çocukluk döneminde alınan eğitim arasında yakın bir ilişkinin varlığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde çocukluk döneminde alınan sağlıklı bir din eğitiminin, verilen dini bilgilerin ve yapılan dini telkinlerin çocuğun daha sonraki dini hayatını derinden ve kalıcı olarak etkilediği üzerinde de durulmaktadır. İşte bu çalışma çocuğun ileriki yaşlarda sahip olacağı dindarlığın şeklini belirleyebilecek bir etkiye sahip olan din eğitiminin okul öncesi dönemde çocuklara nasıl verileceği, dini ve ahlaki değerlerin nasıl kazandırılacağı ve bunların okul öncesi eğitim programı ile nasıl ilişkilendirileceği ile ilgili önemli bir boşluğun doldurulmasının ihtiyaç olduğu gerçeğinden hareket etmektedir.

Bu ihtiyacı karşılamak üzere bir master tezi çerçevesinde incelemeye çalıştığımız konunun seçilmesi ifade edilen bu boşluğun giderilmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu sebeple çalışmaya konu olan okul öncesi eğitim programı hem teorik boyutuyla ele alınacak hem programın din eğitimi ilişkisi çerçevesinde pratiğe dönük etkinlik örneklerine yer verilecektir. Diğer taraftan bu dönem eğitim kurumlarında öğrenim gören çocuklara din eğitiminin verilebilir olup olmadığı aynı zamanda da verilecek bu eğitimin planlanmasına din eğitiminin nasıl yardımcı olabileceği konusunda öneriler sunulacaktır.

Nitel bir desenle ve belgesel tarama modelinden yararlanılarak hazırlanan araştırmanın evrenini okul öncesi eğitim programının din eğitimi ile ilişkisi kuramsal çerçevesini ise eğitim, çocuk eğitimi, ahlâk eğitimi ve din eğitimi alanındaki kitap, dergi, makale ve tezlerden toplanan veriler oluşturmaktadır.

Çalışmanın hem teorik hem de pratik bir konu olması ve geniş bir alanda veri toplamayı gerektirmesi gerçeğinden hareketle genelde eğitim özelde de din eğitimi ile ilgili eserler gözden geçirilerek konu din eğitimi sistematığı esas alınarak incelenmiştir. Konu mahiyeti itibari ile din eğitimi ile ilgili olduğundan öncelikle, konu ile doğrudan ilgili temel eserlere başvurulmuştur. Bu çerçevede alanla ilgili kitaplar dergiler, makaleler, internet siteleri, yazılı ve görsel medya ve bibliyografyalar taranmıştır. Elde edilen veriler ışığında da din ve ahlak eğitiminin okul öncesi eğitim programı çerçevesinde bu dönem eğitim kurumlarında öğrenim gören çocuklara nasıl verilebileceği, ya da verilebilir olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışma giriş ve dört bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi belirtilmiş, alanla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiş ve çalışmanın diğer çalışmalar içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölüm üç ana başlık altında verilmiştir. Birinci ana başlıkta çocukluk dönemi temel gelişim özellikleri incelenmiştir. İkinci ana başlıkta din duygusunun kaynağı, çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri, çocukların dini soruları ve bu sorulardan hareketle okul öncesi dönemde Allah'a iman öğretiminin nasıl yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Üçüncü ana başlıkta ise araştırmanın örneklemini oluşturan ilk çocukluk evresi din eğitimine giriş yapılmış ardından da ailenin mahiyeti ile ilgili bilgi verilerek okul öncesi dönem din eğitiminde ailenin yeri ve önemi konusu altı başlık altında ele alınıp incelenmiştir.

İkinci bölüm iki ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci ana başlıkta Türk Milli Eğitim sisteminin yapısı, Okul Öncesi Eğitimin genel amaçları ve ilkeleri ele alınmıştır. İkinci ana başlıkta ise programın temel özellikleri çerçevesinde okul öncesi eğitim programının tanıtımına yönelik genel bilgiler verilmiştir. Bölümün sonunda okul öncesi eğitim programında aile, öğretmen ve etkinliklerle ilgili olarak yapılan açıklamalar üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm okul öncesi eğitim programında yer verilen etkinliklerin din eğitimi ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede programda yer verilen etkinliklerden okul öncesi dönem eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların din ve ahlak eğitimlerinde nasıl yararlanılacağı ve bu yararlanmanın eğitim programının amaç, ilke ve kazanımlarının gerçekleşme düzeylerine nasıl bir katkı sağlayacağı üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümde ise okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi çerçevesinde yararlanılabilecek din eğitimi etkinlikleri üzerinde durularak okul öncesi dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünülen etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Çalışma sonuç, kaynakça ve özgeçmişle tamamlanmıştır.

Çalışma sürecinde, araştırmanın her boyutunda teşvik edici ve ufuk açıcı yönlendirmelerinden dolayı, öncelikle danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK başta olmak üzere bölüm başkanımız Prof. Dr. Abbas ÇELİK ve Yrd. Doç. Dr. Macit YILMAZ hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca araştırmanın yöntemi konusunda yol gösterici açıklamalarından ve araştırmama değerli katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ hocama da çok teşekkür ederim.

Erzurum-2013

Şaban TATAR

GİRİŞ

a. Araştırmanın Problemi

Çocuklar, keşfetmek ve öğrenmek için doğal bir eğilime sahip olmakla birlikte bazı gelişim dönemlerinde ve yaşlarda belli tür öğrenmeye karşı yüksek düzeyde duyarlılık gösterirler. Kritik gelişim dönemleri olarak da adlandırılan bu dönemlerde çocukların üst düzey gelişim gösterebilmeleri için anne-baba ve öğretmenler onların belirli yaşantıları gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak ortamlar oluşturmak durumundadırlar¹. Bireyin tüm yaşam becerilerinin temellerinin atıldığı, kazanılan öğrenme alışkanlıkları, bilgi ve becerilerin daha sonraki yaşama aktarıldığı okul öncesi dönem de bu kritik ve önemli dönemlerden birisidir².

Birçok psikolog, okul öncesi yılların çocukların psiko-sosyal gelişimleri için olduğu kadar zihin ve dil gelişimleri için de kritik bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedirler³. Bu nedenle çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüyebilmesi, gelişebilmesi ve öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirebilmesi için nitelikli bilişsel uyarıcıların, zengin dil etkileşimlerinin, olumlu sosyal-duygusal deneyimlerin çocuğa sunulduğu ve çocuğun bağımsızlığının desteklendiği bir çevrenin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır⁴.

Okul öncesi eğitimin artan önemi ve bu dönemde edinilen öğrenmelerin bireyin kişilik yapısı üzerinde büyük oranda belirleyici olması bazı hususların öne çıkmasına ortam hazırlamış, bu bağlamda da okul öncesi eğitim programı çerçevesinde bu dönem çocuklarına din eğitimin verilebilir olup olmadığı irdelenmiştir. Sonuç olarak da çocukluk çağında dini konulara ilginin yüksek olmasına rağmen, bu ilgilinin sağlıklı bir yönlendirme olmazsa, zamanla azaldığı, gittikçe daha az öğrenme isteği duyulduğu ve nihayet inkâr edici bir tutuma dahi dönüşebildiği ifade edilmiştir⁵. Bu durum örgün eğitimin ilk ve önemli bir basamağını oluşturan okul öncesi eğitim ve onun programının çocukların dini gelişimlerini de destekleyici tarzda yeniden düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

¹ Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, (21. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. 5.

² Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Epsilon Yayınları, İstanbul 2000, s. 132-133.

³ Senemoğlu, s. 5.

⁴ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, MEB Yayınları, Ankara 2012, s. 6.

⁵ Mustafa Tavukçuoğlu, "Okulöncesi Çocuğun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi", *SÜİFD*, Sayı:14, 2002, s. 55.

Zira okul öncesi dönemde, çocukların iyi alışkanlıklar kazanması amacının gerçeğe dönüşmesinde eğitimin önemi inkâr edilemez. Ancak aynı amacın gerçekleştirilmesinde sağlıklı bir din eğitiminin de büyük etkisinin var olabileceği göz ardı edilmemelidir. Çünkü imana dayalı değerler, ibadet şekilleri ve ahlakî kuralların oluşturduğu din, insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak dinî inanç ve anlayışların, yaşantıların, tavır, düşünce ve davranışların oluşmasında da etkin olan önemli bir faktördür⁶.

Din duygusunun çocuklarda ne zaman oluşmaya başladığı, nasıl bir süreç izlediği konusu bilimin ve bilim adamlarının uğraş alanına girmiştir. Din duygusunun çocuklarda erken dönemlerde başladığını ileri süren bilim çevreleri olduğu gibi, geç yaşlarda başladığı görüşünü öne sürenler de olmuştur. Örneğin Batı eğitim dünyasında H. Remplein, Spranger, P. Vogel, Gemelli, Vergote, Hollenbach⁷, İslam dünyasında ise, İbn Sahnun, Farabi, İbn Sina, İmam Şafi, Gazali, Mevlana gibi bilim adamları din duygusunun çocuklarda erken dönemlerde başladığını ileri sürmüşlerdir. Öte yandan H. Lisager ve J.J.Rousseau gibi düşünürler de çocuğun dine karşı yabancı olduğu, dolayısıyla ancak 12-13 yaşlarından sonra, çocuk istediği zaman ona dinden bahsetmek gerektiğini belirtmişlerdir⁸.

Son zamanlarda yapılan alan araştırmalarında ise, çocuğun dine yabancı olmadığı, üç yaşından itibaren dini nitelikli bir korku ve saygıyla kutsal olan şeye ilgi gösterdiği üzerinde durulmaktadır. Buradan hareketle de çocuğun, özellikle dini dünyaya ilginin yoğun olduğu dört yaşında Allah tasavvurunda herhangi bir güçlük çekmediği⁹, aksine dinin onun ruhuna seslendiği ve psişik yapısına uygun düştüğü, dolayısıyla onun dine karşı hazır ve yetenekli olduğu, hatta dini inancın çocuğun ruhuna yerleştirildiği ifade edilmiştir¹⁰. Çocukların merakla Allah'ı öğrenmek ve anlamak istemeleri, bunun sonucu olarak da küçük yaşlardan itibaren ailesinde gördüğü dini pratiklere karşı istek duyarak bir yandan bunları yapmaya çalışırken diğer yandan da dini konu ve kavramlara karşı ciddi bir öğrenme isteği duymaları bunun göstergesidir¹¹.

⁶ Asiye Fatma Tatar, *Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 3.

⁷ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, (3. Baskı), Boğaziçi Yay., İstanbul 2012, s. 29-32.

⁸ Tavukçuoğlu, s. 54.

⁹ Antoine Vergote, "Çocuklukta Din", (Çev.: Erdoğan Fırat), *AÜİFD.*, 22(1), 1978, s. 317.

¹⁰ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 33.

¹¹ Tavukçuoğlu, s. 52-53.

Yapılan açıklamalar dikkate alındığında din eğitiminin genel eğitimden ayrı düşünülmemesi, bilakis çocuğun genel eğitimi çerçevesinde ve günlük hayatın akışı içerisinde ona güzel örneklerin gösterilerek iyinin, güzelin, doğrunun kısaca güzel ahlakın bir yaşantı biçimi olarak öğretilmesi önemli görülmektedir.

Kişilik gelişiminin % 90'ının 6 yaşına kadar tamamlandığı, dini inanç, duygu, tutum ve davranışların temelini de büyük ölçüde bu dönemde atıldığı gerçekleri¹² dikkate alındığında bu önem daha da artmaktadır. Dolayısıyla çocukların psikolojik yapısı ve bireysel farklılıklarını dikkate alan ona verilecek din eğitiminde daha ziyade, onun duygularına ve gönlüne hitap eden, el becerilerine ve oyun faaliyetlerine, oyuncaklarına dini unsurlar katabilen dolaylı bir din eğitimi¹³ okul öncesi dönemde verilmeli ve özellikle ahlaki davranışların kazandırılması adına çalışmalar yapılmalıdır.

Bu durum din duygusunun işlenmesi ve din ihtiyacının karşılanması bakımından dini duygunun uyandığını gösteren ilk soruların geldiği okul öncesi dönemi çocuk eğitiminde hem en önemli hem de en zor dönem¹⁴ olarak ele almayı gerekli kılmaktadır. Böylesi bir gereklilik çocuk eğitimi konusunda daha güçlü bir aile yapısına ve çocukların zihinsel, sosyal- duygusal tüm gelişim alanlarını destekleyecek yeterlilikte olan okul öncesi eğitim kurum ve programlarına olan ihtiyacı artırmaktadır. Okul öncesi eğitimin önemli olması Batıda bu dönemde din eğitimine ciddi anlamda yer verilmesine ortam hazırlamıştır. Almanya'da çocuk yuvalarının % 70'inin kiliseler ve bu kiliselere bağlı cemaatler tarafından idare edilmesi bu önem bağlamında değerlendirilebilir¹⁵.

Ülkemizde çocuklar, ilkokul dördüncü sınıftan ve yaklaşık 9. yaştan itibaren örgün eğitim bünyesinde din dersi ile karşılaşmaktadırlar. Ancak, ülkemizin kültürel yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu durumun çocuklar açısından oldukça geç bir karşılaşma olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çocuklar, daha okula başlamadan önce çevresinde birçok dini kavramla karşılaşmakta, ailesinin sosyal özelliklerine göre bir takım dini törenlere katılmakta hatta informal düzeyde bile olsa din eğitimi almaya başlamaktadırlar¹⁶.

¹² Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 25.

¹³ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *AÜİFD*, 45(2), 2004, s. 137.

¹⁴ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayınları, Ankara 2007, s. 107.

¹⁵ İrfan Başkurt, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s.116-117.

¹⁶ Nurullah Altaş, "Öğrenci Velilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi", *AÜİFD*, 14(1), 2004, s. 86.

Dolayısıyla çocuğun yaşına göre verilecek din eğitiminin yönteminin belirlenmesi ve psikolojik olarak kendisinden beklenen dinî olgunluğu gösterebilmesi için küçük yaşlardan itibaren onun gelişim özelliklerine uygun bir din eğitimi ve öğretimin verilmesi, aynı zamanda da dinin çocuğun şahsiyetinin bütünleşmesindeki rolünün göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir¹⁷. Bu bağlamda okul öncesi dönemde din eğitiminin verilebilirliği problemi araştırma konusu yapılmalıdır.

Okul öncesi eğitim programının amaç, ilke ve bunlar doğrultusunda belirlenen kazanımlar birçok dini ve ahlaki değerini öğretimine yönelik düzenlemelerin yapılabileceğini göstermektedir. Örneğin program, gerekçelerin iyi belirlenmesi ve eklenen kazanım ve göstergelerin Türk Milli Eğitiminin Amaçları, Okul Öncesi Eğitimin amaçları, programın temel felsefesi ve diğer kazanımlarla çatışmaması şartıyla gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım ve/veya göstergenin öğretmen tarafından belirlenerek eğitim planına eklenebileceğini öngörmekte ve günlük yaşam deneyimlerinden eğitim amaçlı yararlanılabileceğini önermektedir.

İşte bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının genel gelişim özellikleri ile dini gelişim özellikleri arasında nasıl bir bağ kurulabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda ise okul öncesi eğitim programında yer alan kazanımların gerçekleşmesinde bu dönem öğretiminde özellikle etkinlikler bazında kullanılan muhtevaların, okul öncesi dönem çocuklarının gelişim seviyelerine göre planlanmış, dini, ahlaki, kültürel motiflerle zenginleştirilmiş bir muhteva ile desteklenmesinin etkisinin var olup olmadığı irdelenmektedir.

b. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Okul öncesi dönem, zihinsel ve dil gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde çocuğa hazırlanacak zengin uyarıcı çevre onun gelişimi açısından diğer dönemlerden daha olumlu etkide bulunmaktadır¹⁸. Zira ilkokulun amaç ve metoduna bir hazırlık mahiyeti taşıyan ve bir erken yardım olarak nitelendirilen okul öncesi dönem eğitimiyle edinilen yargıların daha sonraki dönemlerle kıyas kabul etmeyecek kadar baskındır¹⁹.

¹⁷ Ayşe Uysal, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi İle İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s.63.

¹⁸ Senemoğlu, s.7.

¹⁹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 108.

Diğer taraftan eğitimciler bireyin gelişim alanlarının bir bütün olarak değerlendirerek bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz özelliklerin diğer gelişim alanlarını da aynı yönde etkileyeceği üzerinde durmakta ve bir dönemde kazanılması gereken özelliğin kaçırılması durumunda gelişim açısından bazı sıkıntıların yaşanabileceğini ifade etmektedirler²⁰.

İfade edilen bu durumun din eğitimi açısından da geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü her durumda öğrenme faaliyeti içerisinde bulunan çocuğun dini öğrenmelerini gerektiğinden fazla öne almak doğru olmadığı gibi sonraya bırakmak ya da ihmal etmekte doğru değildir. Böylesi bir durum, çocuğa dine karşı olumsuz tavır almayı öğretebileceği gibi, çevreden edineceği bilinçsiz öğrenmeler ile de istenilmeyen davranışların ortaya çıkmasına kapı aralayabilir²¹. “Eğri dikilen taze nihal, büyürse doğrulmak muhal.” Atasözü bu durumu yansıtmaları açısından oldukça dikkat çekici bir örnektir.

Bu bağlamda okul öncesi dönemde çocukların diğer gelişim alanlarında olduğu gibi dini, ahlaki gelişim alanlarında da desteklenmesi ve bu doğrultuda da okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların diğer gelişim alanlarıyla paralel bir din eğitimi faaliyetinin yapılabilir kılınması gerekli görülmektedir.

Okul öncesi dönemde din eğitimi faaliyetinin yapılabilir kılınmasının gerekli görülmesinde, okul öncesi eğitim programının, bu dönem eğitim kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sosyal-duygusal, dil ve bilişsel olmak üzere tüm gelişim alanlarında en üst düzeye ulaşmalarını ve ilköğretime hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilen bir program olması etkili olmaktadır. Ayrıca çocukların tüm gelişim alanlarında görülebilecek yetersizlikleri önlemeyi amaçlayan çok yönlü bir program olma özelliği taşıması da²² bir diğer önemli faktördür. Zira programın ifade edilen özellikleri, okul öncesinin amaç ve ilkeleri bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerinin ve eğitimlerinin okul öncesi eğitim kurumlarında desteklenebileceğine imkân tanımaktadır.

²⁰ Senemoğlu, s. 7.

²¹ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (4. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010, s. 167.

²² MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 8.

Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde, çocuklar ilk çocukluk yıllarının büyük bir bölümünü okul öncesi eğitim kurumlarında geçirmektedirler²³. Okul öncesi eğitimin yeterli düzeyde olmadığı Ülkemizde ise 11.4.2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30.3.2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan ve kesintisiz zorunlu eğitiminin 8 yıldan kamuoyunda 4+4+4 diye tabir edilen ve zorunlu eğitimi ilk, orta ve lise olmak üzere kademeli olarak 12 yıla çıkarılmasını öngören kanunla²⁴ birlikte okula başlama yaşı bir yıl öne alınarak çocukların daha erken yaşta eğitim hayatına atılmaları yoluna gidilmiştir.

MEB tarafından yapılan son açıklamalarda da Türkiye'deki zorunlu eğitim süresinin AB ve OECD ülkelerinin ortalamasına yükseltilmesi ve öğrencilerin daha nitelikli eğitim ortamına kavuşması temel amacıyla oluşturulan 4+4+4 eğitim sisteminin 60-66 aylık öğrencilerin okula devamlılığının sağlanmasına yönelik bir uygulama olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bundan sonraki eğitim-öğretim dönemlerinde de bu durumun aynı kararlılıkla sürdürüleceği ve geriye dönüş olmayacağı ifade edilmiştir²⁵.

Gerek okul öncesi eğitim programının yapısı, okul öncesinin amaç ve ilkeleri, gerek ilköğretim ve eğitim kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun gerekse bir önceki eğitim sisteminde okul öncesi dönem içerisinde yer alan 60-66 aylık çocukların ilkokula dâhil edilmesi okul öncesi ile ilkokulun bir bütün olarak ele alınmasını ve bu dönem eğitim kurumlarının müfredatının yeni gerekçeler paralelinde yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Zira okul öncesi eğitimi çocukların ilkokula hazırlanmasını, beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını amaç edinmektedir²⁶. Bu itibarla okul öncesi eğitimin çocukların duygu gelişmesinin sağlanması, iyi alışkanlıklar kazanması ve ilkokula hazırlanması amacı göz önünde bulundurulduğunda programda yapılacak düzenleme ve geliştirmelerin bu dönem çocuklarının dini duygu ve düşünce gelişimlerini de içerecek şekilde yapılması önemli görülmektedir.

²³ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 69.

²⁴ İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2012), T.C Resmi Gazete, 6287, 30 Mart 2012, Erişim Tarihi: 18 Ekim 2012, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html

²⁵ <http://siyaset.milliyet.com.tr/meb-den-flas-4-4-4-aciklamasi/siyaset/detay/1731010/default.htm>, Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2013

²⁶ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08 Haziran 2004, Erişim Tarihi: 12.10.2012, mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html

Zira din eğitimi, bireyi kötü huylardan kurtarıp iyi huylara ulaştırmak ve böylece iyi bir insan toplumu oluşturmak isteyen bir disiplin olarak görülmektedir²⁷. Din eğitimin bu istemi gerek genel eğitiminin gerekse okul öncesi eğitimin amaç ve ilkeleriyle örtüşmektedir. Bu nedenle din eğitimi genel eğitimden ayrı düşünülmeyerek okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi çerçevesinde bu dönem eğitim kurumlarında öğrenim gören çocuklara onların genel eğitimi çerçevesinde, günlük hayatlarının akışı içerisinde duygu ağırlıklı ve gönüllerine hitap eden bir din eğitimi verilmelidir. Çalışmamız bu bağlamda değerlendirilebilir.

Zira bu çalışmanın temel amacı, Okul Öncesi Eğitimi'nin amaç ve ilkeleri doğrultusunda bu dönem eğitim programında yer verilen kazanım ve göstergelerin gerçekleşmesinde özellikle etkinlikler bölümünde kullanılan muhtevaların, bir taraftan çocuklarının temel gelişim özelliklerine uygun diğer taraftan da dini, ahlaki ve kültürel motiflerle zenginleştirilmiş bir muhteva ile desteklenmesinin etkisini değerlendirmektir. Ayrıca okul öncesi eğitim programının çocukların dini duygu ve ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde geliştirilip geliştirilemeyeceğini ortaya koymayı da amaç olarak görmektedir. Bu amaç, çocuklarda potansiyel olarak var olan ve onların gelişim özelliklerine paralel olarak da değişim göstererek duygusaldan zihinsele, somuttan soyuta doğru bir gelişim gösteren din duygusunun körelip en nihayetinde inkâr edici bir karakter kazanarak dinle ilgisi olmayan sağlıksız tutum ve davranışlar sergilenmesinin önüne geçilmesi açısından oldukça önemlidir.

Ayrıca çocukların ileriki yaşlarda sahip olacağı dindarlığının ve dini duruşun şeklini belirleyebilecek bir etkiye sahip olan din eğitimin okul öncesi dönemde çocuklara nasıl verileceği, dini ve ahlaki değerlerin nasıl kazandırılacağı ve bunların okul öncesi eğitim programı ile nasıl ilişkilendirileceği ile ilgili bilgiler konusunda doldurulması gereken önemli bir boşluk bulunmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere bir master tezi çerçevesinde incelemeye çalıştığımız konunun seçilmesinin ifade edilen bu boşluğun giderilmesine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple çalışmaya konu olan okul öncesi eğitim programı hem teorik boyutuyla ele alınmış hem de programın din eğitimi ilişkisi çerçevesinde pratiğe dönük etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

²⁷ Koçer, Hasan Ali, "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitimin Yeri", Hüseyin Atay (Ed.), *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri: 23-25 Nisan-Ankara: Bildiriler*, (ss. 17-24), İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara 1981, s. 18.

Bu yönüyle de çalışmanın, gelecekte okul öncesi dönemde din ve ahlak eğitimi ve öğretimini verebilir kılma anlamında MEB tarafından bu dönem eğitim programında yapılacak düzenleme, yenileme ve geliştirmelere katkı sağlaması ayrıca alanla ilgili daha sonra yapılacak diğer çalışmalara da ışık tutması temenni edilmektedir.

c. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar

Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi bağlamında planladığımız şekilde herhangi bir çalışma yapılmamış olmakla birlikte şu çalışmalar alanla ilgili olarak değerlendirilebilir:

Ayşe UYSAL tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması” adlı yüksek lisans çalışmasında programla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır. Bununla birlikte doğruluk kavramının ne olduğu, din eğitimi açısından nasıl ele alındığı ve okul öncesi dönemde çocuğa nasıl kazandırılacağı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Asiye Fatma TATAR tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Eğitimde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi” adlı yüksek lisans çalışmasında ise hoşgörü ile ilgili olarak okul öncesi eğitim programında yer verilen kazanımların gerçekleşmesinde öğretimde kullanılan muhtevaların, dini, ahlaki, kültürel motifler ile zenginleştirilmiş bir muhteva ile desteklenmesinin etkisi irdelenmektedir.

Ele alınan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmanın okul öncesi eğitim programına bütüncül yaklaşarak program içeriğinin özellikle etkinlikler bölümünün din eğitimi ile ilişkilendirilmesi ile ilgili olarak Türkiye’de bu güne kadar yapılan ilk ve kapsamlı araştırma olma özelliği taşıdığı söylenebilir.

Zira okul öncesi dönemde çocukların dini duygu ve düşünce gelişimlerinin genel gelişimleriyle nasıl ilişkilendirileceği, okul öncesi eğitim programının yapısının böyle bir ilişkilendirilmeye uygun olup olmadığı her hangi bir araştırmaya konu olmamış, yapılan çalışmalar ise sadece belirli alanlarla sınırlı tutulmuştur. Okul öncesi eğitim programının içeriğinin din eğitimi ile ilişkilendirilmesiyle ilgili olarak bütüncül bir çalışmanın olmaması, çocukluk dönemi dini gelişimin sağlıklı bir zemine oturtulması, çocukların dini soru, sorun ve eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi anlamında doldurulması gereken önemli bir boşluk oluşturmaktadır.

Çünkü toplumsal ihtiyaçlar, gerek dini gerekse ahlaki rolleri benimseten, dini hayatı başlatan ve dini öğrenmelerin temellerini atan anne babanın çalışma hayatının içerisine girmesine neden olmuş bu ise okullaşma yaşının daha geriye alınmasına ortam hazırlamıştır. Bu geriye gidiş okul öncesiyle aileyi i ie ve bir bütün olarak ele almayı gerekli kılmıştır. Bu durum okul öncesi dönem çocuklarının dini gelişim ve eğitimlerinin aile ile ilkokul arası geçişi sağlayan ve ilkokula bir hazırlık mahiyeti taşıyan okul öncesi eğitim kurum ve programlarında nasıl yer alabileceği sorusunu gündeme getirmektedir.

İşte bu çalışmayla ifade edilen soruların cevaplandırılmasına ve bu dönem eğitim kurumlarında okuyan çocuklarının dini ve ahlaki eğitim konusunda duydukları ihtiyacın giderilmesine bir nebze de olsa katkı sağlanması temenni edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK EVRESİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ

1.1. ÇOCUKLUK EVRESİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dil, duygusal ve soysal yönden, belli koşulları olan en son aşamasına ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimi olarak tanımlanmaktadır²⁸. Bu tanım, etkili öğrenme sağlayabilmek için bir taraftan değişik yaş ve gelişim dönemi özelliklerinin bilinmesi diğer taraftan da öğrenme öğretme ortamlarının bu çerçevede düzenlenmesi önem arz etmektedir²⁹. İfade edilen bu durum hiçbir şey bilmeksizin ama her şeyi öğrenebilme³⁰ güç ve potansiyeline sahip olarak dünyaya gelen çocuklarda olumlu davranış değişimleri gerçekleştirmede onların fiziksel, zihinsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim alanlarının iyice bilinmesini gerekli kılmaktadır³¹. Çocukta doğuştan potansiyel olarak var olan din duygusu ile çevrenin etkisiyle sonradan oluşan din duygusu arasında bir ayrım yapılmak istendiğinde, bu ayrımın sağlıklı bir şekilde yapılabilmesinin dini gelişim özelliklerinin bilinmesine bağlı olması bu gerekliliği ifade etmektedir³².

İnsan gelişimi temel olarak çocukluk, gençlik, yetişkinlik olmak üzere üç döneme ayrılmış ve her bir dönem kendine has özellikleri içerisinde ele alınmış³³ olmakla birlikte gerek yaşanan fiziksel çevredeki gerekse sosyal, kültürel ve ekonomik koşullardaki farklılıklar nedeniyle bu dönemler kesin yaş çizgileriyle birbirinden ayrılmamıştır³⁴. Böylesi bir gruplandırmayla gidilmesi, dönemlerle ilgili incelemeyi kolaylaştırmak ve çocuğun daha iyi tanınmasını sağlamak amaçlandığı söylenebilir³⁵. Dolayısıyla dönemler arasında çizilmiş olan yaş sınırlarının kesin değil sadece ortalama yaşlar olduğu ve kişisel farklılıkların her zaman olabileceği, buna bağlı olarak da çocukların belirlenen evrelerden birini yaşatlarından daha erken geçmesi kadar sonraya kalmasının mümkün olduğunu söyleyebiliriz³⁶.

²⁸ Senemoğlu, s. 3.

²⁹ Senemoğlu, s. 2.

³⁰ Nahl Suresi, 16/78.

³¹ Hasan Dam, “*Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*”, (Ed. Mustafa Köylü), Çocukluk Dönemi Din Eğitimi, (ss. 13-64), Nobel Yayınları, İstanbul 2010, s. 18.

³² Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 25.

³³ Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara 1997, s. 74.

³⁴ Feriha Baymur, *Yeni Doğmuş Çocuk ve Süt Çağında Eğitim*, MEB Yayınları, Ankara 1952, s. 57.

³⁵ Mehmet Emin Ay, *Çocuklarınıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, (28. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 27.

³⁶ Selçuk, s. 28.

Biz burada çocukluk evresi Psikomotor, Sosyal-Duyuşsal ve Fiziksel gelişim özelliklerini bir bütün olarak ele alacak ve bu bütün içerisinde de tüm gelişim özellikleri ile ilgili genel bilgiler vermeye çalışacağız.

İnsan gelişimi içerisinde çocukluk dönemi gelişimi genel olarak üç evre halinde ele alınarak inceleme konusu yapılmıştır³⁷. Bu evreler aşağıdaki gibidir:

1. Bebeklik Evresi
2. İlk Çocukluk Evresi
3. Son Çocukluk Evresi

Konuyu dini anlamda ele aldığımızda ise çocukluk döneminin doğumdan buluş çağına kadar geçen süre olarak ele alındığını ve bu dönemdeki çocuğa da “tıfl” adı verildiğini, aynı zamanda çocukluk (Tufuliyet) dönemi olarak adlandırılan bu dönemde kendi içerisinde dört bölüm halinde tasnif edildiğini görmekteyiz. Yapılan bu tasnife göre çocukluk evresi gelişim dönemleri ve temsil ettikleri yaş aralıkları şu şekilde belirlenmiştir³⁸:

1. Sabiyy (Bebeklik) Dönemi: Doğum ile sütten kesilme arasını ifade eden 0-3 yaş.
2. Gulam (İlk Çocukluk) Dönemi: 3-7 yaş
3. Yafi’i (Son Çocukluk) Dönemi: 7-10 yaş
4. Hazver (Ergenlik) Dönemi: 10-15 yaş

Çalışmamız, okul öncesi eğitim programının çocukların dini duygu ve ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde geliştirilip geliştirilemeyeceğini ortaya koymayı amaç edinmektedir. Bu itibarla genel olarak çocukluk dönemi gelişim özelliklerini ele aldıktan sonra çalışmamızın örneklemini oluşturan ilk çocukluk evresi ve bu evrede çocukların gelişim özelliklerini de dikkate alarak din eğitimi faaliyeti olarak neler yapılabileceğini irdedeceğiz.

1.1.1. Bebeklik Evresi (0-3 Yaş)

Doğumla başlayıp iki yaşın sonuna yani sütten kesilme zamanına kadar geçen süre bebeklik dönemi olarak adlandırılmaktadır³⁹.

³⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 27.

³⁸ İbrahim Canan, *Hiz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, (2. Baskı), Işık Akademi Yayınları, İstanbul 2011, s. 102.

³⁹ Abdurrahman Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, (4. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 245.

“Anneler, çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu, emzirmeyi mükemmel şekliyle uygulamak isteyenler içindir...”⁴⁰ Ayet-i kerimesi böyle bir adlandırmayı doğrulamakta ve bebeklik döneminin yani süttten kesilmenin iki yaşın sonlarını bulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bebeklik döneminde çocuk; gerek beslenme, gerek güvenlik gerekse diğer ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda tamamen dışa özellikle de annesine bağımlıdır. Çünkü çocuk kendisi için lüks ve güvenli bir yaşam sunan anne rahminden⁴¹ ayrılmış altı ıslatma, sıcak ve soğuktan etkilenme gibi birçok olumsuzluğu beraberinde bulunduran dünya hayatına adım atmıştır. Tüm ihtiyacını, sıkıntısını ağlayarak ifade edebilmektedir ve bunun dışında da elinden herhangi bir şey gelmemektedir⁴². Ancak yine bu dönemde ona, yeni hayata tutunmasını sağlayacak birçok yetenek de verilmiştir. Çocuğun çevresinde olup bitenleri keşfetme gayreti içerisine girerek yoğun bir öğrenme faaliyeti göstermesi bu yeteneklerinin sonucudur⁴³.

Diğer taraftan bu dönem, çocuğun dünyaya bakışının da büyük oranda belirlendiği bir dönem olması hasebiyle önem arz etmektedir. Yani çocuk bu dönemde, kendisinde ilk ortaya çıkan sevgi, bağlanma ve himaye altında bulunma duygularının karşılanıp karşılanmama durumuna bağlı olarak dünyayı güvenilir bir yer olarak algılayabildiği gibi onun korkulardan ibaret bir yer olduğunu da düşünebilir⁴⁴. Dolayısıyla bebeklik döneminde çocuğun aile için deki ilk izlenimleri, özellikle annesiyle olan ilişkileri, kişiliğinin gelişiminde oldukça önemlidir. Nitekim yaşamın ilk yıllarında anneye olumlu ilişki kurularak onun sıcaklığının, sevgisinin daima hissedilmesin çocuğun duyduğu korkuyu bırakarak annesinin kollarında kendini güvende hissetmesine ortam hazırladığının⁴⁵ ifade edilmesi bunun göstergesidir. Dolayısıyla annenin çocuğuna karşı olumlu ve tutarlı olması, ona değer vermesi onun genel olarak yaşamında doyum bulacağına ilişkin bir temel güven duygusu oluşturmaya ortam hazırlar. İşte bu ortam, çocukta genellikle insanlar tarafından sevilleceğine başka bir ifadeyle başkaları tarafından sevmeye değer bir insan olduğuna ilişkin güven duygusu oluşturabilir⁴⁶.

⁴⁰ Bakara Suresi, 2/233.

⁴¹ Mu'minin Suresi, 23/9.

⁴² Ali Çankırılı, *Çocuğun Manevi Eğitimi*, (17. Baskı), Zafer Yayınları, İstanbul 2012, s. 20.

⁴³ Dam, s. 19.

⁴⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, (7. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 36.

⁴⁵ Şimşek, s. 208.

⁴⁶ Güler Okman Fişek; Serap Maktav Yıldırım, *Çocuk Gelişimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 61-62.

Çocuğun, annesinin sevgi ve sıcaklığını hissedebilmek için sık sık kucağa alınarak dokunulmak istemesi⁴⁷ ve yine özellikle çalışan annelerin çocuklarının, doydukları halde sevgi ve sıcaklık hazzını uzatmak için memeyi ağzında tutmasını da bu çerçevede değerlendirebiliriz⁴⁸. Çocuğun, kendisini şefkatle saran annesinin kolları arasında durup, onun sıcacık göğsünden süt emerken büyük bir mutluluk duyması göz önünde bulundurulduğunda, süt emzirmenin güven duygusu kazandırmadaki önemi görülecektir ki konunun başında ifade edilen ayet bu duruma güzel bir örnektir.

Bu dönem, sıralama dönemi olarak değerlendirilmekte ve “Ben” bilincinin oluşmaya başlaması, kendisi olan ile olmayanı fark etmesi ve motor gelişimi bebeklik döneminin belirgin özellikleri arasında sayılabilir⁴⁹. Bencillik olarak adlandırılan ve bebeğin tümüyle kendi gereksinimlerini gidermeyi ön planda tutmasını da bebeklik dönemi özellikleri arasında sayabiliriz⁵⁰. Yine bu dönem, itaatkârlık duygusunun gelişmesine kapı aralayacak ilk faaliyet olan süttten kesilmenin ortaya çıkardığı huzursuzluğun etkisiyle kararsız ve isyankârlık göstergelerinin ortaya çıktığı dönem olması hasebiyle serkeşlik evresi olarak da adlandırılmaktadır⁵¹.

Çocuğun, kendisine söylenenleri dinlememesi hatta söylenenlerin tersini yapma eğilimi göstermesi bu dönemin önemli bir özelliği olan serkeşlik, isyankârlık ve inatçılığın doğal bir sonucudur. Dolayısıyla dönemin sağlıklı bir şekilde geçilebilmesi için çocuklara sevgi ve şefkatle yaklaşılmalı⁵², aşırı disiplin uygulamaktan kaçınılmalıdır. Aşırı disiplinin ilerde inatçı bir kişiliğin ortaya çıkmasına sebep olabileceği unutulmamalıdır⁵³.

1.1.2. İlk Çocukluk Evresi (3-6 Yaş)

Okul Öncesi veya Oyun Çağı olarak da adlandırılan bu dönem⁵⁴, çocuğun özellikle iki buçuk yaşında gösterdiği olumsuz ve inatçı tavırlarını bırakarak ben merkezli kişilikten toplum merkezli kişiliğe adım attığı dönemdir⁵⁵.

⁴⁷ Dodurgalı, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 250.

⁴⁸ Çankırılı, s. 21.

⁴⁹ Abdurrahman Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, Marmara Üniversitesi İFV Yayınları, İstanbul 1996, s. 206.

⁵⁰ Fişek; Yıldırım, s. 61.

⁵¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 272.

⁵² Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 29; Çankırılı, s. 92.

⁵³ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 273.

⁵⁴ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, (2. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 63.

⁵⁵ Çankırılı, s. 24.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu evredeki çocukların uğraştıkları en önemli iş oyun olduğu için yürüme denemeleri yaparak ve sürekli hareket halinde olarak ellerinin ulaşabildiği her türlü şeyi almak ve onlarla oynamak isterler⁵⁶. Koşmak, atlamak, tırmanmak ve kaymak gibi ilgilerini çok çeken bir etkinlik yapmadıkça, bir yerde uzun süre oturamazlar⁵⁷.

Bu dönemin en önemli özelliklerinden bir tanesi de çocuğun özellikle 3 yaşından itibaren bedensel gelişimi ile dil gelişimini iyi kullanarak bebeklik dönemindeki bağımlılık özelliklerinden kurtulmaya, giderek daha bağımsız ilişkiler kurmaya ve daha dengeli, daha olumlu bir birey olmaya başlamasıdır⁵⁸. Dolayısıyla bu yaş dilimi eğitim açısından belirli kuralların yerleştirilmesi bakımından en elverişli dönem olarak değerlendirilmektedir⁵⁹.

Çocuk bu dönemde hızlı bir zihin ve dil gelişimi göstermenin etkisiyle sürekli bir deneme ve öğrenme faaliyeti içerisine girer. Ancak yine de bu dönemde zihinsel gelişim tam anlamıyla tamamlanmamıştır⁶⁰. Bu tamamlanmamanın doğal bir sonucu olarak da hayal gücünü kullanarak olaylara eklemeler yapar ayrıca hayal ettikleri ile gerçekleri birbirine karıştırabilirler⁶¹.

Yine bu evrede çocuk algı dünyasında meydana gelen gelişmelerin⁶² etkisiyle bilinçsiz olarak gördüğü ve duyduğu her şeyi, taklit ve tekrar eder. Dolayısıyla bu evre taklit evresi olarak da adlandırılır⁶³. Çocuk bu dönemde çevresindeki büyüklerinin ve sevdiği kişilerin söz ve davranışlarını taklit ederek yineler. Yinelenen bu söz ve davranışlar, çocuğun kavram gelişimi açısından oldukça önemli bir işlev görmektedir⁶⁴.

İlk çocukluk evresinin bir diğer önemli özelliği ise, çocuğun çevresini keşfetmesi ve bu çevrenin kendisi için olduğuna inanması, bundan dolayı da diğer insanlara önem vermemesini ifade eden egosantrizm düşüncesidir. Bu düşünce onu gördüğü her şeyin kendisine ait olduğu inancına götürür⁶⁵.

⁵⁶ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 28.

⁵⁷ Senemoğlu, s. 25.

⁵⁸ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 277.

⁵⁹ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 29.

⁶⁰ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 33.

⁶¹ Dam, s. 20.

⁶² Kerim Yavuz, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 22.

⁶³ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, (3. Baskı), Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, Samsun 1993, s. 103.

⁶⁴ Dam, s. 20.

⁶⁵ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, s. 215.

Bu inancın doğal sonucu olarak eğer hoşuna gitmişse arkadaşlarının oyuncaklarını alır ve kendisinin olduğunu ifade ederek geri vermek istemeyebilir. Yine gidilen evde oynadığı oyuncağı eve dönüşte beraberinde götürmek isteyebilir⁶⁶. Ayrıca bu düşünce onda mülkiyet duygusunun ortaya çıkmasına, çocuğun paylaşma isteklerinin engellenmesine ve çevresinde gördüğü her eşyayı sahiplenmesine sebep olduğu gibi, anne ve babasını hatta bazı hayal kahramanlarını bile paylaşmaktan kaçınmasına da sebep olabilir⁶⁷.

Yine bu dönemde animizm, çocukların duygu ve düşüncelerinde hâkim olan önemli bir özelliktir. Bu düşüncenin etkisiyle bir erkek çocuk tahta parçasını at olarak görerek üzerine biner⁶⁸, kız çocuk da bebeğiyle konuşur, dertleşir hatta eğer onu kızdırmış ya da canını acıtmışsa ona kızmakta hiçbir sakınca görmez⁶⁹. Ancak dönemin sonlarına doğru hem animizm hem de egosantrizm düşüncesinden kısmen kurtularak olaylara başkasının gözünden bakabilir⁷⁰. Dolayısıyla dönemin en önemli yaşı, çocuğun kendine güvenin arttığı, olağanüstü bir denge ve uyumun, başkalarıyla iyi ilişkilerin görüldüğü beşinci yaştır. Bu öneminden binaen de aile ve çocuk açısından “altın yaş” olarak değerlendirilmiştir⁷¹.

1.1.3. Son Çocukluk Evresi (6-11 Yaş)

Genellikle 6. yaştan başlayarak, kızlarda 11, erkeklerde ise 12. yaşa kadar geçen dönem “Son Çocukluk Evresi” olarak adlandırılmaktadır⁷². Bu evre “Okul Çağı” ve “Temel Eğitim Çağı” olarak da adlandırılmaktadır⁷³. Nitekim bu dönem çocuğun, bebeklik ve ilk çocukluk yıllarını geçirdiği anne baba yanından yine kendisi için eğitim ve öğretimin başladığı, önemli sosyolojik olay olan okul yaşamına geçiş dönemidir⁷⁴.

Çocuğun ilk defa düzenli, bilinçli, belirli bir plan ve programa dayalı eğitimle karşılaştığı, oyun ile görevin ayırımına vardığı ve toplumsal hayata katıldığı bir dönem olması bu evrenin, psikologlar tarafından "Çocuğun sosyo-kültürel doğumu" olarak adlandırılmasına neden olmuştur⁷⁵.

⁶⁶ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 32; Dam, s. 21.

⁶⁷ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 286.

⁶⁸ Dam, s. 20.

⁶⁹ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 34.

⁷⁰ Dam, s. 21.

⁷¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 287; Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 33.

⁷² Ay *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 39.

⁷³ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, s. 63.

⁷⁴ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, (3. Baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2012, s. 3.

⁷⁵ Yavuz, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, s. 23-24.

Bu dönemde çocuk, aile fertleri dışında diğer bireylerle de ilişki kurabilir aynı zamanda da yaptığı davranışların olası sonuçlarını üstlenebilir⁷⁶. Yine bu evrede zihinsel öğrenme başlar ve bu başlamanın etkisiyle de çocuklarda ciddi anlamda bilgiye düşkünlük görülür⁷⁷. Çocuklar öğrenmeye açıktır. Öyle ki bir hafta sonra olacak olan şeyi bekleme sabrı dahi göstermezler⁷⁸. Yani çocuklar özellikle yedi yaşından itibaren sistemli bir eğitim ve öğretime ruhen hazırdırlar. Çünkü çocuklar bu zaman diliminde verilen görevleri yapma ve sosyal kontrol altına girebilecek olgunluktadırlar⁷⁹.

Son çocukluk evresinin en belirgin özelliklerinden birisi de model alma yoluyla öğrenmenin çocuk tarafından aktif olarak kullanılmasıdır. Zira bu dönemde çocukların gördüğü, izlediği davranışları yansıtması ile bir kamera veya fotoğraf makinesinin objektifine takılan nesneleri yansıtması arasında herhangi bir fark yoktur⁸⁰. Yine bu dönem çocukta vicdan denilen üst-ben'in oluştuğu ve ahlaki şuurun geliştiği bir dönemdir. Bu şuurla birlikte çocuk iyi-kötü, haklı-haksız kavramlarını ayırt edilebilir bir konuma kavuşur⁸¹. Ayrıca bu dönemde özellikle yedi yaşından itibaren cinsel kimliğin iyice belirginleşmesiyle beraber kız ve erkek çocuklar oyunlarını kendi aralarında kümeleşerek oynar ve birbirlerinin oyunlarına karışmazlar⁸². Cinsel kimliğin belirgin olarak ortaya çıkmış olması yedi yaşın temyiz yani ayırt etme yaşı olarak kabul edilmesini gerekli kılmıştır⁸³.

İslam dini açısından ise kesin yaş sınırı konulmamakla birlikte “*henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklar...*”⁸⁴ ayet-i kerimesi dikkate alınarak genel bir çerçeve çizilmiş ve kadınların kadın olma vasıfları itibariyle başkalarından ayırt edildiği yaş olan yedi yaş temyiz yaşı olarak kabul edilmiştir⁸⁵. Gazali de, çocuğun yedi yaşından itibaren duyulan objelerin dışında olan şeyleri de kavrayabilecek duruma geldiğini ifade etmiş ve yedi yaşın temyiz yaşı olduğu üzerinde durmuştur⁸⁶.

⁷⁶ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 40.

⁷⁷ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, s. 250.

⁷⁸ Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2005, s. 58.

⁷⁹ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 4.

⁸⁰ Dam, s. 21.

⁸¹ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 42.

⁸² Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 323.

⁸³ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 40.

⁸⁴ Nur Suresi, 24/31.

⁸⁵ Canan, *H. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, s. 133.

⁸⁶ Gazali, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-Munkizu Mine'd-Dalal*, (Çev.: H. Güngör), Bedir Yayınları, Ankara 1960, s. 67.

1.2. İLK ÇOCUKLUK EVRESİ DİNİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİMİ

İlk çocukluk dönemi ya da okul öncesi dönem, çocukların geleceğinin büyük oranda şekillendiği, toplumsal ve ahlaki değerlerin aktarıldığı, temel bilgi ve becerilerden birçoğunun kazanıldığı dönem olarak nitelendirilmektedir⁸⁷. Bu nitelendirme okul öncesi eğitimin ne denli önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. “Ağaç yaş iken eğilir” atasözünün ifade ettiği anlam dikkate alındığında eğitim için okul öncesinin kritik bir öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Zira çocuk kendisini sonraki hayatına hazırlayıcı davranışların büyük bir kısmını okul öncesi dönemde öğrenmekte ve bu öğrenmeler onun yaşamında, kişilik yapısının oluşmasında, inanç ve değer yargılarının şekillenmesinde büyük oranda belirleyici olmaktadır⁸⁸.

Dolayısıyla okul öncesi eğitimin gerçekleştirildiği 2-6 yaş aralığının çocuğun gerek sosyal bir varlık olmaya başlaması gerekse insani ilişkiler ve çevreye uyum bakımından olumlu alışkanlıklar edinmesi için uygun bir zaman olduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle de bu dönemdeki ihmallerin ya da yanlış yönlendirmelerin çocuğun daha sonraki yaşamında telafisi güç olumsuzlukların meydana gelmesine sebep olacağı üzerinde durulmuştur⁸⁹. “Eğri dikilen taze nihal, büyürse doğrulmak muhal” atasözü bu gerçeği vurgulayan oldukça dikkat çekici bir örnektir.

Din duygusunun doğuştan fitri olarak var olup olmadığı ve inanma duygusunun kaynağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Din psikolojisi alanında yapılan bazı çalışmalarda çocukta dini duygunun doğuştan var olduğu sonucuna varılmış ve ondaki belirli bir süreye kadar sorgulamadan, şüphe etmeden kolaylıkla inanma özelliğinin bunun göstergesi olduğu belirtilmiştir⁹⁰. Bununla birlikte çocuğun beşeri davranışlarının bile sonradan ve yavaş ortaya çıktığı, çocuğun kendi varlığını durağanlıktan fiile aktarma gücünün olamadığı dolayısıyla da dinin çocuk doğar doğmaz kendini göstermesinin mümkün olmayacağı da ileri sürülmüştür⁹¹.

⁸⁷ Haluk Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, (26. Baskı), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 151.

⁸⁸ Köylü, s. 137.

⁸⁹ Nurullah Altaş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s. 35.

⁹⁰ Vergote, s. 315.

⁹¹ W. H. Clark, “Çocukluk Dönemi Dini”, (Çev.: Neda Armaner), *AÜİFD*, 24(1), 1981, s. 177.

Bu iki görüşten hareketle din duygusunun kökeni, nasıl bir gelişim gösterdiği, bu gelişimde hangi etkenlerin ne oranda etkide bulunduğu konusunu “fıtrat” kavramını da göz önünde bulundurarak ele alalım.

Dinin kaynağına değinmeden önce onun duygu boyutunu ele almamız gerekmektedir. Zira insan ruhunda kendini ilk belli eden şey duygudur. Dolayısıyla Psikolojide dinsel duygu bir realite olarak kabul edilmektedir. Böylesi bir kabul insandaki bütün dini faaliyetlerin psikolojik belirtilerinden hareketle ortaya konulmuştur⁹². Yani insan doğumuyla beraber için den gelerek kendiliğinden doğup ortaya çıkan bir duygunun etkisiyle birine veya bir şeye dayanma ve bağlanma ihtiyacı duymaktadır. Çocuğun anne ve babasını güven kaynağı olarak görerek onlara bağlanması bu bağlamda ele alınabilir. İşte çocukta var olan bu ihtiyaç, aslında yüce bir güce dayanma ve ona güvenme ihtiyacının basit bir ifadesidir ve insanın tabiatında doğuştan var ve duyuluşuyla bir realite olduğu için de akılla ispatlama gereksinimi duymaz⁹³. DNA’nın şifresini çözen bilim adamlarının, insandaki ruhanilik duygusundan sorumlu olan kalıtsal öğeye, insanı yaratıcıyı aramaya yönelten bir özelliği bulunmasından dolayı, “Tanrıyı Arama Geni”⁹⁴ adı vermeleri dinin kaynağı bağlamında değerlendirilebilir.

Din duygusunun kaynağı, insanların insan olma vasfı itibariyle hakkı ve gerçeği kabul etme yeteneği ya da insanın doğuştan, tabi olarak Allah’a inanmaya yetenekli ve dini inancı kabul etmeye elverişli bir yaratılıştaki olduğunu⁹⁵ ifade eden fıtrat kavramına vurgu yapan “*Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata sımsıkı tutun. Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur...*”⁹⁶ Mealindeki ayet-i kerime bağlamında ele alındığında onun, yüce ve aşkın duygular arasında yer alan fıtrî bir duygu olduğu ve çocukta büyük bir dini hazırlığın var olduğu görülecektir⁹⁷. Buradan hareketle inanma ve kutsal bir varlığa bağlanma ihtiyacının doğuştan var olduğunu ve insan doğasının ayrılmaz bir parçası olduğunu söyleyebiliriz⁹⁸.

⁹² Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 26.

⁹³ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 90.

⁹⁴ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 16.

⁹⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, I-X, (2.Baskı), Cilt VI, Azim Dağıtım Yay., Ankara 1960, s. 3823.

⁹⁶ Rum Suresi, 30/30.

⁹⁷ Vergote, s. 315.

⁹⁸ Dam, s. 29.

Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in her doğan çocuğun fitrat üzere doğduğunu bu halin çocuk konuşmaya başlayınca kadar devam ettiğini, konuşmaya başladıktan sonra ise anne ve babasının etkisiyle Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik gibi farklı inançlara yönelerek değiştiğini⁹⁹ ifade eden fitrat hadisi din duygusunun kaynağını örneklendirmesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Açıklamalara bakıldığında insanın doğuştan dindar olduğu¹⁰⁰, dolayısıyla dışarıdan gelecek dini etkilere karşı yetenekli ve hazır olduğu görülecektir. Bu dönemdeki çocukları yanımıza alarak yönelttiğimiz “Hadi yavrum Allah de, La ilahe illallah de” şeklindeki isteklere “Allah, Lailaheillallah” diyerek karşılık vermeleri bunun göstergesidir. Ancak inanma duygusu potansiyel olarak her insanda doğuştan var olmakla beraber hiçbir çocuk da dindar olarak, bir diğer ifadeyle dini yaşamın gereklerini yerine getirebilir bir yeterlilikte dünya gelmez. Çocuğun doğuştan getirdiği inanma, yüce bir yaratıcıya bağlanma duygusunun anne ve babanın dini tutumuna bağlı olarak değişmesi bunu göstermektedir¹⁰¹. Dolayısıyla dine karşı hazır ve yetenekli olan çocuğun bu dindarlığının gelişmesi ve uyanmasında çevrenin büyük bir etkisinin var olduğunu, fitri din duygusunun da bu çevre içerisinde gelişerek kendi rengini aldığını söyleyebiliriz¹⁰².

Hangi kültür olursa olsun yetişkinlerin dini tavırlarının, onların dini yaşantılarına, için de yaşadıkları ortama ve özellikle aileye sıkı sıkıya bağlı olduğundan hareketle din psikolojisi ile aile psikolojisi arasında yakın bir bağ bulunduğu ve dini tavırların şekillenmesinde ailenin etkisinin büyük ölçüde baskın olduğunun açıklanması diğer taraftan da ailesinin dini dünyasına inanmayan bir çocuğun tehlikeli surette yıkılmış bir çocuğa benzetilmesi ifade edilen gerçekliğe örnek olarak verebiliriz¹⁰³.

Din duygusunun kaynağı ile ilgili olarak verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak okul öncesi dönem olarak adlandırılan ilk çocukluk dönemi dini gelişimin temel özelliklerinin neler olduğunu ve bu özelliklerin sağlıklı bir şekilde geliştirilebilmesi nelerin yapılması gerektiğini ele alalım. Ancak daha önce bebeklik dönemi dini gelişim özelliklerine kısaca da olsa bir giriş yapmayı ilk çocukluk evresi dini gelişim özelliklerinin anlaşılması bakımından yararlı görüyorum.

⁹⁹ Ebu Davud, Sünnet, 18; Müslim, Kader, 25.

¹⁰⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayınları, Ankara 2007, s. 16.

¹⁰¹ Ebu Davud, Sünnet, 18; Müslim, Kader, 25.

¹⁰² Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 33.

¹⁰³ Vergote, s. 316-317.

Sadece fiziksel beslenme çağı olarak düşünülen ancak çocuğun eğitimi açısından da uygun bir ortam oluşturduğu saptanan bebeklik evresi, din eğitimi açısından “bilinçsiz etkilenme” dönemi olarak adlandırılmıştır¹⁰⁴. Dinin duygu yönü ve inancın doğuşu, gelişmesi konusunda yapılan bilimsel araştırmaların çocuğun dışarıdan gelecek dini etki ve tecrübelerle karşı ruhen yetenekli ve hazır olduğu sonucunu¹⁰⁵ ortaya çıkarması bebeklik döneminde bilinçsiz de olsa bir dini etkilenmenin var olduğunu göstermektedir.

1.2.1. Çocukluk Evresi Dini Gelişimin Temel Özellikleri

Çocukluk dönemi din duygusunun gelişimi belirli basamaklara göre şekillenmekte ve buna göre de bazı özellikler göstermektedir. Bu gelişim özelliklerinin bilinmesi bu dönemde verilecek din eğitiminin olumlu ve sağlıklı olabilmesi için son derece önemli ve gereklidir. Zira yanlış ve zamansız öğretimin bütün eğitim öğretim konuları için olumsuz sonuçları olmakla birlikte din eğitiminin etkisi, çok derin ve kalıcı olduğundan bu alanda yapılacak yanlışların olumsuz sonuçları fert ve toplum planında daha büyük boyutta olmaktadır¹⁰⁶.

Sağlıklı bir din eğitiminin verilebilmesinde çocukların bu alandaki gelişim özelliklerinin bilinmesinin önemi büyüktür. Buradan hareketle çocukluk dönemi dini gelişim özelliklerini Himaye Altında Bulunma Duygusu, Kolay İnanılabilirlik, Taklit ve Özdeşim, Soru Sormaya Düşkünlük, Benmerkezcilik (Egosantrizm) ve Antropomorfizm (İnsan Benzeri Allah Tasavvuru) olmak üzere altı başlık altında ele alınabilir.

1.2.1.1. Himaye Altında Bulunma Duygusu

Çocukluk döneminin en temel özelliklerinden bir tanesi doğumla beraber hatta; “*Sonra onu emin ve sağlam bir karargâhta (rahimde) nutfe haline getirdik*”¹⁰⁷ ayet-i kerimesinin ifadesiyle doğumdan önce başlayan ve yaşam boyu az veya çok devam eden “himaye altında bulunma” duygusudur¹⁰⁸ ve bu duygu din duygusunun başlamasına kaynaklık eden önemli bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰⁴ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 249.

¹⁰⁵ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 102.

¹⁰⁶ Halis Ayhan, “Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi”, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, (2. Baskı), (ss. 127-187), Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 132.

¹⁰⁷ Mü’minun Suresi, 23/13.

¹⁰⁸ Çlark, s. 178.

Zira çocuk başlangıçta bel bağladığı ve korkularını giderici sığınak olarak gördüğü anne babasının bazı durumlarda yetersiz kaldığını hissedince tüm ihtiyacını giderebilecek ve onu rahatlatacak yüce bir varlığa sığınma ve bağlanma ihtiyacı duymaya başlar. İşte bu ihtiyaç sonucunda çocuk doğal seyri içerisinde anne babadan sıyrılarak Allah’a yönelmeye başlar¹⁰⁹. Bu yönelmede çocuğun anne babasının sınırlarını keşfetmesinin önemli bir rolü vardır. Nitekim çocuklar, gelişimlerine paralel olarak, anne babalarının sandıkları gibi bütün bilgilere sahip olmadıkları, her şeyi yapmaya güçlerinin yetmediği, ayrıca bazı konularda onların da hata yapabildikleri gerçekleriyle yüzleşirler. İşte bu yüzleşmeler, çocukta hayal kırıklıkları meydana getirerek anne baba ile Allah arasında bir ayırım yapılmasına ortam hazırlar¹¹⁰.

Güven; anne karnından başlayarak hayatı teminat altına alan, beklentilerin ve gereksinimlerin giderilmesiyle de güçlenen bir duygu olarak yaşamın ilk günlerinde karşımıza çıkarak çocukta “emniyeteyim” hissi uyandıran önemli bir duygudur¹¹¹. Çocuğun güven duygusuyla bağlandığı ilk kişi ise doğal olarak agramaları susturan, ıslanan altını temizleyen, emzirme ile acıkan karnını doyuran annedir. Anne ile çocuk arasında kurulan bu bağın güvenli bir şekilde gerçekleşmesi çocuğun kendisini sevgiye değer ve önemli bulmasına ortam hazırlar¹¹².

“...Çocuğun anne karnında taşınması ve süttten kesilmesi otuz ay sürer”¹¹³ ayetini göz önünde bulundurduğumuzda himaye altında bulunma olarak tarif edilen güven ve bağlanma duygusuyla ilgili olarak diyebiliriz ki çocuk biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması noktasında anne babasına özellikle de annesine bağımlı olarak dünyaya gelmektedir. Bu bağımlılıktan dolayı da sevmek, korunmak ve şefkat görmekten aşırı derecede mutluluk duymaktadır. Dolayısıyla ona bu mutluluğu yaşatan ebeveynine güven duygusuyla bağlanır. İşte çocuklardaki güven duygusunun tatmin edilmesiyle beraber ortaya çıkan mutluluk, kişiliğin gelişmesinde önemli derecede rol oynar. Diğer bir ifadeyle güven duygusunun tatmin edilmesiyle ortaya çıkacak ruhsal doyum çocuğun fiziki gelişim açısından alacağı gıdaların bıraktığı etkiye eş değerdir¹¹⁴.

¹⁰⁹ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 48.

¹¹⁰ Vergote, s. 318.

¹¹¹ Yurdağül Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, (3. Baskı), Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s. 21.

¹¹² Akif Hayta, “Annedden Allah’a: Bağlanma Teorisi ve İslam’da Allah Tasavvuru”, *DED*, 4(12), 2006, s. 32.

¹¹³ Ahkaf Suresi, 46/15.

¹¹⁴ Clark, s. 178.

Çocuğun, İhtiyaçlarının uygun biçimde karşılanması sonucunda kendi benliğini değerli bir varlık olarak algılamasına zemin hazırlayan¹¹⁵ ve onun gelişiminde önemli derecede rol oynayan güven duygusu, dini yaşayışın asıl kaynağını oluşturan Allah'ın yardımına sığınma duygusuna ciddi anlamda benzerlik göstermektedir¹¹⁶. Buradan hareketle duygular ile ihtiyaçların karşılanması arasında yakın bir ilginin var olduğunu ifade edebilir ve din duygusunun açığa çıkması ile güven duygusunun açığa çıkması arasında ciddi bir yakınlığın bulunduğunu söyleyebiliriz¹¹⁷.

Diğer bir ifadeyle çocuktaki güven ve güvene bağlı olarak ortaya çıkan sevgi, şefkat ve merhamet duygularının açığa çıkarılıp doyurulmaları ile çocuğun bunları yaşaması ve yaşadıklarını dinle özdeşleştirmesinin eş değer olduğunu, bu özdeşleştirmenin de çocuktaki din duygusunun açığa çıkmasına ve doyuma ulaşmasına zemin hazırlayacağını söyleyebiliriz¹¹⁸.

Çocukların ilk dini tecrübe yaşadıkları yerin aile olduğu ve onların anne babalarının davranışlarından edindikleri izlenimlerle kendilerine ait bir dini kişilik oluşturdıkları ifade edilmektedir¹¹⁹. Dolayısıyla ailesinde güvene dayalı sıcak ve mutlu ortamı olan çocukların, gördüğü sıcaklığın etkisiyle anne babasının ahlaki ve geleneksel değerlerini paylaştıkları ve bu paylaşmanın etkisiyle de olumlu anlamda dini gelişim göstereceklerini söyleyebiliriz¹²⁰.

Başka bir ifadeyle güven duygusu gelişmiş bir bebekten söz edebilmek ancak ona bu duyguyu sağlayan anne babanın varlığıyla mümkündür. İşte bunun gibi daha sonraki yıllarda kendine güvenen ve kendisine güvenilen bir çocuğu da dini bütün bireyle beraber düşünmemiz gerekmektedir¹²¹. Bu durum anne babasının sevgi, şefkat ve himaye duygularından mahrum büyüyen çocukların gerek Allah gerekse din ile ilgili olarak kendilerine yapılan telkinleri dikkate almayacakları dolayısıyla da olumlu anlamda bir Allah tasavvuru edinemeyecekleri gerçeğinin göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır¹²².

¹¹⁵ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 117.

¹¹⁶ Clark, s. 178.

¹¹⁷ Selçuk, s. 54.

¹¹⁸ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 172.

¹¹⁹ Yavuz, *Çocuklukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 35.

¹²⁰ Sefa Saygılı, *Ruhen ve Bedenen Sağlıklı Çocuk Yetiştirmek*, Hayat Yayınları, İstanbul 2012, s.141.

¹²¹ Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, s. 23.

¹²² Çankırılı, s. 22.

Sevgi, saygı ve güven karşılıklı olarak var olan ve gelişen duygulardır. Bu onun çift başlı bir yapısının olmasından kaynaklanır. Yani güven karşılandıkça ve karşılanmasına fırsat verildikçe güçlenebilir. Bu güçlenmenin neticesinde oluşan temel güven duygusu çocuğun olumlu dini gelişiminin garantisi olabileceği gibi güçlendirilmemesi ise onun temel güven duygusunun büyük bir hızla güvensizliğe dönüşmesine neden olabilir. Bu dönüşme ise onun dini gelişiminde sapmaya hatta yok olmaya varabilecek problemlere sebebiyet verebilmektedir¹²³. Yaşamlarının ilk dönemlerinde iyi bir bağlanma duygusu tadamamış çocukların kaygılı ve aşırı bağımlı bir duruma geldiklerini ve karşılanmamış beklentilerinin olumsuz yükünü sonraki ilişkilerine taşıdıklarını söyleyebiliriz¹²⁴.

Gerçek anne baba sevgisinden yoksun kalmış ve çok ihtiyaçları olmasına rağmen güven duygusundan mahrum bırakılmış çocukların bu yoksun bırakılmışlığın etkisiyle daha sonraki yıllarda katı ve hırçın davranış örnekleri göstermeleri bu durumun sonucudur¹²⁵. “*Merhamet etmeyene merhamet edilmez*”¹²⁶. Hadis-i şerifi güven duygusu çerçevesinde ele aldığında bu durum daha iyi görülebilir. Zira insan, elindeki meyvenin tadını ancak ona ısırık attıktan sonra anlayabilir. İşte bunun gibi çocuğun, sevmeyi ve merhamet etmeyi öğrenmesi de ancak sevilmesi ve kendisine merhamet gösterilmesiyle mümkün olabilmektedir. Buradan hareketle himaye altında bulunma duygusuyla bağlantılı olarak başta Allah ve Peygamber olmak üzere dini kavramların çocuk tarafından öğrenilmesi ve bu öğrenmelerin dini kişilik haline getirilmesinin de çocukların yeterli derecede sevilmesine ve bu sevilmenin çeşitli vesilelerle çocuğa hissettirilmesine bağlı olduğunu söyleyebiliriz¹²⁷.

1.2.1.2. Kolay İnanırlık

Çocukların dinle ilgili öğretilenlerin, duyduklarının çabuk etkisinde kalmaları ve bunlara itiraz etmeden inanmaları onların kolay inanırlık özelliğine sahip olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu özelliğin etkisiyle inanmaya içtenlikle hazır olan çocuk, yoklayıcı sorularla dini dünyaya girmeye çalışır ve kendisine öğretilen inanç üzerinde analiz yapmadığı gibi bilinçli bir akıl yürütmede de bulunmaz¹²⁸.

¹²³ Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, s. 22.

¹²⁴ Hayta, s. 34.

¹²⁵ Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, s. 32.

¹²⁶ Buhârî, Edeb, 18.

¹²⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 47.

¹²⁸ Yavuz, *Çocuklukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 32.

Bu durum çocuğun din ile ilgili olarak kendisine söylenenlere hiçbir şüphe duymadan, sorgulamadan inanmasına ve inandığı şeylere de içtenlikle bağlanarak kabul etmesine ortam hazırlar¹²⁹. Çocuklardaki kolayca inanma ve inandığı şeye çabucak bağlanma onlara özgü ruhsal bir durumdur. Zira bu dönemde çocuğun duyguları, düşüncelerine oranla daha baskın ve belirgindir. Bu baskınlık ve belirginliğin doğal bir sonucu olarak da kendisine edindirilmeye çalışılan inancı kabul noktasında herhangi bir akıl yürütmede bulunmaz¹³⁰.

Kolay inanırlık, ilk çocukluk evresi dini gelişim açısından oldukça önemlidir. Ancak çocukların bu özelliğinden yararlanma konusunda gösterilecek hassasiyet de bir okadar önem arz etmektedir. Peygamber Efendimizin: *“İnsanlarla akıl seviyelerine göre konuşun”*¹³¹ hadis-i şerifi bu konuda bizlere rehberlik etme anlamında oldukça dikkat çekici bir örnektir.

Buradan hareketle çocuğun, ihtiyacı olan gıdadan mahrum bırakılmaması gerektiği gibi ona ihtiyacı olandan fazlasının da verilmemesi gerektiği söylenebilir. Çünkü her iki durumun da çocuğa zarar verme durumları aynıdır. Dolayısıyla aynen gıdalar gibi din eğitimi de çocuğa verilmelidir, ancak bu eğitimin, çocuk alabilecek oldukça ve her türlü etkiye açık olan nazik aklının kaldırabileceği kadar olmasına dikkat edilmelidir¹³². Zira dini duyguya gereken önemin verilmemesi onun körelmesine engel olur. Aynen bunun gibi din duygusunun ihmal edilmesi ya da bilinçsiz bir dini bilgilendirmenin yapılması da çocukta dinle ilgili olmayan sağlıklı tutum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir¹³³.

Sonuç olarak diyebiliriz ki çocukluk döneminde verilecek din eğitimin mahiyeti ciddi anlamda önem taşımaktadır. Zira çocuklar bu dönemde daha çok duygu ağırlıklı bir dini gelişim göstermekte ve inandıkları şeyleri de eleştiriye tabi tutmadan kabul etmektedirler. Bu onlardaki güven duygusundan kaynaklanmaktadır. Ancak çocuğun, eleştiriye tabi tutmaksızın edindiği bu bilgilerin daha sonra edineceği bilgilerin temelini oluşturacağı unutulmamalı ve verilen bilgilerin miktarı kadar doğruluğunun da önemli olduğu göz ardı edilmemelidir¹³⁴.

¹²⁹ Dam, s. 31.

¹³⁰ Yavuz, *Çocuklukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 84.

¹³¹ Ebu Davud, Edeb, 23.

¹³² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 107.

¹³³ Tavukçuoğlu, s. 55.

¹³⁴ Dam, s. 32.

1.2.1.3. Taklit ve Özdeşim

Taklit, doğal bir öğrenme adayı olan çocuğun çevresine özellikle de anne baba gibi yakın kişilerde algıladığı davranışları onların yaptığı şekilde yapmaya çalışmasıdır¹³⁵. Özdeşim ise bireyin kendini bir başkasına benzeterek onu taklit etmesi, örnek alması ve onun özelliklerine sahip olmak istemesi durumudur¹³⁶. Özdeşim ile ilgili olarak yapılan bir diğer tanım da özdeşimden kastedilenin çocuğun, davranışını taklit ettiği kişinin davranışına benzetmesi değil, aksine onu kendi davranışı haline getirmesi durumudur¹³⁷. Biz burada tanımların analizini yapma gibi bir yaklaşımdan ziyade taklit ve özdeşimin çocuğun dini gelişiminde nasıl bir etkide bulunduğu üzerinde duracağız.

Çocuklarda öğrenmenin ilk ve basit şekli olan taklit¹³⁸ aynı zamanda kişilik gelişimin oluşması ve şekillenmesinde de birinci derecede etkin olan faktördür¹³⁹. Zira bu evrede çocuğun algı dünyasında meydana gelen gelişimler¹⁴⁰ çocuğu gördüğü ve duyduğu her şeyi, bilinçsiz olarak taklit ve tekrar etmeye yöneltir. Onun için bu evreye "taklit evresi" adı da verilmektedir¹⁴¹. Çünkü çocuklarda inanılmaz derecede yetişkinleri taklit etme yetenekleri vardır. Bu yetenek, gözlemlenen anne baba ve diğer aile fertlerinin davranışlarının aynen tekrarlanmasına kapı aralar. Bu durum davranışlarına dikkat etme ve olumlu davranış örnekleri sergileme konusunda ebeveynlere ve diğer aile fertlerine ciddi anlamda sorumluluk yüklemektedir¹⁴².

Çocuklarda bir hayli erken başlayan aynı zamanda da tamamen iradesiz, kendiliğinden ve adeta refleks şeklindeki taklit eğilimi¹⁴³, onların diğer davranışlarında olduğu gibi dini tutum ve davranışlar için de geçerlidir. Çünkü kişiliğin tam anlamıyla kurulmadığı okul öncesi dönemde din ile ilgili olan his, heyecan ve uygulamalar çocuk tarafından sorgulanmaz olduğu gibi kabul edilir ve taklit edilerek davranışlara yansıtılır¹⁴⁴.

¹³⁵ Tosun, s. 171.

¹³⁶ Hüseyin Peker, *Zor Çocuk Yoktur*, (4. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 88.

¹³⁷ Tosun, s. 171.

¹³⁸ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 90.

¹³⁹ Dam, s. 32.

¹⁴⁰ Yavuz, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, s. 22.

¹⁴¹ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 103.

¹⁴² Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 164.

¹⁴³ İbrahim Alaettin Gövsa, *Çocuk Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul 1998, s. 85.

¹⁴⁴ Konuk, s. 24.

Ailedeki fertlerin her türlü dini davranışları, kullandıkları dini içerikli sözleri ve yaptıkları ibadetlerin çocukta derin izler bırakması bunun göstergesidir¹⁴⁵. Zira çocuklar dini dünyanın içerisine taklitle girer. Dolayısıyla din ile ilgili olarak gördüklerini ve yetişkinler tarafından kendilerine anlatılanları kolay inanırlıklarının ve eğer karşılanmıyorsa güven duygularının etkisiyle samimi olarak kabul etme eğilimi gösterirler. Bu eğilimle beraber de aile fertlerinin dini davranışlarını örnek olarak kendi dünyalarında yaşamak isterler. Anne baba ve diğer aile fertlerinin namaz, oruç ve dualarına katılarak onları taklit etmeye çalışmaları bu isteğin doğal bir sonucudur¹⁴⁶.

Örneğin, dua eden annesini gören çocuk onun gibi ellerini yukarı kaldırır ve namaz kılarlarken aynı hareketleri yapmaya çalışır. Bazen de büyüklerin ibadetlerini bir oyun olarak değerlendirerek namaz kılan aile büyüklerinin sırtına biner, bacaklarının arasından geçmeye çalışır, secdede boynuna oturur, önünde durarak güldürmeye ya da konuşturmaya uğraşır, elinden tutarak gelmesini ister, namazda selam vermeyi bir saklambaç oyununa çevirir vb. davranış örnekleri sergiler. Bir şairin; *“Bizde gençler, babalarının adetlerine bağlı olarak yetişirler. Genç kendiliğinden dindar olmaz, ama bunu yakınları ona adet edindirirler”*¹⁴⁷ şeklindeki veciz ifadesi taklidin ilk çocukluk evresi dini gelişimindeki önemine örnek gösterilebilir. Çocukların abdest almayı öncelikle kitaplardan okuyarak değil, abdest alanların eline su dökerek öğrendiklerini bu bağlamda değerlendirebiliriz.

Açıklamalardan hareketle diyebiliriz ki dini yaşayışın tanınıp öğrenilmesi ve bu öğrenmelerin alışkanlık haline gelmesinde taklit önemli derece etkilidir. Zira adet edinmek öyle hemen oluşabilecek bir durum değildir. Bunun için uzun bir geçmiş ve bolca tekrara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın karşılanması ise ancak aile büyüklerinin çocukların gözlemleyip taklit edecekleri dini davranış örnekleri sergilemeleri ve bu davranışlarına çocuklarını katmasıyla mümkün olabilir¹⁴⁸. Bu durum din öğretiminde anne baba ve diğer aile fertlerinin durumunu dikkate almayı gerekli kılmaktadır. Çünkü çocuğun maddi ve manevi kişiliğinin, değer yargılarının gelişimi, olumlu veya olumsuz bir şekilde karakter yapısının oluşmasında anne ve baba model alınma sırası itibarıyla birinci önceliğe sahiptir.

¹⁴⁵ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 103.

¹⁴⁶ Dam, s. 33.

¹⁴⁷ Abdullah Nasih Ulvan, *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*, (Çev.: Celal Yıldırım), Uysal Yay., İstanbul 2012, s. 561.

¹⁴⁸ Dam, s. 33.

Bundan dolayı da ailenin din öğretiminde merkezi bir rol oynadığı, dini tutum ve davranışlara yönelik ilk ve en önemli bilgilerin, kuralların çocuk tarafından aileden öğrenildiği söylenebilir¹⁴⁹.

Taklidin din eğitimindeki yeri konusunu ayetler ışığında ele aldığımızda da aynı durumla karşılaşmaktayız. Örneğin; “Allah sizi analarınızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz. Öyle iken size kulaklar, gözler, kalpler verdi ki şükredesiniz”¹⁵⁰. Mealindeki ayet-i kerimeyi ele aldığımızda yukarda da değindiğimiz gibi çocuğun bilgi elde etmesinde son derece önemli ve gerekli olan üç özelliğe dikkat çekildiğini görmekteyiz. Bunlar: İşitme, görme ve düşünmedir. Ayette bu üç özelliğe vurgu yapılması bizi çocuğun hayatının ilk yıllarında neyi görmüş, neyi işitmiş, neyi hissedip düşünmüşse onları öğrendiği başka bir ifadeyle de dış dünyaya çevresindekilerin özellikle de anne ve babasının gözüyle baktığı sonucuna götürmektedir¹⁵¹.

Yani çocuk anne baba ve diğer aile fertlerinin dinî söz, tavır ve davranışlarını kendine rol model olarak alır ve taklit eder. Çocuk bunları tekrarladıkça daha çok öğrenir ve alışkanlık kazanır. Böylece taklit ve özdeşleme yoluyla başlayan ferdî dinî yaşayış, çevrenin dinî havasına ve çocuğun ferdî kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek onun dini kişiliğine dönüşür¹⁵².

1.2.1.4. Soru Sormaya Düşkünlük

İlk çocukluk evresinde için de yaşanan dünyaya olan ilgi ve bu dünyanın sırlarını merak etme duygusu çok kuvvetlidir. Bu duygunun yansıması olarak da merak ettiği nerden geldiği, kime ait olduğu, Allah, melek, peygamber, ahiret, namaz, oruç, günah, sevap, cennet, cehennem gibi dini kavramlar hakkında yoklayıcı sorular sorarak, bilgi edinmeye çalışırlar¹⁵³. Buradan hareketle ilk çocukluk evresi dini gelişimin temel özelliklerinden bir tanesinin de soru sormaya düşkünlük olduğunu söyleyebiliriz.

Okul öncesi dönemde çocukların soru sormaya bu kadar düşkün olması, bu dönemin dini duygunun işlenmesi ve karşılanması bakımından birey için en zor dönem olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Çünkü çocuklar, bitmez tükenmez bir öğrenme

¹⁴⁹ Hayati Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değer Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 79.

¹⁵⁰ Nahl Suresi, 16/78.

¹⁵¹ Ali Rıza Aydın, “Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi”, *OMÜİFD*, Sayı:8, 1996, s. 213.

¹⁵² Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, (4. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 2001, s. 254.

¹⁵³ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, (2. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 76.

arzusuyla etrafındaki her şeyi anlamak ister, bunun sonucunda da dini duygunun uyandığını gösteren ilk soruları bu dönemde sorarlar¹⁵⁴.

Çocukların bu soruları doyurucu şekilde cevaplandırılmadığı ya da cevapsız bırakıldığı zaman öğrenme merak ve arzusu köreldiği gibi doğru şekilde değerlendirildiğinde de dini birçok yeni kelime ve kavram da kazandırılabilir¹⁵⁵. Bu durum ilk çocukluk evresinde çocukların sorularından en iyi öğrenme fırsatı olarak yararlanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çocukluk döneminde, doğuştan getirilen inanma duygusunun etkisiyle inanmaya içtenlikle hazır olan çocuğun yoklayıcı sorularla dini dünyanın içine girmeye çalıştığını¹⁵⁶ ifade ettik. Diğer bir ifadeyle bu dönem çocukları bir yandan fiziksel gelişimlerini sürdürürken diğer yandan da hem kendi varlıklarının hem de etrafındaki eşyalarının mahiyetini, Allah, peygamber, cennet, cehennem, ölüm, ibadet vb. dini nitelikli kavramları sorgular ve buna uygun cevap almanın gayreti içerisinde olurlar. Bu gayret onların yukarda saydığımız kavramlarla ilgili olarak başta anne ve babaları olmak üzere diğer aile büyüklerine bolca soru sormalarına kapı aralar¹⁵⁷.

Çocuklar 2-3 yaşlarından başlayarak büyüklerini soru yağmuruna tutarak bolca soru sorarlar¹⁵⁸. Bu durumun ortaya çıkmasında, çocukların büyüklerine özellikle de anne babasına olan güvenlerinin etkisi büyüktür. Zira çocuklar, büyüklerin her şeyi bildiğini düşünür ve eğer onlara soru soracak olurlarsa merak ettikleri her şeyi onlardan öğreneceklerine inanırlar. Bunun sonucunda da neredeyse işitip öğrendikleri her kelimeyi soru yaparlar¹⁵⁹. Buradan hareketle, çocukların dini duygularının sağlıklı bir şekilde işlenmesi ve karşılanması ile onların sorularıyla gerçek anlamda ilgilenme ve sorularına doyurucu cevaplar verme arasında yakın bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Okul öncesi dönemde Allah, peygamber, cennet, cehennem, ölüm, melek ve şeytan gibi kavramları merak eden çocuklar merak ettiği bu kavramları öğrenme isteğiyle büyüklerine özellikle de anne babasına bolca soru sorduklarını ifade etmiştik.

¹⁵⁴ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 107.

¹⁵⁵ Selçuk, s. 76.

¹⁵⁶ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, s. 32.

¹⁵⁷ Dam, s. 35.

¹⁵⁸ Yavuzer, *Yaygın Anne Baba Tutumları*, s. 17.

¹⁵⁹ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 1995, s. 76.

Okul öncesi dönem çocuklarının sordukları soruların bazıları şunlardır: “Allah nerededir? O bizi görüyorsa biz O’nu niçin görmüyoruz? Allah acıkınca ne yer? Ama biz O’nu görmek istiyoruz. O’nun evi nerededir? O’nun annesi babası kimdir? Allah’ın çocukları var mı?”¹⁶⁰ Bu sorulara baktığımızda hepsinin Antropomorfizm (İnsan Benzeri) Allah inancının birer yansıması olduğunu görmekteyiz.

Aynı okulda görev yaptığımız edebiyat öğretmenimizin 5 yaşındaki oğlunun, annesine peşi sıra yönelttiği şu sorular konumuzu örneklendirmesi açısından dikkat çekicidir:

- Anne Allah’ın saçları uzar mı?
- Allah’ın saçları yoktur oğlum.
- Peki, o zaman anne Allah siyah mı beyaz mı?

Burada anne susup cevap vermemesi üzerine çocuk tekrar soru sormaya başlar:

- Allah’ı biz niye göremiyoruz?
- Oğlum Allah münezzehtir gözle görülmez.
- Off Anne! Televizyonda da Allah münezzehtir diyorlardı ama münezzeh ne demek?

“Münezzeh” kavramını nasıl açıklayacağını bilemeyen anne susunca çocuk:

- Allah kız mı yoksa erkek mi? sorusunu sorar. (Cinsiyeti yoktur cevabını alınca da)
- Eğer cinsiyeti yoksa o zaman onun Allah olduğunu nasıl anlayacağız? Der.

Görüldüğü gibi çocuk, Allah kavramı ile ilgili olarak farklı içerikli sorular sorarak zihninde tasarladığı somut Allah düşüncesine dayanak oluşturmaya çalışmaktadır. Örneğin Allah’ın kız veya erkek olmasını onun tanınması için ayırt edici bir unsur olarak değerlendirmekte, annesinin söylediği “münezzeh” kavramını başka yerde de duyduğunu ama yine anlamadığını söyleyerek onun gerçekte ne demek olduğunu merak etmektedir.

Bu durum çocukların sorularının cevaplanması ile dini gelişimleri arasında yakın bir ilişki varlığını göstermektedir. İşte bu yakın ilişki, çocukların soruları ile ilgilenme aşamasında bazı hususların göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır. Bu hususlardan birkaç tanesinin üzerinde durmayı yararlı görüyorum.

¹⁶⁰ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı nasıl Anlatalım*, s. 98.

Çocukların sorularının en önemli nedenlerinden birinin büyüklere duyduğu aşırı güven olduğunu ifade etmiştik. İşte çocukların büyüklerine karşı duydukları bu güvenden yola çıkarak gerek anne ve babalar gerekse bu dönem öğretmenleri çocukların sorularıyla ilgili olarak aşağıdaki kıstasları göz önünde bulundurmaları onlara sağlıklı bir dini kişilik edindirme anlamında büyük önem arz etmektedir. Bu hususların başında büyüklerin, çocukların sorularına ciddi ve doğru cevaplar vererek onların güvenlerini hiçbir şekilde sarsmaması gelmektedir. Bununla birlikte çocuğun sorduğu kadar cevap alması, nasılsa sordu diye bilgi yağmuruna tutulmaması da önem arz etmektedir¹⁶¹. Anne baba ve diğer aile bireylerinin, çocukların sorularına verdikleri cevaplarla onları eğittiklerini ve din duygularını şekillendirdiklerini bilmeleri de önemli bir diğer husustur¹⁶².

Bu itibarla çocuğun sorduğu soruyla ilgili olarak eğer bir cevap verilecekse bu cevap mutlaka doğru olmalı aynı zamanda da verilecek cevabın dozu çocuğun seviyesi gözetilerek iyi ayarlanmalıdır¹⁶³. Kısa ve ince geçişlerle çocuğun tabi gelişimine yardımcı olunmalı, sorular doğru, sade ve tek anlamlı kelimelerle cevaplandırılmalıdır¹⁶⁴. Eğer çocuğun sorduğu sorunun cevabı bilinmiyorsa nasılsa çocuktur anlamaz deyip asla yanlış cevap verilmemeli, cevabın bilinmediği ona açıkça söylenmelidir¹⁶⁵. Burada önemli olan çocuğun sorusunun dinlenmiş olmasıdır. Bu çocukta değer verildiği ve önemsendiği duygusu oluşturur. Böyle bir dinlemeden sonra verilecek cevap “bilmiyorum” olabilir¹⁶⁶.

Ayrıca çocuklarının Allah hakkında sordukları sorular geçiştirilmemeli veya dini inançlarımıza ters düşüyor diye çocuğun soru sorması engellenmemelidir¹⁶⁷. Aksine çocuğa sonraki sorular için açık kapı bırakılmalıdır ve düşüncesi körletilmemelidir. Dolayısıyla çocuğun sorularına verilecek cevaplar onun bir üst gelişim basamağına geçişini kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdır¹⁶⁸.

¹⁶¹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.107.

¹⁶² Selçuk, s. 76.

¹⁶³ Tavukçuoğlu, s. 56.

¹⁶⁴ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.107.

¹⁶⁵ Selçuk, s. 81.

¹⁶⁶ Yavuzer, *Yaygın Anne Baba Tutumları*, s. 17.

¹⁶⁷ Köylü, s. 152.

¹⁶⁸ Selçuk, s. 78.

Diğer taraftan çocuğun soru sormakla neyi öğrenmek isteği düşünülmeli, bu anlaşıldıktan sonra da sadece istenilen şeyi öğretecek kadar bilgi verilmelidir¹⁶⁹. Yine sorulan soru cevaplanmadan önce, sorulma nedeninin belirlenmesi ve belirlenen bu nedene uygun bir cevap verilmesi de ayrı bir önem arz etmektedir. Zira düşünülmeden verilen cevaplar çocukta yanlış anlamalara sebep olabilir.

Örneğin yeni doğan kardeşini kıskanan ancak bu kıskançlığını belli edemeyen çocuk annesine: “Bu bebek nereden geldi?” şeklinde bir soru yöneltebilir. Birçok ebeveyn bu sorunun nedenini araştırmaz ve genellikle “Allah verdi” şeklinde cevap verir. İşte böylesi bir cevap çocukta Allah’ın endişe ve huzursuzlukların nedeni olarak görülmesine neden olabilir. Zira çocuk nazarında Allah, her şey istediği gibi giderken ve evin tek ilgi odağı kendisi iken yeni bir kardeş göndererek onun mutluluğunu bozmuş ve anne babasının kendisine karşı duyduğu sevgiyi alıp kardeşine vermiştir¹⁷⁰. Oysaki çocuğun bu sorusunun nedeni sevgi ve ilgiyi kendinden alan kardeşinin zamansız gelişini sorgulamaktır. “Bu bebek nereden geldi?” sorusuyla da aslında anne ve babasına sitem etmektedir. Çocuğa verilen cevabın “Allah verdi” şeklinde olması sitemin yönünü anne babadan Allah’a çevirebilir.

İşte böylesi bir durum çocuğun kardeşi doğmazdan evvelki ona istediği her şeyi veren Allah algısının değişmesine sonuç olarak da O’nu endişe ve huzursuzlukların sebebi olarak görmesine neden olabilir. Bu ise çocukta, diğer bütün dini inanç ve uygulamaların temelini oluşturan Allah inancının daha işin başında olumsuz bir yer edinmesine kapı aralayabilir.

1.2.1.5. Ben Merkezilik (Egosantrizm)

İlk çocukluk evresi, çevresini keşfetmeye başlayan çocuk için her şeyin kendisi için var edildiğini düşündüğü ve onun dışında var olan hiçbir şeyi dikkate almadığı bir dönem olması hasebiyle benmerkezci özellik taşımaktadır. Bu özelliğin etkisiyle çocuk dünyayı sadece kendine göre değerlendirerek etrafındaki kişi ve eşyaların kendisi gibi düşünüp hissettiklerini varsayabilirler¹⁷¹.

¹⁶⁹ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 372.

¹⁷⁰ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı nasıl anlatalım*, s. 99.

¹⁷¹ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 62.

Benmerkezcilik çocuğun sadece fiziki ve biyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz aynı zamanda dini inanç gelişimi noktasında da kendini göstererek ona gerekli olan her şeyi veren, onu yaratan, isteklerini ve dileklerini geri çevirmeyen ve daima onunla birlikte, onun yanında olan bir Allah algısı edinmesine kapı aralar. Dolayısıyla bu dönem çocuklarından herhangi bir özgeci davranış beklemek gereksizdir¹⁷². Buradan hareketle benmerkezciliği bu dönem dini gelişimin önemli özellikleri arasında sayabiliriz.

Çocuklarda benmerkezci bir Allah inancının oluşmasında yetişkinlerin onunla ilgili tasarruflarının da önemli derece de rolü vardır. Zira gözünü açtığı andan itibaren bütün ihtiyaçları anne baba ve diğer aile fertleri tarafından karşılanmakta ve herkes onun mutluluğu için bir şeyler yapmaya çalışmaktadır. Örneğin anne acıkınca emzirmekte, altı ıslanınca da temizlemektedir. Böylesi bir ortamda çocuğun dünyadaki her şeyin kendisi için var edildiği ve dünyanın kendi etrafında döndüğü inancı taşıması doğal karşılanmalıdır¹⁷³.

İşte böylesi bir inancın etkisiyle de Allah, çocukların gözlerinde, hem ebeveyn gibi bütün kudreti ve mutlak ilmi ile her şeye hükmedebilir bir konuma sahiptir hem de kendi hizmetine amade bir koruyucudur. Hayali ve hissi olan bu inanç aile dindarlığının etkisiyle anne babadan Allah'a doğru yön değiştirir. 5 ve 7.yaşına doğru ise şuurlu olarak, Allah, anne babadan ayırt edilmeye başlar. Böylesi bir ayırmada anne babanın her şeyi bilme, her şeye gücü yetme anlamında sınırlarının keşfedilmesinin ve bazı konularda onların da hata yapabildiklerinin tespit edilmesinin önemli derecede rolü vardır¹⁷⁴.

1.2.1.6. İnsan Benzeri Allah Tasavvuru (Antropomorfizm)

Bir kavramın istekli olarak yeniden özel bir şekilde şekillenmesi, anlam kazanması veya hatırlanması şeklinde tanımlanan tasavvur¹⁷⁵, ilk çocukluk evresi dini inanç gelişiminde oldukça önemlidir. Zira bu dönemin dini inançları ile ilgili yapılan araştırmalar çocukların genellikle somut bir Allah tasavvuruna sahip olduklarını göstermektedir¹⁷⁶.

¹⁷² Köylü, s. 138.

¹⁷³ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 64.

¹⁷⁴ Vergote, s. 318.

¹⁷⁵ Yavuz, *Çocuklukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 109.

¹⁷⁶ Köylü, s. 139.

Konuk tarafından okul öncesi çocukların dini duygularının gelişimi ve eğitimi ile ilgili olarak yapılan çalışmada 5-6 yaş aralığındaki çocuklara sorulan “Allah nerede?” sorusuna onların %56.81’inin yukarda, havada, bulutta gibi gözle görülebilen bir yer atfettikleri¹⁷⁷ sonucunun ortaya çıkmış olması bunun göstergesidir. Çünkü çocuklar için büyüklük ve yükseklik belirlidir ve görülebilir mekânla sınırlıdır. Bu itibarla da Allah için gözle görebildikleri en büyük mekân olarak gökyüzünü ve bulutların üstünü düşünmektedirler¹⁷⁸.

3-4 yaş aralığı Allah inancının belirtilerin ilk defa ortaya çıktığı dönemdir. Ancak bu dönemde çocuklar soyut kavramları somut olarak düşünüp algılayabildikleri için soyut olan Allah kavramını da genellikle büyük, güçlü, yaşlı, uzun sakallı bir adam şeklinde insani özelliklerle ifade etmektedirler. Bunun için de kendilerine soyut gelen kavram ve olayları somutlaştırma gayreti gösterirler¹⁷⁹. Nitekim çocuğun, 3 yaşından itibaren dini nitelikli bir korku ve saygının neticesi olarak kutsal bir varlığa ilgi duyması ve bu ilgiyi özellikle baba imajının arkasında düşündüğü Allah imajıyla güçlendirmesi bunun göstergesidir¹⁸⁰. Diğer bir ifadeyle bu dönemdeki çocukların kavrama kabiliyetleri gördükleriyle sınırlı olduğu için soyut kavramları algılayamazlar. Bu algılayamama Allah’ın insan şeklinde tasavvur edilerek somutlaştırılmasına neden olur¹⁸¹.

Çocukların bu şekilde bir Allah tasavvurlarının olması için de yaşanan dini ve kültürel ortama bağlı olarak farklılık gösterir. Nitekim Batıda yapılan deneysel araştırmalara bakıldığında Hristiyan kültüründe yetişen çocukların, o kültürün bir nevi dışa yansıtılması olan “Baba, Oğul ve Kutsal ruh” olgusundan hareketle daha çok olgun, yaşlı, erkek gibi somut ve insani özelliklere sahip bir Allah tasavvur ettikleri sonucunun çıktığı görülecektir¹⁸². Ancak İslam kültürüne sahip aile ve çevrede yetişen çocuklarda böyle bir Allah algısının oluşması daha zordur. Bu farklılık yaşanan dini ve kültürel ortamın edinilen Allah tasavvurunun çocuklar üzerindeki bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

¹⁷⁷ Konuk, s. 43.

¹⁷⁸ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 87.

¹⁷⁹ Dam, s. 37.

¹⁸⁰ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 85.

¹⁸¹ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 86.

¹⁸² Yavuz, *Çocuklukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 122-123.

Nitekim ülkemizde yapılan araştırmalarda özellikle küçük yaştaki çocukların Allah'ı insana benzeyen bir varlık olarak tasavvur ettikleri sonucunun ortaya çıkmış olmasına rağmen bunun nedeninin Allah'ın çocukların anlam kapasitelerinin ötesinde olması ve çocukların O'nu gerçek anlamda tarif edememelerinden kaynaklandığının belirtilmesi bunun göstergesidir. Bu sonuçtan hareketle çocuklarda somut ve insan benzeri bir Allah tasavvurunun oluşmasında çocukların yaşadığı dini kültürün de önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz¹⁸³.

İfade edilen farklılıkla birlikte özellikle zihinsel gelişimin somut düzeyde olduğu 7 yaşına kadar Allah'ı insana benzeterek tasavvur etme eğilimi tüm çocuklarda ortaktır. Dolayısıyla da antropomorfizm çocukluk dönemi Allah inancının en önemli özelliği olarak değerlendirilebilir¹⁸⁴. Çocuklardaki beşeri özellikler taşıyan bu somut Allah anlayışı 8 yaşından 11 yaşına kadar hafifleyerek devam eder. 12 yaşında ise her yerde olan fakat görünmeyen soyut bir Allah algısı kesinleşmiş olur¹⁸⁵.

Çocuklardaki antropomorfik Allah tasavvuru kıyasi düşüncenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Çünkü çocukların beşeri bir Allah tasavvurundan sıyrılıp ruhani bir Allah tasavvuruna yönelmelerinde anne babanın güçlerinin her şeye yetip yetmeyeceği konusunda şüpheyne düşmelerinin etkisi büyüktür. İşte bu şüphe onlarda anne ve babanın imkânlarının sorgulanmasına ve bu sorgulamanın neticesinde de ilahi bir varlık algısının oluşmasına ortam hazırlar. Sonuç olarak da Allah'ı insandan ayırır ve başka bir âlemde düşünmeye başlayarak kıyasi düşüncenin içerisine girer¹⁸⁶.

Netice itibarıyla 3-7 yaş arası çocuklarda antropomorfik özellikler taşıyan bir Allah algılayışının doğal karşılanması gerektiğini söyleyebiliriz¹⁸⁷. Burada önemli olan çocuğun somut düşünceden soyut düşünceye geçişini sağlamak ve çocukta farklı nedenlere bağlı olarak oluşabilecek yanlış Allah tasavvurunun önüne geçmektir. Bu ise ancak çocuk ruhunu anlamak ve onun gelişim özellikleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmakla mümkün olabilir¹⁸⁸.

¹⁸³ Köylü, s.139.

¹⁸⁴ Dam, s. 37.

¹⁸⁵ Vergote, s. 319.

¹⁸⁶ Vergote, s. 320.

¹⁸⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 98.

¹⁸⁸ Dam, s. 42.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle şunu ifade edebiliriz ki ilk çocukluk evresinde çocukların ruhuna uygun bir Allah inancının edindirilmesi, onların dini gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Nitekim bu dönem çocuklarının sorularını dikkate aldığımızda onların gerçek bir Allah inancına yönelme isteği duyduklarını gözlemleyebiliriz.

Bu durum çocuklarının soruları ile gerçek anlamda ilgilenmeyi ve sorulan sorulardan hareketle de bu dönem çocuklarına doğru bir Allah inancının nasıl kazandırılacağı konusunu ele almayı gerekli kılmaktadır. Din eğitimcilerinin çocuklara öğretilecek en temel ve en önemli şeyin Allah inancı olduğunu ileri sürmeleri ve Allah inancının diğer bütün inanç ve uygulamaların temeli olması¹⁸⁹ bu gerekliliği ortaya koymaktadır. Peygamber Efendimizin çocuklara öğretilecek ilk kelimenin “La ilahe illallah” olması gerektiğini ifade buyurmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz.

Çocukların hangi yaşlarda Allah kavramıyla karşılaştıkları tam olarak cevaplandırılmayan bir soru olmakla beraber dini gelişim özellikleri başlığı altında zikrettiğimiz nedenlerinde etkisiyle üç dört yaşından itibaren hem kendi varlıklarını hem de yaşadıkları dünyayı soru alanının içerisine alarak dini fikirlerle karşılaştıkları kabul edilmektedir. Ayrıca bu kabulde sadece yaş faktörünün değil olgunlaşmanın ve çevrede yaşanan dini hayatın da önemli derecede etkide bulunduğu ifade edilmektedir¹⁹⁰.

Yapılan araştırmaların okul öncesi dönemdeki çocukların Allah algısının antropomorfist karakter arz ettiği¹⁹¹, dolayısıyla da Allah’ın insana ait çizgiler içerisinde göz önüne getirildiği sonucunu ortaya çıkardığını ifade etmiştik. Diğer taraftan da “Allah nerede? Boyu ne kadar? Denizin ortasında dursa başı göğe değer mi? Onun evi nerede? O bizi görüyor ama biz onu niçin görmüyoruz?”¹⁹² Yine Allah kız mı erkek mi? Allah okula gider mi? Ben Allah kadar güçlü olabilir miyim? Şeklinde bazen manasız, bazen ilginç, bazen de dini açıdan uygun olmayan sorular sordukları üzerinde durmuştuk. Burada ise ilk çocukluk evresinde Allah ile ilgili soruları birkaç örnekle detaylandırmaya çalışacağız.

¹⁸⁹ Köylü, s. 147.

¹⁹⁰ Selçuk, s. 70.

¹⁹¹ Köylü, s. 139.

¹⁹² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 110.

İlk çocukluk evresinde çocukların sorularının daha çok somut Allah tasavvuruna dayandığı ifade edilmektedir. Aşağıdaki sorulara bakıldığında bu durum rahatlıkla görülecektir:

Dört yaşında bir çocuk dedesi ile sohbet ederken sakalının beyaz olması dikkatini çeker ve ona¹⁹³:

— Dede, senin sakalın neden beyaz?”

Dede:

— Allah öyle boyamış da ondan” yavrum der.

Çocuk:

— Neden, onun başka boyası yok mu? Anneannemde çok boya var, neden ona vermemiş?

Dede:

— “Anneannen ona bir şey veremez. Çünkü onda her şey var. Onun hiçbir şeye ihtiyacı yok. Hem de o, görünmez, çok yükseklerdedir” deyince,

Çocuk:

— “Peki, ama o yükseklerle nasıl çıkmış, oradan düşmez mi?” diye karşılık verir.

Dede:

— “O, istediği yere çıkar, her istediği yerde durur, her zaman yanımızda olur; ama biz onu göremeyiz.” şeklinde karşılık vermesi üzerine;

— Çocuk bir an dedesinin yüzüne bakar ve sonra “şaka ediyorsun değil mi dede?” der ve dedesinin yanından ayrılarak oyun oynamaya başlar.

Aynı okulda görev yaptığımız edebiyat öğretmenimizin bir yakınının 5 yaşındaki oğlunun kendisi ile şu diyalogu da oldukça dikkat çekicidir:

— Oğlum hadi hazırlan seni okula götürüyüm.

— Baba ben okula gitmek istemiyorum.

— Ama okula gidersen Allah seni sever.

— Allah’ın kendisi okula gidiyor mu?

—Yok.

— Ama baba! O zaman Allah, kendinin gitmediği okula benim gitmemi neden istiyor?

¹⁹³ Selçuk, s. 49.

Görüldüğü gibi okul öncesi dönemde çocukların dinî nitelikli ilgi ve meraklarının doğal bir sonucu olarak soyut kavramlarla ilgili olarak oldukça ilginç ve bir o kadar da düşündürücü sorular sorabilmektedirler. İşte çocukların sormuş olduğu bu vb. sorularının geçiştirilmesi veya dini inanca ters düşüyor diye cevapsız bırakılması, çocukların merak ve öğrenme arzusunu körelterek daha sonraki öğrenmelerine olumsuz etkide bulunabilir¹⁹⁴.

Din duygusunun işlenmesi ve karşılanması bakımında hem en zor hem de en önemli zamanın, duygunun uyandığını gösteren ilk soruların geldiği okul öncesi dönem olduğunun ifade edilmesi, çocuk sorularının onu doğru inanca yönlendirmedeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu durum çocuğun eğitim ve öğretime en uygun olduğu zamanın, onun öğrenme ilgi ve isteğinin dışı vurumu olan soru sorma anı olduğunu göstermektedir¹⁹⁵.

Dolayısıyla eğer çocuğa bir şeyler öğretilmek isteniyorsa, onun soru sorduğu anları en iyi şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Onun sorularına ilgisiz kalmak ya da rastgele, gelişigüzel cevap vermek sakıncalıdır. Aksine çocuk adam yerine konulmalı ve onun her sorusu ciddiye alınarak anlayış seviyesine uygun, açık, anlaşılır, kısa ve öz cevaplar verilmelidir.

Yapmış olduğumuz açıklamalardan hareketle çocukların daha sonraki dini inanç ve uygulamalarının temelini oluşturan doğru bir Allah kavramı nasıl öğretilbilir? sorusu çerçevesinde konumuzu ele aldığımızda bu dönem çocuğunun gerek dini gelişiminin gerekse Allah'a iman öğretiminin olumlu yönde gerçekleştirilebilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğini, bu hususların başında ise sevgi, hoşgörü ve şefkatin geldiğini söyleyebiliriz¹⁹⁶.

Dini dünyaya ilginin “altın yaşı” olarak kabul edilen 4 yaşında, çocuğun Allah tasavvurunda herhangi bir güçlüğün olmamasından¹⁹⁷ hareketle dini bilgilerin 3-4 yaşından itibaren verilebileceğini, her şeyi yaratan ve idare eden Allah tasavvurunun bu dönem çocuklarının anlayışına zor gelmeyeceğini söyleyebiliriz. Ancak bu dönem çocuklarına Allah inancı hakkında herhangi bir öğretim yapılırken doğru, anlaşılır ve

¹⁹⁴ Selçuk, s. 76.

¹⁹⁵ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 107-110.

¹⁹⁶ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 107.

¹⁹⁷ Vergote, s. 317.

dozu iyi ayarlanmış bilgiler vermenin yanında Allah'ın büyüklüğü, çocuğun sevdiği her şeyi, iyilik ve güzellikleri gerçekte verenin, Allah olduğu bilincini kazandırmakla işe başlanması gerektiğini de ifade etmemiz gerekmektedir¹⁹⁸.

Yapılan araştırmalar okul öncesi dönemde bulunan çocukların kendilerini seven dost bir Allah'a inanmak istediklerini ortaya koymaktadır¹⁹⁹. Bununla birlikte yine araştırmalar neticesinde yapılan yerli yersiz "Allah korkusu" telkinlerinin çocuk ruhunda birtakım olumsuz sonuçlara yol açtığı tespit edilmiştir. İşte tüm bu gerçeklerden hareketle Allah'a iman öğretiminde sevginin temel dayanak noktası yapılarak korku, günah, ceza vb. kavramların ise bu dayanak üzerine oturtulması gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü suç, ceza ve günah gibi soyut kavramlar bu dönem çocuklarının tanım ve anlam alanından uzaktır. Dolayısıyla da çocukların hayatlarında önemli bir rol oynayan korku duygusunun Allah korkusu şekline dönüştürülerek çocuğun disipline edilmeye çalışılması hem yanlıştır hem de çocuğun ruh sağlığı ve daha sonraki dini hayatı açısından oldukça olumsuz sonuçlara neden olabilir²⁰⁰.

Zira anne ve babaların, çocukların yapmasını istemedikleri davranışın cezalandırıcısı olarak Allah korkusunu ileri sürmeleri her ne kadar işin kolay ve kestirme yolu gibi gözükerek bir disiplin sağlasa da bu tutum, "Taş yapan, cehennemde yakan, elsiz dilsiz bırakan" bir Allah imajı ortaya çıkarır. Bu imaj ise çocuğu bütün hayatı boyunca olumsuz etkiler²⁰¹. Örneğin Allah'ın korkutucu ve cezalandırıcı olduğunun temele alındığı telkin şeklindeki bir yaklaşım konumuzun başında zikrettiğimiz ayette de ifade edildiği gibi hem dinin esasına uygun değildir hem de çocuğun korkak, endişeli, her davranışında tereddütlü bir insan olmasına, çocukça kurduğu güzel hayallerinin ve ümitlerinin zayıflamasına ve onun Allahtan uzaklaşmasına yol açabilir²⁰². Çocukları Allahtan korkutarak soğutmanın onun dinsiz olması için başvurulabilecek en etkili yol olduğunun ifade edilmesi²⁰³ Allah korkusunun oluşturacağı en uç ruhsal çöküntüyü örneklemesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Oysa anne baba çocuğa Allah'ı kendisine sınımlanacak bir varlık olarak tanıtmalı, çocuk ile Allah arasındaki bağı sevgi üzerine bina etmelidir.

¹⁹⁸ Ayhan, s. 135-136.

¹⁹⁹ Mehmedoğlu, *Ahlaki Gelişim*, s. 38.

²⁰⁰ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 55.

²⁰¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 295.

²⁰² Ayhan, s. 138.

²⁰³ Selçuk, s. 79.

Diğer taraftan da çocuğun Allah'ı sevmesine, Allah'ında kendini sevdiğine inanmasına uygun ortamlar oluşturmalıdır. Çocuğun Allah'ı güzel isimler ve sıfatları ile tanınması ve sevgi temeline dayalı bir Allah imajı oluşturulabilmesi için ona Allah inancı ile ilgili olarak, kahreden, kör eden, taş eden isim ve sıfatlarından daha çok O'nun, "Rahman, Rahim, Vedud, Cemil" gibi güzel isimleri ve sıfatları ile tanınması sağlanmalıdır²⁰⁴. Dolayısıyla okul öncesi dönem olarak adlandırılan ilk çocukluk evresi Allah'a iman öğretiminin temeli O'nun sevgi ve merhametinin ön planda tutulduğu isimler üzerine bina edilmelidir.

Bu ifadelerden hareketle ilk çocukluk evresi çocuklarına Allah'a iman öğretiminde bilinçsizce yapılan yanlışlara birkaç örnek vererek konumuzu detaylandırmaya çalışalım.

Her akşam dört yaşındaki oğlunu dizlerine oturtarak onunla sohbet eden ve ona çeşitli sorular yönelten babanın çocuğuyla şu diyalogu okul öncesi dönem çocuklarına Allah'a iman öğretiminde sevgi faktörünün ne denli önemli olduğunu göstermesi açısından güzel bir örnektir²⁰⁵:

"Her akşam dört yaşındaki oğlumu dizlerime oturtuyor onunla sohbet ediyor ve ona soruyordum:

— "En çok kimi seversin?"

O, önceden kendine öğretmiş olduğum üzere,

— "Allah"ı severim derdi.

— Sonra kimi seversin diye sorardım,

— "Peygamberimizi" derdi.

— Daha sonra kimi seversin dediğimde,

— "Annemi, babamı" diye söylerdi.

Geçenlerde aynı sohbeti tekrarlariken oğlum itiraz ederek: "Ben artık en çok Allah'ı sevmiyorum." deyince şaşırdım kaldım ve sebebini öğrenmek maksadıyla sorduğumda, "Nenem bugün bana: 'Allah'ın cehennemi var seni yakacak' dedi." şeklinde cevap verdi.

²⁰⁴ İbrahim Canan, *Kur'an'da Çocuk*, Cihan Yayınları, İstanbul 1984, s. 95.

²⁰⁵ Bilgin, Selçuk, s.42.

Çocuğunun yaramazlık yapmasını engellemek için “Allah seni sevmez, cehennemde yakar.” vb. sözler kullanan bir babanın 6 yaşındaki oğlu ona: “Baba bizim köyde Allah var mı?” diye bir soru yöneltir. Çocuğun bu sorusu karşısında şaşırان baba: “Oğlum Allah her yerde vardır; ama niçin soruyorsun?” deyince çocuk, sevginin eğitimdeki önemini beyan eden şu çarpıcı cevabı verir: “Eğer orada Allah yoksa oraya gidecektim de”²⁰⁶.

Görüldüğü üzere başlangıçta kendisine sorulduğunda en çok Allah’ı sevdiğini söyleyen çocuk, Allah hakkında daha sonra yapılan telkinler neticesinde bu sevgisinden vazgeçmektedir. Aynı şekilde kendisinin disipline edilmesinde kullanılan “Allah seni sevmez, cehennemde yakar.” vb. sözler neticesinde de cezalandırıcı olarak lanse edilen korkutucu ve cezalandırıcı Allah imajından uzaklaşmanın yollarını aramaktadır. Bu çocukların dini kişilikleri üzerinde sonradan telafisi mümkün olmayan sorunlara neden olabilir. Peygamber Efendimizin: “*Müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz*”²⁰⁷, mealindeki hadis-i şerifini bu çerçevede değerlendirebiliriz.

Diğer taraftan çocuğu merkez edinen eğitim sistemleri onların kendilerinin sevildiğini bilmelerinin özgüven duygularının artmasına yardım edeceğini ileri sürmektedirler. Dolayısıyla çocuğun, Allah’ın kendisini sevdiğini ve her zaman yanında olarak tüm kötülüklerden koruduğunu bilmesine ortam hazırlanması gerekmektedir. Çünkü çocuklar kendilerini seven onların da sevip bağlanacakları dost bir Allah’a inanmak istemektedirler. Konuk tarafından yapılan araştırmada çocukların %88.63’ünün Allah’ın kendilerini sevdiğini ifade etmesi bu gerçeği ortaya koymaktadır²⁰⁸.

Zira duygusal gelişme zihinsel gelişmeden daha önce başlamakta ve bu duygular, insanda din bilincinin gelişmesinde ayrı ayrı rol oynamaktadır. Ancak başkalarının himayesine, sevgi ve şefkatine muhtaç olma duygusu insanların dinsel yaşayışında diğer duygulara oranla çok daha önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla insanın dinsel yaşayışını bir bahçeye benzetirsek bu bahçede en göze çarpan ağacın sevgi olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz²⁰⁹.

²⁰⁶ Ayhan, s. 134.

²⁰⁷ Buhari, İlim, 12; Müslim, Cihad, 6.

²⁰⁸ Konuk, s. 53-77.

²⁰⁹ Clark, s. 180.

Sonuç olarak şunu ifade etmeliyiz ki din duygusu, sevgi, güven, bağlanma gibi temel duygular üzerinde yükselen bir yaratıcı fikrine ulaşma içeriği taşıyan bir duygudur²¹⁰. Bu itibarla da çocuk ruhunu Allah'a bağlayan yegâne duygunun sevgi olduğunu ve çocuğun bu duyguyla Allah'a bağlanmak istediğini söylememiz gerekmektedir. Dolayısıyla çocukta sağlam bir iman temeli atmanın ancak Allah sevgisine dayalı bir yaklaşımla mümkün olabileceğini ifade edebiliriz²¹¹.

Okul öncesi dönemde çocuklara Allah'a iman öğretiminde göz önünde bulundurulması gereken ikinci önemli husus onlara hoşgörü ile yaklaşılmasıdır. Zira bireylerin sağlıklı bir Allah inancına sahip olmaları ile çocukluklarında Allah ile kurdukları iletişimleri arasında önemli bir bağ olduğu ifade edilmektedir. Bu itibarla okul öncesi dönemde Allah'a iman öğretimi sırasında çocuklar konuşmaya teşvik edilmeli, onların Allah konusunda ileri sürecekleri düşüncelere önem verilmeli ve çocuklar dikkatle dinlenmelidir. Diğer taraftan bize göre anlamsız, gereksiz hatta din dışı gibi görünen soruları karşısında onları kızarak susturma gibi yanlışla düşülmemelidir. Çocuğun tabiatı gereği hata ve yaramazlık yapabileceği unutulmamalı, en ufak yaramazlığı ve hatası hemen günah olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, daha hoşgörülü ve müsamahakâr davranılarak Allah korkusunun bir terbiye ya da disiplin aracı olmasının önüne geçilmelidir²¹².

Ancak burada üzerinde önemle durmamız gereken şey ipin ucunun kaçırılmaması yani hoşgörü ile şımarıklığın aynı kefedeki değerlendirilmemesidir. Zira aşırı baskı ve korkunun çocukta yan etki yapıp istenmeyen sonuçların doğmasına sebebiyet vermesi gibi şımarıklığa imkân verecek derece aşırı hoşgörülü olmak da çocukta bağnaz, sadece kendini düşünen ve kişisel çıkarları için başkalarını araç olarak kullanmakta herhangi bir sakınca görmeyen karaktersiz bir kişilik yapısının oluşmasına sebebiyet verebilir²¹³.

Çocukların gördüklerinden, işittiklerinden çok etkilendiklerini ifade eden, buradan hareketle de din eğitimi ve öğretiminde duyumların eğitime önem verilmesi gerektiğini belirten Salzman, Allah'a iman etmesinde babasıyla beraber çıktığı kır gezilerinin ve bu gezilerde babasının kendisine Allah'ın büyüklüğünü anlatmasının çok

²¹⁰ Mehmedoğlu, *Ahlâkî ve Dinî Gelişim*, s. 28.

²¹¹ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 58.

²¹² Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 150.

²¹³ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 174.

büyük etkisinin olduğunu söylemektedir²¹⁴. Bu söylemden hareketle çocuğun dikkatinin etrafındaki eşya ve olaylara yöneltilmesinin ilk çocukluk evresi Allah’a iman öğretiminde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli husus olduğunu ifade edebiliriz.

Dikkat çekme ve düşündürmenin bu denli önemli olması onun gerek Kur’an-ı Kerimde gerekse Peygamber Efendimizin sünnetinde sıkça başvurulan bir yöntem olmasını sağlamıştır. Nitekim her iki kaynakta da bununla ilgili birçok örnek bulmak mümkündür. Dikkat çekmenin öneminin ortaya konulması ve konumuzun anlaşılması açısından bir iki örnek üzerinde durmayı yararlı görüyorum.

“Bu insanlar, devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?”²¹⁵

Görüldüğü üzere Allah’ü Teâlâ, insanların dikkatini çekerek onlardan etraflarındaki birçok olağanüstü şeyin farkına varmalarını ve bunlar üzerinde düşüncelerini, bu düşünceden hareketle de doğru bir Allah inancı edinmelerini istemektedir. Peygamber efendimizin etrafındaki insanlarla soru cevap şeklindeki şu hadis-i şerifi de konumuzu örneklendirmesi açısından oldukça dikkat çekicidir:

Peygamber efendimiz etrafındakilere: *“Ne dersiniz, birinizin evinin önünden bir nehir aksa ve o kimse her gün o nehirde beş kez yıkansa, bu durum o kişide kir namına bir şey bırakır mı?”* Şeklinde bir soru yöneltmesi ve oradakilerin: ‘Hayır, o kişide kir namına bir şey bırakmaz.’ demeleri üzerine de: *“İşte günde kılınan beş vakit namaz da böyledir. Allah onunla hataları siler”²¹⁶* buyurur.

Görüldüğü üzere peygamber efendimiz etrafındakilerin zihinlerini konuya hazırlamak için onların dikkatlerini suyun maddi kirleri temizleme özelliğine çekmiş, buradan hareketle de tıpkı suyun maddi kirleri temizlediği gibi namazın da manevi kirleri temizleme özelliği olduğuna değinerek namazın dini yaşayış içerisindeki önemine vurgu yapmıştır. Örnek olarak verdiğimiz ayet ve hadisten hareketle dikkat çekmeden diğer alanlarında olduğu gibi din eğitimi alanında da önemli bir eğitim aracı olarak yararlanılması gerektiğini söyleyebiliriz.

²¹⁴ Selçuk, s. 79.

²¹⁵ Gâşiye Suresi, 88/17-20.

²¹⁶ Buhari, Mevakıt, 6.

Dolayısıyla eşya ve tabiatın gizliliklerine dair sır perdelerini aralamaya istekli olan çocuklar, ilgi ve dikkatleri ölçüsünde kuşların kanat çırpmaları, çiçeklerin açması, yağmur ve karın yağması, ağaç dallarında yetişen meyveler vb. kâinata var olan her şeyin bir ilahi düzen içerisinde hareket ettiği konusunda düşünmeye yönlendirilebilir. Bu yönlendirmenin yapılabilmesi için de çocukla beraber doğa gezileri yapılarak onun dikkati etrafında var olan eşya ve olaylara çekilmelidir. Bu dikkat çekme, çocukta şahit olduğu mükemmel düzenin mutlaka bir düzenleyicisi olmalıdır şeklinde bir çıkarımda bulunmasına ortam hazırlar ki bu durum onun tüm bu işleri yapan sırlı varlığın Allah olduğu inancını kolaylıkla kabul etmesini sağlayabilir²¹⁷.

Ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri eğitim sistemimizin bugünkü şekliyle ilkokul 4. sınıftan itibaren verilmeye başlanmaktadır. Çocukların din ile ilgili bundan önceki bilgileri tamamen ailelerinin yetkinliği ile sınırlıdır. Ancak çocukluk dönemi din eğitimi özellikle de Allah'a iman öğretimi tamamen ailelerin yetkinliğine bırakılamayacak kadar önemlidir ve bireyin çocukluk döneminde, bir başka ifadeyle yaşamının sihirli yıllarında aldığı dini bilgilerin ve dini telkinlerin hayatı boyunca derin izler bırakmaktadır²¹⁸. Bu durum din eğitimi ve Allah'a iman öğretiminin okul öncesi eğitim programıyla beraber ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Zira her çocuk kendisiyle ilgilenecek, sorularını onun anlayacağı şekilde cevaplandırarak olumlu bir dini gelişim göstermesine yardımcı olacak ebeveynlere sahip olmayabilir. Dolayısıyla çocukların ilkokul 4. sınıfa gelinceye kadar ki dini ilgi ve ihtiyaçlarının sağlıklı bir zemine oturtulması büyük önem arz etmektedir. Bu ise ancak ailelerin bilinçlendirilmesi ve programları, çocukların dini ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek içeriğe sahip bir okul öncesi eğitimle mümkün olabilir.

Allah'a iman öğretiminde okul öncesi eğitim programının içeriğinin yeniden düzenlenmesi ve programda yer verilen Türkçe, Müzik vb. etkinliklerin ilgili bölümlerine çocuklara Allah'a iman öğretiminde kullanılabilecek masal, hikâye, şiir, kısa şükür ve dua cümlelerinin, ilahi vb. materyallerin eklenmesi önem arz etmektedir. Çocukların ifade edilen etkinliklere ciddi anlamda ilgi duymaları bu önemi artırmaktadır.

²¹⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 171.

²¹⁸ Tavukçuoğlu, s. 58.

İşte çocukların bu ilgisinden hareketle ilgi ve sevgilerini göz önünde bulundurarak onlara Allah’a inanma ile ilgili hikâye ve menkıbeler anlatılabilir, kısa dua ve ilahiler ezberletilerek de çocukların dini hayal güçlerinin ve duygularının uyandırılıp eşyanın mahiyetine dair düşüncelerinin gelişmesine ortam hazırlanabilir²¹⁹. Yine bu dönem çocuklarının çizgi filmlere olan ilgisi dayanak noktası yapılarak onların dikkatlerini, Allah’ın varlığı ve birliğine, onun her şeyin yaratıcısı olduğuna çekecek çizgi film, belgesel, oyun, resim, şiir ve sınıf panoları hazırlanarak da çocukların dini gelişimlerine katkıda bulunulabilir. Diğer taraftan okul öncesi eğitim programında çocukların ilgisini çekecek, yöresel ve kültürel önem taşıyan tarihi bir yer, müze vb. her mekânın çocuk için doğal bir öğrenme alanı olduğunun ifade edildiğini görmekteyiz²²⁰.

Buradan hareketle gezi etkinliklerinin din eğitimi adına iyi bir öğrenme fırsatı olarak değerlendirilmesi ve bu çerçevede gidilecek dini mekânların doğal öğrenme özelliklerinden yararlanılması gerektiğini ifade edebiliriz. Zira çocukların, dini duygularının geliştirilip pekiştirilebilmesinde onların cami vb. dini mekânlara götürülerek bazı dini faaliyetleri yaşama imkânı bulabilmelerinin, cami içerisindeki büyüklerin yüzlerindeki ciddiyeti, saygıyı ve başkalığı fark etmelerinin, türbe ve müzelere götürülerek oralarda ilgilerini çekebilecek dini eserler hakkında kısa açıklamalar yapılmasının faydalı sonuçlar doğuracağı ifade edilmektedir. Diğer taraftan çocukların böylesi bir deneyim içerisine sokulmasının onların dini gelişimlerinin sağlanması noktasında okulda verilecek en iyi teorik dersten bile daha faydalı olacağı belirtilmektedir²²¹.

Sonuç olarak diyebiliriz ki okul öncesi eğitim programının etkinlikler bölümünde yer alan “Alan Gezisi” etkinliklerinin içerisine çocukların çevrelerindeki eşya ve tabiat güzelliklerine karşı ilgi ve sevgilerini canlı tutacak aynı zamanda da onlardan aldıkları izlenimleri, yapmış olduğu gözlemleri, duygularını ifade etmesine olanak sağlayacak etkinlikler katılarak çocukların Allah inancı geliştirilebilir.

Okul öncesinde ilkokula benzer bir din dersi ve branş öğretmenin olmaması bu dönem çocuklarının sağlıklı bir dini gelişim gösterebilmeleri adına okul öncesi öğretmenlerinin durumunun da göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır.

²¹⁹ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 31.

²²⁰ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 19.

²²¹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 108.

Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin bilinçlenmelerine yönelik kurs ve seminerlerin düzenlenmesi de bu dönem çocuklarının din eğitimleri açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda YÖK ve MEB’le ortak bir konsensüs oluşturularak okul öncesi dönem çocuklarının olumlu bir dini kişilik kazanmalarını sağlayacak, onlara sağlıklı bir Allah inancı verecek öğretim programının hazırlanması ve bu programı uygulayacak öğretmenlerin yetiştirilmesi adına çalışmalar yapılmalıdır. Bu ise okul öncesi eğitim programının din eğitimi ile ciddi bir işbirliği kurmasıyla mümkün olabilir.

1.3. İLK ÇOCUKLUK EVRESİ DİN EĞİTİMİNDE AİLENİN YERİ VE ÖNEMİ

Din duygusunun kaynağının ne olduğu ve bu duygunun ortaya çıkıp gelişmesinde hangi etmenlerin rol oynadığını çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri içerisinde ifade ettik. Bu başlık altında ise bebeklik (0-3 yaş) evresi din eğitimi uygulamalarına kısaca değindikten sonra ilkokula hazırlık mahiyeti taşıyan ilk çocukluk (3-6 yaş) evresi din eğitiminde ailenin yeri ve önemi konusunu ailelerin çocuklarının din eğitimi gerçekleştirirken göz önünde bulundurması gereken ilkelerle birlikte ele alacağız.

Bebeklik evresi, gözle görülebilecek dini belirtilere ve tezahürlere pek rastlanılmadığı dönem olarak adlandırılrsa da bu durum bebeklik evresinde herhangi bir dini uygulama yapılmayacağı ya da yapılacak dini uygulamalardan çocuğun hiçbir şekilde etkilenmeyeceği sonucunu doğurmaz. Zira inancın doğuşu ve dini duygunun gelişmesi konusunda yapılan bilimsel araştırmalara bakıldığında, çocuğun kendisine yönelik dışarıdan gelecek dini etki ve tecrübelerle karşı ruhen yetenekli ve hazır olduğuna işaret edildiği görülecektir²²². Diğer taraftan yapılan psikolojik çalışmalar, sadece beslenme ve fiziksel gelişim çağı olarak düşünülen bebeklik döneminin çocuk eğitimi açısından da uygun bir ortam olduğu sonucunu ortaya çıkarmış ve bu döneme bilinçsiz etkilenme dönemi adı verilmiştir. Araştırmalarla ulaşılan bir diğer sonuç da bu dönem çocuğunun ilk duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasının onu bu ihtiyacı karşılanmayan çocuklara nazaran hastalıklara karşı koruma hususunda bile farklı kıldığıdır²²³.

²²² Peker, *Din Psikolojisi*, s. 102.

²²³ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 249.

Yaptığımız açıklamalardan hareketle bebeklik dönemi dini etkinliklerini ele aldığımızda konumuzla ilgili olarak peygamber efendimizin sünnetinde pek çok uygulama görmekteyiz. Bu uygulamalardan birkaç tanesi üzerinde durmayı konumuzun daha iyi anlaşılması açısından yararlı görüyorum. Bu örneklerden ilki anne sütü almazdan evvel hurma ve benzeri bir şeyi ağızda çiğnedikten sonra yeni doğan çocuğun damağının onunla ovulması olan tahnîk uygulamasıdır. Peygamberimiz tahnîk olayına büyük önem vermiş ve doğumu yaklaşan kızı Hz. Fatma'ya ve Ümmü Süleym'e: *"Benden evvel çocuğun ağzına bir şey koymayın."* diye haber göndermiştir. Hz. Fatma, Hz. Hasan'ın doğumunda bu kurala uymuş ancak Hz. Hüseyin'in doğumunda uymamış ve Peygamberimiz gelmezden önce süt emzirmiştir. Hz. Ali'nin Hz. Hasan'ın Hz. Hüseyin'e nazaran daha âlim olmasını bu olaya bağlaması onun çocuk eğitimindeki yerini ortaya koyması açısından dikkate değerdir²²⁴.

Yeni doğan çocuklara dua edilmesi ve kulağına ezan okunması da bebeklik dönemi dini uygulamalarının önemli bir diğer örneğidir²²⁵. Nitekim Peygamber Efendimiz, torunu Hz. Hasan doğduğunda onu kucağına alarak namazda okunan ezan gibi sağ kulağına ezan okumuştur²²⁶. Peygamber efendimizin bu uygulamaları sadece kendi torunları için değil sahabelerin çocukları için de geçerlidir. Bu itibarla da doğduktan sonra kendisine getirilen bebeklere bereketle dua etmiş ve tahnîk'te bulunmuştur²²⁷.

Gerek tahnîk yapılması ve dua edilmesi gerekse kulağa ezan okunması olayının din eğitimi açısından başlangıç olması dolayısıyla oldukça önemli sonuçları bulunmaktadır. Kulağa okunan ezanı dikkate aldığımızda bunu görebiliriz. Çünkü böyle bir uygulama ile çocuğun daha dünyaya gözlerini açar açmaz duyduğu ilk sesin söz olarak Allah'ın büyüklüğü ve yüceliğini ifade eden ezan sesiyle beraber İslam'ın temel esaslarının öğretilmesine başlanmış olmaktadır. Çocuk, ezan sesini ya da kendisine yapılan dini motifli bu uygulamayı anlamıyor olabilir; ancak ezan sesi kalbine inip onu derinden etkileyebilir²²⁸.

²²⁴ Canan, *Hiz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, s. 109-111.

²²⁵ Ulvan, s. 56-57.

²²⁶ Ebu Davud, Edeb, 107; Tirmizi, Edahi, 17.

²²⁷ Buhari, Akika, 2; Ebu Davud, Edeb, 107.

²²⁸ Ulvan, s. 56.

Buradan hareketle doğan çocuğun kulağına ezan okunması olayını Allah’a iman eğitimin başlangıcı sayabiliriz²²⁹. Bu dönemin ikinci önemli olayı ise isim vermektir. Bu hususta da peygamber efendimizin uygulamaları bizlere örnek oluşturmaktadır. Zira peygamber efendimizin sünnetinde bu konu ile ilgili birçok uygulama mevcuttur. Örneğin; çocuklara güzel isim vermenin önemini vurgulama babında: “Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız, öyleyse isimlerinizi güzel yapın”²³⁰ diyerek ashabını uyarmış: “Allah’ın en ziyade sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahman’dır”²³¹ buyurarak da verilecek güzel isimlerin neler olabileceğini açıklamıştır.

Peygamber Efendimizin söz ve filleri ile ilgili olarak verdiğimiz örneklerden hareketle diyebiliriz ki bebeklik döneminde çocuğun ilk duygusal ihtiyaçları karşılanmalı, gerek din gerekse toplumsal değerler gözetilerek çocuğa güzel bir isim verilmeli, başkaları tarafından alay ve eğlence konusu yapılacak isimlerden kaçınılmalıdır. Böylesi bir uygulama hem terbiye hem de olumlu şahsiyet geliştirme açısından oldukça önemlidir²³².

Diğer taraftan daha sonraki günlerde gerek ev içindekilerin gerekse dışarıdan gelen kimselerin kullandığı ve içeriğinde “Maşallah, Allah bağışlasın, Allah analı babalı büyütsün, Allah nazardan saklasın, hayırlı bir evlat olsun inşallah vb.” dini içerikli cümleler kullanması ve çocuğun bunlarla sürekli karşılaşması, onun yaşamın ilk günlerinde din ile tanışmasına ortam hazırlamakta ve onun üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır²³³.

Yine bu dönemde için de Allah lafızlarının geçtiği ninniler de çocuk üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla çocukların bu tür içerikli ninnilerle uyutulmasında ciddi anlamda fayda vardır. Yapılan uygulamalardan bilinçsizce etkilenme döneminde olan çocuğun, farkında olmadan duyduğu bu sözlerin onun daha sonraki dini yaşamında belirtilerini göstereceği göz ardı edilmemelidir²³⁴.

²²⁹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 251.

²³⁰ Ebu Davud, Edeb, 69.

²³¹ Müslim, Âdab, 2; Ebu Davud, Edeb, 69.

²³² Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 251; Ulvan, s. 62.

²³³ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, s. 194; Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 252.

²³⁴ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 255.

Bebeklik dönemi din eğitimi faaliyetleri ile ilgili bu bilgilendirmelerden hareketle ilk çocukluk evresi din eğitiminin önemi ve bu eğitimde ailenin yeri konusunu ele alalım. Ancak ailenin ilk çocukluk evresi din eğitimdeki yerine değinmeden önce ailenin tanımı ve gerek birey gerekse toplum açısından önemi üzerinde durmayı yararlı görüyorum.

1.3.1. Ailenin Tanımı ve Önemi

Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, toplum içindeki en küçük birlik şeklinde tanımlanan aile bireyden devlete kadar her şeyi etki alanına alarak, onların güçlü ve sağlıklı olmalarını sağlayan en önemli kurumdur²³⁵. Aile olmadan toplumun varlığından söz edilemediği gibi gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda üzerine aldığı sorumluluklar ve yerine getirdiği görevler bakımından ailenin yerini dolduracak başka bir kurum bulmak da mümkün değildir²³⁶.

Aile kurumunun önemini ortaya koyan bir diğer özellik de insan neslinin sağlıklı ve mükemmel olarak devam etmesini sağlayan tek kurum olmasıdır²³⁷. İnsanın yaratılıştan getirdiği üreme ve neslini devam ettirme gibi doğal ihtiyaç ve eğilimlerinin gerek dini gerekse resmi anlamda meşruiyet zemininde giderilmesine ortam hazırlayarak sosyal karışıklığa engel olan yegâne kurumun aile olması bunun göstergesidir²³⁸.

Ailenin bu denli önemli olması onun okul öncesi eğitim programında genişçe yer almasına ve bu dönem eğitiminin vazgeçilmezi olarak görülmesine ortam hazırlamıştır. Nitekim programda aile ile ilgili olarak, onun çocuğun gelişimini, toplumsal uyumunu ve başarısını etkileyen en önemli etkenlerden birisi olduğu, özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun yaşamda kalmasında ve gelişiminde anne-baba kadar önemli olan başka bir etkenin söz konusu olmadığı şeklinde açıklamalar yapılmıştır²³⁹. Kişiliğin temelini hayatın ilk yıllarında atılması, altıncı yaşta ana çizgileriyle belirlenmesi, gençlik çağının sonuna doğru ise son biçimini alması²⁴⁰ bu önemi daha da artırmaktadır.

²³⁵ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 26.

²³⁶ İsmail Sağlam, “Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım”, *UÜİFD*, 10(2), 2001, s. 215.

²³⁷ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 24.

²³⁸ Konuk, s. 20.

²³⁹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 6.

²⁴⁰ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985, s.71.

Çocukluk dönemi gelişim özelliklerini dikkate alarak bu dönemde ortaya çıkan ilk duyguların sevgi, güven ve bağlanma olduğunu söylemiştik. Aynı şey çocukluk dönemi din eğitimi için de söylenmekte ve bu dönem eğitiminin en önemli basamağını sevgi, güven, bağlanma gibi temel ruhi ihtiyaçların karşılanmasıyla oluşturduğu ifade edilmektedir²⁴¹. Çocuğun, dünyaya gözlerini açtığı ilk yerin aile olduğunu düşündüğümüzde onun, çocuk sahibi olarak neslin devamını sağlamanın yanında çocuğa gerek bireysel gerekse toplumsal ilişkilerinde pratiğe dönüşmüş ciddi kaynaklar sunan ve çocuk için en önemli ihtiyaç olan sevgi ve güven duygusunun en tabi tedarikçisi olma özelliği taşıdığını söyleyebiliriz²⁴².

Yaptığımız açıklamalardan hareketle insan için en önemli şeylerden birinin üreme ve neslin devam etmesini sağlama içgüdüleri olduğunu²⁴³, dolayısıyla da ailenin çocukla beraber bir anlam kazandığını söylememiz gerekmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim çocukların dünya hayatının süsü olduğunu²⁴⁴ bildirmekte ve çocuk sahibi olmanın aile için en önemli şeylerden olduğuna vurgu yapmaktadır. Bugün birçok çiftin çocuk sahibi olma adına türlü fedakârlıklara girişmelerini ve bazen de çocuğu, aile birlikteliğinin yani evliliğin olmazsa olmazı olarak değerlendirmelerini çocuğun aile açısından önemine örnek gösterebiliriz²⁴⁵.

Yukarda da ifade ettiğimiz gibi çocuk sahibi olmak aileler için elbette ki önemlidir. Ancak ailelerin, *“Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır...”*²⁴⁶; *“Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailenizi, yakıtı insanlarla ve taşlar olan o müthiş ateşten koruyun”*²⁴⁷ ayet-i kerimelerinden hareketle çocuk sahibi olmakla ciddi bir sorumluluk altına girdiklerini unutmamaları da bir o kadar önemli olduğu unutulmamalıdır. Zira aile için çocuk nasıl ki hayatlarının süsü olarak her şey demekse, çocuk için de onun sevgi, güven, bağlanma gibi birçok ihtiyacını giderme özelliğiyle aile her şey demektir. İşte böylesi bir konum çocukların bakımı ve terbiyesi bağlamında anne babaya ciddi sorumluluk yüklemektedir²⁴⁸.

²⁴¹ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 24.

²⁴² Konuk, s. 21.

²⁴³ Konuk, s. 20.

²⁴⁴ Kehf Suresi, 18/46.

²⁴⁵ Nevzat Tarhan, *Sen Ben ve Çocuklarımız*, (2. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

²⁴⁶ Teğabun Suresi, 64/15.

²⁴⁷ Tahrim Suresi, 66/6.

²⁴⁸ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 150.

Abbasi halifelerinden Mansur'un, Emevilerden zindana attırdığı kişilere sordurduğu: “Zindanda bulunduğunuz süre içerisinde size en ağır gelen şey nedir?” sorusunun zindandakilerce: “Çocuklarımızı terbiye edip yetiştirmede kaybettiğimiz fırsatlardır”²⁴⁹ şeklinde cevaplandırılması bu durumu örneklemesi bakımından dikkate değerdir. Verilen bu cevap çocuk edinmek kadar onun eğitiminin de önemli olduğu ve ihmal edilmeme adına her fırsatın değerlendirilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim “*Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailenizi, yakıtı insanlarla taşlar olan o müthiş ateşten koruyun*”²⁵⁰ ayetinin, Hz. Ali (r.a.) tarafından çocukların ateşten nasıl korunacağına dair: “*Onları terbiye edip edeplendirin, onların tahsilini sağlayıp bilgili kılın*”²⁵¹ şeklinde açıklanması ailenin özellikle anne ve babanın çocuk eğitiminde taşıdıkları ciddi sorumluluğa vurgu yapması bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Okul öncesi dönemin, çocukların kişilik gelişimlerinin büyük ölçüde olduğu, eğitim adına kritik bir dönem olduğunu ifade etmiş diğer taraftan da bu dönemin çocuğun din duygusunun gelişiminin ve dinî konulara merakının da en yoğun olduğu bir dönem olduğu ve bu durumun okul öncesi dönemin önemini daha da artırdığı üzerinde durmuştuk. Dolayısıyla dini yönelimin yoğun ve çocuğun dünyaya gözlerini açtığı ilk yerin aile olduğu gerçeğinden hareketle onun, ilk dini karşılaşmalarının, dini inanç ve değer yargılarının olumlu ya da olumsuz anlamda şekillenmesinin aile içerisinde gerçekleşeceğini söyleyebiliriz. Bu durum okul öncesi dönem çocuklarının din ve ahlak eğitiminde ailenin yeri ve önemi konusunu ele almayı gerekli kılmaktadır. Zira çocuk, aile içerisindeki sosyalleşme faaliyeti sonucunda ait olduğu topluma mal edilerek o toplumda var olan değer yargılarını benimser. Dolayısıyla aile gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda kişiliğin biçimlendiği en önemli kurum olarak adlandırılabilir²⁵².

Aile içerisinde benimsenen bu değer yargıları içerisinde dini ve ahlaki temelli sorumluluk, saygı, sevgi, yardımseverlik, barış, olumlu düşünme, dostluk, adaletli olma, sabırlı olma gibi değerlerin aile içinde somut olarak gözlemlenerek kazanılması ve bu değerlere değer vermeyi öğrenmenin çocukluk döneminin en temel kazanımı olarak kabul edilmesi din ve değer öğretiminde ailenin yeri ve önemine örnek gösterilebilir.

²⁴⁹ Ulvan, s. 558.

²⁵⁰ Tahrim Suresi, 66/6.

²⁵¹ Ulvan, s. 611.

²⁵² Konuk, s. 21.

Bireyin yaşamının en önemli ilk beş yılında aile hayatının izlenimleri olarak bilgiye dönüşen bu öğrenmeler çocuk üzerinde kalıcı izler bırakarak onun sonraki yaşamı üzerinde önemli ölçüde belirleyici olmaktadır²⁵³.

Ailenin, çocuğun geleceği üzerinde etkili olması, onun özellikle eğitim konusunda daha duyarlı olmasını gerekli kılmaktadır. Bu duyarlılığın, gerek maddi ve manevi gerekse ferdi ve sosyal boyutları olan dinin çocuğa aktarılarak çocukta yeterli bir dini gelişim sağlanması konusunda da gösterilmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Peygamber Efendimizin, çocuğun ilk dîni tecrübeyi ailede kazandığı gerçeğinden hareketle “*Kişinin çocuğunu eğitmesi, sadaka vermesinden daha üstün bir ibâdet*”²⁵⁴ şeklindeki beyanı bu bağlamda değerlendirilebilir.

Fıtrat hadisini göz önünde bulundurduğumuzda insanın yaratılış itibarıyla iyiyi, doğruyu ayırt etme yani Allah’ın varlığını ve birliğini kabul etme eğilimine sahip olduğunu görmekteyiz. Bu eğilimin insana verildiği şekilde muhafaza edilmesi aileyle yakından ilgilidir. Çünkü çocuktaki din duygusunun bilinç haline gelmesi için uzun bir zamana ihtiyaç vardır ve bu uzun zaman diliminin en önemli evresi doğrudan aileye bağlı geçmekte ve onun dinamikleri tarafından kuşatılmaktadır. Dolayısıyla ilk çocukluk evresi din-aile-çocuk ilişkisi bağlamında kritik bir önem arz etmektedir²⁵⁵.

Yine fıtrat hadislerinin değişik rivayetlerini incelediğimizde²⁵⁶ hepsinde “sonra” ifadesinin yer aldığını görmekteyiz. İşte bu “sonra” ifadesi çocukta var olan fıtratın değişime müsait olduğunu bu değişimin ise anne ve babanın etkisiyle olumlu veya olumsuz anlamda gerçekleştiğinin göstergesidir. Başka bir ifadeyle doğuştan getirilen yeteneklerin başlangıç itibarıyla etkisiz olduklarını ve dıştan gelen etkiler neticesinde de farklı şekiller aldıklarını söyleyebiliriz.

Bu durumu bir tohumla benzetebiliriz. Zira her tohumun, cinsine göre ürün verme potansiyeli var olmakla birlikte bu potansiyelin ortaya çıkması, onun gelişimine uygun toprakla buluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Buradan hareketle insandaki fitri inanma duygusunun da işlevsel olabilmesi için aynen tohum gibi gelişimine fırsat verecek ortamlarla buluşturulması gerekmektedir.

²⁵³ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 25.

²⁵⁴ Tirmizi, Birr, 33.

²⁵⁵ Konuk, s. 23.

²⁵⁶ Buhari, Cenaiz, 92; Ebu Davud, Sünnet, 17; Müslim, Kader, 22-25; Tirmizi, Kader, 25.

Diğer bir ifadeyle çocuktaki İslam fıtratı yalın halde herhangi bir dini kabule yönelik değildir. Dolayısıyla da çocuk, anne baba ve diğer aile fertlerinin etkisiyle İslam fıtratını devam ettirebileceği gibi bu tabii fıtrattan sıyrılarak onların mensubu bulunduğu dini inançlarını kabule de yönelebilir²⁵⁷.

Nitekim “(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler”²⁵⁸ mealindeki ayet-i kerime, insandaki Allah'ın varlığı ve birliğini kabul etme yeteneğinde herhangi bir değişme olmamakla birlikte sonradan bu yeteneğin değiştirilebileceği konusunu örneklendirme açısından oldukça dikkat çekicidir.

Gerek yaptığımız açıklamalar gerekse ayet ve fıtrat hadisinin değişik varyantları incelendiğinde iki tür sonuçla karşılaşılacağı söylenebilir. Bunlardan birincisi insanların yaratılışları itibariyle iyiyi ve doğruyu kabule elverişli ve temiz olduklarıdır. İkincisi ise maddi ve manevi anlamda eğitmeye elverişli insanın bu eğitiminde en etkili faktörün aile olduğudur²⁵⁹. Fıtrat olarak Allah'ın varlığı ve birliğini kabul etmeye meyilli olarak yaratılan çocuğu kendi mensubu bulunduğu dini kabule yönlendirebilmesi²⁶⁰ göz önünde bulundurulduğunda ailenin çocuğun din eğitimindeki önemi rahatlıkla görülecektir.

Bu etkiden ve yapılan araştırmaların sonuçlarından hareketle diyebiliriz ki çocukların geleceğinde önemli bir yer edinen dinle ilgili birçok değer, gerek öğretilmesi gerekse alışkanlık haline dönüştürülmesine yaşamın ilk yıllarında başlanması, çocuğun dini kişiliğinin gelişimi açısından yararlı olacaktır. Zira bu dönemde dini değerlerin büyük bir kısmı çocuklar tarafından özümsemekte aynı zamanda da herhangi bir sorgulamaya tabi tutulmadan kabul edilmektedir. Sorgulanmadan yapılan bu kabuller bireyin daha sonraki dini kişiliğinin şekillenmesinde büyük oranda belirleyici olabilmektedir²⁶¹. İşte böylesi bir durum din eğitim ve öğretiminin okul öncesi dönemde genel hatlarıyla verilmiş olmasını gerekli kılmaktadır.

²⁵⁷ Bilgin, “İslam'ı Yeniden Anlamak ve Anlatmak”, *AÜİFD*, 39(2) 1999, s. 13.

²⁵⁸ Rum Suresi, 30/30.

²⁵⁹ Konuk, s. 23.

²⁶⁰ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, (6. Baskı), Beyza Kitap, İstanbul 2009, s. 18.

²⁶¹ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 19.

Yaşamın ilk yıllarında çocuk üzerinde en fazla etkiye sahip yapının aile olduğunu dikkate alındığında bu dönemdeki din eğitiminin en önemli aktörünün de aile olduğu, bu durumun ise aileye bazı görev ve sorumluluklar yüklediği ifade edilebilir. Ailenin yüklendiği görevlerden en önemlisi bir taraftan çocuğun fitri olarak doğuştan getirdiği tabi dindarlığını değerlendirerek onun gün yüzüne çıkmasını sağlamak diğer taraftan da çocukta taklit, telkin ve tecessüs yoluyla yerleşen ve şarta bağlı olmayan itaatkâr davranışları bu seviyeden alıp şuur seviyesine ulaştırmaktır²⁶². Bu durum okul öncesi din eğitiminde etkin bir okul-aile birlikteliğini gerektirmektedir. Zira aile, çocuktaki dini değerlerin ve buna bağlı olarak da birçok duygunun ortaya çıkarılması ve davranışlara yansıtılarak alışkanlığa dönüştürülmesinde en önemli etkenlerden biridir²⁶³.

Dolayısıyla, okul öncesi dönemde din eğitimi ve öğretiminde çocuklarının belirli bir mesafe almaları sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle anne ve babalar yaşamın ilk yıllarında çocuğun bakımı ve korunması konusunda gösterdikleri hassasiyeti, onun sağlam ve tutarlı bir din eğitimi edinmesi konusunda da göstermelidirler²⁶⁴. Ailenin ilk çocukluk evresi din eğitimindeki rolü, dinin duygu yönünden hareketle ele alındığında konunun önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Zira büyük oranda duygulardan kaynaklanan dini davranışların önemli bir kısmı ailede öğrenilmektedir²⁶⁵. Buradan hareketle dini yönelimin altın çağı olan ilk çocukluk evresinde ailede atılacak dini temelin büyük önem arz ettiğini söyleyebiliriz.

Çocukluk dönemi din eğitiminde ailenin önemini incelerken bu dönem çocuklarının öğrenmelerinin ilk ve basit şekli olan taklit konusunu ele almamız yararlı olacaktır. Nitekim yapılan bütün gözlemler dini tavrın ortaya çıkmasında, yakınların etkisinin en belirgin faktör olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Ailenin dini değer ve ilişkilerin modeli olmasından hareketle aile yapısının bil kuvve dini olduğunu söylenmiş, dinin aile psikolojisiyle derin bir şekilde tayin edildiği ve başka hiçbir iki müessese arasında böylesine bir duygu, yapı ve bağ ahenginin gerçekleşmediği ifade edilmiştir²⁶⁶. Bu durum dini tavırların aile ile birlikte yapılmak ve çocukların ailenin dini davranışlarına ortak edilmekle değer kazanacağını göstermektedir.

²⁶² Konuk, s. 24.

²⁶³ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 164.

²⁶⁴ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 20.

²⁶⁵ Tosun, s. 173.

²⁶⁶ Vergote, s. 316.

Çocuklarda söylemleri hayata geçirebilme özellikleri yoktur. Bu nedenle de onlar için yapılan davranış sözden yani yapılması istenen davranıştan daha değerlidir²⁶⁷. Dolayısıyla çocuklar, gerek sosyal gerekse dini tutumlarını büyük ölçüde anne babanın konuşma ve davranış modellerini gözlemleyerek öğrenirler²⁶⁸. Çocuğun özbakım becerileri içerisinde önemli bir yer tutan sofr kurallarının öğrenilmesini ele aldığımızda bunu daha iyi görebiliriz.

Zira çocuğa yemekten önce ellerini yıka ve yemeğe besmele ile başla, sağ elinle ye, ekmek kırıntılarını yere atma, bitirince elhamdülillah de vb. tavsiyelerde bulunmak onun neler yapması gerektiğini duyması bakımından önemlidir. Ancak anne ve babanın yemek öncesinde çocuğun göreceği şekilde ellerini yıkaması, sağ elle ve “Bismillâhirrahmânirrahîm” diyerek yemeğe başlaması, bitirince “Elhamdülillah” demesi ve ellerini yıkaması, ayrıca tüm bunları çocuğun duyacağı, göreceği şekilde yapması daha önemlidir. İşte böylesi bir yaklaşım, çocuğun yapılması istenen davranışı görmesine, gördüklerini ise taklit etmesine ortam hazırlayacaktır. Ayrıca çocuk bunları tekrarladıkça daha çok öğrenecek ve alışkanlık kazanacaktır. Böylece taklit ve özdeşleme yoluyla başlayan ferdî dinî yaşayış, çevrenin dinî havasına ve çocuğun ferdî kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek kişiliğine malolur²⁶⁹.

1.3.2. Ailede Dini Duygu Gelişiminde Uygulanacak Bazı Temel İlkeler

Ailede çocuğun dini duygu gelişiminde uygulanacak bazı temel ilkeleri şu başlıklar altında toplayabiliriz

1.3.2.1. Yaşayarak Eğitim Yaklaşımı Benimsenmeli

Çocuklardaki öğrenmelerin ilk ve basit şekli olan taklidin²⁷⁰ aynı zamanda çocuğun dini yaşayışı tanıyıp öğrenmesinde ve alışkanlık kazanmasında da önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir²⁷¹. Bu durum anne ve babaların, çocuklarının öğrenmesini istediği dini davranışları öncelikli olarak kendilerinin yapmasını gerekli kılmaktadır. Zira çocuğun ailede din ve ahlak eğitimi, anne babanın çocuğu ahlaki değerler açısından etkilemelerine ve her türlü öğretici rollerine dayanır²⁷².

²⁶⁷ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 101.

²⁶⁸ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 32.

²⁶⁹ Hökelekli, s. 254.

²⁷⁰ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 164.

²⁷¹ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 104.

²⁷² Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, (2. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 226.

Çocuğun fitratını bir su olarak düşünürsek anne baba ve diğer aile fertlerinin bu suyu içerisinde bulunduran kap olduklarını ifade etmemiz gerekir. Su yapısı itibarıyla içerisinde bulunduğu kabın şeklini almaya uygun olduğu gibi çocukta fitrat olarak içerisinde bulunduğu aile ortamının özelliklerini kabul etmeye yeteneklidir. Bu yetenekten hareketle çocuk içerisinde bulunduğu kültürel ortamın izlerini taşır ve dini inancını da bu kültürel öğelere göre belirler diyebiliriz²⁷³.

Diğer bir ifadeyle çocuğu, doğumuyla beraber dini hayat ve dünyaları içerisine alan aile, bunları çocuğuna aktarır. Çocuk da ailesinin sahip olduğu ve davranışlarına yansıttığı dini kural ve gelenekleri olduğu gibi taklit ederek özümser ve kendi davranışı haline getirir²⁷⁴. Çocuğun örnek alıp taklit etme eğilimlerinden hareketle, onlara bir doğruyu sürekli söyleyip anlatmaktansa, o doğrunun çocuğun görebileceği şekilde davranış olarak tekrarlanmasının daha etkileyici olacağının ifade edilmesi ve dini prensipleri yaşayan anne babaların çocuklarını bu davranışlarıyla ibadete teşvik ettikleri, çocuklarında buna olumlu karşılık verdikleri üzerinde durulması bunun göstergesidir²⁷⁵. Bu nedenle anne baba ve bunların yerini tutan diğer aile fertlerinin çocuğun özellikle duygusal öğrenme döneminde dini duygu ve düşüncelerini besleyecek elverişli ortamları hazırlamaları önem arz etmektedir.

Çocukların, kamera hassasiyeti aratmayan mükemmellikte bir taklit yeteneğine sahip olduklarını ifade etmiştik. Eğer çocuklardaki bu ustalık doğru kullanılırsa onlara din ve değer öğreniminde ciddi anlamda katkı sağlanabilir. Zira fitrat hadisi, çocuğun doğuştan getirdiği inanma, yüce bir varlığa bağlanma duygusunun aile içerisinde özellikle anne babanın söz ve davranışlarının çocuk tarafından taklit edilmesiyle biçimlendiğini ifade etmektedir²⁷⁶.

İfade edilen bu durum inanç ve ibadetler bütünü olarak tanımlayacağımız dinin, anne babanın davranışlarıyla ortaya koyduğu modeller üzerine bina edildiğini göstermektedir. Nitekim çocuk; nasıl ki üzüntüyü ağlayan, üzülen kişilerin yüzlerinde görüp hissedince öğreniyorsa din duygusunu, yüce yaratıcıya yönelişi de dua eden anne baba ve diğer aile büyüklerinin davranışlarını gözlemleyerek öğrenir. Zira büyüklerin iyilik, doğruluk, temizlik ve yardımseverlik gibi davranışlarının giderek benimsenerek

²⁷³ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, s. 33.

²⁷⁴ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, s. 104.

²⁷⁵ Cebeci, s. 233.

²⁷⁶ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 117.

çocukların kendi duyguları haline gelmelerinde onların çocuklar tarafından başlangıçta hep taklit edilmelerinin önemli bir rolü vardır²⁷⁷.

“Çocuk, ana-babası elinde bir emanettir. Kalbi, kıymetli bir cevher gibi temizdir. Mum gibi her şekli alabilir. Bütün yazı ve şekillerden uzaktır. Temiz bir toprak gibi olup, hangi tohum atılsa büyür. İyilik tohumu ekilirse din ve dünya saadetine kavuşur. Annesi, babası ve hocası sevabına ortak olur. Şayet fesad tohumu atılırsa helak olur; annesi, babası ve hocası günahına ortak olur”²⁷⁸ diyen Gazali’de aynı olguya işaret ederek ailenin çocuklarını yaparak, yaşayarak eğitmedeki sorumluluğuna dikkat çekmektedir.

Akabe b. Ebi Süfyan’ın, oğlunu teslim ettiği eğitimciye yaptığı şu tavsiyede çocuk eğitiminde bizzat yaşayarak örnek olmanın önemini ortaya koyması açısından oldukça dikkat çekicidir:

“Çocuğumu ıslahta ilk önce kendini ıslah ile başla. Çünkü çocukların gözleri senin gözlerine bağlı kalır. Onlara göre iyi ve güzel, senin iyi ve güzel kabul ettiğin şeylerdir. Onlara göre çirkin senin çirkin ve fena gördüğün şeylerdir. Çocuklarımıza gelmiş geçmiş hikmet erbabının hayatını, ediplerin ahlakını öğretmeye çalış...”²⁷⁹

Görüldüğü üzere çocuk öncelikle yakın çevresindeki bireylerin söz, fiil ve tutumlarına bağlı olarak bir davranış şekli belirleyerek başlangıçta bunları bilinçsiz de olsa taklit etmekte ve bunları tekrarlayarak da kendi davranışı haline getirmektedir. İşte böylesi bir durum anne baba ve çocuğun eğitiminden sorumlu diğer bireylere çocuklarına olumlu davranış özellikleri kazandırma anlamında ciddi sorumluluklar yüklemektedir.

Konu İslam kaynakları açısından ele alındığında, özellikle Kur’an-ı Kerimde yukarda ifade edilen hususlar üzerinde durularak genelde tüm eğitimcilere özelde de anne babalara dini prensiplerin öğretiminde yaşayarak eğitme ve bizzat iyi davranış örnekleri sergileme noktasında özen göstermeleri gerektiği hususunda ciddi uyarılarda bulunduğu görülecektir. Bu amaçla birkaç örnek üzerinde durmayı yararlı görüyorum.

Şu ayetler, bizzat yaşayarak örnek olmanın eğitimdeki önemi ile ilgili oldukça dikkat çekici bir örnektir:

²⁷⁷ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 94.

²⁷⁸ Gazali, *Kimya-ı Saadet I-II*, (Çev.: A. Faruk Meyan), Bedir Yayınları, İstanbul 2011, s. 399.

²⁷⁹ Ulvan, s. 558.

“Ailene namazı emret, kendin de ona sabırla devam et”²⁸⁰. “...Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak, size aykırı davranmak istemiyorum...”²⁸¹. “Halka iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz yoksa...”²⁸².

Görüldüğü gibi yapılması istenen davranışların öncelikle istemde bulunan kişi tarafından yaşantılarla desteklenmesi eğitimin tanımı içerisinde yer verilen istendik değişme meydana getirebilmek için oldukça önemlidir. Aksi bir durum yani söylemlerin davranışlara dönüştürülmemesi ya da söylemin tam tersi bir davranış sergilenmesi halinde çocuğun istenen amaca ulaşması mümkün olmaz hatta tam tersi bir karakter kazanması dahi söz konusu olabilir. Söylenen sözün fiiliyata dökülmesinin hem dini hem de ahlaki bir sorumluluk gerektirdiği ile ilgili olarak şu ayet-i kerimeyi de örnek verebiliriz:

“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah’ın en çok nefret ettiği şeylerdendir”²⁸³.

Unutulmamalıdır ki Allah’ın hoşnut olmadığı bir durum inanmaya içtenlikle hazır olan ve söylenen her şeyi sorgulamadan, itiraz etmeden kabul eden çocukların da hoşuna gitmeyecek dolayısıyla da yapılması istenenle çocukların yaptığı davranışlar çoğunlukla uyuşmayacaktır. Kendisi sigara vb. zararlı maddeleri tükettiği halde çocuğundan bunları yapmamasını isteyen babanın çocuğu tarafından dikkate alınmamasını bu duruma örnek olarak verebiliriz. Nitekim yapılan tespitler sigara içen çocukların %75’inin anne babasından en az birinin sigara içtiğini ortaya koyması bunun açık bir göstergesidir²⁸⁴.

Bu durum rol model ilişkisinin çocukların eğitiminde ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynen bunun gibi namaz kılmayan, kapı çalınıp kendisine seslenildiği halde “Oğlum kapıya bak beni sorarlarsa evde yok de” diyerek çocuğunun gözleri önünde yalan söyleyen, başkalarını hor gören ve onlarla alay eden bir anne babanın çocuklarından bu vb. olumsuz davranışları sergilememelerini istemeleri yaptıklarıyla çelişmekten başka bir anlam ifade etmez.

²⁸⁰ Taha Suresi, 20/132.

²⁸¹ Hud Suresi, 11/88.

²⁸² Bakara Suresi, 2/44.

²⁸³ Saf Suresi, 61/2-3.

²⁸⁴ Tevfik Özlü, Çocuk ve Sigara, Erişim Tar. 12.27.2012, <http://www.akcigersagligi.org/dosyalar/cocuksigara.pdf>

Ayrıca bu gibi davranışlarla onların yalan söyleyen, alay eden vb. olumsuz bir kişilik edinmelerine de sebebiyet verebilir. “Armut dibine düşer, üzüm üzüme baka baka kararır.” atasözlerinin ifade ettiği anlam bu çerçevede değerlendirilebilir. Doğruluk kavramından hareketle Peygamber Efendimizin bu konuda takındığı tavrı ele aldığımızda konunun önemini daha iyi algılayabiliriz.

Allah Rasûlü, doğruluk ahlâkının çocukta yerleşmesine büyük özen göstermiş, ana babanın çocuğa yalan söylemek ya da onu yalan söylemeye alıştırmak gibi bir hataya düşmemesi için çocuklarla olan ilişkilerini kontrol ederek birtakım genel prensipler koymuştur. Nitekim çocuğun da bir insan olduğu ve beşerî ilişkilerde onun birtakım hakları varlığı üzerinde durmuş bu sebeple de hangi yolla olursa olsun ana babanın onu aldatması, onunla olan muamele ve münasebetlerinde umursamaz bir tavır takınmasını hoş görmemiştir²⁸⁵. Şu hadis-i şerif hem yaşayarak eğitime hem de olumlu anlamda örnek olma anlamında oldukça dikkat çekici bir örnektir:

Sahabelerden Abdullah İbni Âmir anlatıyor: Bir gün Resul-i Ekrem (s.a.v.) bize gelmişti. O zamanlar henüz çocuktum. Oynamak için sokağa çıkmıştım. Annem:

- "Abdullah! Buraya gel. Bak, sana ne vereceğim!" diye beni çağırınca Peygamber efendimiz anneme:
- "*Ona ne verecektin?*" diye sordu. Annem de:
- "Bir hurma verecektim." diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber anneme şunu söyledi:
- "*Eğer çocuğa bir şey vermeseydin senin hakkında, 'Bir yalan söyledi.' diye yazılacaktı*"²⁸⁶.

Bu hadis-i şerifi dikkate aldığımızda anne ve babaların çocukları ile ilgili olan tüm davranışlarında son derece titiz davranmak durumunda olduklarını, aksi bir durumun öncelikle kendilerine daha sonra ise çocuklarının kişilik gelişimine olumsuz anlamda etki edeceğini unutmamaları gerektiğini söyleyebiliriz. Zira yapılan davranış, doğruluğu ya da yanlışlığına bakılmaksızın çocuk tarafından taklit edilmektedir. Eğer anne bir şey vermek üzere çağırdığı halde çocuğuna karşı sözünü tutmazsa çocuk bu davranışı taklit ederek önce en yakın arkadaşını daha sonra ise herkesi aldatacaktır. Çünkü bu dönem çocukları anne babalarını güven, doğruluk ve doğal öğrenme kaynağı olarak

²⁸⁵ Uysal, s. 63.

²⁸⁶ Ebu Davud, Edeb, 80.

görmektedirler. Dolayısıyla anne baba söz ve fiillerinde şaka yapıyor dahi olsa doğruluktan ayrılmamalı, çocukların şakayı anlamayarak kendisine söylenenleri olduğu gibi kabul edip ona göre yorum yapacaklarını göz ardı etmemelidir²⁸⁷.

Peygamber Efendimizin ashabıyla, eşleriyle ve çocuklarıyla şakalaşip onlara hikmetli latifeler yaparken, “Ya Rasulallah, sen de mi şaka yapıyorsun?” şeklindeki hayret ifadelerine, “*Evet, ben de şaka yaparım; fakat sadece doğruyu söylerim*”²⁸⁸ şeklinde karşılık vermesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Buradan hareketle çocukların usta oldukları taklit, güçlü bir eğitim aracına dönüştürülmelidir. Bunun içinde çocuklara olumlu kişilik özellikleri ile beraber iyi alışkanlıkları da canlı örneklerle kazandırma ve görsel zenginlik modelleri sunma yoluna gidilmelidir.

Burada yapılması gereken çocuğa bırakılabilecek en değerli mirasın güzel ahlak²⁸⁹ olduğunu bilmek ve bilinçli bir anne baba olarak nasıl bir çocuk sahibi olmak istendiğimize karar vermektir. Daha sonra ise çocuklar için doğru davranışın söylemden daha önemli olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak onlara kazandırılması arzu edilen davranışları yaşayıp örneklenirerek olumlu anlamda model olmak ve kişiliklerinin oluşumunda büyük oranda etkin olan dini inanç ve değerleri iletmektir²⁹⁰. Allah’ü Teâlâ’nın, “*Bana yönelenlerin yoluna uy*”²⁹¹ buyurması da taklit edilecek kişilerin kendisine yönelen ve söylemlerini davranışlarına yansıtan kimseler olması gerektiğine işaret etmektedir.

Çocuklardaki taklit yeteneğinden hareketle yaşayarak eğitime konusunda aile fertlerine özellikle de anne ve babaya ciddi anlamda sorumluluk düştüğünü söyleyebiliriz. Taklidi doğrudan aktarım olarak değerlendirerek çocukları bir aynaya benzettiğimizde bunu daha iyi ifade edebiliriz. Zira ayna taklitte olduğu gibi olumlu olumsuz, güzel çirkin karşısında ne varsa onları hiçbir değişime uğratmadan, neden öyle olduklarını sormadan olduğu gibi yansıtır. Dolayısıyla çocukları nazarında ayna olan anne ve babaların onlara olumlu davranış uygulamaları göstermelerinin yanında olumsuz davranış örnekleri sunmaktan da kaçınmaları gerekmektedir²⁹².

²⁸⁷ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 230.

²⁸⁸ Tirmizi, *Birr*, 57.

²⁸⁹ Tirmizî, *Birr*, 33.

²⁹⁰ Halit Ertuğrul, *Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi*, Nesil Yay., İstanbul 2001, s. 57-58; Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 17.

²⁹¹ Lokman Suresi, 21/15.

²⁹² Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 115.

Çocukların taklit ettikleri davranışlar neticesinde sonraki yaşamlarında nasıl bir inanca, duyguya, düşünceye ve davranışa sahip olacakları konusunda hazırlık yapmaktadırlar²⁹³. Yaptıkları bu hazırlık, onların bireysel yeteneklerine bağlı olarak gelişir ve zihinlerinde derin izler bırakarak kişiliklerinin ayrılmaz bir parçası olur²⁹⁴. “Huy canın altındadır can çıkmadan huy çıkmaz” ya da “İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur” atasözlerini bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bu durum olumlu rol model olma anlamında anne babalara önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Çocukların davranışlarının büyük ölçüde anne ve babaları ile kurdukları iletişime bağlı olduğunu²⁹⁵, çocukların gördüğü davranışları taklit etme konusunda oldukça usta olduklarını²⁹⁶ ifade ettik ve bu ifadeden hareketle de çocuğun taklit alanında bulunan anne babaların tutumlarının onların kişiliklerinin oluşmasında birçok açıdan önem arz ettiğini belirttik. Buradan hareketle yaşayarak eğitmede anne babanın ve diğer aile fertlerinin göz önünde bulundurmaları gereken hususları ele alalım.

Burada ele alacağımız en önemli husus, çocukların, dini duygularının geliştirilip pekiştirilebilmesi için camilere götürülerek bazı dini faaliyetleri yaşama imkânı bulabilmelerine, cami içerisindeki büyüklerin yüzlerindeki ciddiyeti, saygıyı ve başkalığı fark etmelerini sağlama imkânının verilmesidir²⁹⁷. Zira bu tür yerler okul öncesi eğitim programında çocuk için doğal öğrenme alanları olarak ifade edilmektedir. Çocukların böylesi doğal öğrenme alanlarından yararlanabilmesi ise ancak onları parka, bahçeye götürür gibi kırmadan, sıkmadan cami vb. dini mekânlara götürmekle ve orada yapacakları bir kısım aksi davranışları görmezden gelerek hoşgörülle karşılamakla mümkün olabilir.

Çocuklar öylesine mutlu edilmeli ki kendisi “yaşasın camiye gidiyorum” , “camiyi seviyorum” diyebilir konuma gelmeli. Onların cami içerisinde ağlamaları, koşmaları bizi rahatsız etmemeli, bu davranışlarından ötürü azarlanıp camilerden soğutulmamalı ve dolayısıyla da manevi gelişimden yoksun kalmalarına sebebiyet verilmemelidir.

²⁹³ Yavuz, s. 104.

²⁹⁴ Dam, s. 33.

²⁹⁵ Haluk Yavuzer, “Yaygın Anne Baba Tutumları”, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*,(ss. 13-39), Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 28.

²⁹⁶ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 117; Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 170.

²⁹⁷ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 108; Selçuk, s. 82.

Çocukların cami içerisindeki davranışlarının hoş görülmesiyle ilgili olarak peygamber efendimiz (s.a.v)’in sünnetinde birkaç örnek üzerinde durmayı konunun anlaşılması açısından yararlı görüyorum. Bunlardan en önemlisi namazın huşu içerisinde kılınması ile ilgilidir. Namazdaki huşu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerimde “*Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler*”²⁹⁸ buyrulmaktadır.

Yine namazdaki huşunun bozulmasına sebep olan sağa sola bakılması ile ilgili olarak da Peygamber Efendimiz “*Namazda sağa sola bakılması kulun namazından şeytanın kapıp kaçtığı bir şeydir*”²⁹⁹ şeklinde bir beyanda bulunarak namaza gereken önemin verilmesi bağlamında birçok defa uyarılarda bulunmuş kendisi de bu konuda oldukça hassas davranmıştır. Ancak mesele çocuklar olunca namaz içerisinde dahi olsa çocuklarla ilgilenme ve onların gönlünü hoş tutma konusunda oldukça müsamahakâr davranmıştır. Nitekim torunu Ümame sırtında olduğu halde namaz kılmış, secdeye vardığı zaman düşmemesi için olsa gerek yere bırakmış doğrulduğunda da tekrar sırtına almıştır³⁰⁰. Yine cemaate namaz kıldırırken secde anında boynuna binen Hz. Hüseyin’i hemen almamış, aksine düşmesin diye secdeyi uzatmış ve gönlü olup kendisi kalkıncaya kadar secdeden başını kaldırmamıştır³⁰¹.

Mehmet Akif Ersoy’un sekiz yaşlarında iken babası ve kardeşiyle beraber camiye gidişini tasvir ettiği “Fatih Camii”³⁰² adlı şiirini ele aldığımızda hem meselenin önemini kavramış hem de konumuzu örneklendirmiş oluruz.

Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece,
Sizinle câmie gitsek çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amma namazda uslu durun,
Merâmınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namâza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,
Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!
Mehîb yüzlü bir âdem: Kılar edeble namaz;
Yanında bir küçücek kızcağızla pek yaramaz

²⁹⁸ Mu'minun Suresi, 23/2.

²⁹⁹ Buhari, Ezan, 420.

³⁰⁰ Buhari, Salât, 106.

³⁰¹ Müslim, Mesacid, 42.

³⁰² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, TDV Yayınları, Ankara 2010, s. 7.

Şiiri din eğitimi ve çocukların camiye ısındırılması bağlamında ele alacak olursak birçok çıkarım elde edebiliriz. Örnek olması hasebiyle bu çıkarımlardan bazılarını zikrelelim³⁰³:

- Çocuklar büyükler tarafından camiye götürülmeli. Camiye giden çocuklar rahat bırakılmalı, hareket alanları kısıtlanmamalı ve yaramazlıklarına göz yumulmalı.
- Peygamber Efendimiz örnek alınarak çocuklara karşı azami derecede hoşgörülü olunmalı, aşırı titiz davranarak onları azarlayıp cami dışına itmemeli.
- Büyükler çocuklar tarafından taklit edildiklerini unutmamalı, namaz ve caminin adabına uygun davranmalı.
- Cami sadece erkeklerindir anlayışından uzaklaşılarak camiye götürülecek çocuklar arasında cinsiyet ayrımı yapılmamalı.

İşte böylesi bir yaklaşım çocukların camide hoşça vakit geçirmelerine olanak sağlayacak ve onları mutlu edecektir. Bu mutluluğun da onların taze ve samimi duygu dünyaları üzerinde yıllar geçse bile silinmeyen derin izler bırakıp sağlıklı bir dini kişilik kazanmalarına ve dini mekânlarla gönül bağı kurmalarına olanak sağlayacağı aşîkârdır. Çünkü ağaca istenilen şekil ancak yaş iken verilebilir. Daha sonra şekil vermek imkânsız değildir belki ama işlemin çoğunlukla kırılma şeklinde neticeleneceği unutulmamalıdır.

Aile anne baba ve çocukların oluşturduğu bir birliktelik olmakla beraber bu birliktelik sadece kişilerin bir arada bulunması olarak anlaşılmaması gerekir. Böyle bir anlayış aile kurumunun yerine getirdiği görevleri ifade etme anlamından oldukça uzaktır. O halde gerçek anlamda bir aile birlikteliği sevgi ve güvene dayalı davranış birlikteliğidir diyebiliriz. Nasıl ki yemekler sofrada ve aile ile birlikte yenildiğinde çocuk için bir anlam ifade ediyorsa dini tavırlar da aile ile birlikte yapılmış olması ölçüsünde değerlendirilir. Örneğin çocukla beraber kılınan bir namaz ve sonrasında yapılan dua çocuğun duygu dünyasında derin izler bırakabilir. Mehmet Akif Ersoy'la ilgili olarak yukarda zikrettiğimiz şiir bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu durum ailenin aynı zamanda dini değerlerin ve dini ilişkilerin modeli olmasından ileri gelmektedir.

³⁰³ Ayhan, s. 174.

Nitekim sosyologlar dini tavırların ailede birlikte yapılmış olmakla değer kazandığını, dini tavır ve bayramların birlikte kutlanmasının aileye özel bir bağlılık kazandırdığını ve birçok yetişkinin tabi oldukları dini hisleri tayin ettiklerini meydana çıkarmıştır.³⁰⁴ Bugün birçok yetişkin, çocukluk hatıralarının kendilerinde silinmez bir tarzda izler bıraktığını ifade etmekte ve geçmişle bugünü karşılaştırarak dini yaşantılardan yoksun olmanın etkisiyle içlerinde oluşan manevi boşluğa dikkat çekmektedirler. Konumuzla ilgili olarak Yahya Kemal Beyatlı'nın "Ezansız Semtler"³⁰⁵ başlıklı yazısında şunları söylemektedir:

"Kendi kendime diyorum ki: Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde doğan, büyüyen, oynayan, Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derece nasip alabiliyorlar mı? Semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez, ramazan ve kandil geceleri hissedilmez. Çocuklar Müslümanlığın rüyasını nasıl görürler.

İşte bu rüya, çocukluk dediğimiz Müslüman rüyasıdır ki bizi henüz bir millet halinde tutuyor. Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası ile dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar nineler gördüler, mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kur'an-ın sesini işittiler; bir raf üzerinde duran Kitabullah'ı indirdiler.

Küçük elleriyle açtılar gül yağı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladılar. İlk ders olarak besmeleyi öğrendiler. Kandil günlerinin kandilleri yanarken ramazanların, bayramların, topları atarken sevindiler. Bayram namazlarına babaların yanında gittiler. Camiler içerisinde şafak sökerken tekbirleri dinlediler, dinin böyle bir merhalesinden geçtiler, hayata girdiler."

Beyatlı'nın yazısına bakıldığında çocukluk döneminde aile içerisinde edindiği dini izlenimlerin onda derin izler bıraktığı ve kişiliğine yön verdiği görülecektir. Bu yön verme çocukların dini kişiliklerinin gelişiminde, ait oldukları kültürel yapının değer yargılarını edinmelerinde çocukluk dönemi ve bu dönem içerisinde aile fertlerinin özellikle de anne babanın dini tutum ve davranışlarını çocukları ile birlikte yapmalarının ciddi manada önem taşıdığını göstermektedir. Hatta bu önemin, çocuğun dindar veya dine karşı kayıtsız olmasına sebebiyet verecek kadar büyük olduğunu ifade edebiliriz³⁰⁶.

³⁰⁴ Vergote, s. 316.

³⁰⁵ Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2010, s. 101.

³⁰⁶ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 42.

Konuyu sembolik anlamda ele aldığımızda aynı durumla karşılaşırız. Zira hayatımızın gündelik işleyişi içerisinde sembollerin önemli bir yer edindiği aşîkârdır. Din de yaşayışımızın ayrılmaz bir parçası olduğuna göre hayatımızda yer eden semboller arasında din ve onu temsil eden öğelerin bulunması da pek tabiidir. Örneğin vatanı bayrak ya da istiklal marşı ile sembolleştirir, istiklal marşının okunduğu ve bayrağın dalgalandığı yeri de vatan olarak biliriz. Dalgalandığını gördüğümüz her yerde içimizdeki yalnızlık duygusunun kaybolduğunu ve onun yerini müthiş bir rahatlama duygusunun kapladığını hissederiz.

İşte bunun gibi İslam'ı da camilerle, onun minarelerinden yükselen ezanla, içlerinde okunan Kur'an ve kılınan namazla sembolleştiririz. Bu dinin geleceği açısından da oldukça önemlidir. Nitekim her şeyde olduğu gibi dinlerin de semboller aracılığıyla varlıklarını devam ettirdiklerini, sembollerin gücünü yitirmesi ya da anlam kaymasına uğraması halinde dini geleneklerin canlılıklarını yitirdiği hatta yok olmaya yüz tuttuğunun ifade edilmesini³⁰⁷ bu bağlamda değerlendirebiliriz.

Batıda okul öncesi dönemde çocukların eğitiminde sembollere aşırı derecede yer verilmesi ve eğitimin bunlar üzerine oturtulması³⁰⁸ bizim açımızdan dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Buradan hareketle diyebiliriz ki çocukları dine yaklaştırmak ve onların dinle ilgili değer yargılarının olumlu anlamda gelişmesine katkıda bulunabilmek için edinilen öğrenmelerin çocuk üzerinde kalıcı etkide bulunduğu okul öncesi dönemde Kur'an, ezan, cami gibi dini sembollerle çocukların tanıştırılması gerekmektedir³⁰⁹. Zira eğer sembolleri ve onların ifade ettiği anlamları doğru kullanabilirsek çocukların dine ve onunla ilgili olan her şeye olumlu, sevecen ve sahiplenerek yaklaşmalarına, sonuç olarak bu tür yerlerle ilgili etkisi yıllar geçse bile silinmeyecek şekilde gönül bağı kurmalarına olanak sağlamış olabiliriz. Dolayısıyla namazlarını evde kılan ebeveynlerin namaz kıldıkları odaya, camide kılıyorsa çocuklarının da kendileriyle beraber camiye gelmesine ve orada büyüklerin namaz içerisindeki edepli, sevimli duruşlarına şahit olmalarına fırsat vermenin büyük önem arz ettiğini söyleyebiliriz³¹⁰.

³⁰⁷ Erkan Perşembe, "Dinde Sembolün Fonksiyonu ve İslam'da Sembolik Değerlerin Bugünü", *OMÜİFD*, Sayı:10, 1998, s. 94.

³⁰⁸ Başkurt, s. 117.

³⁰⁹ Ayhan, s. 159.

³¹⁰ Ayhan, s. 174.

Zira çocukların öğrenmelerinde taklidin önemli bir yerinin olduğunu ifade etmiş ve iyi bir gözlemci olan çocuğun, öğrenmeye etrafında gördüğü şeyleri taklit ederek başladığı üzerinde durmuştuk³¹¹. İşte bunun için çocuğun etrafında olan anne ve babalar namaz kılarken, Kur'an okurken ve abdest alırken bunları çocukların göreceği yerlerde yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir. Bu çocukların dini duygularının uyanması ve olumlu bir dini kişilik kazanmaları açısından oldukça önemlidir³¹². Diğer taraftan okul öncesi dönemde çocukların böyle tecrübeler edinmesine fırsat verilmemesi okulda verilecek en iyi teorik dersle bile telafi edilemeyecek büyük sorunlara yol açabilir. Çünkü okulda verilecek din eğitimi ancak var olması gereken bu temel tecrübelerle dayandırıldığında bir anlam ifade etmektedir. Okul öncesi eğitimin, çocukları ilkökula hazırlama amacı gütmemesini bu bağlamda değerlendirmeliyiz³¹³.

Paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma konularını da dini faaliyetlerin yaşanma imkânı içerisinde değerlendirebiliriz. Çünkü bu tür duygular da doğuştan değil sonradan öğrenilen ve eğitimle de geliştirilen duygulardır³¹⁴. Dolayısıyla anne baba ve diğer aile bireylerinin yardımlaşma konusunda duyarlı olması ve bu duyarlılığını davranışlarına yansıtmasının onların her davranışını taklit eden çocuklarına olumlu anlamda örnek olmaları açısından önem arz ettiğini söyleyebiliriz.

Zira çocuklarda paylaşma ve yardımlaşma duygularının uyandırılabilmesinde çocukların bu tür faaliyetleri tecrübe etmelerinin önemi büyüktür. Buradan hareketle anne babalar yapacağı yardımlara çocuklarını da katmanın yolunu öyle ya da böyle bulmak durumundadırlar. Bunun için yoksul bir kimseye ya da yolda karşılaşılan dilenciye para verilmek istendiğinde parayı çocuğun vermesine olanak sağlanarak hem onun bu davranışı yaşamasına hem de veren el olmaya ve yardım etmeye isteklenmesi sağlanabilir. Bu isteklenmenin sağlanmasında kurban bayramı etkinlikleri, ramazan iftarları etkili bir öğrenme fırsatı olarak değerlendirilebilir. Tüm bunlar yapılırken de peygamber efendimizin, “*Veren el alan elden hayırlıdır*”³¹⁵ hadisi şerifi söylenebilir ve yardımlaşmanın dini bir gereklilik olduğu vurgulanarak da çocukta sorumluluk bilinci geliştirilebilir.

³¹¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 90.

³¹² Ayhan, s. 176.

³¹³ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 108.

³¹⁴ Peker, *İdare Edemem Anne*, “Ailede Şükür ve Kanat Eğitimi”, s. 112.

³¹⁵ Buhârî, Vesâya, 9, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94.

Yine kapıya gelen aç bir hayvana yiyecek verilmek istendiğinde, bunun çocuk tarafından yapılmasının sağlanması onda sadece insanlara değil diğer canlılara da yardım edilebileceği algısı oluşturulabilir. Komşular arası yardımlaşmalarda verilecek yardım malzemesinin çocukla gönderilmesi sağlanarak da³¹⁶, çocuğun kendine ait nesneleri paylaşmasına, sosyal problemleri çözme konusunda çaba göstermesine ve başkalarına yardım etmeye karşı isteklenmesine ortam sağlanabilir. Zira hayır işlerinin, zekât ve sadakanın uygulanışları sırasında görülmesi sadece çocuklarda değil yetişkinlerde bile bu faaliyetleri yapanlarınkine benzer duygu ve heyecanların doğmasına neden olmakta buradan hareketle de davranışları taklit ve tekrar arzusu uyandırmaktadır. Dolayısıyla çocuğun görü alanında iyi ve güzel davranış örnekleri çoğaltılmalı, ayrıca çocuğun bunları görme ve seçmesine imkân sağlanmalıdır³¹⁷.

İşte böyle bir yaklaşım tarzı benimseyerek çocuğun gerek paylaşma ve yardımlaşmanın ne olduğunun ve onun insanları nasıl mutlu ettiğinin farkına varmasına gerekse okul öncesi eğitim programının Sosyal ve Duygusal gelişim özellikleri ile ilgili belirlenen kazanımlarının³¹⁸ gerçekleştirilmesine ciddi anlamda katkı sağlanabilir. Ayrıca okul öncesi eğitimin, “Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duygu ve davranışları geliştirilmelidir”³¹⁹ şeklinde belirlenen ilkesinin gerçeğe dönüşmesine dönük de fırsatlar yakalanabilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki çocuklar iyiyi ve doğruyu kabul etme aynı zamanda da yanlışa yönelme potansiyeline sahip bir yaratılış üzere doğarlar³²⁰. Bu potansiyellerden hangisinin ortaya çıkacağı ve çocuğun hangi potansiyel doğrultusunda gelişim göstereceği onun eğitiminden sorumlu bireylerin etkilerine bağlıdır. Bu etkinin boyutlarının oldukça çok yönlü olduğu söylenebilir. Eğitimin imkânı ve insanın eğitilebilirliği üzerinde yapılan tartışmalarda, insanın özellikle çocukluk döneminde üzerinde yazı yazılmamış bir kâğıda, istenilen yöne eğilebilecek bir fidana ve her türlü şekli almaya kabiliyetli balmumuna benzetilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir³²¹.

³¹⁶ Peker, *İdare Edemem Anne*, “Ailede Şükür ve Kanat Eğitimi”, s. 125.

³¹⁷ Bilgin, Selçuk, s. 106.

³¹⁸ Kazanımlar İçin Bkz. Okul Öncesi Eğitim Programı, Ek 12.

³¹⁹ Milli Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004,

³²⁰ Buhari, Cenaiz, 92; Ebu Davud, Sünnet, 18; Müslim, Kader, 22; Tirmizi Kader, 25.

³²¹ Bilgin, “Eğitimin İmkânı ve Sınırları Üzerine”, *AÜİF İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Sayı:4, 1980, s. 211.

Yaşamın ilk yıllarında çocuk eğitimi elinde bulunduran ve onun kişilik gelişiminde mensubu bulunduğu dini kabul ettirecek derecede büyük bir etkiye bulunan yapının aile olduğu³²² gerçeğinden hareketle kişiliğin gelişimi ve karakterin oluşumundaki temel özdeşim modelleri olması hasebiyle, çocuk için anne babanın varlığı kadar, onların kendisine olumlu anlamda örnek olmalarının da önem arz ettiğini söylenebilir³²³.

Çünkü çocuğun öğrenmesi ve öğrendiklerini uygulaması duyduklarıyla değil gördükleriyle ilgilidir. Başka bir ifadeyle çocuk için eylem söylenen sözden daha önemlidir³²⁴. Bu sebeple gerek anne babalar gerekse çocukların anne babadan sonra en fazla örnek aldıkları kişiler olan okul öncesi öğretmenleri, yapılmasını istediği davranışları önce kendileri yaparak çocuklara olumlu anlamda model olmalıdır. Yapmadığı bir şeyi yaptıрма veya yaptığı bir şeyi de yaptırmama gibi bir yanlış düşmemelidir³²⁵. Zira çocuklardaki taklit yeteneği, onları işaret edilen yere değil ayak izlerini takip ederek gidilen yere varmaya yönlendirmektedir. Bu yönlendirmenin doğal bir sonucu olarak da anne babalarının söylediklerini değil daha çok davranışlarını benimser ve bu benimsemeye uygun davranış örnekleri sergilerler. “Hiçbir anne baba çocuğuna güzel ahlaktan daha değerli bir miras bırakamaz”³²⁶ buyuran Peygamber Efendimiz (s.a.v)’de aynı konuya işaret ederek bilinçli bir anne ve babaya tavsiyelerde bulunmuştur.

Güzel ahlakın miras bırakılması ise ancak yaşantıya aktararak ve davranışa dönüştürülerek mümkün olabilir. Kur’an-ı Kerimde Peygamberimiz için: “*Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin*”³²⁷ buyurulmasını, diğer taraftan da: “*Andolsun ki, Allah rasulünde sizin için güzel bir örnek vardır*”³²⁸ denmesini ahlakın yaşantıyla örneklendirilmesi çerçevesinde değerlendirebiliriz. Dolayısıyla dini yönelimin ve dini dünyaya ilginin altın yaşlarını içerisinde bulunduran ilk çocukluk evresi gibi önemli bir dönemde güzel ahlak gibi değerli bir mirasın çocuğa kazandırılmasının canlı davranış örnekleri sergilemekle mümkün olabileceğini ifade edebiliriz.

³²² Ay, *Aile ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 30.

³²³ Yavuzer, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, s. 27.

³²⁴ Yavuz, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 101.

³²⁵ Dam, s. 56.

³²⁶ Tirmizi, *Birr*, 33.

³²⁷ Kalem Suresi, 68/4.

³²⁸ Ahzab Suresi, 33/29.

Peygamber Efendimizin: “*Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle kılın!*”³²⁹ buyurmasını davranışın yaşama aktarılmasına örnek verebiliriz. Bu durum yaşayarak eğitmenin yani bizzat iyi davranış örnekleri sergileyerek çocuklara olumlu rol model olmanın okul öncesi dönem çocuklarının gerek din gerekse ahlak eğitimi açısından önemini ortaya koymaktadır. Eğer anne baba üzüldüğünde “*Lâ havlevelâkuvvete illa billâh*”, sevindiğinde, güzel bir şeyle karşılaştığında, “*Elhamdülillah, Sübhanallah, Lâ ilâhe illallah*” derse çocuk hamt ve sena ile büyüyecek, bunu duyup, bunu görecek ve buna göre de kişilik geliştirebilecektir. Aynen bunun gibi ve özellikle de çocuğa karşı, “*Allah kahretsin, Allah belanı versin, olmaz olaydın, seni doğuracağıma taş doğursaydım vb.*” ifadeler kullandığında ise çocuk bunları duyacak ve duyduklarına göre de bir kişilik geliştirecektir.

Aynı şekilde ebeveynler birbirlerine sevgi ve saygıyla davranmış, elindekini ihtiyaç sahipleriyle paylaşmış, namaz kılmış, Kur’an okumuş ve çocuklarını bu davranışlarına katmışsa, sofraya besmele ile oturmuş ve hamd ile kalkmışsa, büyüklere saygılı küçüklere merhametli davranmışsa, peygamberimizin adı anıldığında “*Allahümme Salli Ala Muhammed*” demişse, çocuk da bunları görüp duyacak ve görüp duyduklarına göre de kişilik geliştirecektir. Yani anne ve babanın dinî söz, tavır ve davranışlarını kamera ve fotoğraf makinesi titizliğinde kopya ederek kendine model olarak alacak, taklit ederek tekrarladıkça da daha çok öğrenecek ve alışkanlık kazanacaktır. Böylece taklit ve özdeşleme yoluyla başlayan ferdî dinî yaşayış, çevrenin dinî havasına ve çocuğun ferdî kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek onun kişiliğine ait bir yapıya kavuşabilir³³⁰.

1.3.2.2. Davranışlarda Tutarlı Olunmalı

Ailenin din ve değer öğretiminde dikkat etmesi gereken bir diğer nokta ise davranışlarda tutarlı olmasıdır. Çünkü çocukların iyi ve güzel olan davranışı öğrenmeleri anne babalarının davranışlarında dengeli, tutarlı ve kararlı olmalarını gerekli kılmaktadır³³¹.

İfade edilen bu gereklilik çocukların ebeveyn davranışlarını ayrıntılarıyla gözlemlemelerinin bir sonucudur. İşte gözlenen bu davranışlar dinî değerler bakımından

³²⁹ Buhari, Ezan, 18.

³³⁰ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 254.

³³¹ Yavuzer, *Yaygın Anne Baba Tutumları*, s. 37.

doğru ve tutarlı olduğu oranda, çocuklar bu davranışları kazanma ve kişiliklerini geliştirme imkânına sahip olmaktadır. Bunun için anne babalar çocuklarına karşı davranışlarında aynı dili konuşarak tutarlı olmalı, birinin evet dediğine diğeri hayır dememelidir³³². Ayrıca anne ve babadan herhangi biri bugün kızdığı bir şeyi bir sonraki gün tepki vermeden geçiştirme gibi bir tutarsızlığa düşmemelidir. Bu tutarsızlık çocukların anne ve baba tarafından yapılan farklı davranışların hangisinin iyi hangisinin kötü olduğuna karar verme konusunda ikileme düşmelerine sebebiyet vermektedir³³³.

1.3.2.3. Alternatif Davranış Örnekleri Sunulmalı

Çocuk eğitiminde yasakların önemli bir yeri var olmakla birlikte bütün problemlerin yasakla çözülmesi doğru değildir³³⁴. Zira günlük hayatta çok az şeyin kesin bir kalıbı ve nihai bir sonucu vardır. Dolayısıyla yasaklarla çocukların çıkış kapılarının tümünü kapatmadan gerek anne baba gerekse çocuk tarafından kabul edilebilir çözüm yolları ve seçenekleri bulmak gerekmektedir³³⁵.

Alternatif sunmanın gerekliliği ile ilgili olarak Peygamber efendimiz (s.a.v) ile Rafi' b. Amr adlı çocuk arasında geçen şu konuşmaya yer vermeyi konumuzun anlaşılması ve örneklendirilmesi açısından yararlı görüyorum.

Medine'de Ensar'dan birinin bahçesindeki hurma ağaçlarını taşıyan Rafi' b. Amr bahçe sahibi tarafından yakalanarak Peygamber Efendimizin huzuruna getirilince peygamber efendimiz (s.a.v) davranışının sebebini öğrenme mahiyetinde ona: “*Yavrum! Hurmayı neden taşıladın?*” diye soru sorunca, Amr'da Peygamber Efendimizin bu sorusuna, “Karnım açtı Ya Rasulallah, yemek için taşıladım.” şeklinde cevap verir.

Bu cevapla birlikte davranışın nedeni öğrenen Peygamberimiz başını okşadığı Amr'a, “*Yavrum bir daha hurmaları taşılama, dibine dökülenlerden ye*”³³⁶ diye karşılık vermiştir. Bu cevap karnı aç olan ve her ne şekilde olursa olsun onu doyurması gereken bir çocuğa verilebilecek en güzel yanıttır. Zira bu durumda olan bir çocuğa kulağını çekerek, azarlayarak bir daha sakın ağaçları taşılama demek geçici olarak belki ama uzun vadede bir etkide bulunmayacağı açıktır.

³³² Tarhan, *Sen Ben ve Çocuklarımız*, s. 26.

³³³ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 50.

³³⁴ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 198.

³³⁵ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 201.

³³⁶ Tirmîzî, Büyû, 54.

Bu gerçekten hareketle de Peygamber Efendimiz davranışın dini boyutuna girmeksizin Amr'ın karşısına bir yasak çıkarmış ancak altına düşenleri yiyerek karnını doyurabileceği alternatifini getirerek de mükemmel bir eğitim yaklaşımına örnek oluşturmuştur³³⁷.

Rafi' b. Amr örneğinden hareketle diyebiliriz ki çocukları koruma ve onlar üzerinde disiplin sağlama adına birtakım sınırlamalar koyulabilir. Ancak sınır koyarken ve disiplini sağlamaya çalışırken çocuğa alternatif sunmak ve yapabileceği başka davranış alanları açmak gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, hem çocuğun istenmeyen davranışının önüne geçme hem de onun iyiye yönelmesini sağlama adına daha yararlı olacaktır. Zira çocuğun, yapılmayacak davranışı öğrendikten sonra bunun karşılığı olarak yapılabilecek davranışın ne olduğunu öğrenmek istemesi pek tabiidir. İşte böylesine tabi bir sonuç davranış düzenlemede alternatif sunmanın önemini ortaya koymaktadır.

Alternatif sunmanın önemi ve onun davranışlarının şekillenmesi üzerindeki etkisi ile ilgili olarak Mevlana'nın şu veciz ifadesi de oldukça dikkat çekicidir:

*"Bir çocuk tutmuş soğan, görsen gelir,
Elma görmezden, soğan sanmam verir"*³³⁸.

Yaptığımız açıklamalardan hareketle diyebiliriz ki belirlenen sınırlamaların alternatifleriyle beraber nedenlerinin de çocuklara açıklanması onlardaki olumsuz davranışı ortadan kaldırma adına önem arz etmektedir. Örneğin çocuğun zihnini şiddet içerikli filmlerin oluşturacağı tahribattan korumak isteyen bilinçli bir anne baba onların bu filmleri izlemelerine izin vermeyebilir ki bu doğru olan ve yapılması gereken davranıştır. Ancak daha doğru olan davranış, henüz kâr zarar ayırımına varamayan çocuğa filmi izlemesine neden izin vermediğini ve bunun yerine hangi filmleri seyredebileceğini açıklamak yani alternatif sunarak çocuğun hareket alanını tamamen yok etmemektir³³⁹. Bu tutum da çocukla iletişim kurma ve onun istenmeyen davranışlarının önüne geçme anlamında bilinçli bir ebeveyn tutumudur.

³³⁷ Mustafa Öcal, "Ailede Çocukların Dini ve Ahlâki Eğitimlerinde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm Yolları İçin Bazı Teklifler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:3, 1996, s.197-198.

³³⁸ Mevlana, Celaleddin-i Rumi, *Mesnevi I-VI*, (5. Baskı), (Çev.: Ahmet Metin Şahin), Kaynak Yayınları, İstanbul 2011, Cilt 3, s. 372.

³³⁹ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 278.

Ailelerin yapı ve imkânları göz önünde bulundurulduğunda her ailenin çocuklarının hem film izleme hem de film izlerken olumlu davranış özellikleri edinme ihtiyaçlarını karşılama bakımından aynı yeterlilikte olmadığı söylenebilir. Bu durum ailelerin desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Böylesi bir destek ise ancak okul öncesi eğitim programının din eğitimi ile ilişkisi çerçevesinde sağlanabilir. Çünkü okul öncesi eğitim kurumları ailenin özellikle de annenin bu dönemde çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde tek başına üstlendiği rolü yaygınlaştıran bir kurumdur³⁴⁰. Dolayısıyla okul öncesi dönem çocuklarının dini gelişimlerinin ve eğitimlerinin olumlu ve istendik yönde sağlanabilmesi için etkin bir okul-aile birlikteliğinin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarını sadece eğitimi ve geliri yüksek ailelerin çocuklarının yararlandığı bir yer olmaktan çıkarıp yaygınlaştırarak eğitimsiz ve geliri düşük ailelerin çocuklarının da istifadesine sunulması önem arz etmektedir³⁴¹.

Okul öncesi eğitim programı-din eğitimi ilişkisi çerçevesinde program içerisine başta Peygamberimiz (s. a. v)'in aile hayatı olmak üzere sahabelerin, din büyüklerinin aile içi yaşantılarından örnekler hazırlayarak seminer ve konferanslar verilebilir. Ayrıca çocuklarla sağlıklı iletişim kurma, çocuk eğitimi ve gelişimi kursları açarak birebir eğitim faaliyetleri, ikili görüşmeler ve aile ziyaretleri yapılabilir. Yine okul öncesi dönem çocukların gelişimsel basamaklarını göz önünde bulundurularak ahlaki anlamda olumlu kişilik özellikleri geliştirecek etkinlikler, çocuk oyunları, hikâyeler, çocuk film ve belgeselleri hazırlanarak programda yer verilen etkinlikler geliştirilebilir.

1.3.2.4. Sevgi ve Şefkatle Yaklaşılmalı

Çocuklara dînî duygular kazandırmak için vazgeçilmeyecek yollardan biri de, sevgi motifinden istifade edilmesidir. İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat ve bağlılık göstermeye yönelten fedakârlıkları göze aldirtacak kadar güçlü olabilen bir duygu³⁴² şeklinde tanımlanan sevginin, yaygın ve örgün eğitimi başarıya ulaştıran en önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir.

Tatlı dilin yılan gibi soğuk bir hayvanı dahi deliğinden çıkardığı göz önünde bulundurulduğunda sevginin, eğitimde önemli bir yerinin var olduğu, sevgisiz bir

³⁴⁰ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 152.

³⁴¹ Atlas, s. 34.

³⁴² İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-III*, (3. Baskı), Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2008, Cilt 3, s. 2794.

eğitimin düşünilemeyeceği ve temelinde sevgi olmayan bir eğitimin de başarıya ulaşmasının oldukça zor olduğu rahatlıkla anlaşılabacaktır³⁴³.

Çocuğun hayatı öğrenmeye başladığı ilk ve en önemli kurumun aile olduğunu düşündüğümüzde sevginin önemi daha da artmaktadır. Nitekim çocuklarına sevgi ile yaklaşan ailelerin, onları gerek eğitmede gerekse olumlu ve istendik davranışa yönlendirmede daha başarılı oldukları bir gerçektir.³⁴⁴ Konumuzu okul öncesi çocuklarının din eğitimi bağlamında ele aldığımızda sevginin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Zira çocuğun, ilk ortaya çıkan duyguları sevgi, güven ve bağlanma duygularıdır ve bunlar, dini yaşayışın kaynağını oluşturan Allah'ın yardımına sığınma duygusuna çok benzemesinden dolayı çocuğun daha sonraki dinsel yaşayışında önemli bir yere sahiptir. Himaye altında bulunma, sevgi ve şefkat görme duygularının öncelikli olarak ailede karşılandığı bilindiğine göre anne babaların çocuklarının din eğitiminde sevgi ve şefkati temel almaları gerekmektedir³⁴⁵. Dolayısıyla çocuktaki diğer duygular gibi, doğuştan var olmakla birlikte sonradan geliştirilebilen sevgi duygusu da büyükler özellikle anne baba tarafından iyi yönlendirilerek geliştirilmesi önem arz etmektedir. Allah inancı ve din duygusunun sevgi temelli verilmesinin çocuklarda kuvvetli bir güven duygusu geliştireceğinin ifade edilmesi bu önemi ortaya koymaktadır³⁴⁶.

Gazali, sevgiyi “*İnsanın kendisine mutluluk veren bir nesneye karşı meyletmesi*”³⁴⁷ şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım konumuz açısından oldukça önemlidir. Zira çocukluk dönemi özelliklerini yukarıda da ifade ettiğimiz şekilde incelendiğimizde bu dönemde çocuğa mutluluk veren en önemli şeyin başkaları tarafından korunma, güven için de olma, sevgi ve şefkat görme ihtiyacının karşılanması olduğunu görmekteyiz. Bunun için de çocuklar kendisine bakan, büyüten, sevgi ve şefkat gösteren anne babalara meyletmekte ve onlara bağlanmaktadır. Yani çocuk kendisini mutlu eden şeylerin kaynağı olarak anne babasını görmekte ve onlara bağlanmaktadır. Böylesi bir doyum onlar için alacağı gıdalar kadar önemlidir³⁴⁸.

³⁴³ Fahri Kayadibi, “Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi”, *İÜİFD*, Sayı:5, 2002, s. 33.

³⁴⁴ Kayadibi, s. 34.

³⁴⁵ Clark, s. 178-180.

³⁴⁶ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, s.59.

³⁴⁷ Gazali, *İhya*, cilt IV, s. 312.

³⁴⁸ Clark, s. 178.

Gazali'nin yaptığı bu tanımları göz önünde bulundurduğumuzda sevginin diğer olumlu duyguları beslediğini, sevgi olmadan güven ve bağlanmanın olamayacağını dolayısıyla da sevgi, şefkat ve müsamaha yoksunu ebeveynlerin büyük bir yanlışlığı içerisinde olduklarını söyleyebiliriz. Çocukların, kendilerine mutluluk veren şeye yöneldiklerine göre sadece sevdiği ve sevildiği kişilerden bir şeyler öğrenmek istemeleri de doğal karşılanmalıdır³⁴⁹. Çocuklara, evde namaz kılmak gibi dini içerikli davranışların öğretilmesinde onların en çok sevdiği ve kendileriyle en yakın ilişki içerisinde bulundukları kimselerin tercih edilmesi bu gerçeği ortaya koymaktadır³⁵⁰. Batılı psikologların sevgiyi, din ile en çok ilgisi olan bir duygu olarak kabul etmeleri³⁵¹ de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Sevgi ve şefkatin bu denli önemli olması ve dinle özdeş tutulması onun gerek Kur'an-ı Kerimde gerekse Peygamber Efendimizin sünnetinde oldukça geniş bir şekilde yer edinmesine neden olmuştur. Çocukluk dönemi din eğitimindeki önemini ortaya koyma bakımından her iki kaynaktan da birkaç örnek vermeyi gerekli ve yararlı görüyorum.

Kur'an-ı Kerimin eğitimle ilişkilendirilebilecek ayetlerine bakıldığında bunların, sevgi ve şefkat duygularını temele alan ayetler olduğu ve sevginin kendini sevmeyenleri dahi sevmeyi kapsayacak şekilde, sınır tanımaz ifadelerle yüceltildiği görülecektir³⁵². Baba-oğul ilişkisinin zikredildiği ayetler bu durumu örneklemiştir. Nitekim Türkçemize "oğulcuğum"³⁵³ şeklinde aktarılan ve kız erkek ayrımı yapılmadan "yavrucuğum"³⁵⁴ şeklinde kullanılan "Ya Büneyye"³⁵⁵ kelimesi Kur'an'ı Kerimde babanın oğluna hitabı olarak zikredilmiştir. Şu ayet konumuzla ilgili dikkat çekici bir örnektir:

*"Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti"*³⁵⁶.

³⁴⁹ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 173.

³⁵⁰ Ayhan, s. 175.

³⁵¹ Pierre Bovet, *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*, (Çev. Selahattin Odabaşı) Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1958, s. 21.

³⁵² Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 49.

³⁵³ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s. 73.

³⁵⁴ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 61.

³⁵⁵ Diğer Ayetler İçin Bkz. Hud Suresi, 11/42; Yusuf Suresi, 12/5.

³⁵⁶ Lokman Suresi, 31/13; Diğer Ayetler İçin Bkz. Hud Suresi, 11/42; Yusuf Suresi, 12/5; Lokman Suresi, 31/16-17; Saffat Suresi, 37/102.

Bu ayeti incelediğimizde gerek baba ile evlat arasında gerçekleşen hitap tarzına gerekse her ikisi arasında olması gereken sevgi ve şefkat ortamına vurgu yapıldığını görmekteyiz³⁵⁷. Zira bir babanın çocuğuna karşı kullanabileceği en nazik ve en içten hitap tarzı budur. Babasından böylesine şefkatli bir hitap duyan çocuk da karşılık olarak aynı sevgiyi içerisinde barındıran ve Türkçe karşılığı “Babacığım” olan “Ya Ebeti”³⁵⁸ kelimesini kullanarak cevap vermektedir. Aşağıdaki ayette bunun güzel bir örneğidir:

*“Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi”*³⁵⁹.

Ayetlerde görüldüğü üzere sevgi ifadesi olan “Yavrucuğum” kelimesinin karşılığı yine sevgi ifadesi olan “Babacığım” kelimesi olmaktadır. Bu durum sevgi kavramının karşılıklı olarak gelişim gösterdiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Zira sevgi ve güvenin bir eğitim metodu olarak kullanılması gerek eğiten gerekse eğitilen kişiyi rahatlatmakta bu rahatlama ise eğitimin başarıya ulaşmasına yardımcı olmaktadır³⁶⁰.

Yukarda verilen ayet incelediğinde Hz. İbrahim’in (a.s) bir baba şefkatiyle rüyasında gördüğü durumdan oğlunu haberdar ettiği ardından da yapılabilecek iş konusunda onun fikrini sorduğu, bu yaklaşımın da çocukta kendisine değer verildiği ve önemsendiği duygusunu oluşturarak bir rahatlama meydana getirdiği görülmektedir. Sevgi ve güven duygusundan kaynaklı oluşan bu rahatlamanın etkisiyle de Hz. İsmail (a.s), babasına cevaben: *“Babacığım! dedi, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah’ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin!”*³⁶¹ diyerek aynı rahatlığı babasının da duymasını istemektedir.

*“Hem severler Hakk’ı onlar” söz bu ya, Hak sever onları” denk sözdü ya!”*³⁶² diyen Mevlana aynı olguya işaret ederek sevginin karşılıklı var olabileceğine vurgu yapmış, sevginin acıyı tatlıya, bakırı altına, hastalığı şifaya çevirecek güce sahip olduğunu³⁶³ belirterek de bunların eğitimi başarıya götüren en önemli unsurlardan olduğuna işaret etmiştir.

³⁵⁷ Ay, Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, s. 62.

³⁵⁸ Mutçalı, s. 3.

³⁵⁹ Saffat Suresi, 37/102.

³⁶⁰ Aydın, Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi, s. 171.

³⁶¹ Saffat Suresi, 37/102.

³⁶² Mevlana, Mesnevi I-VI, Cilt 5, s. 617.

³⁶³ Mevlana, Mesnevi I-VI, Cilt 2, s. 190.

Çocukların kendisini seven kimsenin bu sevgisini kaybetmeme adına istenmeyen davranışlardan uzak durduğu ve kendilerine karşı gösterilen bu sevginin devam etmesine bağlı olarak da istenilen yöne rahatlıkla yönelebildiklerinin³⁶⁴ ifade edilmesi Mevlana'nın sevgi ile ilgili olarak söylediklerini yansıtmaları açısından önemlidir.

Kur'an-ı Kerimin, İslam dininin eğitim prensiplerini sevgi şefkat ve müjde üzerine bina etmiş olmasını³⁶⁵ hareket noktası yaparak anne ve babaların çocuğun gerek maddi gerekse manevi eğitimi sevgi, şefkat ve hoşgörü prensiplerine dayandırmaları gerektiğini söyleyebiliriz. Bu yaklaşım öncelikli olarak en ufak bir sürçme veya hatada hemen azarlama gibi olumsuz davranışlardan kaçınmayı gerekli kılmaktadır.

Örneğin çocuklar kendilerine verilen din eğitimi sırasında bazen anlamsız bazen de dine uygun olmayan sorular sorabilir ya da istemediğimiz yaramazlıkları yapabilirler. İşte bu ve benzeri durumlarda “öyle deme günah, bunu yapma günah, eğer bunu yaparsan Allah seni sevmez ve cehenneminde yakar, yalan söylersen Allah seni taş yapar vb.” ifadelerden kaçınılmalı ve İslam'ın öngördüğü müsamaha çerçevesinde çocuklara hoşgörüyle yaklaşılmalıdır³⁶⁶.

Nitekim bugün ailelerin pek çoğunun çocukların din eğitiminde yanlışla düştükleri hususlardan birisi de Allah sevgisi yerine, Allah korkusunu ön plana çıkarmak ve işin kolayına kaçarak yapılmasını istemediği davranışların cezalandırıcısı olarak O'nu ileri sürmeleridir. Oysa bu durum çocuğun bütün hayatı boyunca etkisini devam ettirecek “Taş yapan, cehennemde yakan, elsiz dilsiz bırakan” gibi olumsuz bir Allah imajının oluşmasına neden olmaktadır³⁶⁷.

Dolayısıyla çocuklara Allah inancı ve din duygusu Peygamber Efendimizin, “*Müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz*”³⁶⁸ hadisi şerifi dikkate alınarak korkutmak ve yasaklamanın aksine daima sevgi ağırlıklı olarak verilmeli ve çocuk ile Allah arasındaki bağ sevgi üzerine bina edilmelidir. Yani çocuğun bir taraftan Allah'ı esirgeyen bir varlık olarak tanıyıp sevmesine diğer taraftan da Allah'ın kendisini çok sevdiğine inanmasına çalışılmalıdır.

³⁶⁴ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 170.

³⁶⁵ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 50.

³⁶⁶ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 64.

³⁶⁷ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 295.

³⁶⁸ Buhari, İlim, 12; Müslim, Cihad, 6.

İşte böylesi bir yaklaşım çocukta güven duygusu oluşturarak Allah'ı sığınılacak bir varlık olarak algılamasına ortam hazırlayacaktır ki anne babanın din eğitimi ile ulaşmak istediği amaç da bu olmalıdır. Çünkü doğru olan düşünceyi doğru sunmak en az sonuç kadar önemlidir. Nitekim çocuğun kafasına vurularak “iyi ol!” denemeyeceği gibi yapılması istenen dini davranışlarda korkutarak özellikle de Allah korkusu esas alınarak kazandırılmaz. Aynı durum yapılmasında sakınca görülen davranışların önlenmesi için de geçerlidir. Bu durum anne ve babalara, çocuklarını eğitirken gerek düşünce gerekse düşünceyi aktaracak yolun doğrusunu bulmak anlamında sorumluluk yüklemektedir³⁶⁹.

1.3.2.5. Tatlı Dil Kullanılmalı

Sert ve kırıcı olmaktan uzak, yumuşak, hoş a giden, gönül alıcı, okşayıcı ve etkileyici olan bir sözden hoşlanmayacak, inadından vazgeçip sakinleşmeyecek insan yok gibidir. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözünün ifade ettiği anlamı bu çerçevede değerlendirebiliriz.

Zira insan hoş tutulmayı isteyen ve gururuna düşkün bir varlık olarak yaratıldığı için hoşuna gidecek ve gururunu okşayacak aferin, çok güzel, seni seviyorum, sen ne kadar akıllı bir çocuksun vb. psikolojik davranışlara muhatap olmaktan da hoşlanmaktadır³⁷⁰. Anne baba ve çocuk ilişkilerinde oluşan sorunlara çözüm bulmanın ancak tarafların başarılı bir diyalog kurabilmeleriyle mümkün olacağının belirtilmesini bu bağlamda değerlendirebilir³⁷¹.

Manevi hayatın ağırlık noktasının dil üzerinde toplanması ve çocuğun bu atmosfer içerisinde gelişip olgunlaşması³⁷² dilin din eğitimindeki önemini daha da artırmaktadır. Tatlı dilin muhatapı ikna etmede bu denli önemli olması, onun gerek Kur'an-ı Kerimde gerekse Peygamber Efendimizin sünnetinde sevgi yaklaşımında olduğu gibi oldukça geniş yer almasını sağlamıştır. Bu çerçevede birkaç örnek üzerinde durmayı konumuzun anlaşılması açısından yararlı görüyorum. Konumuzun örneklendirilmesi açısından şu ayetler oldukça dikkat çekicidir.

³⁶⁹ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 174.

³⁷⁰ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 55.

³⁷¹ Haluk Yavuzer, *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s.12.

³⁷² Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 58.

“Resulüm! Sen, Rabb’inin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et...”³⁷³

“Söyle o kullarıma: "Hep en güzel sözleri söylesinler, çünkü şeytan aralarını bozmaya çalışır”³⁷⁴.

“Allah'ın, hoş bir sözü; kökü sağlam, dalları göğe doğru olan, Rabbinin izniyle her zaman meyve veren hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun?... Çirkin bir söz de, yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaca benzer”³⁷⁵.

Ayetler incelendiğinde güzel sözün insan için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunun açıkça ortaya konulduğu anlaşılabacaktır. Nitekim ikinci ayete bakıldığında fitrata işaret edildiği ve insandaki kabiliyete vurgu yapılarak ondaki bilgi ve eğitim alma yeteneğinin verimli toprağa benzetildiği görülecektir. Nasıl ki verimli toprak kökü olan sağlam bir fideyi benimseyip yeşertiyorsa fitraten eğitim alma yeteneğine sahip olan insanlarda ancak güzel sözle, tatlı dille ortaya konulan davranışları benimser. Dolayısıyla güzel ve tatlı dilli bir yaklaşımın benimsenen davranışların insan ruhunun derinliklerine inerek kişilik haline gelmesine ve verilen eğitimin olumlu neticelenmesine ortam hazırlayacağı söylenebilir³⁷⁶.

Okul öncesi dönem çocuklarının din eğitimi söz konusu olduğunda tatlı sözün önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim meyve toplanmak için taş kullanılmayacağı gibi cehennemle yakılmak ve Allah tarafından taş edilmeyi ifade eden dilin kullanılmasıyla da çocuklarda olumlu bir dini kişilik geliştirilemez. Böylesi bir durum taşın ağaca ya da meyveye zarar vermesi gibi çocuğun dinden uzaklaşmasına kapı aralayabilir. Zira hoş olmayan çirkin bir sözün kırııcı ve incitici yapısı insanı etkileyip onun ruhunun derinliklerine inmesine, yeşermesine ve temin edilmek istenen davranışları ortaya çıkarmasına engel olmaktadır. Ayrıca taşın meyveye zarar verdiği gibi çirkin sözde muhatabı incitip onun tepkisine yol açarak onda istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına ortam hazırlamaktadır³⁷⁷.

³⁷³ Nahl Suresi, 16/125.

³⁷⁴ İsrâ Suresi, 17/53.

³⁷⁵ İbrahim Suresi, 14/24-26.

³⁷⁶ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 59.

³⁷⁷ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 59.

Gazali, çocuğa azarlayıcı, rencide edici sözlerin sıklıkla söylenmesinin onda bu sözleri dinleme alışkanlığı oluşturacağı, bu alışkanlığın ise kötü davranışlara yönelme konusunda onu cesaretlendireceği ve söylenen iyi sözün kalbinde etki bırakmasına engel olacağı³⁷⁸ ifade ederek aynı duruma vurgu yapmıştır. “*Güzel söz söylemek sadakadır*”³⁷⁹ buyuran Peygamberimiz güzel söz söylemenin ve güzel davranışlarda bulunmanın bir mümin için en değerli özellikler olduğunu bildirmiş ve kötü sözü her türlüyle yasaklamıştır³⁸⁰. “*Mümin kişi tan edici, lanet okuyucu, müstehcen sözler sarf edici, çirkin laflar edici değildir*”³⁸¹ hadis-i şerifi bu duruma örnek oluşturmaktadır.

Anlamı verilen hadis incelendiğinde, kötü söz ile mümin olma vasfı arasında bir zıtlık olduğuna vurgu yapıldığı, dolayısıyla da mümin olan bir kimsenin kötü, incitici sözler söylemeyeceğine işaret edildiği görülecektir³⁸². Hadiste ifade edilen kötü sözleri söyleyen kişinin anne baba olması, incinen, kırılan ve azarlananların da onlar için dünya hayatlarının süsü³⁸³ olan çocukları olduğu dikkate alındığında aradaki zıtlığın ve olumsuz sonuçlarının daha da artacağı aşikârdır.

Zira çocuklar kendilerine yöneltilen eleştirileri olduğu gibi alma eğilimi gösterirler. Bu eğilim neticesinde de anne babalarının ağızından dökülen terbiyesiz, aptal, geri zekâlı, tembel, akılsız, başımın belası, Allah belanı versin, nerden de çıktın başıma, seni doğuracağıma taş doğursaydım, Allah herkese akıllı bana da deli bir çocuk vermiş, huysuz, canavar vb. incitici, aşağılayıcı ifadelerin, düşünülmeden ve abartılarak söylenen sözler olduğunun ayırımına varmazlar. Bu durum çocukta başlangıçta korku meydana getirirse de, bunların devam etmesi çocukların bu nitelermelere alışmalarına ve ifade edilen olumsuz örneklere uygun davranış özellikleri sergilemelerine neden olabilir³⁸⁴. Dolayısıyla çocukta ahlâki duyarsızlık, utanmazlık ve isyankârlık davranışlarına yol açabilecek tenkit, azarlama, alay etme, küçük düşürme gibi yöntemlere başvurulmaması önem arz etmektedir³⁸⁵. “Bir kişiye kırk gün deli dersin deli, akıllı dersin akıllı olur” atasözünü bu çerçevede değerlendirebiliriz.

³⁷⁸ Gazali, *İhya*, Cilt 3, s. 73.

³⁷⁹ Buhari, Edep, 34.

³⁸⁰ Buhari, Edep, 44; Tirmizi, *İman*, 16; *Bir*, 52.

³⁸¹ Tirmizi, *Bir*, 48.

³⁸² Canan, *H. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, s. 328.

³⁸³ Al-i İmran Suresi, 3/14.

³⁸⁴ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 247.

³⁸⁵ Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 95-98.

Çocuğun telkine elverişli yapısının dikkate alınmasını isteyen G. Jacguin, çocukla hiçbir zaman alay edilmemesi gerektiğini, çünkü yapılan bu alayın çocuk nazarında kendisine verilen peşin bir para gibi değerlendirileceğini ve onda cesaretsizlik, acı hatta kin oluşmasına sebebiyet vereceğini³⁸⁶ söyleyerek de atasözüyle ifade edilen gerçeğe vurgu yapmıştır.

Çalışmamızın sonunda etkinlik örnekleri ile beraber ele alacak olmakla birlikte tatlı olmayan, kaba ve kırıcı sözlerin daha çok dil probleminden yani ben dili yerine iletişimi engelleyen ve kırgınlık belirtisi olduğundan karşıdaki kişi hakkında olumsuz bir yargı içeren sen dilini kullanmaktan kaynaklandığını belirtmekte yarar görüyorum³⁸⁷. Ayrıca bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere sen dilinin kullanılması neticesinde kullanılan kaba, kırıcı ve aşağılayıcı ifadeler, çocuklar tarafından benimsenerek kendilerine söylenen bu olumsuz rollere uygun davranış örnekleri sergilemelerine zemin hazırlayabilir.

Sen ve ben dillerinin kullanımın çocuk üzerindeki etkisini gösteren aşağıdaki şemalara bakıldığında konu daha iyi anlaşılacaktır. Paylaşma duygusunu çocuğuna kazandırmayı düşünen bunun için de ondan sözünü dinleyerek elindeki oyuncak ya da yiyeceği kardeşiyle/arkadaşıyla paylaşmasını arzulayan anne babanın durumunu göz önünde bulundurarak sen ve ben dillerinin kullanımının çocuk ve kazandırmak istenilen davranış üzerindeki yansımalarının nasıl olduğu üzerinde duralım:

“Çok bencilsin. Sadece kendini düşünüyorsun. Kötü bir çocuk oldun. Hemen oyuncaklarını arkadaşına/kardeşine ver. Oyuncak vermezsen seni sevmem, arkadaşın da bir daha bize gelmez. O gelmediği için sen de hep yalnız kalırsın”³⁸⁸.

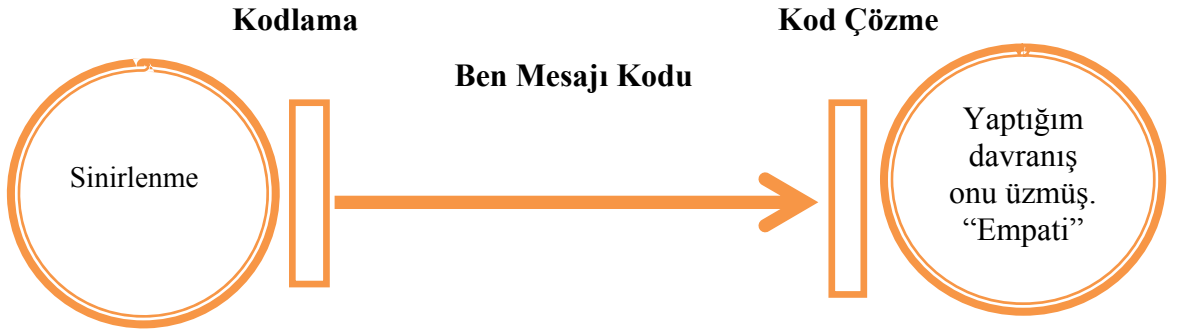
³⁸⁶ G. Jacguin, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, (Çev.: Mehmet Toprak), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1964, s. 41.

³⁸⁷ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 33.

³⁸⁸ Peker, *İdare Edemem Anne*, “Ailede Şükür ve Kanaat Eğitimi”, s. 112.

Görüldüğü üzere bu gibi ifadeler çocukta ayıplanma, yargılanma ve aşağılanma duygularının harekete geçmesine sonuç olarak da anne babadan nefret duyulmasına neden olmaktadır. Kullanılan bu dil neticesinde çocuğun, istemeyerek de olsa oyuncasını kardeşine ya da arkadaşına vermesi sağlanabilir; ancak azarlanarak oyuncasının elinden alınmasına neden olan kardeşine içten içe derin bir nefret duyacağı da göz ardı edilmemelidir. Buradan hareketle sen mesajı içeren ve çocuğu suçlayıcı ifadelerden kaçınmanın onda olumlu kişilik geliştirme anlamında daha isabetli bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarda ifade edilen sen dili iletişimini kullanarak çocuğu ayıplama, yargılama ve aşağılamanın aksine aşağıda görüldüğü gibi ben dili kullanılarak gerçekte ne hissedildiğinin çocuklara açıklanabilir. Böylesi bir yaklaşımın duygu ve düşüncelere ortak edilen aynı zamanda da kendi düşüncelerini paylaşmasına fırsat verilen çocukta anlaşıldım rahatlığı oluşturacağı unutulmamalıdır³⁸⁹.

“Oyuncağı vermezsen arkadaşın/kardeşin çok üzülür. O üzüldüğü için ben de üzülürüm. Eğer oyuncaklarından bazılarını kardeşinle/arkadaşınla paylaşırsan onu mutlu etmiş olacaksın. Onun ve senin mutlu olman beni de mutlu edecek. Beni ve kardeşini/arkadaşını mutlu etmek istemez misin?”

Görüldüğü üzere ben dili mesajları çocukta empati duyguların gelişmesini sağlayarak paylaşma arzusunun güçlenmesine yardımcı olmaktadır³⁹⁰. Çünkü anne ve baba sevgisi çocuk önemlidir. Bunun içinde onlar tarafından sevildiğini, kendisine değer verildiğini, anlaşıldığını bilen çocuk, onları üzerek kendisine karşı göstermiş oldukları sevgiyi kaybetmeyi istemez ve olumsuz davranışlarında fazla ısrarcı olmaz³⁹¹.

³⁸⁹ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 33.

³⁹⁰ Peker, *İdare Edemem Anne*, “Ailede Şükür ve Kanaat Eğitimi”, s. 113.

³⁹¹ Çankırılı, s. 26; Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 241.

Bu yaklaşımın başta din olmak üzere sevgi, saygı, hoşgörü, temizlik, yardımlaşma, tutumluluk vb. tüm ahlaki değerlerin öğretiminde benimsenmesinde yarar vardır. Örneğin çocuğa “yalan söyleme” demek yerine “doğru söyle” diyerek onda doğru söyleme bilinci oluşturabiliriz.

1.3.2.6. Hoşgörülü ve Müsamahakâr Davranılmalı

Hoşgörü, diğer insanlarla iletişim kurma sırasında ortaya çıkan psiko-sosyal boyutlu bir kavram olan ve affetme, kusura bakmama, farklılıkları anlayışla karşılama, bireyi daraltıp sıkıştırıcı yaklaşımlardan uzak durarak dengeyi koruma, medenî olma ve düşünceleri karşılıklı anlayış içerisinde tartışabilme gibi anlamları bünyesinde barındırır³⁹².

İfade ettiği anlamlar itibariyle eğitimin istendik değişim meydana getirebilmesinde son derece önemlidir. Zira insanın karakter yapısını dikkate alındığında onda istendik değişim meydana getirmede takip edilmesi gereken en etkili yolun sevgi, şefkat ve bunların yansımaları olan tatlı söz ve yumuşak davranış³⁹³ olduğunu görülecektir. Eğitimin sihirli anahtarı olarak sevginin gösterilmesi ve onun, bütün eksiklikleri giderici özelliğinden hareketle sevgi denizinin yontamayacağı hiçbir sert taşın olamayacağının³⁹⁴ ifade edilmesi bunun güzel bir örneğidir. Nitekim çocukta noksanlık duygusu meydana getirerek onun ahlaki çöküntüye düşmesine sebep olan en önemli etkenin onun horlanması, itilip kakılması ve bunların özellikle başkalarının yanında yapılarak küçük düşürülmesi olduğunun³⁹⁵ ifade edilmesi çocuk eğitiminde hoşgörü ve yumuşak huyluluğun büyük önem arz ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Böylesi bir yaklaşımın eğitimden beklenen istendik değişim meydana getirme amacının sekteye uğramasına sebep olacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Rousseau’nun: “*Doğmak üzere bulunan zevklerine, cepheden yürüyerek karşı koyduğunuz ve hissettiği yeni ihtiyaçlara, suç imişler gibi muamele etmeye başladığınız zaman, çocuğunuzun uzun müddet sizi dinlemeyeceğinden emin olunuz*”³⁹⁶ şeklindeki beyanı hoşgörünün eğitimdeki yeri ortaya koyma bağlamında örnek verilebilir.

³⁹² Ömer Arslan, *Kur’an ve Hoşgörü*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005, s. 22.

³⁹³ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 55.

³⁹⁴ Kayadibi, s. 44.

³⁹⁵ Ulvan, s. 268.

³⁹⁶ Jean Jacques Rousseau, *Emil Yahut Terbiyeye Dair*, (6. Baskı), (Çev.: H. Ziya Ülken, A. R. Ülgener, S. Güzey), Türkiye Yayın Evi, İstanbul 1996, s 245.

Konu İslam kaynakları açısından ele alındığında da aynı durumla karşılaşılacaktır. Zira Kur'an'ı Kerime bakıldığında onun tüm sisteminin insanların her açıdan mutlu olmalarını sağlama amacını gerçekleştirmeye yönelik olduğu, bunun içinde kaba ve çirkin davranışları yasaklayarak hoşgörü ve tatlı sözü temele alan yaklaşımı benimsediği görülecektir.

Konuyla ilgili birçok örnek olmakla birlikte şu ayet-i kerimeyi Kur'an'ın hoşgörü ve müsamahaya bakışını yansıtmaları örnek verebiliriz:

*“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak hayırdan büyük nasibi olan kimse kavuşturulur”*³⁹⁷.

Ayete bakıldığında eğitsel ilişkilerin, eğiten ile eğitilenin birbirini dost olarak görmesi neticesinde kurulabileceğine, bunun ise ancak güven duygusunun kazandırılmasıyla yani hataların yumuşaklıkla karşılanması ile mümkün olacağına vurgu yapıldığı görülecektir³⁹⁸.

Çünkü kötülüğün önlenmesi, bunlar karşısında gösterilecek düzel davranışlara bağlıdır. Bu ise ancak kızanlara sabrederek, cahilce hareket edenlere yumuşak huylu davranarak, fenalık yapanları da affederek gerçekleştirilebilir ki ayette ifade edilen de budur. “Yangına körükle gitmek” deyiimi bu durumu güzel bir şekilde açıklamaktadır. Zira körük sadece ateşin şiddetini artırır. Dolayısıyla burada yapılması gereken en önemli şey hem ateşin sıcaklığını alacak hem de onu incitmeyecek olan suyun kullanılmasıdır. Hoşgörü, yumuşak huyluluk ve affetmenin insanları etkilemedeki gücü ve eğitimdeki önemini ifade eden bir diğer ayette şudur:

*“O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba ve katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et...”*³⁹⁹

Bu ayete bakıldığında Kur'an'ın temel eğitim ilkelerinden olan merhametli olma, kaba ve katı kalpli olmaktan sakınma, bununla birlikte yapılan hataları affetme

³⁹⁷ Fussilet Suresi, 41/34.

³⁹⁸ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 63.

³⁹⁹ Al-i İmran Suresi, 3/159.

prensipieri üzerinde durulduğu, ayrıca aksi bir davranışın yani kaba ve kırıcı olmanın, hoşgörölü davranmamanın istenilen şeyden uzaklaşma gibi ciddi sorunlara yol açabileceğinin vurgulandığı görölecektir. “Yumuşak huyluluktan mahrum olan kimse her hayırdan mahrum olur”⁴⁰⁰ buyuran Peygamber Efendimiz de aynı olguya işaret ederek hoşgörünün önemine vurgu yapmıştır.

Çocukların ergenlik çağına ulaşınca kadar yaptığı hatalardan muaf tutulduğunu ifade eden “Akıl balığ oluncaya kadar çocuktan kalem kaldırılmıştır”⁴⁰¹ hadisini dikkate aldığımızda diyebiliriz ki anne babalar gerek ayetlerde gerekse hadislerde ifade edilen hoşgörü ve müsamahayı çocuklarından esirgememelidir. Ayrıca büyüklerin bile yapmaktan kendilerini alıkoyamadıkları bazı küçük hata ve kusurları hemen günah olarak değerlendirerek çocuğun etrafının günahlarla örölü olduğu düşüncesine kapılmasına ve karamsarlığa düşmesine sebep olacak yaklaşımlardan uzak durulmalıdır⁴⁰².

Diğer taraftan çocuk, anne babasıyla oluşturacağı ilişkiyi zedeleyen fiziki cezalara maruz bırakılmamalıdır. Zira böylesi bir durum, çocuk üzerinde etkileri ömür boyu sürecek olumsuzluklara neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda çocuğun kişiliğinin ezilmesi, kendine olan güvenin kaybolması, yalan ve ikiyüzlülüğe başvurusu gibi zararları itibariyle çocuk üzerinde en fazla olumsuz etkiyi zaman zaman başvurulmuş dayaağın bıraktığının tespit edilmiş olması bunun göstergesidir. Dolayısıyla anne babalar dayaağı içerisinde bulunduran fiziksel cezalardan mümkün olduğunca uzak durmalı, cezanın verilmesinin kaçınılmaz olduğu durumlarda da çocuklarına gösterdikleri ilgi ve sevgiyi azaltma, hatalı davranışları tenkit ederek çocuğu uyarma gibi çocuk ile anne baba arasındaki ilişkiye zarar vermeyen dolaylı ceza yaklaşımını benimsemelidir⁴⁰³. Ayrıca anne babalar, şiddet davranışlarının doğuştan değil sonradan öğrenildiğini, şiddet duygusuna kapılan bütün çocuk ve yetişkinlerin bu davranışları kendi anne ve babalarından öğrendiklerini dolayısıyla da şiddetin şiddeti doğurduğunu unutmamalıdır. Çünkü çocuklar doğru ya da yanlışlığına bakmaksızın anne ve babalarını taklit etmekte ve onların davranışlarını yapmaktadırlar⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ Ebu Davud, Edeb, 10; Müslim, Birr, 74-76; Tirmizi, Birr, 67.

⁴⁰¹ Ebu Davud, Hudud, 17; Tirmizi, Hudud, 1.

⁴⁰² Ay, *Aile ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 64-66.

⁴⁰³ Ay, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, s. 128-129.

⁴⁰⁴ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 249.

Ancak burada eğitimden beklenen amacın gerçekleşebilmesi adına şu hususu belirtmekte yarar görüyorum: Hoşgörülü olmak çocuğun her istediğini yapmasına izin vermek anlamına gelmemelidir. Nasıl ki fiziksel ceza olarak dayak çocuğun kişilik yapısında ciddi hasarlara sebebiyet verme anlamında zararlı ise eski otoriter anlayışa tepki olarak gelişim gösteren aşırı özgürlük anlayışı da o ölçüde zararlıdır. Zira böyle bir yaklaşım, söz dinlemeyen, hayır kelimesinden anlamayan, şımarık, bencil, her istediğini yapmaya⁴⁰⁵ ve tüm aile fertlerinin dikkatlerini çekerek kendisine hizmet edilmesini sağlamaya çalışan, ev içi ve dışında sosyal uyumu zayıf çocukların yetişmesine sebebiyet verebilmektedir⁴⁰⁶.

Dolayısıyla hoşgörü derken, görmemezlikten gelme değil, anlayışla karşılamak anlaşılmalıdır. Çünkü görmemezlikten gelme ve aldırış etmeme anlamlarının sorumsuzluğu çağrıştırdığı ifade edilerek böyle bir durumun hem dinî hem de insanî açıdan kabul edilmeyen bir davranış biçimi olduğu belirtilmiştir⁴⁰⁷. Yani anne babalar, çocuklarını yetiştirmede başarılı olabilmek ve gerçekleştirdikleri eğitimden bekledikleri istedik değişimi meydana getirebilmek için hem alabildiğince hoşgörülü davranmak hem de dozu iyi ayarlanmış bir otorite kurarak dengeli, tutarlı ve kararlı olmak durumundadırlar⁴⁰⁸. Zira hoşgörünün zıddı olan hoşgörüsüzlük, basit bir nezaketsizlikten başlayarak kasıtlı yok etme girişimlerine ve bunun için güç kullanmaya kadar uzanan sonuçlara neden olabilir⁴⁰⁹.

Buradan hareketle diyebiliriz ki Allah tarafından anne babalara hem bir süs hem de emanet olarak verilen çocuk, fitraten temiz, masum ve günahsızdır. Güzel işlerin yanında kötü işler yapabilecek kabiliyete de sahiptir. Bir diğer ifadeyle içerisinde bulunduğu kabın şeklini alan bir sıvı ya da üzerine serpilen tohumu yetiştiren bir toprak gibidir. Emanet bilincine sahip ana babaya düşen, çocuğunun iyi yönlerini geliştirerek kötülüklerden korunması ve kollarılması adına çalışmak olmalıdır. Diğer bir ifadeyle sadece yedirmek, içirmek ve giydirmekle işin bitmeyeceğini, çocuğun vücudu gibi ruhunun da bakım ve beslenmeye ihtiyaç duyduğunu bilmeli, diğer taraftan da onun yaratılışındaki iyiyi ve doğruyu kabule yönelik potansiyelini açığa çıkaracak etkinlikler düzenleyerek olumlu bir kişilik edinmesine katkı sağlamalıdır.

⁴⁰⁵ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, s. 174.

⁴⁰⁶ Yavuzer, *Yaygın Anne Baba Tutumları*, s. 35; Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 142.

⁴⁰⁷ Beyza Bilgin, "İslam ve Hoşgörü", *Diyanet İlmî Dergi*, 34(1), 1998, s. 116.

⁴⁰⁸ Yavuzer, *Yaygın Anne Baba Tutumları*, s. 37.

⁴⁰⁹ Bilgin, *İslam ve Hoşgörü*, s. 116.

Ailenin, okul öncesi dönem çocuklarının din eğitimindeki yeri ve önemi ilgili genel bir değerlendirme yaptığımızda onların anne ve babalarının dini söz, tavır ve davranışlarından edindikleri izlenimler neticesinde kendilerine has bir dini şahsiyet geliştirdiklerini ifade edebiliriz. Dolayısıyla ailedeki dini hayatın güçlü, tutarlı, sevecen ve yaşantıya aktarılmış olmasının çocuklarda olumlu dini şahsiyet geliştirmede büyük önem taşıdığını ve bunun aileye özellikle de anne babaya çocuklarının cehennemden korunmasına varıncaya kadar⁴¹⁰ ciddi anlamda sorumluluk yüklediğini söyleyebiliriz. Nitekim fitrat hadisini açıklarken de ifade ettiğimiz gibi çocuklardaki din duygusunun gelişmesi ve dini hayatın şekillenmesinde aile kadar etkili ve onun kadar belirleyici olabilecek başka bir yapının bulunması imkânsız denecek kadar zordur. Çünkü aile, çocuğun din duygusunun sağlıklı bir şekilde gelişmesine rehberlik ederek, onun bir daha kopmamak üzere dini değerlere bağlanmasını sağlayabileceği gibi, hatalı bir eğitim uygulayarak da onun dinden uzaklaşmasına sebep olabilir⁴¹¹.

Bazı aile ve eğitimcilerin çocukları disipline etmek ve onların istenmeyen davranışlarının önüne geçmek için Allah korkusunu, cehennemde yakılmayı, elsiz dilsiz bırakılmayı bir eğitim aracı olarak kullanmasını ayrıca dini değerlerin eğitim ve öğretiminde dayaa başvurmasını bu duruma örnek olarak verebiliriz. Okul öncesi dönemde çocukların dini duygu ve düşüncelerinin gelişiminde, dine karşı bakışlarının belirlenmesinde tartışılmaz bir etkiye sahip olmakla beraber, her aile farklı nedenlerden dolayı çocuklarının din eğitimlerini gerçekleştirebilecek ve onların manevi ihtiyaçlarını karşılayıp doyuma ulaştıracak bilgi, donanım, bilinç ve zamana aynı derecede sahip olmayabilir. Bu durum yeterli bir din eğitimi verebilmekle sağlam bir din eğitimi almış olmak arasında önemli bir bağın olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla, çocuğun dini söz, tavır ve davranış açısından ilk modelini oluşturan ailenin özellikle de anne babanın, kapsamlı ve planlı bir din eğitimi faaliyetleriyle gereken biçimde eğitilmeleri önem arz etmektedir. İfade edilen eğitimin gerçekleştirilebilmesinde okul öncesi dönem eğitim programı çerçevesinde bu dönem eğitim kurumlarında din eğitime yer vermek, etkili bir okul aile birlikteliği gerçekleştirmek ve ailelerin çocuklarına Allah, Peygamber, Kur'an, din, ahlak gibi konuları öğretebilecek yetkinliğe ulaşmalarını sağlamak önem arz etmektedir.

⁴¹⁰ Tahrim Suresi, 66/6.

⁴¹¹ Ay, *Aile ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, s. 15.

Okul aile birlikteliğini sağlayarak dini ve ahlaki anlamda olumlu davranışlara sahip çocuklar yetiştirebilmek için ise aileyi her yönden güçlendirecek politikaların oluşturulması, onun korunup eğitilmesi ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulması anlamında çalışmaların yapılması ve bu çalışmaların milli bir hedef haline getirilmesi öncelikli amaç olmalıdır. Çünkü geçim sıkıntısı çeken ve çalışmak durumunda olan, eğitimsiz, dini ve ahlaki değerlerden yoksun bir ailenin dini ve ahlaki anlamda olumlu tutum ve davranış gösterecek çocukları yetiştirmesi oldukça güçtür. Ailelerin bu güçlüğü aşabilmeleri için ise eğitimsel anlamda yardım ve rehberliğe ciddi anlamda ihtiyaçları vardır⁴¹².

Dini duygunun işlenmesi ve din ihtiyacının karşılanması açısından en elverişli dönemin okul öncesi dönem olduğu bilindiğine göre din eğitimi anlamında ailenin tek başına üstlendiği ve çoğunlukla yetersiz kaldığı rolüne katkıda bulunulacak ve onun rehberlik ihtiyacını giderici en önemli yerin de okul öncesi eğitim kurumları olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarında özellikle etkinlikler içerisinde çocuk ruhuna ve gelişim özelliklerine uygun bir din eğitimi faaliyetlerine yer vermek gerek Türk Milli Eğitiminin gerek Okul Öncesi Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesi gerekse çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirebilmeleri açısından büyük önem arz etmektedir.

⁴¹² Bkz. Sağlam, *Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım*, s. 215-217.

İKİNCİ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Bu bölümde Türk Milli Eğitimi sisteminin yapısı, amaç ve ilkelerinden bahsedilecek, ardından da okul öncesi eğitim programının tanıtılmasıyla ilgili olarak genel bir açıklama yapılacaktır. Bölümün sonunda ise okul öncesi eğitim programında aile ve öğretmenlerin yeri ile ilgili yapılan açıklamalara değinilecektir.

2.1.TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI

Millî Eğitim Temel Kanununda Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısı şu şekilde belirtilmiştir⁴¹³:

Madde 18 - Türk Millî Eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını içerir.

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin bütününe içine alır.

2.1.1. Türk Millî Eğitimi'nin Genel amaçları

24.6.1973 tarih ve 14574 sayılı resmi gazetede 1739 kanun numarasıyla yayınlanan Milli Eğitim Temel Kanununda Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları şu şekilde tespit edilmiştir⁴¹⁴:

Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milleti'nin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

⁴¹³ Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973), *T.C Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

⁴¹⁴ Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973), *T.C Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

4. Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük için de iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2.1.2. Okul Öncesi Eğitimin Amaçları

08.06.2004 tarihinde 25486 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ve 21.07.2012 tarihinde de 28360 sayılı resmi gazetede de bazı maddeleri değiştirilen Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliğinde okul öncesi eğitimin amaçları şu şekilde belirlenmiştir:⁴¹⁵

Madde 6- Okul Öncesi Eğitimin Amaçları, Türk Millî Eğitimin Genel Amaçlarına ve Temel İlkelerine Uygun Olarak;

1. Çocukların; Atatürk, vatan, millet, bayrak, aile ve insan sevgisini benimseyen, millî ve manevi değerlere bağlı, kendine güvenen, çevresiyle iyi iletişim kurabilen, dürüst, ilkeli, çağdaş düşünceli, hak ve sorumluluklarını bilen, saygılı ve kültürel çeşitlilik için de hoşgörülü bireyler olarak yetiştirmelerine temel hazırlamak amacıyla çaba göstermek,

2. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,

3. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak,

⁴¹⁵ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08 Haziran 2004, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

4. Çocuklara sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi davranışları kazandırmak,

5. Çocuklara hayal güçlerini, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışlarını kazandırmak,

6. Çocukları ilköğretime hazırlamaktır.

2.1.3. Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri

08.06.2004 tarihinde 25486 sayılı resmi gazetede yayınlanan Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliğinde okul öncesi eğitimin ilkeleri 7. madde de şöyle sıralanmıştır⁴¹⁶:

Madde 7-Okul öncesi eğitimde:

1. Çocukların bedensel, bilişsel, duygusal, sosyal, kültürel, dil ve hareket gibi çok yönlü gelişimlerini destekleyecek eğitim ortamı hazırlanır.

2. Eğitim etkinlikleri düzenlenirken; çocukların yaşları, gelişim özellikleri, öğrenme hızları, ilgileri, gereksinimleri ile okulun ve çevrenin imkânları dikkate alınır.

3. Çocukların; beslenme, uyku, öz bakım becerileri, doğru ve sağlıklı temel alışkanlıklar kazanmalarının yanında doğa sevgisiyle çevreye duyarlı olmaları da sağlanır.

4. Eğitim etkinlikleri; çocukların, sevgi, saygı, iş birliği, katılımcılık, sorumluluk, yardımlaşma ve paylaşma duygularını geliştirici nitelikte olur.

5. Eğitim, sevgi ve şefkat anlayışı için de yürütülür. Çocuklara eşit davranılır ve bireysel özellikler göz önünde bulundurulur. Çocukların öz güvenlerini kazanmaları için ceza, baskı uygulanmaz ve kısıtlamalara yer verilmez.

6. Eğitim etkinliklerinin değerlendirilmesinde belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı tespit edilir. Plânlama yapılırken bu sonuçlar dikkate alınır.

7. Çocukların kendilerini ifade ederken; Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına öncelikle önem verilir.

⁴¹⁶ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08 Haziran 2004, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

8. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı hazırlanması için çaba gösterilir.

9. Oyun, çocuklar için en uygun öğrenme yöntemi olarak uygulanır.

10. Eğitim programı hazırlanırken ailelerin ve için de bulunan çevrenin özellikleri dikkate alınır, ailenin eğitime etkin katılımı sağlanır.

11. Çocuğun gelişimi ve okul öncesi eğitim programı düzenli olarak değerlendirilir.

2.2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI

2.2.1. Programla İlgili Genel Açıklamalar

Okul öncesi eğitim programı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 aylık çocukların psikomotor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimlerinin desteklenmesini, özbakım becerilerinin kazandırılmasını ve ilköğretime hazır bulunuşluklarının sağlanmasını amaçlamaktadır. 2002-2003 eğitim-öğretim yılından 2006 yılına kadar uygulanan okul öncesi eğitim programı, uzmanlardan ve uygulamacılardan alınan geri bildirimlerin, çağdaş program geliştirme, gelişim ve öğrenme kuramlarının, toplumun gelişen eğitim gereksinimlerinin ve yeni ilköğretim programlarında benimsenen ilke, yaklaşım ve özellikler doğrultusunda gözden geçirilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmış ve geliştirilmiştir⁴¹⁷.

Bu program, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini; motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaşmasını, özbakım becerilerini kazanmalarını ve ilköğretime hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. Program, çocukların gelişimlerini desteklemesinin yanı sıra tüm gelişim alanlarında görülebilecek yetersizlikleri önlemeyi amaçladığından destekleyici ve önleyici boyutları olan çok yönlü bir program olma özelliği taşımaktadır. Program, çocukların gelişim düzeylerine ve özelliklerine dayanan ve bu bağlamda, tüm gelişim alanlarının geliştirilmesini esas alır. Bu açıdan “gelişimsel” bir programdır. Program yaklaşım olarak “sarmal”, model olarak da “eklektik”tir.

⁴¹⁷ MEB, *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, MEB Yayınları, Ankara 2010, s. 12.

Programda, “kazanım” ve “gösterge”ler temel alınmıştır. Programda çocukların gelişim özellikleri yaş gruplarına göre, kazanım ve göstergeler ise bütün olarak ele alınmıştır. Gelişim özellikleri bilimsel çalışmalar dikkate alınarak üç farklı yaş grubuna göre düzenlenmiştir ancak öğretmenin kendi grubundaki çocuklar için programdan kazanım ve göstergeleri seçerken çocukların gelişim özelliklerini dikkate alması gerekmektedir. Gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım ve/veya gösterge öğretmen tarafından belirlenerek eğitim planına eklenebilir. Ancak bu tür düzenlemeler yapılırken gerekçelerin iyi belirlenmesine, eklenen kazanım ve göstergelerin Türk Milli Eğitiminin Amaçları, Okul Öncesi Eğitimin amaçları, programın temel felsefesi, amaçları ve özellikleriyle tutarlı olmasına, diğer kazanımlarla çatışmamasına ve çakışmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir⁴¹⁸.

2.2.2. Programın Temel Özellikleri

Gerek 2011-2012 eğitim-öğretim gerekse 2012-2013 eğitim-öğretim yılı için hazırlanan okul öncesi eğitim programlarında, programın temel özellikleri ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir⁴¹⁹:

2.2.2.1. Çocuk Merkezlidir

Amaçların ve kazanımların seçiminde, etkinliklerin düzenlenmesinde, değerlendirme esaslarının belirlenmesinde çocuğun yaşı, gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri, bireysel özellikleri ve farklılıkları ile yakın çevre ile ilgili özellikler dikkate alınmalıdır. Her öğretmen kendi grubu için plan hazırlarken, amaçlar ve kazanımlar listesinden hangi amaçları ve kazanımları seçeceğini, kendi çocuklarının gelişimsel özelliklerini temel alarak karar vermelidir. Ancak okul öncesi eğitim programının gelişimsel bir program olduğu noktasından hareketle, çocuğun takvim yaşından çok gelişimsel yaşının önemli olduğu unutulmamalı ve etkinlikler buna göre hazırlanmalıdır.

Okul öncesi eğitimde öğrenmenin gerçekleşebilmesi ve çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenebilmesi ancak çocukların koşulsuz kabul edildiklerinden emin olmaları ve bulundukları ortamda kendilerini güvende hissetmeleri ile mümkün olur.

⁴¹⁸ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 8.

⁴¹⁹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, s. 12-18; MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 9-12.

Çocuklar bulundukları ortamın bir parçası olmak, yeni şeyler öğrenmek, aktif olmak etkinliklere katılmak, düşüncelerini ve kararlarını korkmadan ifade etmek ve seçimlerini özgürce yapmak isterler. Çocuğun öğrenmesi, olumlu bir benlik algısı geliştirmesi, okula, öğrenmeye ve araştırmaya dair olumlu tutumlara sahip olması için; eğitim ortamlarında çocuğa yapacağı etkinlikleri ve oynayacağı materyalleri seçmede özgürlük tanınması, çocuğun bulunduğu ortamın değer gören bir üyesi olarak görülmesi, etkinliklere aktif katılması, akran ve öğretmenleriyle karşılıklı etkileşime girebilmesi gereklidir.

2.2.2.2. Esnektir

Program; çocuğun, fiziksel çevrenin ve ailenin değişen özelliklerine göre uyarlanmaya ve bireyselleştirilmeye uygundur. Öğretmenin, ortaya çıkabilecek günlük ve anlık değişimlere göre eğitim sürecinde gerekli düzenlemeler yapabilmesine fırsat vermektedir.

2.2.2.3. Temalar/Konular Amaç Değil Araçtır

Okul öncesi eğitimde, kazanım ve göstergelerin geliştirilmesinde konu ya da tema merkezli eğitim söz konusu olmamakla birlikte eğitim planlanırken çeşitli konulardan yararlanılabilir. Aynı konular farklı kazanımlar için farklı yönleriyle tekrar ele alınabilir. Burada asıl amaç, ele alınan konunun öğretimi değil, o konu yardımı ile kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilmesidir.

2.2.2.4. Problem Çözme ve Oyun Temelli Etkinliklerdir

Problem çözme becerisi, çocuklara kazandırılması gereken en temel becerilerden biridir. Kazandırılacak bu beceri onun yaşamı boyunca kullanabileceği kritik bir beceridir. Çeşitli etkinlikler düzenlenirken çocukların problem çözme becerilerinin geliştirilmesi öne çıkarılmalıdır.

Çocuğun dili oyundur. Çocuk oyun aracılığıyla öğrenir, kendini ve için de yaşadığı dünyayı oyunla tanır ve kendini en iyi oyun sırasında ifade eder, kritik düşünme becerilerini oyun için de kazanır. Diğer bir deyişle oyun, çocuğun işidir. Bu gerçekten hareketle, programda kazanım ve göstergeler ele alınırken oyunun bir yöntem ve/veya etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmektedir. Oyun aracılığıyla öğrenmek bu programın ve okul öncesi eğitimin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir.

2.2.2.5. Keşfederek Öğrenme Önceliklidir

Program, çocuğun kendi öğrenmesini kendisinin oluşturmasını destekler. Çocuk bu program aracılığıyla çevresinde olanları fark eder, merak ettiği konulara ilişkin sorular sorar, araştırma yapar, keşfeder ve oynar. Böylece bilgiyi kendisi yapılandırır.

2.2.2.6. Öğrenme Merkezleri Önemlidir

Çocuk özgürce deneyimlerde bulunup rahatça hareket edebildiği ortamlarda daha iyi gelişir, becerilerini daha güzel sergileyebilir. Bu nedenle programda öğretmenlerden eğitim ortamlarını iç ve dış mekânlar olarak bir bütün halinde ele almaları beklenmektedir. Ayrıca seçilen ortamların çocuğun güven duyup rahat hareket edebileceği, farklı etkinliklere olanak tanıyan, tehlikelerden uzak, onlara gereksinimlerine uygun olanaklar sunan, estetik ve hoş ortamlar olmasına da özen gösterilmelidir. Öğrenme ortamı çocukların gelişim özellikleri, ilgileri ve gereksinimleri dikkate alınarak düzenlenirse çocukların keşfetmesini, yeni beceriler edinmesini ve öğrenmesini destekler.

2.2.2.7. Büyük Grup, Küçük Grup ve Bireysel Etkinliklere Dengeli Bir Biçimde Yer Verilmesini Gerektirir

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenme ortamları düzenlenirken şu üç temel ortama yer verildiğinden emin olunmalıdır.

- Büyük grup etkinliklerinin yapılabileceği, sınıftaki tüm çocukların bir arada çalışmasına fırsat verecek bir alan;
- Küçük grup etkinliklerinin yapılmasına fırsat verecek bir alan;
- Çocukların bireysel çalışmalarına fırsat verecek bir alan.

Öğretmenler sessiz etkinliklerin yapılacağı alan ile hareketli/sesli etkinliklerin yapılacağı alanları birbirlerinden uzak bir şekilde yerleştirmeye özen göstermelidirler.

2.2.2.8. Yaratıcılığın Geliştirilmesi Ön Plandadır

Bu programda yaratıcılık programın temel özelliği olarak benimsenmiştir. O nedenle “yaratıcılık” ya da “yaratıcılığın geliştirilmesi” gibi ayrı bir alan amaç olarak belirlenmemiştir. Ancak öğretmenlerden amaç ve kazanımlar doğrultusunda planlayacakları ve uygulayacakları tüm etkinliklerde hem kendilerinin hem de çocukların yaratıcılıklarını işe koşmaları beklenmektedir.

Çünkü yaratıcılık programın başarıya ulaşmasında kritik bir kavramdır. Bu programın amacına uygun bir şekilde uygulanabilmesi öğretmenlerin yaratıcı olması ve çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesiyle mümkündür. Unutmamalıdır ki yaratıcı çocukları yaratıcı öğretmenler yetiştirir. Yaratıcılık, programın temel özelliği olarak benimsenmiş ve kazanım ve göstergelerde yaratıcılık ele alınmıştır. Çünkü yaratıcılık programın başarıya ulaşmasında kritik bir kavramdır.

2.2.2.9. Günlük Yaşam Deneyimlerinin ve Yakın Çevre Olanaklarının Eğitim Amaçlı Kullanılması Teşvik Edilir

Programda kazanım ve göstergeler oluşturulurken günlük yaşam deneyimlerinden yararlanılması eğitim sürecini hem zenginleştirir hem de kolaylaştırır. Aynı şekilde yakın çevre olanaklarının işe koşulması, araç-gereç, materyal vb.nin sağlanmasında hem çeşitlilik, hem de ekonomik açıdan kolaylık sağlar. Programda hem yaşam deneyimlerinin hem de yakın çevrenin eğitim amaçlı olarak kullanılması önerilmektedir. Bu noktada öğretmenin yakın çevreyi ve çocuğun yaşam deneyimlerini iyi tanıması ve izlemesi önem taşımaktadır.

2.2.2.10. Evrensel ve Toplumsal Değerlere Yer Verilir

Değerler eğitimi, programda ayrı kazanım ve göstergeler olarak ele alınmamakla birlikte, programın tamamında bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Program, çocukların eleştirel bir şekilde doğrular ve yanlışlar hakkında düşüncelerini ve düşüncelerini özgür bir şekilde ifade etmelerini desteklemektedir. Çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları, evrensel ve toplumsal değerleri benimsemeleri onların sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetişmeleri açısından önemlidir. Program bu yönüyle, farklılıklara saygı duyulmasını ve farklı özellikleri olan bireylerle uyum için de bir arada yaşamaya dair deneyimler kazanılmasını teşvik etmektedir.

2.2.2.11. Öğretmene Özgürlük Tanır

Bu programı kullanan öğretmen eğitim planlarını kendisi hazırlar, uygular ve değerlendirir. Öğretmen, programda yer alan kazanım ve göstergeleri farklı biçimlerde bir araya getirebilir. Etkinliklerini bütünleştirilmiş veya ayrı ayrı hazırlayabilir, değişik konulardan, etkinlik, ortam ve materyallerden yararlanarak öğrenme süreçlerini zenginleştirebilir.

Öğretmen değişik etkinlikler geliştirerek etkinlik havuzunu oluşturur. İlgili ayın planına aldığı kazanımların ele alındığı etkinliklerden o gün için karar verdiklerini çocuklarla birlikte uygular. Programdaki evrensel ilkeler doğrultusunda belirlenmiş amaç ve kazanımlara ulaşmak için öğretmen bunları farklı biçimlerde bir araya getirebilir. Farklı etkinliklerle, istediği iç ve dış mekânları kullanarak eğitim durumlarını zenginleştirebilir. Tüm bunların belirlenmesinde öğretmen özgürdür.

2.2.2.12. Değerlendirme Süreci Çok Yönlüdür

Okul öncesi eğitimde sonuç değil, süreç önemli olduğundan, programda sürecin çok yönlü olarak değerlendirilmesi yaklaşımı öne çıkmaktadır. Okul Öncesi Eğitim Programının değerlendirme süreci:

- Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi,
- Programın değerlendirilmesi,
- Öğretmenin kendini değerlendirmesi olarak üç farklı boyutta ele alınmaktadır.

Değerlendirme sırasında bu üç değerlendirme süreci iç içe olduğundan, birinden elde edilen bulguların diğerlerinin değerlendirilmesinde kullanılabileceği unutulmamalıdır. Öğretmenlerin yapılan değerlendirmeleri sonraki uygulamalarda dikkate almaları ve yapılan tüm değerlendirmelerde objektif olmaları, programın nitelikli bir şekilde uygulanmasını sağlayan unsurlar arasında yer almaktadır.

2.2.2.13. Aile Eğitimi ve Katılımı Önemlidir

Çocuğun eğitimi, okul ve aile arasında paylaşılan bir sorumluluktur. Anne babalar çocuğun eğitime ne kadar erken katılırlarsa çocukların kazanımları da o oranda artacaktır. Anne-babaların eğitime katılımı, ailenin sosyokültürel değerlerinin programa yansıtılmasını kolaylaştırmanın yanı sıra, okul ve ev arasındaki devamlılığı destekleyerek kazanılan bilgi, beceri ve tutumların kalıcılığını sağlar. Okul öncesi eğitimde aile-okul işbirliğinin önemi dikkate alınarak bu programda aile katılımı öne çıkartılmış ve çeşitlendirilmiştir. Aile katılımı farklı biçimlerde düzenlenebilir. Programda aile katılımının veli toplantıları, veliler ile bireysel görüşmeler ve ziyaretleri şeklinde sürdürülmesi beklenmektedir. Öğretmenleri istedikleri takdirde aile katılımını çeşitlendirebilirler.

2.2.2.14. Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Uyarlamalara Yer Verir

Okul öncesi eğitimi, özel gereksinimli çocukların gereksinimlerini de dikkate alarak, tüm çocuklara öğrenme ve ilkokula hazırlık konusunda eşit fırsat sunmayı hedefler. Öğretmenlere örnek etkinlikler sunmak amacıyla hazırlanan ‘Etkinlik Kitabı’nda yer alan her etkinlikte farklı özel gereksinimi olan çocuklar için uyarlamalar yapılmıştır.

2.2.2.15. Rehberlik Hizmetlerine Önem Verilir

Öğrenme sürecinin verimliliğinin artırılmasında rehberlik hizmetlerinden yararlanılması önemlidir. Öğretmenlerin, rehber öğretmenlerle işbirliği için de çalışması, çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ve ekip çalışmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde önemlidir. Ayrıca bu işbirliğinin ailelerin eğitimlerine de önemli katkı sağlaması beklenmektedir.

2.2.3. Etkinlik Türleri ve Açıklamaları

2012-2013 eğitim-öğretim yılı için hazırlanan okul öncesi eğitim programında yer verilen etkinlik örnekleri ve bunların açıklamaları ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir⁴²⁰:

Öğretmen ya da çocuklar tarafından yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış etkinlikler sınıf için de yapılabileceği gibi açık havada da yapılabilir. Öğretmenlerin bu etkinlikleri mümkün olduğunca açık havada da gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bu etkinliklerin için de Türkçe, Sanat, Drama, Müzik, Hareket, Oyun, Fen, Matematik, Okuma Yazmaya Hazırlık ve Alan Gezileri yer almaktadır.

2.2.3.1. Matematik Etkinliği

Çocukların bilişsel gelişimine katkı sağlayan Matematik, çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri örneklerle verilmelidir. Örneğin oyuncakları kutusuna doldururken veya eşyaları bavula yerleştirirken bunların sığma durumunu tekrar tekrar denemek ve konuşmak, hacim kavramının gelişmesine yardımcı olacaktır.

Öğretmen matematik etkinliklerinde mümkün olduğunca gerçek nesnelerle çalışmalar yapmalı, daha sonra sembollerle çalışmaya devam etmelidir. Etkinliklerde kullanılan nesne sayısının 10’dan fazla olmamasına özen gösterilmelidir.

⁴²⁰ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 17-23.

Ölçme çalışmaları yapılmalı ve çocukların özellikle standart olmayan ölçü birimleri (ayak, kalem, kürdan, kitap vb.) kullanarak doğal ölçme çalışmaları yapmalarına olanak sağlanmalıdır. İlişki kurma, eşleştirme, gruplama, örüntü oluşturma, sıralama, sayma, toplama-çıkarma, geometrik şekilleri (sembolleri) tanıma ve grafik hazırlama çalışmaları da matematik etkinliklerindendir. Bu etkinlikler çocukların ilgi ve gereksinimlerine göre bireysel olarak da planlanabilen küçük grup etkinlikleridir.

2.2.3.2. Drama Etkinliği

Drama çocukların bir grup içerisinde durum ya da olayları kendi yaşantılarından yola çıkarak, materyaller kullanarak, dramatik formlar yoluyla canlandırmalarıdır. Okul öncesinde drama çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini amaçlayan, tüm gelişimlerini destekleyen, daha önceden belirlenmiş amaçları olan, olayları sözel ya da sözel olmayan iletişim yöntemleriyle ifade etmeye dayalı, için de canlandırmaların olduğu bir etkinliktir.

2.2.3.3. Okuma Yazmaya Hazırlık Etkinliği

Küçük ya da büyük gruplar halinde gerçekleştirilmesi önerilen etkinliklerdir. Çocukların ilgi ve gelişim özellikleri dikkate alınarak bireysel olarak da hazırlanabilir. Okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları sadece masa başında yapılan kitap/kavram/çizgi çalışmaları olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, bu çalışmalar birçok farklı etkinlik türü ile (sanat, drama, müzik, oyun vb.) gerçekleştirilmelidir. Okul öncesi eğitimde amaç, çocuklara okuma ve yazma öğretmek değil onların ilköğretimde okuma ve yazmayı hızlı öğrenebilmesi için gereken ön becerileri kazandırmaktır. Çocukların öncelikle, okuma-yazmanın gerekliliği ve gerçek yaşam ile ilişkisini anlamaları önemlidir. Okuma-yazma için farkındalık yaratmak ve heveslendirmek yapılacak çalışmaların amacına ulaşabilmesi açısından son derece önemlidir.

2.2.3.4. Alan Gezisi

Alan gezileri çocukların araştırma yapma, problem çözme ve olayı yerinde gözlemlene yolu ile doğrudan ve anlamlı öğrenme gereksinimlerini karşılama amacını taşımaktadır. Yalnızca fen eğitimi etkinlikleri kapsamında düşünülmemesi gerekir. Bu geziler bir yandan çocukların yaşadıkları çevreyi tanımalarına, bir yandan da eğitim programına alınan kazanımlara ulaşmalarına ve kavramları öğrenmelerine ortam hazırlayan etkinliklerdir.

2.2.3.5. Sanat Etkinliği

Çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü kullanarak problem çözmesine, eleştirel ve çözüm odaklı düşünmesine olanak tanıyan etkinliklerdir. Sanat etkinlikleri aynı zamanda çocukların kendilerini ifade ederek iletişim becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu vesileyle şu etkinlikler yapılabilir: Çeşitli sanatsal tekniklerin ve artık materyallerin kullanıldığı kolaj ve üç boyutlu çalışmalar, kesme, yırtma-yapıştırma, boyama çalışmaları yapılabilir, bir sanatçının atölyesi ziyaret edilebilir, bir müze veya galeriye gezi düzenlenebilir.

2.2.3.6. Türkçe Etkinliği

Türkçe etkinliklerinin amacı; çocukların Türkçeyi düzgün kullanmasını, sesleri çıkarabilmesini, farklı sözdizimsel yapıları anlama ve kullanmasını, dinleme becerilerini kazanmasını, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etmesini, ses tonunu ayarlamasını ve sözcükleri doğru üretmesini sağlamaktır. Bunların yanı sıra Türkçe etkinliklerinin önemli işlevlerinden birisi çocukların kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmelerini desteklemek ve kitap sevgisini aşılmasıdır.

2.2.3.7. Oyun Etkinliği

Oyun, çocukların uzmanlık alanıdır. Dünyanın her yerinde çocuklar her koşulda, her zaman, her şeyle oyun oynayabilirler. Çocukluk döneminin vazgeçilmez uğraşı olan oyundan en etkili öğrenme fırsatı olarak yararlanılmalıdır. Çocuklar öğrenme deneyimlerini oyunları aracılığı ile geliştirirler ve zenginleştirirler. Oyun çocukların hareket gereksinimini de karşıladığı gibi oynanan oyunun türüne göre hayal dünyasını zenginleştirir. Ayrıca oyunda günlük yaşamsal deneyimlerin provasının yapıldığını, gerçek yaşam becerilerinin temellerinin atıldığını, çocuğun kendisini ve çevresini tanıma fırsatı bulduğu duygusal güvenlik alanı yarattığını da vurgulamak gerekir.

2.2.3.8. Müzik Etkinliği

Müzik etkinlikleri, çocukların hem bilişsel, sosyal, duygusal, motor ve dil gelişimlerini destekleyen, hem de müziksel gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen çalışmalardır. Müzik, öğrenmeyi ve algılamayı kolaylaştıran etkin yollardan biridir. Müzik etkinlikleriyle çocuk, ince-kalın, hızlı-yavaş, uzun- kısa gibi pek çok kavramı öğrenir ve pekiştirir. Bunun yanı sıra konuları daha kolay anlayabilir.

Eğitici ve öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca, bilmece, tekerleme ve atasözleri dil gelişimine katkı sağlamak için kullanılan araçlardır. Çocuk bunları söylerken hem zevk alacak, hem de doğru ve akıcı konuşma becerileriyle beraber bireysel olarak ve toplulukta müzik yapma, başkalarını dinleme, işbirliği yapma gibi sorumluluklar kazanırlar. Çocukların kendilerini sözel olarak kolayca ifade edemediği durumlarda, müzik etkinlikleri sosyal duygusal gelişimlerini destekleyerek özgüven kazanmalarına, öğrenme algılamalarının kolaylaşmasına yardımcı olur.

2.2.3.9. Fen Etkinliği

Çocukları dikkat etmeye, soru sormaya, merak etmeye, gözlem yapmaya, araştırmaya, incelemeye ve keşfetmeye yönelten etkinliklerdir. Bu etkinliklerle yaşam gerçeklerini tanıtırken çocuklarda çevre farkındalığı da sağlanacaktır. Çocukların çevrelerine karşı doğru tutumlar geliştirebilmeleri ve doğru davranabilmeleri için öğretmenin tutumlarının da doğru olması ve doğru davranması gerektiği unutulmamalıdır.

2.2.3.10. Hareket Etkinliği

Hareket etkinliğinin amacı, çocukların temel hareket becerilerini geliştirerek çocuğun fiziksel, motor, bilişsel, sosyal-duygusal, dil gelişimine ve özbakım becerilerine katkıda bulunmaktır. Böylece çocuğun fiziksel etkinliklere yaşam boyu katılımı da sağlanabilir. Çocukların fiziksel ve motor yeterliliklerinin, algısal motor gelişimlerinin ve hareket becerilerinin yani yer değiştirme, nesne kontrolü ve denge becerilerinin geliştirilmesini içeren etkinliklerdir.

2.2.4. Aile, Öğretmen ve Okul Öncesi Dönemin Önemi İle İlgili Açıklamalar

Okul öncesi eğitim programını incelediğimizde bu dönem eğitiminin önemi ile birlikte çocuklarının maddi ve manevi gelişimlerinin önemli sacayaklarından olan aile ve öğretmenle ilgili olarak şu açıklamalara yer verildiğini görmekteyiz⁴²¹:

2.2.4.1. Okul Öncesi Dönemin Önemi İle İlgili Açıklamalar

Çocukların dünyaya geldikleri ilk andan itibaren öğrenmek ve keşfetmek için büyük bir istek duyarak aktif bir şekilde çevrelerini keşfetmeye çalıştıkları ve çeşitli vasıtalarla çevrelerinde gördükleri şeylere dair fikirler oluşturmaya başladıkları gözlemlenen bir durumdur.

⁴²¹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 6-7.

Zira bu dönemde çok hızlı bir gelişim gösteren çocuk beyni, onun bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve motor gelişimi için güçlü bir zemin oluşturur. Beyin, okul öncesi dönem boyunca hızlı geliştiği için bu dönem, beynin çevresel etkilere en açık olduğu dönemdir. Bu kapsamda çevre, çocuğun gelişimini ve öğrenme motivasyonunu derinden etkiler. Yani şunu ifade edebiliriz ki çocuğun ne kadar keşfedebileceği, neler öğrenebileceği ve hangi hızla öğrenebileceği onun çevresinin ne kadar destekleyici olduğuyla ve çocuğa ne gibi olanaklar sunulduğuyla yakından ilişkilidir.

Erken yaşam deneyimleri çocuğun okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair geliştireceği tutumları belirler ve okul başarısını etkiler. Okul öncesi dönemde olumlu deneyimler yaşayan çocuk okula, öğrenmeye ve kendi becerilerine dair olumlu tutumlar geliştirir. Çocuğun erken yaşta olumsuz deneyimler yaşaması ise onun tüm eğitim yaşamını etkileyecek problemler yaşamasına neden olabilir. Okul öncesi çağda olumsuz deneyimleri olan çocuğun özdeğerinin düşük olduğu, okulda ve okul sonrası yaşamda düşük başarı gösterdiği ve daha fazla davranış problemi sergilediği bilinmektedir.

Dolayısıyla okul öncesi eğitim programı, çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi, gelişebilmesi ve öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirebilmesi için nitelikli bilişsel uyarıcıların, zengin dil etkileşimlerinin, olumlu sosyal-duygusal deneyimlerin çocuğa sunulduğu ve çocuğun bağımsızlığının desteklendiği bir çevrenin yaratılmasına ihtiyaç duyulduğunu, bu ihtiyacın giderilmesinin ise ancak sağlıklı bir aile ortamı ve nitelikli bir okul öncesi eğitimi ile mümkün olduğunu öngörmektedir.

2.2.4.2. Ailenin Önemi İle İlgili Açıklamalar

Aile, çocuğun gelişimini, toplumsal uyumunu ve başarısını etkileyen en önemli etkenlerden biridir. Anne-babalar çocuklarını yetiştirmek için ciddi zaman, emek ve enerji harcarlar. Özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun yaşamda kalmasında ve gelişiminde anne-baba kadar önemli olan başka bir etken söz konusu değildir. Çocuk ancak onu önemseyen, gereksinimlerine duyarlı davranan, onu ihmalden ve cezalandırıcı yaklaşımdan koruyan bir ortamda büyürse kendi potansiyelini gerçekleştirebilir. Bu çerçevede çocuğun ebeveynleri ile kurduğu ilişkinin niteliği çocuğun en önemli erken yaşam deneyimlerinden birini oluşturur.

Aile ortamındaki yakın, sıcak ve duyarlı ilişkiler aile bireyleri arasında güvenli bir bağ oluşmasını sağlar. Duyarlı ve ilgili ailede, çocuğun duygusal işaretleri doğru bir şekilde alınır; çocuğun istekleri ve bakış açısı önemsenir; çocuğun gereksinimleri uygun bir biçimde ve zamanında karşılanır. Çocuğun toplumsal ilişkilerde kendini güvende hissetmesi, gerekli becerileri kazanabilmesi aile üyeleri ile güvene dayalı sağlıklı ilişki kurabilmesinin bir sonucudur. Olumlu aile ilişkileri çocuğun olumlu toplumsal beklentiler geliştirmesini sağlar. Böylece çocuk, diğer çocuklarla etkileşime daha rahat bir şekilde girer ve başka insanlarla girdiği etkileşimlerin olumlu ve ödüllendirici olması beklentisini taşır.

Çocukları ile kurdukları ilişkide duyarlı davranmayan, çocuklarının gereksinimleri konusunda yeterince hassas olmayan, tutarlı bir şekilde çocuklarıyla ilgilenmeyen, çocuklarına aşırı müdahalede bulunan ve ret edici tavır takınan ebeveynlerin çocukları genellikle güvensiz ilişki geliştirirler. Ebeveynleri ile güvensiz, kaygılı veya korkuya dayalı ilişki geliştiren çocuk, diğer toplumsal ilişkilerin de dışlayıcı ve incitici olduğuna dair içsel kanılar geliştirir.

2.2.4.3. Öğretmenin Önemi İle İlgili Açıklamalar

Öğretmen özellikleri okul öncesi eğitimin niteliğini ve çocuğun gelişimini etkileyen en temel belirleyicilerden biridir. Çocuklar sadece değer gördükleri, sevildiklerinden emin oldukları ve kendilerini güvende hissettikleri destekleyici ortamlarda keşfederler ve sunulan öğrenme fırsatlarını değerlendirirler. Bu destekleyici ortamın en önemli bileşeni ise öğretmen ile çocuk arasında kurulan tutarlı ve güvenli ilişkidir.

Öğretmen, her çocuğun farklı gelişimsel ve bireysel özellikleri olduğunu ve farklı yeterliliklere sahip olduğunu daima aklında tutmalıdır. Öğretmen, çocuk ile tutarlı ve güvenli bir ilişki geliştirdiğinde, çocuğun sahip olduğu yeterliliklerin farkında olduğunda ve bu yeterlilikleri dikkate alarak çocuğa yeni öğrenme deneyimleri sunduğunda çocuğun gelişimini desteklemiş, toplumsal yeterliliğini arttırmış ve gelecekteki okul başarısını olumlu yönde etkilemiş olur. Öğretmen çocuğun var olan yeteneklerini geliştirmesine ve yeni beceriler edinmesine destek olmak için sonuçtan ziyade sürece önem vermeli, çocuğun çabalarına odaklanmalı, bu çabaları takdir etmeli, çocuğa iyi bir model olmalı ve yeni öğrenme fırsatları yaratmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Bu bölümde okul öncesi eğitim programında yer verilen etkinliklerle din eğitimi arasında nasıl bir ilişki kurulacağı ve kurulacak bu ilişkinin gerek 36-72 aylık çocuklar için programda belirlenen kazanımların gerçekleştirilmesine gerekse onların dini ve ahlaki gelişimlerine olası etkileri ele alınacaktır.

Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde, çocuklar ilk çocukluk yıllarının büyük bir bölümünü okul öncesi eğitim kurumlarında geçirmekte⁴²² bütün batı ülkelerinde din bilgisi dersleri anaokullarından veya en geç ilkokul birinci sınıftan başlatılarak okutulmaktadır⁴²³. Ülkemizde de 11.4.2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30.3.2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan ve zorunlu eğitiminin 8 yıldan 12 yıla çıkarılmasını öngören kanunla⁴²⁴ birlikte okula başlama yaşı bir yıl öne alınarak çocukların daha erken yaşta eğitim hayatına atılmaları amaçlanmıştır. Bu durum okul öncesi ile ilkokulun bir bütün olarak ele alınmasını ve bu dönem eğitim kurumlarının müfredatının da bu bağlamda yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.

Okul öncesi eğitiminin çocukların ilkokula hazırlanma amacı dikkate alındığında bu dönem eğitim programında yer verilen etkinliklerin bu ve benzeri amaçların gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev gördüğü görülecektir. Ancak bizim, okul öncesi eğitimin çocukları ilkokula hazırlama amacından kastımız bu dönem çocuklarının hem ilkokulun dördüncü sınıfından itibaren okutulmaya başlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine hazırlanması hem de bu sınıflara gelinceye kadar geçen ve herhangi bir dini faaliyete yer verilmeyen ilk üç yıllık dini gelişimle ilgili olan kısmıdır.

Buradan hareketle okul öncesi eğitim programı içerisinde yer verilen etkinliklere göz attığımızda gerek çocukların soruları gerekse çevresel etkenlerin çocuk üzerindeki yansımaları din eğitimi ile ilgili konuların kendiliğinden ortaya çıkmasına ortam hazırladığını görmekteyiz.

⁴²² Bkz., Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 69.

⁴²³ Mustafa Öcal, "İlköğretim ve Yönlendirme", *15. Milli Eğitim Şurası* (ss. 132-135), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1996.

⁴²⁴ İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2012), T.C Resmi Gazete, 6287, 30 Mart 2012, Erişim Tarihi: 18 Ekim 2012, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

Bunda hem eğitim programının esnek olması ve öğretmene özgürlük tanınmasının hem de ele alınan konunun öğretiminin değil, o konu yardımı ile belirlenen kazanımların gerçekleştirilmesinin asıl amaç⁴²⁵ olarak belirlenmesinin payı büyüktür. Yine okul öncesi eğitiminde konuların bilinçli olarak var olmamasının ve derslerin kesin çizgilerle birbirinden ayrılamayacak olmasının da bu durumda rolü vardır⁴²⁶. Okul öncesi dönemde çocukların gelişimlerinin sağlanabilmesi için, onların gönüllü olarak katılabilecekleri, düşünce ve kararlarını korkmadan ifade edecekleri birtakım etkinlikler içerisine çekilmesi ve bu etkinliklerin de çocukların dini ve ahlaki gelişimlerini de içerecek şekilde tüm gelişim alanlarıyla ilgili hedefleri gerçekleştirecek yapıya kavuşturulması gerekmektedir⁴²⁷.

Biz burada okul öncesi eğitim programı çerçevesinde bu dönem çocuklarının bir taraftan dil, bilişsel, motor, öz bakım, sosyal- duygusal gelişimlerini sağlamak amacıyla hangi etkinliklerden ne ölçüde yararlanıldığını ele alacak bir taraftan da bu etkinliklerle yine bu dönem çocuklarının dinî duygu ve düşünce gelişimine, din ve değer öğretimine yönelik katkısı ve bunların okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi bağlamında nasıl değerlendirilebileceği üzerinde duracağız.

Okul öncesi eğitim programında yararlanılabilecek etkinlikleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- ✓ Şiir, masal, hikâye, ninni, bilmece, atasözleri, tekerleme vb. türleri içerisinde bulunduran “Sözlü Öğretim Etkinlikleri”
- ✓ Tiyatro, Kukla ve Drama türlerini içerisinde bulunduran “Taklit Etkinlikleri”
- ✓ Oyun etkinlikleri
- ✓ Resim, el ve ev işleri, kolaj ve üç boyutlu çalışmalar, kesme, yırtma-yapıştırma, boyama çalışmaları vb. türleri içerisinde bulunduran “İş (Sanat) Etkinlikleri”
- ✓ Eğitici ve öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca vb. türleri içerisinde bulunduran “Müzik Etkinlikleri”
- ✓ İlişki kurma, eşleştirme vb. türleri içerisinde bulunduran “Matematik Etkinlikleri”

⁴²⁵ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 9.

⁴²⁶ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 9.

⁴²⁷ İsmail Sağlam, “Okulöncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi”, *UÜİFD*, 10(1), 2001, s. 196.

- ✓ Sadece masa başında yapılan kitap/kavram/çizgi şeklindeki “Okuma-Yazmaya Hazırlık Etkinlikleri”
- ✓ Dini ve milli bayramları içerisine alan “Özel Günlerle İlgili Etkinlikler”

Çalışmamızın son bölümünde yukarda verdiğimiz her bir başlık için etkinlik örnekleri sunacak olmakla birlikte okul öncesi eğitim programını tanıtırken etkinlik türlerine yönelik vermiş olduğumuz bilgilerin din eğitimi ile olan ilişkisi üzerinde durmayı yararlı görüyorum.

İlk bakışta din alanında birtakım tecrübeler, beceriler ve alışkanlıklar elde etmekle anaokulu faaliyetleri ve oyun etkinlikleri arasında bir yakınlık bulunamayabilir hatta dinin ve onun öğretiminin çeşitli boyutlarını dikkate almayan sığ ve tek yönlü bir bakışın sonucunda zıtlık bile görülebilir. Ancak şu unutulmamalıdır ki dindeki emir ve yasaklar, birtakım ibadet şekilleri geniş din olgusunun sadece bir bölümüdür ve bu bölüm ancak belirli bir olgunluktan sonra varlık bulabilmektedir. Dolayısıyla okul öncesi eğitim programında etkinliklerinin çocukların dini ve ahlaki gelişimlerini destekleyecek bir içerik yapısına kavuşturulmasından kasıt bu dönem çocuklarına doğrudan doğruya bir din eğitimi vermek değil aksine çocuğun dini duygu ve düşünce gelişimini destekleyerek geleceğe dönük dini kişiliğini hazırlayacak mahiyette dolaylı bir din eğitiminin verilebilir olmasıdır⁴²⁸. Bu itibarla programda yer verilen etkinliklerle din eğitimi arasında doğru bir ilişki kurulabilmesi halinde bu dönem çocuklarının gerek ilkokula hazırlanmasına ve olumlu kişilik edinmelerine gerekse dini duygu ve düşünce gelişimlerine ciddi anlamda katkı sağlanabileceği söylenebilir.

Zira ilk çocuklukta verilecek din eğitiminde çocukların ruhuna nüfuz edilmeli ve dini inançlarına sağlam dayanaklar oluşturulmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için başvurulabilecek en etkili yol ise çocukların gönüllü olarak katıldıkları oyun oynama, resim yapma, hikâye anlatma, şiir okuma ve şarkı söyleme gibi etkinlikleri etkili şekilde kullanmaktır. Ancak bu şekilde çocuğun doğuştan beraberinde getirdiği olumlu duygu ve düşüncelere işlerlik kazandırılabilir, Allah’a iman öğretiminin temeli atılabilir ve yine ahlaklı olmanın, bencillikten kurtulmanın, yardımlaşmanın gereği aşıl原因arak çocuklarda sorumluluk duygusu oluşturulabilir⁴²⁹.

⁴²⁸ Selçuk, s. 85.

⁴²⁹ Selçuk, s.86.

İşte çalışmamızın bu bölümünde okul öncesi eğitim programı-din eğitimi ilişkisi çerçevesinde ele almak istediğimiz okul öncesi eğitim etkinliklerine, ifade edilen bakış açısıyla yaklaşılmaya özen gösterilerek çocukların ilerideki din eğitimi ve öğretimi için temel oluşturulmaya çalışılacaktır.

3.1. SÖZLÜ ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Çalışmamızın birinci bölümünde ayrıntılarıyla yer verdiğimiz çocukluk dönemi gelişim özelliklerini ele aldığımızda, onun çocuğun özellikle iki yaşından sonra yoğun bir konuşma isteği duyduğunu, bu konuşma isteğinin bir yansıması olarak da bolca soru sorduğunu görmekteyiz. Buradan hareketle çocuğun hem diğer etkinlik türlerine yönlendirilmesinde hem de dil gelişiminin sağlanmasında sözlü öğretim etkinliğinden belirli oranda yararlanmak gerektiğini söyleyebilir, sonuç olarak da çocukların Türkçeyi düzgün konuşmalarına ve kendilerini rahatlıkla ifade etmelerine katkı sağlayabiliriz⁴³⁰.

Sözlü öğretim etkinliklerini Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi ilişkisi bağlamında ele aldığımızda çocukların din alanındaki somut fikirlerinin ve tasavvurlarının hayallerle beslenip desteklenmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Zira okul öncesi dönemde çocukların dini daha çok duygusal ağırlıklıdır. Dolayısıyla bu dönemde çocuğun, fazla ve gereksiz dini açıklamalar üzerinde düşünmek durumunda bırakılmasının onda yeterince oturmamış düşüncelerin gelişmesine sebep olacağı unutulmamalıdır. Buradan hareketle dini terimlerin sözle ifade etkinlikleri adı verilen şiir, hikâye, masal, ninni ve şarkı gibi faaliyetler içerisinde verilmesinin daha yararlı olacağı söylenebilir⁴³¹.

Yapılan açıklamalardan hareketle Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi ilişkisi çerçevesinde bu dönem çocuklarının genel eğitimleri yanında dini ve ahlaki eğitimine katkıda bulunmak amacıyla yararlanılabilecek etkinlikler üzerinde durabiliriz.

3.1.1. Masal ve Hikâyeler

Bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması⁴³² olarak tanımlanan hikâye ve masallardan sözlü öğretim etkinliği olarak okul öncesi dönemde din eğitimi ve öğretiminde yararlanılabilir.

⁴³⁰ Sağlam, *Okulöncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 196.

⁴³¹ Selçuk, s. 87.

⁴³² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, (9. Baskı), Cilt 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 994.

Özellikle bu dönem çocuklarının yaşına uygun ve onu bazı örneklerle karşı karşıya getirerek tecrübelerini kullanmasına fırsat verecek nitelikte seçilecek dini hikâye ve masallarla çocuğun hem temel gelişim alanlarına hem dinî eğitimine katkı sağlanabilir hem de bunlarla milli ve dini kültürü aktarma fırsatı elde edilebilir⁴³³.

Diğer taraftan hikâyeler vasıtasıyla çocukların hayat tecrübeleri, ilgileri hareket noktası yapılarak onların soyut fikirler geliştirmeleri sağlanabilir. Örneğin, karlı ve soğuk kış günlerinde yiyecek bulamayan kuşlar ve onlara yiyecek vermenin insani bir erdem olduğu temasını işleyen bir öykünün okunması ile çocuklara fakir ve muhtaçlara yardım etme gibi dini ve ahlaki açıdan çok önemli bir alışkanlık olan diğerkâmlık, paylaşma ve yardımlaşma duyguları kazandırılabilir⁴³⁴. Ayrıca anlatılacak hikâye yardımıyla hem çocukların hayatı öğrenmelerine hem de hikâye kahramanları ile özdeşleşerek olumlu şahsiyet geliştirmelerine yardım edilebilir⁴³⁵.

Ancak anlatılacak hikâyeler içerisinde yalan ifadeler olmamasına dikkat edilmeli, sadece daha ilginç olacağı düşünüldüğünde abartıya yer verilmelidir. Diğer taraftan hikâye içerisinde geçen atasözleri ve deyimler açıklanmalı, anlaşılmayacağı düşünülen sözcükler ise çocuğun anlayacağı kelime ile değiştirilmelidir. Ses tonu masalın içeriğine ve verilmek istenen mesaja göre ayarlanmalıdır. Masalda anlatılan değerlerin çocuk tarafından içselleştirilmesine yardımcı olmak için bazı masalların sonu çocuğa tamamlatılmalıdır. Ayrıca hikâye içerisinde yer verilmemiş olsa dahi hikâyeye uygun olarak iyilik, yardımseverlik, hoşgörü, sevgi, doğruluk vb. değerlere vurgu yapılmalı, aksi davranışlar ise yerilmelidir⁴³⁶.

İfade ettiğimiz kurallar çerçevesinde anlatılan dini içerikli hikâye ve masallara okul öncesi eğitim programı içerisinde yer vermekle gerek bu dönem çocuklarının dini duygu ve düşüncelerinin uyanmasına gerekse eşyanın ötesinde var olan gizli güce karşı olan ilgilerinin artmasına katkı sağlanabilir⁴³⁷. Diğer taraftan bu tür etkinliklerle çocukların Türkçeyi düzgün kullanma, sesleri çıkarabilme, farklı sözdizimsel yapıları anlama ve dinleme becerilerini kazanma, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etme, ses tonunu ayarlama ve sözcükleri doğru üretme aynı zamanda da okumaya karşı olumlu tutum geliştirme becerisi de edindirilebilir.

⁴³³ Sağlam, *Okulöncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 199.

⁴³⁴ Selçuk, s. 89.

⁴³⁵ Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, s. 99.

⁴³⁶ Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim*, s. 103-104.

⁴³⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 30.

3.1.2. Şiir

Duygu, çağrışım ve izlenimlerin dizeler halinde dile getirildiği söz sanatı şeklinde tanımlanan şiire ilginin küçük yaşta başladığı ve insanın şiir okurken üzüldüğü, duygulandığı ve zevk aldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu edebi türün okul öncesi dönemde çocuğun genel eğitimi içerisindeki dil gelişimini desteklemenin yanında dini ve ahlaki gelişimine de hizmet edecek şekilde kullanılabileceği öngörülmektedir⁴³⁸. Konumuzla ilgili ciddi bir kaynağa sahip olmakla birlikte, bir iki örnek üzerinde durarak şiirin okul öncesi dönemde çocukların gerek dil gerekse dini gelişimlerine nasıl katkı sağlanabileceğini ele alabiliriz.

Örneğin aşağıdaki şiir yardımıyla okul öncesi dönem çocuklarının gerek dil gelişimi desteklenerek Türkçeyi düzgün kullanmalarına gerekse din dillerinin ve dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkı sağlanabilir:

Tanıklık ederim ki	Gönlümüzün solmayan	Rahmetiyle donatır
Yoktur başka bir ilah.	En nadide gülüdür,	Yazı, kışı, baharı
Bizi yoktan var eden	Ve Muhammed Mustafa	Bizler onu severiz,
Elbette Yüce Allah	Allah'ın resulüdür.	O da tüm çocukları ⁴³⁹ .

Okul öncesi eğitim programında yer verilecek bu şiir çocuklara melodi halinde okutulup ezberletilebilir. Çocukların şiiri okuyup ezberlemeleri esnasında onlara Allah'ın varlığı ve birliğinden ve onun her şeyin yaratıcısı olduğundan, sevgi ve merhametiyle çocukları çok sevdiğinden bahsedilebilir ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in onun peygamberi olduğu kavratılabilir. Sonuç olarak da tüm bu anlamları içerisinde bulunduran Kelime-i Tevhid çocuklara öğretilir. Bu yaklaşım inanmanın temelini atmak ve çocukta dinle ilgili kavramları oluşturmak bakımından çocuklara öğretilecek ilk kelimenin “Lâ ilâhe illallah” olması gerektiğini ifade eden Peygamber Efendimizin din eğitimi yöntemine de uygundur.

Şu şiir yardımıyla da çocukların hem dil gelişimine katkıda bulunulabilir hem de onlarda sahip olunan her şeyi verenin Allah olduğu, dolayısıyla da O'nun verdiği sayısız nimetlere karşı teşekkür edilmesi gerektiği vurgulanarak çocuklarda “şükretme” bilinci oluşturulabilir:

⁴³⁸ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 196.

⁴³⁹ Bestami Yazgan, *Çiçek Güzeli*, DİB Yayınları, Ankara 1994, s. 17.

Annem için, Allah'ım!	Şu güzel çiçek için,	Bembeyaz karlar için,
Babam için, Allah'ım!	Uçan kelebek için,	Kırmızı narlar için,
Senin bana verdiğin	Yediğim ekmek için	Yeşil baharlar için
Her şey için, Allah'ım!	Sana şükür, Allah'ım!	Sana şükür, Allah'ım! ⁴⁴⁰ .

3.1.3. Ninni

Küçük çocukların uyutulması için söylenen türküler⁴⁴¹ olarak tanımlanan ve için de Allah Allah, Hu Hu gibi dini ifadeler geçen ninnilerin, çocuk üzerinde ciddi anlamda etkide bulunarak onun daha sonraki yaşantısında kendisini gösterdiği ifade edilmektedir⁴⁴².

Buradan hareketle daha çok çocukların uyutulması için söylenen ninnilerden okul öncesi eğitimde sözlü öğretim etkinliği olarak yararlanılarak bu dönem çocuklarının dini duygu ve düşüncelerinin gelişimine, Allah sevgisinin doğmasına aynı zamanda da dil gelişimlerine katkıda bulunulabileceğini söylenebilir⁴⁴³. Allah'a iman öğretiminin temeli olarak değerlendirebileceğimiz kulağa ezan okunmasını da bu çerçevede ele alabiliriz. Kültürümüzde ayrı bir yeri olan ve çocukların daha sonraki dini gelişimlerinde ciddi bir birikim oluşturma özelliğinden hareketle onun dini hesabına yatırılan peşin para olarak değerlendirilebilecek ninnilerin hemen hemen her bölge için farklı örneklerini bulmak mümkün olmakla birlikte bunlardan birkaçıyla konumuzu örneklendirebiliriz.

Erenlerin kılıcı
Arşa çıkar bir ucu
Her dertlerin ilacı,
La ilahe illallah, ninni! (İstanbul)⁴⁴⁴.

Ninni ile uyuturum
Allah diye büyütürüm
Tevhit ile yürütürüm
Uyusun da büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni! (Konya)⁴⁴⁵.

⁴⁴⁰ M. Yaşar Kandemir, *Allah'a İnanıyorum*, Damla Yayınevi, İstanbul 2006, s. 9.

⁴⁴¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 1664.

⁴⁴² Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 255.

⁴⁴³ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 198.

⁴⁴⁴ Amil Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995, s. 41.

⁴⁴⁵ Çelebioğlu, s. 43.

Ninnilere okul öncesi eğitim programında yer vermek suretiyle bu dönem çocuklarının din dillerinin ve din gelişimlerinin yanında kültürel gelişimlerine de katkıda bulunulabilir. Çünkü ninnilerin ilk şair ve bestecileri olan anneler, gerek çocuğa karşı ilgi, sevgi ve merhametini gerek Allah ile olan irtibatını, O'na olan teslimiyeti ve imanını gerekse sevinç, üzüntü, özlem ve ümitsizliklerini ninnilerinin içerisinde dile getirmektedirler. İşte bu durum çocuğa daha doğar doğmaz maddi ve manevi anlamda ciddi bir kültürel etkilene ve paylaşma ortamı oluşturmaktadır⁴⁴⁶.

Bu durum okul-aile birlikteliği sağlanarak dini içerikli hikâye, masal ve şiirle beraber ninnilere de okul öncesi eğitim programında yer verilebileceğini göstermektedir. Bu amaçla annelerin, ninnilerini dini kavram ağırlıklı oluşturmalarının çocuğun daha sonraki dini gelişiminde ve yaşantısında ciddi katkılar sağlayacağı konusunda bilinçlendirilmeleri ayrıca örnek ninni kalıpları hazırlanarak okul öncesi eğitim programının içeriğinin zenginleştirilmesi yoluna gidilmelidir.

3.1.4. Bilmece

Okul öncesi eğitim programında çocukların keşfetmek ve öğrenmek için doğal bir eğilimleri olduğu bunun doğal bir sonucu olarak da dünyaya geldikleri ilk andan itibaren daha okula başlamadan çok önce öğrenmek ve keşfetmek için büyük bir heves duydukları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca çocuğun ne kadar keşfedebileceğinin, neler öğrenebileceğinin ve hangi hızla öğrenebileceğinin çocuğun çevresinin ne kadar destekleyici olduğuy ve çocuğa ne gibi olanaklar sunulduğuyyla yakından ilişkili olduğuna vurgu yapılmaktadır⁴⁴⁷.

Bu durum “bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun”⁴⁴⁸ şeklinde tanımlanan ve keşfederek öğrenmeyi esas alan bilmecedan okul öncesi eğitim programında sözlü öğretim etkinliği olarak yararlanılabileceğini göstermektedir. Zira yukarda ifade edildiği üzere çocuklarda var olan öğrenme ve keşfetme arzuları merak uyandıran bilmeceler yardımıyla artırılabilir ve onların yeni şeyler öğrenmelerine kapı aralanabilir. Biz burada çocuklara öğretilecek değerlerin seçilecek bilmecenin yapısına göre değişerek başta insan, tabiat vb. varlıklara ilişkin bilgilerin yanında ezan, kur'an, namaz, abdest,

⁴⁴⁶ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 256.

⁴⁴⁷ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 6.

⁴⁴⁸ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 350.

cennet, peygamber, sevgi, cami, bayrak gibi dini ve milli içerikli bilmece kalıpları hazırlanarak gerçekleştirilecek yeni öğrenmelerin içerisine dini ve ahlaki olanların da yer alabileceğini öngörmekteyiz⁴⁴⁹.

Okul öncesi eğitim programında yer almasını öngördüğümüz ve bu dönem çocuklarının din ve ahlak eğitimlerinde yararlanılabilecek bilmecelerden birkaçı üzerinde durmayı bu bağlamda yapılacak çalışmalara rehberlik etmesi açısından önemli görmekteyim:

- ✓ Her hayrın başıdır, yemeğe onunla başlanır: “Besmele”
- ✓ Tanıtır bize yemek vereni, Allah sever diyenini: “Elhamdülillah”
- ✓ Sonuncusu peygamberlerin, efendisi güllerin: “Hz. Muhammed (s.a.v)”
- ✓ Müminlerin mutluluğu, Günde beş defa okurlar onu: “Ezan”
- ✓ Bilmece bildirmece Kur’an indi bu gece: “Kadir Gecesi”
- ✓ Yedi kapısı vardır, çocuklar hep ordadır: “Cennet”
- ✓ O ne güzel ibadet, günde yarım saate sığar beş vakit nöbet: “Namaz”
- ✓ Rahmetiyle donatır yazı, kışı, baharı; çocuklar onu sever o da tüm çocukları: “Allah”

Gündüz yiyip içmeden, sevinçle geçer müddet, akşam okununca ezan, çekilir bir ziyafet: “Oruç”

Oyunun, çocukların zorunlu değil gönüllü eylemi olduğu için onları fiziksel ve duygusal olarak rahatlattığı, bunun ise zihinsel olarak da öğrenmeye elverişli bir ortam oluşturduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla zihinsel olarak öğrenmeye ortam hazırlayan oyunlaştırılmış bilmeceler yardımıyla çocuklara hem Allah, peygamber, cennet, ezan, şükür gibi birçok dini kavram eğlenceli bir şekilde öğretilerek dini kavram dağarcıkları zenginleştirilebilir hem de onların dil gelişimleri desteklenerek Türkçeyi düzgün kullanmaları sağlanabilir. Ayrıca dini ve ahlaki motifli bilmeceler yardımıyla çocukların dini hayatı tanımlarına uygun ortam hazırlanarak dinî gelişimlerine katkı sağlayıcı önemli eğitim fırsatları elde edilebilir⁴⁵⁰.

Örneğin “ Her hayrın başıdır, yemeğe onunla başlanır.” “Tanıtır bize yemek vereni, Allah sever diyenini.” bilmecelerinin çocuklara sorulması, ezberletilmesi ve

⁴⁴⁹ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 198.

⁴⁵⁰ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 199.

cevabının onlarla beraber bulunması ile hem çocukların dil becerisi kazanmalarına hem de bismelenin ve Elhamdulillah'ın anlamını, nerelerde söylendiğini öğrenmelerine, aynı zamanda da Allah'ın isimlerinden bahsedilerek onlarda dini duygu ve düşüncenin gelişmesine ortam hazırlayacak fırsatlar yakalanabilir.

Yine “Rahmetiyle donatır yazı, kışı, baharı; çocuklar onu sever o da tüm çocukları.” bilmeceyiyle hem Allah'ın rahmetinden, yazı, kışı, baharı ve içindeki güzellikleri yaratanın O olduğundan bahsedilebilir hem de O'nun çocukları çok sevdiğine vurgu yapılarak onlarda Allah'a iman öğretimin ve Allah sevgisinin temelleri atılabilir. Diğer taraftan okul öncesi eğitim programında dini motifli bilmecelelere yer vermekle bu dönem eğitiminin “Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak”⁴⁵¹ şeklindeki amacı doğrultusunda belirlenen kazanımların gerçekleştirilmesine de ciddi anlamda katkı sağlanabilir⁴⁵².

3.1.5. Dua

Dua, İnsanın Allah'ın yüceliği ve büyüklüğü karşısında kendi zayıflığını kavrayıp ona yalvarması, şükretmesi, onu övmesi ve Allah ile iletişim kurması eylemi⁴⁵³ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle duanın, insanın yaratıcısıyla dertleşmesi, onunla bağını her daim diri tutması, kişiyi yalnızlıktan ve yersiz korkulardan kurtarması, ibadetin özü olması vb. özellikleriyle dini yaşantı içerisinde son derece önemli bir yere sahip olduğu söyleyebiliriz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'e ve Peygamber Efendimizin hadislerine bakıldığında dua etmenin gerekliliği üzerinde önemle durularak insanların dua etmeye yönlendirildiği, onların istek ve arzularını sadece Allah'a iletmelerine vurgu yapıldığı görülecektir.

“Bana dua edin ki size karşılık vereyim...”⁴⁵⁴, “De ki! Duanız olmasa Rabb'im size ne diye değer versin”⁴⁵⁵ mealindeki ayet-i kerimeleri ve Peygamber Efendimizin Kays İbnu Sa'd İbn Ubade isimli çocuğa, “Sana Cennet kapılarından birini öğreteyim mi?” dedikten sonra, “Lâ havlevelâ kuvvete illâ billah”⁴⁵⁶ dua cümlesini öğretmesini buna örnek gösterebiliriz.

⁴⁵¹ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08.06.2004

⁴⁵² Kazanımlar İçin Bkz., MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁴⁵³ MEB., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 62.

⁴⁵⁴ Mu'minun Suresi, 40/60.

⁴⁵⁵ Furkan Suresi, 25/77.

⁴⁵⁶ Buhari, Cihad, 25; Tirmizi, Da'vet, 124,141.

Okul öncesi dönemde çocuğun kendisinde ilk ortaya çıkan sevgi, bağlanma ve himaye altında bulunma duygularının karşılanıp karşılanmama durumuna bağlı olarak dünyayı güvenilir bir yer olarak algılayabileceği gibi onun korkulardan ibaret bir yer olduğunu da düşünebileceği üzerinde durmuştuk. Bu durumdan hareketle duayı okul öncesi dönem çocuklarının din eğitimi çerçevesinde ele aldığımızda, onun çocuk ruhuna en uygun ibadet olması⁴⁵⁷ dolayısıyla okul öncesi eğitim programında sözlü öğretim etkinliği olarak kısa dua ve şükür cümlelerine yer verilmelidir. Bu yer vermeye çocuğun küçük yaştan itibaren dua ile Allah'a yönelip bağlanması, istek ve arzularını O'na arz etmesi netice olarak da ruhi yönden huzur için de olması temin edilerek onda güven duygusunun oluşmasına katkıda bulunabiliriz.

Zira çocuğun dünyasında dua; kişisel kanaatlerin, heyecanların, beklentilerin, istek ve şikâyetlerin Allah'a sunulması, bir bakıma korunma ve savunma aracı, bir yakarış ve isteme faaliyeti olarak yer bulmaktadır. Dolayısıyla çocuğa Allah'a sığınma ve kendisini O'nun korumasına bırakma alışkanlığının kazandırılması önem taşımaktadır⁴⁵⁸. Bunun yapılmasıyla da çocuğun Allah inancı ve sevgisi güçlendirilebilir ve ona Allah'ın esirgeyen ve bağışlayan yüce varlık olduğu kavratılabilir. Yine dua ve şükür cümlelerinin ezberletilmesi ve bunlar içerisine anne, baba, kardeş ve arkadaşların katılmasıyla gerek aile içi ilişkilerin gelişmesine gerekse paylaşma ve diğerkâmlık duygularının güçlenmesine katkı sağlanabileceği gibi⁴⁵⁹ okul öncesi eğitimin amaç ve ilklerinin gerçekleşmesine yönelik önemli eğitim fırsatları da yakalanabilir.

Ancak burada Allah'ın istenilen her şeyi anında yerine getirdiği algısının çocuklarda yerleşmesine sebep olabilecek davranışlardan kaçınılması önem arz etmektedir. Böyle bir algı çocuğun elde edemediği her isteğini duaya dönüştürmesine neden olabilir. Bunun yerine istekler için öncelikle kendisinin gayret göstermesinin gerektiği ve bu davranışın Allah tarafından daha çok sevildiği vurgulanmalıdır⁴⁶⁰. Zira bu dönemde çocuklar henüz gerçek ile hayal âlem ayırımına varabilmiş değillerdir. Bu durum istenilen her şeyin Allah tarafından verileceği algısı ile birleşince onlarda herhangi bir çaba sarf etmeden işleri basitçe yoluna koyabilmenin formülü olarak anlaşılmasına sebep olabilir⁴⁶¹.

⁴⁵⁷ Mehmedoğlu, s. 63.

⁴⁵⁸ Şimşek, s. 219.

⁴⁵⁹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 342.

⁴⁶⁰ Mehmedoğlu, s. 64.

⁴⁶¹ Selçuk, 83; Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 293.

Dolayısıyla duanın, çocuğun hayal dünyasında “Armut piş, ağzıma düş” gibi düşünülmesi ve istekleri gerçekleştirmenin basit ve zahmetsiz bir yöntemi olarak algılanmasına neden olabilecek yaklaşım ve uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Çocukların işaret edilen yere değil de ayak izlerini takip ederek gidilen yere gittiklerini ifade etmiştik. Bu ifadeden hareketle anne baba ve bu dönem öğretmenlerin tüm ibadetlerde olduğu gibi dua öğretiminde de dua ederek çocuklara model olmaları, dua öğretiminde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli husustur. Zira bazı büyükler çocukların dua öğrenmelerini veya dua etmelerini istedikleri halde kendileri bunu yapmadıkları için çocuklar da onların dua ettiğini hiç görmezler. İfade edilen bu durum çocukların duanın sadece çocukça, çocuklara özel bir şey olduğunu düşünmelerine sonuç olarak da büyüdüklerinde dua etmeyi bırakmalarına neden olabilmektedir⁴⁶². Bu durum diğer öğretimlerde olduğu gibi dua öğretiminde de okul aile birlikteliği sağlanarak çocuklara olumlu anlamda somut örneklerin gösterilerek gerek evde gerekse okulda birlikte dua etme adına fırsatların oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Verdiğimiz bilgilerden hareketle okul öncesi eğitim programı çerçevesinde bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla kullanılabilecek dua örneklerine ve bunların öğretilmesiyle gerek genel eğitim gerekse dini ve ahlaki eğitim anlamında ele edilebilecek kazanımlar üzerinde durabiliriz.

Okul öncesi eğitim programında sözlü öğretim etkinliği olarak Kur'an-ı Kerimde geçen dua ayetleri ve Peygamber Efendimizin dua içerikli hadisleri, Kelime-i Tevhid, İhlâs Suresi, Sübhaneke, Salli Barik ve Rabbena duaları ve bunların içerisinde bulunduğu hikâye, masal, şiir ve ilahiler kullanılabilir. Bunların çocuklara öğretilip ezberletilmesiyle onlarda inanmanın temellerini atılabilir ve dinle ilgili kavramları öğrenmeleri sağlanabilir. Yine onların aile içi ilişkileri geliştirilerek anne baba sevgileri artırabilir ve paylaşma bilinci kazandırılabilir. Tüm bunlar yapılırken de bu dönem çocuklarının dil bilinci edinerek Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına ve iyi alışkanlıklar edinmelerine katkı sağlayacak fırsatlar elde edilebilir. Diğer taraftan dua ile çocukların sosyalleşme süreçlerine de yardım edilebilir. Örneğin şu ayetin öğretilmesi ile çocuklara anne baba sevgisi, yerleştirilebilir:

⁴⁶² Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, DİB Yayınları, Ankara 1997, s. 163.

“Rabbim, küçüklüğümde annem ve babam beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara öylece rahmet et”⁴⁶³.

Yiye şu ayetle birlikte Rabbena ve Kunut dualarının anlamlarıyla beraber çocuklara öğretilerek onların isteklerinin karşılayıcısı olarak Allah’a yönelmelerine, aile içi ilişkilerin, paylaşma ve diğerkâmlık duygularının gelişimine katkı sağlanabilir:

“Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bize rahmet et. Sen, merhametlilerin en merhametlisin”⁴⁶⁴.

Şu ayetin öğretilmesiyle de çocukların iyi ve güzel davranış yapmaya güdülenmelerine yardımcı olunabilir, ayrıca onlara verilen nimetlere karşı teşekkür edilmesi gerektiği öğretilerek “şükretme” bilinci kazandırılabilir:

“Ey Rabbim! Beni; bana, anne ve babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın iyi ameller işlemeye sevk et. Beni rahmetinle iyi kulların arasına kat”⁴⁶⁵.

Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi çerçevesinde Peygamber Efendimizin hadislerinden de bu dönem çocuklarına dua öğretiminde yararlanılabilir. Örneğin dua içerikli hadisler⁴⁶⁶ ilavelerle yemek duası olarak düzenlenip çocuklara ezberletilebilir. Okul öncesi eğitim kurumlarında topluca yenilen yemeklerde bu duanın yaptırılmasıyla çocuklara yediren ve içirenin yani rızkı verenin Allah olduğu kavratılabilir ve verilen nimetlere teşekkür edilmesi gerektiği öğretilerek onlarda “şükretme” bilinci oluşturulabilir. Bu amaçla hadis destekli şu duadan yararlanılabilir:

“Bizleri yediren, içiren ve müslüman olarak yaratan rabbimize şükürler olsun. Yediğimiz nur, içtiğimiz nur hepimize afiyet olsun. Yapanlardan da Allah razı olsun.”

Duanın, okul öncesi dönem çocuklarına kalıcı ve eğlenceli olarak öğretilmesi için bu dönem eğitim programında sözlü öğretim etkinliği olarak dua içerikli hikâye, şiir, şarkı ve ilahilere de yer verilebilir. Çünkü gerek çocukların dil gelişimlerini sağlamak gerekse onlara dini kavram öğretmede onların duygularına hitap edilmesi gerekmektedir. Bu durum, çocukların öğrenmelerinin kuru kuruya bir taklit olmaktan çıkıp özümsemesi ve kendilerine mal edilmesi açısından önem arz etmektedir⁴⁶⁷.

⁴⁶³ İsra suresi, 17/24.

⁴⁶⁴ Araf Suresi, 7/151.

⁴⁶⁵ Neml Suresi, 27/19.

⁴⁶⁶ Buhari, Daavat, 2; Müslim, Zikir, 64; Ebu Davud, Et’ime, 53; Tirmizî, Daavat, 16.

⁴⁶⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 60.

Dua öğretimine örnek oluşturacak şiirlere Türkçe etkinlikleri içerisinde de yer vermiş olmakla birlikte burada da bir iki örnek vermeyi yararlı görüyorum. Örneğin şu şiirlerden dua öğretiminde yararlanılabilir:

Geldi uyku zamanı,	Temiz yatağımızda,
Huzur gönder ya Rabb'i,	Sağ yatıp sağ kalkalım.
Bütün yaratıklara,	Sabahleyin neşeyle,
Rahatlık ver ya Rabb'i...	Yolumuza çıkalım...
Bütün müslümanlara	Güzel rüyalar görüp
Rahmetin boldur senin.	Uyanalım inşallah
Yardımını dilerim,	Lâ ilâhe illâllah
Hasta yatanlar için...	Muhammed Resulullah ⁴⁶⁸ .

Yine özellikle anaokullarında ve yuvalarda yemekten önce okutulan şu şiirden de okul öncesi dönem çocuklarının dua öğretiminde yararlanabiliriz:

Yemeğimi yemeden	Çabuk çabuk yiyelim
El açtım Allah'ım sana	Okulumuza gidelim
Akıl, sağlık, doğruluk,	Bizi koruyan Allah'a
İyi huylar ver bana	Her zaman dua edelim.
Yemezsem büyüyemem	Âmin! ⁴⁶⁹ .
Okuluma gidemem	

Verdiğimiz örnekleri dikkate alarak diyebiliriz ki; çocukların ahlâklarının düzgün, rızıklarının bol, zihinlerinin açık, vücutlarının sağlık ve sıhhatte olması, yurdumuzun, milletimizin her türlü kötülüklerden ve afetlerden korunması için Allah'a dua etmelerini öğretmenin, hem çocukların Allah'ın varlığını hissetmelerini sağlayacağı hem de Allah'a inanıp güvenmelerini temin edeceği aşikârdır⁴⁷⁰. Diğer taraftan programda dua öğretimine yer vermekle okul öncesi eğitimin “Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak”⁴⁷¹ şeklinde belirlenen amacının gerçekleşmesine de katkıda bulunulabilir. Diğer taraftan programda duaya yer vermekle “Çocukların bedensel, bilişsel, duygusal, sosyal, kültürel, dil ve hareket gibi çok yönlü

⁴⁶⁸ Gökhan Evliyaoğlu, *Çocuk ve Dua*, TDV Yayınları, Ankara 2006, s. 9.

⁴⁶⁹ Selçuk, s. 85.

⁴⁷⁰ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 200.

⁴⁷¹ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08.06.2004

gelişimlerini destekleyecek eğitim ortamı hazırlanır”⁴⁷² şeklinde belirlenen ilkesine de uygun hareket edilerek bu ilkeler doğrultusunda belirlenen kazanımların edindirilmesine yönelik önemli eğitim fırsatları yakalanabilir⁴⁷³.

3.1.6. Atasözleri ve Deyimler

Okul öncesi eğitimde sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde atasözlerinin de önemli bir yeri vardır. Zira uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş sözler⁴⁷⁴ şeklinde tanımlanan atasözleri ve deyimlerin kültürümüzdeki yerini incelediğimizde, bunların içerisinde eğitim teorilerinin köklerinin yatmakta olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla atasözlerin eğitim öğretimde kullanılabilirlik açısından taranıp sistemleştirilmesi ile hem eğitim bilimi faaliyetlerine ciddi katkılar sunulabilir hem de eğitim alanında bugün itibarıyla içerisine düştüğümüz hataları daha rahat görebiliriz⁴⁷⁵.

Eğitim açısından bizlere rehberlik edecek birçok atasözü ve deyim bulmak mümkündür. Bunlardan birkaçını ele alarak konumuzu örneklendirebiliriz.⁴⁷⁶ Örneğin, “İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur! Huy canın altındadır, can çıkmayınca huy çıkmaz!” gibi sözlerden çocuktaki eğilimin ve yaratılış farklılıklarının dikkate alınması gerektiğini ayrıca çocuklukta edinilen bilgilerin yetişkin hayatında oldukça önemli olduğu ve sonradan değişmesinin oldukça zor olduğunu öğrenilebilir ve çocuk eğitiminde yeni bir yaklaşım belirlenebilir. Yine; “Çok söyleme, arsız olur; aç bırakma, hırsız olur!” gibi sözlerden eğitimde aşırıya gidilmenin aksi sonuç doğuracağı dolayısıyla da doğru, tutarlı ve dengeli bir yolun benimsenmesi gerektiği öğrenilebilir.

“Köpek suya düşmeyince yüzme öğrenmez!” sözü dikkate alındığında da çocuğun eğitiminde sorumluluk vermenin, yaptırarak tecrübe yaşatmanın önemli olduğu⁴⁷⁷; “Üzüm üzüme baka baka kararır! Kör ile yatan şaşkı kalkar.” gibi atasözlerinden eğitimde taklidin önemli olduğu, çocuğun gördüğü örneklerden etkilenecek onlardan öğrendiklerini taklitle yaşamına aktardığı dolayısıyla da eğitimcilerin çocukları eğitirken olumlu anlamda rol model olmaları gerektiği öğrenilebilir.

⁴⁷² Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08.06.2004

⁴⁷³ Kazanımlar İçin Bkz., MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁴⁷⁴ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 337.

⁴⁷⁵ Bilgin, *İslam ve Çocuk*, s. 122.

⁴⁷⁶ Geniş Bilgi İçin Bkz. Bilgin, *İslam ve Çocuk*, s. 122; Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 388-389; Abbas Çelik, “Atasözlerinden Eğitim İletileri”, *AÜİFD*, Sayı:31, 2009, ss. 44-59.

⁴⁷⁷ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 261-264.

Diğer taraftan bu gibi atasözlerinden arkadaş seçiminin eğitimde ciddi manada belirleyici olduğunu, çocuğun iyi olması ve eğitiminin kolaylaşması için arkadaş seçiminde dikkatli olunması gerektiğini de öğrenebiliriz. *"İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın"*⁴⁷⁸ buyuran Peygamber Efendimizin bu hadis-i şerifi ailenin dışındaki özellikle yakın arkadaş gibi çevresel faktörlerinde eğitimde olumlu ya da olumsuz anlamda etkide bulunabileceğini vurgulamaktadır. "Edepsiz karşısındakini edepsiz eder." atasözünün ifade ettiği anlam bu bağlamda değerlendirilebilir.

"Dedesı koruk yemiş, torununun dişi kamaşmış!" atasözünden alışkanlıklarla kazanılan davranışların soyla bir sonraki kuşağa geçebileceği ve onun davranışları üzerinde etkide bulanacağı öğrenilebilir. "Ağaca çıkan keçinin doğurduğu oğlak dala bakarmış." Atasözünden çocukların birçok davranışı anne ve babalarını örnek alarak öğrendikleri dolayısıyla ebeveynlerin tutum ve davranışlarına dikkat ederek çocuklarına olumlu anlamda örnek olmaları gerektiği öğrenilebilir⁴⁷⁹.

Atasözlerinin eğitimle bu denli iç içe olması onlardan din ve ahlak eğitiminde de yararlanılabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda okul öncesi eğitim programında içerisinde dini ve ahlaki motif bulunan atasözlerine yer verilmesi önemli görülmektedir. Bununla okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların gerek dil gelişimleri desteklenerek Türkçeyi doğru ve güzel kullanmalarına gerekse din dillerinin gelişimine ve dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkı sağlanabilir. Ayrıca dini ve ahlaki motifli atasözlerinin onların iyi alışkanlıklar edinmelerine ortam oluşturacak eğitim fırsatları meydana getirerek okul öncesi eğitimin amaçlarından olan çocukların iyi alışkanlık kazanarak ilkokula hazırlanması da temin edilebilir.

Okul öncesi eğitim programında eğitici ve öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca, bilmece, tekerlemenin yanında atasözlerinin de çocukların dil gelişimine katkı sağlamak için kullanılabilecek araçlar arasında görülmektedir⁴⁸⁰. Bireyin dini gelişiminin dil gelişimi ile başladığı düşünüldüğünde⁴⁸¹ din ve değer öğretiminde çocukların dil gelişimine katkı sağlayıcı dini ve ahlaki motifli atasözlerine okul öncesi eğitim

⁴⁷⁸ Buharî, Büyû, 38.

⁴⁷⁹ Çelik, *Atasözlerinden Eğitim İletileri*, s. 47-48.

⁴⁸⁰ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 22.

⁴⁸¹ Tosun, s. 169.

programında yer almalıdır. Örneğin okul öncesi eğitim programının etkinlikler bölümünde bu dönem çocuklarında olumlu tutum ve davranış özellikleri geliştirmek, onların din ve ahlak eğitimlerini gerçekleştirebilmek ve onlara doğruluk, dürüstlük, paylaşma, diğerkâmlık, şükür ve kanaat gibi erdemleri kazandırabilmek için aşağıdaki atasözlerinden yararlanılabilir:

“Allah’ın bildiği kuldan saklanmaz. Arefe günü yalan söyleyenin bayram günü yüzü kara çıkar. Doğrunun yardımcısı Allah’tır” atasözleriyle yalan söylenilmesinin kötü bir davranış olduğu, söylenen yalanın mutlaka ortaya çıkacağı ve kişiyi zor durumda bırakacağı, diğer taraftan doğru olanların Allah tarafından sevildiği, korunduğu ve böyle davrananlara Allah’ın yardım ettiği duygu ve düşüncesi çocuklara kazandırılabilir. Bu yaklaşım çocuğa güven duygusu kazandırarak onu doğru söyleme konusunda cesaretlendirecektir.

“İyilik et, denize at, balık bilmezse Hâlık bilir. Ne verirsен elinle, o gider seninle” atasözlerinin öğretilmesi ve anlamlarının kavratılması ile her türlü durumda iyilik edilmesi gerektiği, yapılan iyiliklerin karşılığının Allah tarafından mutlaka verileceği inancı oluşturularak çocuklarda paylaşma ve yardımlaşma duygusunun ortaya çıkmasına ve diğerkâmlık duygularının gelişmesine katkı sunulabilir. Bu söz dizinleri çocukların ortak edildiği yardım faaliyetleri sonucunda söylenmesi ve bununla ilgili kısa bilgilendirme yapılmasının çocuk üzerinde daha kalıcı bir etki bırakacağı unutulmamalıdır.

“Allah kulunu kısmeti ile yaratır. Garip kuşun yuvasını Allah yapar” atasözleri ile de Allah’ın her insanı dünyaya rızkı ile gönderdiği dolayısıyla aç gözlülük yaparak başkalarının hakkı olan şeyleri almanın yanlışlığı çocuklara öğretilerek onlarda şükür ve kanaat duygularının gelişmesine katkıda bulunulabilir. Ayrıca Allah’ın kimsesizlere mutlaka yardım ettiği ve onları yalnız bırakmadığı vurgusu yapılarak da çocuklarda güven duygusunun gelişmesine yardım edilebilir. Bu onların güven duygularını artırarak hayata daha umutlu sarılmalarına ve gelecekle ilgili olumlu beklenti içerisinde girmelerine ortam hazırlar. Yapılan açıklamalardan hareketle okul öncesi eğitim programında sözlü öğretim etkinliği olarak içerisinde dini ve ahlaki motifler bulunan atasözlerinden yararlanılarak bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine ve iyi alışkanlıklar edinmelerine, aynı zamanda da dini kavram dağarcıklarının zenginleştirilmesine dair önemli eğitim fırsatları yakalanabileceğini söyleyebiliriz.

3.1.7. Diyalog

İki veya daha fazla kişinin bir konu üzerinde karşılıklı konuşması⁴⁸² şeklinde tanımlanan diyalogdan ilk çocukluk evresinde çocuğun gerek okul öncesi eğitiminin hedeflerine taşınmasında gerek dini gelişiminin desteklenmesinde gerekse ona İslâmî kimlik ve şahsiyet kazandırma da sözlü öğretim etkinliği olarak yararlanılabilir.

Bu etkinlik çeşitli hikâye, masal ve piyes gibi unsurlar dramatize edilip diyaloga çevrilerek yapılabileceği gibi, anne, baba ve öğretmenlerin çocukla karşılıklı soru-cevap şeklinde konuşmasıyla da yapılabilir. İfade edilen etkinlikler paralelinde çocuklara bazı bilgiler verilmek suretiyle, başta iman esasları olmak üzere, birçok dini ve ahlaki konu öğretilir, onların İslâmî kavramları edinmeleri sağlanabilir. Diğer taraftan çocuklar helâl haram konusunda ön bilgi sahibi yapılabilir ve örnek alabilecekleri olumlu rol modeller gösterilmek suretiyle de onlarda İslâmî kimlik ve şahsiyet kazandırmanın alt yapısı oluşturulabilir⁴⁸³.

Ayrıca dini ve ahlaki motiflerle zenginleştirilmiş diyaloglar yardımıyla çocukların düzgün konuşma, kendini ifade etme, söz söyleme adabını öğrenme gibi konularda olumlu birçok bilgi, tutum ve davranış kazandırılarak okul öncesi eğitim programında çocukların dil gelişim özellikleri ile ilgili olarak belirlenen kazanımların gerçekleştirilmesine de ciddi anlamda katkı sağlanabilir⁴⁸⁴. Dolayısıyla dini ve ahlaki motifli diyalog örneklerine okul öncesi eğitim programında yer verilmesi önemli görülmektedir. Bahsedilen çerçevede Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a)’ın yaşlı bir amcanın abdestini düzeltme konusundaki hikâyeleri çocukların anlayacağı şekilde karşılıklı diyaloga çevrilerek kullanılabilir. Bu diyalogla birlikte çocuklara hem yaşlı bir kişiye onu incitmeden yanışının nasıl söylenebileceği hususu kavratılabilir hem de abdestin nasıl alınacağı oyuna dönüştürülerek eğlenceli bir şekilde öğretilir.

Diyalogun bu amaçla kullanılmasıyla çocukların “hoşgörülü” bireyler olmalarına ciddi anlamda katkı sağlanabilir. Ayrıca “Herkesin hata yapabileceğini kavrar. Hatalı davranışları fark eder. Hatalı davranışları söylerken nazik davranır. Hatalı davranışları hoşgörüyü karşılar”⁴⁸⁵ vb. kazanımlar gerçekleştirilerek okul öncesi eğitiminin

⁴⁸² Türk Dil Kurumu, *Türkçe sözlük*, s. 1560.

⁴⁸³ Sağlam, *Okul Öncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 201.

⁴⁸⁴ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁴⁸⁵ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

“çocukların sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü gibi davranışlarının geliştirilmesine yönelik ilkesinin⁴⁸⁶ gerçekleştirilmesine yardımcı olunabilir.

3.1.8. Biyografiler

Okul öncesi eğitimin amaç ve ilkeleri dayanak noktası yapılarak “kısa yaşam öyküsü”⁴⁸⁷ olarak tanımlanan biyografilerden de okul öncesi dönemde sözlü öğretim etkinliği olarak hem çocuklarda olumlu kişilik geliştirme, onlara güven duygusu kazandırma hem de onların iyi alışkanlıklar edinmelerini sağlayarak ilkokula hazırlama adına yararlanılabileceği öngörülmektedir.

Çocukların her yaşta tarihi kahramanlara ilgi ve hayranlık duymaları din ve ahlak eğitimi yaparken bu edebî türden yararlanmayı kolaylaştırmaktadır⁴⁸⁸. Bu itibarla belirli yaştan itibaren kendilerine olumlu rol/model arayan çocuklara anne babalarının iyi örnek olmalarının yanında din ve ahlaken güzel kişilerin hayatları da tanıtılmalıdır. Bunun gerek çocukların irade gelişimlerini sağlama gerekse onlara doğruluk, adalet, cesaret, sabır, şükür, paylaşma, diğerkâmlık vb. dini ve ahlaki birçok olumlu davranışın çok fazla çaba sarf etmeden kendiliğinden ve kalıcı olarak yerleşmesine ortam hazırlayacağı söylenebilir.

Okul öncesi eğitim programı çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini tanımlarını, evrensel ve toplumsal değerleri benimsemelerini onların sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetişmeleri açısından önemli görmektedir. Yine program, çocukların eleştirel bir şekilde doğrular ve yanlışlar hakkında düşünmelerini ve düşüncelerini özgür bir şekilde ifade etmelerini desteklemektedir⁴⁸⁹. İşte programda öngörüldüğü şekilde gerek çocukların doğru ve yanlış üzerinde düşünmelerini sağlama gerekse toplumsal değerleri öğrenmelerinde milletimizi, düşünce ve değer yapımızı çok yakından ilgilendiren dini ve tarihi olaylardan ve şahsiyetlerden yararlanılabilir. Zira uygun kişi ve olay model olarak sunulması durumunda olumlu birçok davranış fazla zaman ve enerji harcamadan çocuklara kazandırılabilir⁴⁹⁰.

⁴⁸⁶ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004

⁴⁸⁷ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 1567.

⁴⁸⁸ Sağlam, *Okul Öncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 199.

⁴⁸⁹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 11.

⁴⁹⁰ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 380.

Bu durumdan hareketle başta Peygamber Efendimiz ve diğer peygamberlerin, sahabelerin hayatları olmak üzere Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Battal Gazi, Mehmet Akif, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli gibi din ve devlet büyüklerinin örnek hayatlarına okul öncesi eğitim programında yer verilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Dini ve ahlaki nitelikli olaylar, şahıslar çocukların gelişim seviyelerine uygun ve gayet basit bir dille programda işlenmeli ve çocuklara aktarılmalıdır. Ayrıca bu materyaller çocukların ilgiyle seyredip dinleyebilecekleri, aktif olarak katılabilecekleri oyun, film ve cd haline getirilerek de zenginleştirilmeli ve çocukların istifadesine sunulmalıdır. Zira bu tür etkinliklerle çocuklarda anlatılan, izletilen şahsiyetlere karşı ilgi, sevgi ve sempati duyguları uyandırılabilir.

Yine bu tür aktarımlarla çocukların verilen örnek şahsiyetlerle özdeşleşerek onların yaptığı güzel davranışları yapmaya ve onlar gibi olmaya çalışmalarına böylelikle de dini ve ahlaki birçok değeri kolaylıkla ve kendiliğinden edinmelerine, dine ve sosyal hayata daha çabuk uyum sağlamalarına, programda öngörüldüğü şekilde sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlanabilir. Bununla birlikte çocukların anlayabileceği dil, üslup ve çizimlerle Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Mekke'nin fethi, Malazgirt zaferi, İstanbul'un fethi, Çanakkale ve Kurtuluş savaşı gibi tarihi olaylara yer verilerek de çocuklarda tarih bilinci oluşturulabilir.

İfade edilen bu tür olayların gerek ailede gerekse okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklara anlatılması ile çocukların olumlu şahsiyet ve karakterli bir kişilik sahibi bireyler olarak yetişmeleri sağlanabilir⁴⁹¹. Okul öncesi eğitimin bu eğitim kurumlarında okuyan çocukların iyi alışkanlıklar kazanarak ilkokula hazırlanması amacından hareketle de onların millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; aile, vatan, millet sevgisi taşıyan ve bu değerleri daima yüceltmeye çalışan⁴⁹² birey olarak yetişmelerine ortam hazırlayacak eğitim fırsatlar elde edilebilir. Yine okul öncesi eğitim programında çocukların gelişim seviyelerine uygun olarak düzenlenmiş, resim ve çizimlerle desteklenmiş Kur'an-ı Kerim kıssalarından yararlanarak da bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlanabilir ve onların sabır, doğruluk, dürüstlük, hoşgörü, paylaşma, yardımlaşma, sevgi, saygı gibi ahlak ve fazilet erdemlerini kazanmalarına yardımcı olunabilir.

⁴⁹¹ Sağlam, *Okul Öncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 199.

⁴⁹² Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973), *T.C Resmi Gazete*, 14574, 24.06.1973

Örneğin etkili bir okul aile birlikteliği sağlanarak okul öncesi eğitim programda Yusuf (a.s.)’ın kıssasına yer verilebilir. Resimli, etkileşimli, paylaşımlı öykü okuma zamanlarında yer verilecek bu kıssanın evde anne baba okulda ise öğretmenler tarafından işlenmesi, kıssadaki ana olay, karakterler hakkında bilgiler verip onlara sorular sorularak düşünme ve tahminlerde bulunmalarının istenmesi ve yorumlamalarına imkân tanınmasıyla olumlu birçok ahlaki davranış çocuklara kazandırabiliriz.

Bununla birlikte kıssayı anlatırken veya bitirdikten sonra çocuklara; “Yusuf (a.s.)’ın yerinde siz olsaydınız ne yapardınız?” gibi sorular sorarak, onların kıssa kahramanlarının duygularına ortak olmaları sağlayabilir ve kıssadaki rolleri benimseyerek, bazı davranışları örnek almalarını ve kendi hayatlarına uyarlamalarını temin edebiliriz. Dua ile Allah’ın yardımına sığınma, sabır, zorluklar karşısında yılmama, güzel ahlak, doğruluk, dürüstlük, hatalı davranışları fark etme ve onları hoşgörülle karşılama, kıskançlıktan kaçınma gibi erdemleri Yusuf (a.s.)’ın kıssasıyla kazandırılacak değerlere örnek olarak verebiliriz.

Hiz. Eyyub (a.s.)’ın sabrının konu edinildiği Kur’an-ı Kerim kıssasının programda yer almasıyla çocuklara, Allah’a dayanıp güvenme ve dua ile O’na bağlanma, zorluklar karşısında yılmama, Allah’ın verdiği nimetlere şükretme ve bu nimetlerden ihtiyacı olanların faydalanmasını sağlama gibi erdemler kazandırılabilir. Ayrıca insanın zaman zaman zor durumlarla karşılaşabileceği, böylesi zamanlarda sabırlı olmanın erdemli bir davranış olduğu, zorluklar karşısında pes edilmemesi gerektiği çocuklara öğretilir.

Hiz. İbrahim (a.s.)’ın kıssasıyla “Allah’a iman” konusunu işlenebilir. Ayrıca *“Onlara İbrahim’in başından geçenleri de anlat. Günün birinde o babasına ve halkına hitaben: “Söyler misiniz: siz neye tapıyorsunuz?” dedi. Onlar da: “Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz” diye cevap verdiler.”* *“İbrahim: Peki dedi, “Siz kendilerine dua ettiğinizde onlar sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda veya zarar verebiliyorlar mı? “Yok!” dediler, “ama balarımızı böyle bir uygulama içinde bulduk.” İbrahim dedi ki: “İyi ama gerek sizin taptığınız gerekse gelip geçmiş babalarınızın taptığı şeyler hakkında biraz olsun düşünmediniz mi?”*⁴⁹³ ayetlerinden hareketle çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilir.

⁴⁹³ Şuara Suresi, 26/69-76.

3.2. TAKLİT ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Birinin hareketinin veya şekil ve suretinin aynısını yapma, benzemeye veya benzetmeye çalışma⁴⁹⁴ şeklinde tanımlanan taklit, çocuktaki öğrenmelerin ilk ve basit şekli olarak görülmekte⁴⁹⁵ ve çocuğun rolleri öğrenmesinin temelinde taklit ve özdeşimin olduğu ifade edilmektedir⁴⁹⁶.

Taklidin çocuk eğitiminde bu denli önemli olması onun okul öncesi eğitim programında çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini amaçlayan, tüm gelişimlerini destekleyen, daha önceden belirlenmiş amaçları olan, olayları sözel ya da sözel olmayan iletişim yöntemleriyle ifade etmeye dayalı, içinde canlandırmaların olduğu bir etkinlik olarak ciddi anlamda yer almasına ortam hazırlamıştır⁴⁹⁷.

Çocukların dini dünyanın içerisine taklitle girmesi onun bu dönem çocuklarının genel eğitimleri yanında din ve ahlak eğitimleri içinde önemli bir işlev görmesine ortam hazırlamıştır. Zira taklit, dini yaşayışın, gelenek ve göreneklerin, dua, namaz gibi ibadet biçimlerinin tanınip öğrenilmesinde, öğrenilenlerin tekrarlanarak alışkanlık haline getirilmesinde ve dini yaşayışa dönüşmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Diğer taraftan bireyin ilerde nasıl bir inanca sahip olacağını, nasıl duygulanacağı ve düşüneceğinin alt yapısı da taklitle oluşturulmaktadır⁴⁹⁸.

Gerek çocuk eğitiminde yeri, gerekse okul öncesi eğitim programında yer almasından hareketle okul öncesi eğitiminde kullanılabilecek taklit etkinliklerini ve bunların okul öncesi dönem çocuklarının din ve ahlak eğitimleri bağlamında nasıl değerlendirilebileceğini ele alalım.

Taklit etkinlikleri ve din eğitimi ilişkisi çerçevesinde ele alabileceğimiz etkinlikler içerisinde tiyatro, kukla ve dramalar önemli bir yer edinmektedir. Zira okul öncesi eğitim programında kazanım ve göstergeler ele alınırken çocukların eğlenerek hoşça vakit geçirebilecekleri oyunun bir yöntem ve/veya etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmekte ve oyun aracılığıyla öğrenmek programın ve okul öncesi eğitimin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir⁴⁹⁹.

⁴⁹⁴ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 2697.

⁴⁹⁵ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 164.

⁴⁹⁶ Tosun, , s. 171.

⁴⁹⁷ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 18.

⁴⁹⁸ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 104.

⁴⁹⁹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 9.

Bu durum çeşitli hikâye ve masallardan seçilen ve çocuğun ruhuna hoş gelecek, onu eğlendirecek tiyatro, kukla ve drama etkinliklerinin dini ve ahlaki motiflerle zenginleştirilerek okul öncesi eğitim programında bu dönem çocuklarının dini gelişimlerinin desteklenebilmesi ve onların iyi alışkanlıklar kazanabilmeleri içinde kullanılabileceğini göstermektedir.

Örneğin her anlamda insanlığa yol göstermiş peygamberler, sahabeler vb. şahsiyetlerin biyografileri, örnek tutum ve davranışları, çocukların seviyesine uygun olarak kaleme alınıp, taklit etkinlikleri içerisinde sahnelendiğinde gerek inanç gerek ibadet gerekse ahlaki anlamda birçok olumlu tutum ve davranış çocuklara kazandırılabilir.

Bu amaçla Peygamber Efendimizin çocukluğu, peygamber oluşu, Medine'ye hicreti, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in müslüman oluşları, bir çocuk olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimizin peygamberimiz ile ilgili anıları taklit etkinliği olarak düzenlenebilir. Diğer peygamberlerin hayatlarından kesitler sunulabilir. Fatih, Yavuz gibi tarihi şahsiyetlerin kahramanlıkları, dini ve ahlaki davranışları oyun içerisinde canlandırılabilir.

Ramazan ve kurban bayramları, sahurlar, bayram ziyaretleri, büyüklerin ellerinin öpülmesi vb. olaylar çocuk seviyeleri dikkate alınarak taklit etkinliği olarak düzenlenebilir ve çocuklara, çeşitli vesilelerle tanık oldukları bu zaman dilimlerini anlatan oyunlar oynatılabilir. Düzenlenen bu etkinliklerle toplumumuzun dinî yaşantısı, örf ve âdetleri çocuklara aktarılacağı gibi kardeşlik duygusunun geliştirilmesi hedeflenerek de milli birlik ve beraberliğin tohumları da atılabilir⁵⁰⁰. Bu çerçevede içerisinde dini kavramların bulunduğu manilerden, çocuk seviyesine uygun dua cümlelerinden yararlanılarak gerek inanç ve ibadet gerekse ahlaki anlamda birçok olumlu davranış çocuklara daha eğlenceli ve kalıcı olarak öğretilir. Karagöz ve Hacivat oyunundan bu amaçla yararlanabiliriz. Okul öncesi eğitim programında gerek bu tür etkinliklere önemli oranda yer verilmiş olması gerek programın farklı kazanımların eklenmesine imkân tanıyan esnek yapısı gerekse programda hem yaşam deneyimlerinin hem de yakın çevrenin eğitim amaçlı olarak kullanılmasının önerilmesi bu yararlanabilmeyi mümkün kılmaktadır.

⁵⁰⁰ İsmail Sağlam, "Okulöncesi Eğitimde Taklit Etkinlikleri ve Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", *UÜİFD*, 9(9), 2000, s. 561.

Nitekim okul öncesi eğitim programında “Dramatik Oyun Merkezi” içerisinde yer alan kukla perdesi, çeşitli kuklalar vb. materyaller yardımıyla oynanır. Bu etkinlikler yardımıyla çocukta sembolik düşünmenin gelişimi desteklenerek onun farklı roller almasına, yeni keşiflerde bulunmasına, günlük yaşamdan olayları ve kişileri doğaçlama olarak canlandırmasına imkân sağlanır”⁵⁰¹ şeklinde açıklama yapılmış ve onun çocuk eğitiminde sağlayacağı katkılara vurgu yapılmıştır.

Okul öncesi eğitim programında taklit etkinliği olarak öykünmeden de yararlanarak çocukların dini gelişimlerine katkıda bulunulabiliriz. Örneğin 0-6 yaş aralığını kapsayan okul öncesi dönem çocuklarının somut işlemler döneminde olmalarından hareketle yukarıda ifade edilen amaç doğrultusunda onların ilgi alanlarına giren ve hayvanların kendi aralarında konuşmalarının hikâyeye dönüştürülmesiyle oluşturulan “Allah’ım Sana İnanmak Ne Güzel”⁵⁰² adlı masaldan yararlanabiliriz. Bu yararlanmanın neticesinde ise çocuklara hem Hz. İbrahim (a.s)’ın kıssasından bahsetme ve onlara dini bir şahsiyet sunarak onlarda örnek bir kişilik oluşturma şansı yakalayabilir hem de çocuğun anlayabileceği somut bir örnekle Allah’ın varlığı, birliği ve gücünden bahsetme fırsatı elde edebiliriz.

“Bir varmış, bir yokmuş... İnsanların karnı tokmuş, sırtı pekmiş, Yemyeşil memleket dünyada tekmiş... Ulu dağların eteklerinde ilahi söylerken rüzgârlar, erimeye başlamış karlar... Mutlu Böcek Bahçesi’nde Mavicik, küçükçük kanatlarıyla uçma talimleri yapıyor, neşeyle cıvıldıyormuş. Artık havada kalabiliyor, yakın dallara konabiliyormuş. Alacakaranlığa kadar çalışmış Mavicik. Sonunda dalın birinde yorgunluktan uyuyakalmış. Derken, derinden derine incecik bir ses duymuş:

— *Cızzzz! Cızzzz! Merhaba küçük kuş!*

Yavaşça gözlerini açmış. Bakmış ki karşısında ıslıl ıslıl bir şey! Korkudan az daha daldan düşecekmiş. O ısıltılı şey tekrar cızırdamış:

— *Korkma Mavicik! Ben Yeşilli’nin dostlarından ateş böceğiyim. Adım Işingül. Yeşilli biraz gecikecek. Yalnız kalmaman için beni yanına gönderdi. Mavicik Işingül’e hayretle bakmış. Vücudu ıslıl ıslıl yanıyormuş. Merakla sormuş:*

— *Işingül kardeş. O ateş seni yakmıyor mu?*

⁵⁰¹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 15.

⁵⁰² Suzan Çataloluk, “Allah’ım Sana İnanmak Ne Güzel,” *Diyanet Çocuk Dergisi*, DİB Yayınları, Sayı:368, Mart 2011, s. 36-37.

— Benim ateşimi Yüce Allah soğuk yaratmış. Kuyruk kısmımda arabaların farları gibi bir bölüm var. Orada yağa benzeyen bir maddeyi yakarak ısıt ısıt parlıyorum.

— Ateş yakıcı değil midir?

— Evet, ama benim ateşim soğuk... Sevgili Mavicik, Allah isterse yakıcı ateş de yakmaz olur. Tıpkı İbrahim (Aleyhisselam) 'ı yakmak isteyen Nemrut'un ateşi gibi.

— Çok merak ettim, demiş Mavicik. Bana anlatır mısın o olayı? O sırada Yeşilli gelmiş. Selamlaşmışlar. Yeşilli'den Hz. İbrahim'in hikâyesini anlatmasını istemişler. Yeşilli anlatmaya başlamış:

— Yüce Allah Hz. İbrahim'e peygamberlik vermişti. Kavmi putlara tapıyordu. İbrahim (a.s) kavmini imana çağırdı. Bir gece onların bütün putlarını kırdı. Hükümdar Nemrut da onu cezalandırmak için ateşe attı. Yüce Allah ateşe dedi ki: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol!" Ve ateş, Yüce Rabbimizin emrine boyun eğip İbrahim'i yakmadı.

Mavicik hayranlıkla konuşmuş:

— Yüce Allah küçük böceğin karnında ateş yaratıyor, yakıcı olmuyor. Yakıcı ateşe "serin ol" diyor, o da yakmıyor. Yüce Allah ne büyük!..

— Evet, demiş Işingül. Ninem ateş böceklerinin bilgesiydi. O derdi ki: "Gökyüzünde ne ateşler var! Ateşten bulutlar, ışınlardan yollar var. Yüce Allah 'Ol' deyince her şey olur." "

— Daha öğreneceğim ne çok şey var, diye cıvılamış Mavicik.

O gece Işingül ile Yeşilli, Mavicik'e neler neler anlatmışlar..."

3.3. OYUN ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Genel olarak, hoşça vakit geçirmeye yarayan ve belli kuralları olan eğlence⁵⁰³ şeklinde tanımlanan oyun, hayatın tüm dönemlerinde ilgi görmekle birlikte ilk çocukluk evresi olarak adlandırılan okul öncesi dönemin vazgeçilmeyen uğraşı olarak değerlendirilmiş ve bu dönem çocuklarının bütün dünyalarının oyundan ibaret olduğu ifade edilmiştir⁵⁰⁴. Çocukların çok yorgun oldukları zamanlarda bile oyuncakları üzerinde uyuyuncaya kadar oynamaları hatta hastalıktan yeni çıkmış çocukların güçsüz olmalarına rağmen hemen oynamaya başlamaları bu bağlamda değerlendirilebilir⁵⁰⁵.

⁵⁰³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s. 1711.

⁵⁰⁴ Abbas Çelik, "Çocuk, Oyun ve Din Eğitimi", *Atatürk Üniversitesi KKEFD*, Sayı:9, 2004, s. 190.

⁵⁰⁵ Gövsa, s. 79

Okul öncesi eğitim programında oyun ve onun çocuk eğitimindeki yeri ile ilgili olarak yapılan açıklamalar dikkate alındığında onun bu dönem çocuklarının gerek eğitimlerinde gerekse hayatlarında ne denli önemli olduğu rahatlıkla görülebilir. Programda oyun ve çocuk eğitimindeki yeri ile ilgili olarak etkinliklerin açıklanması sırasında bilgi vermekle birlikte burada da yer vermenin bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki eğitimleri bağlamında programla kurulacak ilişkinin ortaya konulması açısından yararlı olacaktır.

Okul öncesi eğitim programının etkinlikler bölümünde oyunla ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

“Oyun çocukların uzmanlık alanıdır ve çocukluk döneminin vazgeçilmez uğraşıdır. Dolayısıyla oyundan en etkili öğrenme fırsatı olarak yararlanılmalıdır. Zira oyun, çocukların zorunlu değil gönüllü eylemidir. Bu durum çocukları fiziksel ve duygusal olarak rahatlatığı için zihinsel olarak da öğrenmeye elverişli bir ortam oluşturur. Oluşturulan bu ortam onların tüm deneyim alanlarında gelişim göstermelerine katkı sağlar. Oyunla günlük yaşamsal deneyimlerin provası yapılarak gerçek yaşam becerilerinin temelleri atılır. Bu çocukta duygusal güvenlik ortamı oluşturur. Çocukların oyun oynama gereksinimini karşılayabilmek için de, günlük eğitim programı kapsamında farklı türlerde, farklı kazanımlara hizmet edecek çeşitli oyun oynama fırsatları sunmak oldukça önemlidir”⁵⁰⁶.

Açıklamalar dikkate alındığında oyundan etkili bir öğrenme fırsatı olarak yararlanılması gerektiği anlaşılabacaktır. Bu durum, çocuğun gelişiminde birçok açıdan etkili olan oyunlara yeterli derecede yer verildiği takdirde yapılması gereken işlerin yarısının yapılmış olabileceği anlamını taşımaktadır⁵⁰⁷.

Zira oyun; çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel yeteneklerinin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Çünkü çocuk, arkadaşları ile oynarken sadece hoş ve eğlenceli vakit geçirmekle kalmaz aynı zamanda kelime hazinesiyle beraber dilini de geliştirir. Ayrıca ani kararlar alma, sorulara hızlı cevap verebilme, ilk yanılma ve başarıma duygularını yaşama ve gerçek hayatta karşılaşılmaması muhtemel durumlarla ilgili kalıcı alıştırmaları yapmada çoğunlukla oyun etkinlikleri içerisinde gerçekleştirilir⁵⁰⁸.

⁵⁰⁶ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 21.

⁵⁰⁷ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, s. 361-362.

⁵⁰⁸ Canan, *Hizmet Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, s. 295.

Yine çocuklar oyun oynayarak kolay, zevkli ve kalıcı öğrenmeyi yakalayabilir ve kendilerine hiç kimsenin öğretemeyeceği bazı konuları oyun sırasında yaparak yaşayarak öğrenirler⁵⁰⁹. Dayanışma, oyun araç ve gereçlerini paylaşma, sırasını bekleme, başkalarının hakkına dikkat etme ve tüm bunları yaparken de öğretmenin sözünü dinleme gibi ilk temel kuralların öğrenilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir⁵¹⁰.

Bu durum çocuğu hareketsizliğin sebep olduğu sıkıntılardan kurtaran, biriken enerjisini boşaltarak onu gerilimden, endişelerinin yükünden kurtaran ve içgüdülerini temizleyen, saflaştırıp yumuşatan⁵¹¹ oyunun çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerini desteklemenin dışında tutulmaması gerektiğini göstermekte ve çocukların genel eğitimleri yanında dini gelişimlerine katkı sağlayacak oyunlara da program içerisinde yer verilebileceğini ortaya koymaktadır. Zira duygu dinin en önemli boyutunu oluşturmaktadır ve bu dönem çocuklarına verilecek din eğitiminde onların duygu ve gönüllerine hitap edilmesi önem taşımaktadır⁵¹².

Ayrıca programda çocuğun farklı kazanımlar edinmesine hizmet edecek farklı oyun fırsatlarının sunulması ve bu oyunlara günlük programlar içerisinde yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵¹³. Kaldı ki çocuklar gündelik oyunları içerisinde birçok dini ve ahlaki kavramla karşılaşmakta ve bunlara oyunlarında yer vermektedirler. Örneğin toplu olarak oynanan ve anne, baba, kardeş gibi belirlenen rollere göre hareket edilen evcilik oyununda anne-baba-çocuk ilişkisi canlandırılarak evde yaşananlar taklit edilir, gelen misafirler karşılanıp onlara ikram edilir. Yine misafirlerin karşılanması ve uğurlanması esnasında “Hoş geldiniz, Allah razı olsun, çok şükür iyiyiz, siz nasılsınız, Allah’a ısmarladık vb.” dini içerikli kelimeler sıklıkla tekrar edilir. İşte bu canlandırmalar çocuğun dini gelişimine uygun ortam oluşturabilir⁵¹⁴. Dolayısıyla oyundan çocuğun dini ve ahlaki eğitiminde yardımcı ve araç olarak yararlanılmalıdır⁵¹⁵.

Oyun, İslam kaynakları açısından ele alındığında da onun, Kur’an-ı Kerimde bir yer hariç⁵¹⁶ üzerinde açıkça durulmayan bununla birlikte Peygamber efendimizin sünnetinde oldukça geniş bir şekilde yer bulan bir olgu olarak değerlendirildiği

⁵⁰⁹ Çelik, s. 194.

⁵¹⁰ Selçuk, s. 89.

⁵¹¹ Gövs, s. 82.

⁵¹² Tavukçuoğlu, s. 50.

⁵¹³ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 21.

⁵¹⁴ Selçuk, s. 90.

⁵¹⁵ Çelik, s. 195.

⁵¹⁶ Yusuf Suresi, 12/11-18.

görülebilecektir. Dolayısıyla burada oyunun din eğitimindeki yeri daha çok Peygamber Efendimizin uygulamalarından hareketle ele alınacaktır.

Peygamber Efendimiz, maddi ve manevi anlamda hiçbir zararı olmayan oyunlarla çocukların oynamalarına müsaade etmiş hatta oyunlarına katılarak onlarla beraber oynamış, hoşlarına gidecek bazı lakaplar takarak şakalaşmış ve onları eğlendirmeye çalışmıştır⁵¹⁷. Örneğin bir kovadan ağzına su almış ve bu suyu henüz beş yaşlarında olan Mahmud İbn Rebî adlı çocuğun üzerine püskürtmüştü⁵¹⁸, Hz. Hasan ve Hüseyin'i diğer çocuklarla oynamaları için teşvik etmiş⁵¹⁹, sokakta oynayan çocuklara rastladığında ise onlara selam vererek iltifatta bulunmuştur⁵²⁰.

İfade edilen bu durum oyundan çocukların din ve ahlak eğitimin yararlanılabileceğini göstermektedir. Örneğin su ile oynama hayallerinden yararlanarak çocuklara temizlik ve abdest almayı öğretebiliriz. Bunun için yüze su atmak, su tabancası ile oynamak gibi sulu şakalar yaparak işin içine biraz oyun katmaz yeterlidir. Bu şekilde çocuk bir taraftan su oynadığını düşünürken bir taraftan da abdest almayı öğrenebilecektir⁵²¹. Ancak oyundan okul öncesi dönem çocuklarının gerek genel eğitimlerine gerekse din ve ahlak eğitimlerine istenilen katkıyı sunabilmek için onun kullanılmasında bazı hususların göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır.

Bu hususların başında gerek anne babaların gerekse bu dönem öğretmenlerinin nede olsa oyun deyip aşırıya kaçmaktan uzak durmaları ve kontrol edilmediği takdirde oyun oynarken de çocuğun olumsuz tutum ve davranış özellikleri kazanabileceğini göz önünde bulundurmaları gelmektedir. Oynanacak oyunun gayesiz olması ve tüm vaktin oyuna ayrılmasından da kaçınılmalıdır. Ayrıca oyun sırasında çocuk tamamen başıboş bırakılarak onun tehlikelere maruz kalmasına izin verilmemelidir⁵²². Bu duruma gerek iyi gerekse kötü her şeyin bir tık ötede olmasına fırsat veren internet ortamı örnek verilebilir. İşte böylesi ortamlarda oyun oynamasına izin verilen ancak denetimsiz bırakılan çocukların gerek sözel gerek görsel gerekse işitsel anlamda birçok uygunsuz içerikle karşılaşma olasılıklarının olacağı daima göz önünde bulundurulmalıdır.

⁵¹⁷ Buhari, İlim, 18; Ebu Davud, Tereccül, 15.

⁵¹⁸ Buhari, İlim, 18; Müslim, Mesacid, 54.

⁵¹⁹ Ebu Davud, Edeb, 136.

⁵²⁰ Buhari, İsti'zan, 15; Müslim, Selam, 15.

⁵²¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 291.

⁵²² Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 93.

Avrupa ülkelerinde gerek ailelerde gerekse okul öncesi eğitim kurumlarında verilen din eğitimin temelini semboller, resimler ve oyuncaklar gibi dolaylı eğitim araç gereçlerinin oluşturduğunu ifade etmiştik⁵²³. Dolayısıyla oyun kadar oyuncakların seçimi ve onların ifade ettikleri sembolik değerlerin de çocuk eğitiminde büyük önem taşıdığı söylenebilir. Bu durum okul öncesi eğitim programında içerisinde dini ve ahlaki motifli oyunlarla beraber bu nitelikli oyuncaklarında bu doğrultuda düzenlenmesini gerektirmektedir⁵²⁴.

Buradan hareketle ilk çocukluk döneminde çocuğa verilecek oyuncaklarda, milli, dini ve ahlaki yaşantıyı örneklendirecek, hatırlatacak ve bazı kavramları sembolize edebilecek özellikler bulunduran Kâbe, Mescid-i Nebi, cami, minare vb. dini mekânların maketleri ve yap-bozları, kesme yapıştırma ve boyama etkinlikleri, namaz örtüsü, seccade, tesbih ve takke gibi eşyalar, için de cami resimleri, caminin bölümleri, namaz kılan çocukların resimleri bulunan boyama kitapları gibi dini değerleri sembolize eden oyuncaklar tercih edilmelidir. Böylesi bir tercihle, çocukların bir taraftan dini dünyaya adım atmaları sağlanırken, diğer taraftan da dini motifli oyuncakların temsil ettiği kavramlarla ilgili sorular yöneltmek suretiyle de onlardaki dini duygunun olumlu anlamda gelişim göstermesine ve onların ifade edilen mekânlarla ilgili bilgi edinmelerine katkıda bulunulabilir⁵²⁵.

Oyun ve oyuncaklarla ilgili olarak yukarda ifade edilen durumla sadece çocukların dini ve ahlaki gelişimlerine değil, aynı zamanda okul öncesi eğitim programında aşağıdaki şekilde belirlenen bilişsel alan kazanımlarının gerçekleşmesine de ciddi anlamda katkı sağlanabilir⁵²⁶:

36-48 Aylık Çocuklar İçin: “8 küple kule yapar. 4 parçalı yap-bozu tamamlar. Resmini gördüğü nesneyi tanımlar. Modele bakarak iki nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir.”

48-60 Aylık Çocuklar İçin: “4-10 parçalı yap-bozu tamamlar. Verilen iki yarımı birleştirerek bütün oluşturur. 10 küple kule yapar. Kısa bir süre önce gördüğü nesne/kişi/ resimle ilgili sorulan sorulara cevap verir. Resimlerdeki eksik parçaları modele bakarak tamamlar.”

⁵²³ Başkurt, s. 117.

⁵²⁴ Çelik, s. 195.

⁵²⁵ Tavukçuoğlu, s. 56.

⁵²⁶ MEB., *Okulöncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

60-72 Aylık Çocuklar İçin: “10-25 parçalı yap-bozu tamamlar. Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur. Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar. Kısa bir süre gösterilen bir resimdeki ayrıntıları hatırlar. Bir dizi içerisindeki nesnelerin birbirlerine göre konumlarını söyler.”

Sonuç olarak diyebiliriz ki okul öncesi eğitim programında da değinildiği üzere oyun çocukluk döneminin vazgeçilmez uğraşdır ve bu açıdan da ondan en etkili öğrenme fırsatı olarak yararlanılması gerekmektedir. Zira oyunun hem kendisi hem araçları hem de arkadaşları bilgi davranış ve anlayış kazandırmada etkide bulunmaktadır⁵²⁷. Diğer taraftan okul öncesi dönemde edinilen bilgiler sonucunda oluşan yargılar daha sonraki dönemlerde edinilen yargılara göre kıyas kabul etmeyecek derecede baskındır⁵²⁸.

Çocuğun kendini en iyi ifade ettiği ve kritik düşünme becerilerini oyunla kazandığı düşünüldüğünde ve onun farklı türlerde farklı kazanımlara hizmet edecek şekilde düzenlenebilme özelliğinden hareketle oyundan okul öncesi eğitim programında bu dönem çocuklarının din ve ahlak eğitiminde de etkili bir öğrenme fırsatı olarak yararlanılması gerektiğini söyleyebiliriz. Diğer taraftan okul öncesinin “Çocukların beden, zihin, duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlayarak onları ilkokula hazırlamak”⁵²⁹ şeklindeki amaçları göz önünde bulundurulduğunda da bu amaçların gerçeğe dönüşmesinde dini ve ahlaki motifli oyunlardan yararlanılmalıdır.

3.4. İŞ (SANAT) ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Çeşitli sanatsal teknikler olarak da değerlendirebileceğimiz iş etkinliklerini kolaj ve üç boyutlu çalışmalar, kesme, yırtma-yapıştırma, boyama çalışmaları şeklinde sıralayabiliriz. Ayrıca bir sanatçının atölyesinin ziyaret edilmesini ve bir müze veya galeriye gezi düzenlenmesini de iş ve sanat etkinlikleri içerisinde değerlendirebiliriz⁵³⁰.

Okul öncesi eğitim programında iş ve sanat etkinliklerinin çocukların kendilerini ifade etmelerine ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu, çocuğun kendini, içinde bulunduğu kültürü ve diğer kültürleri daha iyi anlamasına olanak tanıyarak farklılıklara saygı duymasına katkı sağladığı üzerinde durulmaktadır⁵³¹.

⁵²⁷ Çelik, s. 196.

⁵²⁸ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 108.

⁵²⁹ MEB., Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004

⁵³⁰ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 20.

⁵³¹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 19.

Programda verilen açıklamalar incelendiğinde; “Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasının sağlanması, çocuklara sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi davranışların kazandırılması ve çocukların ilkökula hazırlanması”⁵³² şekilde belirlenen okul öncesi eğitimin amaçları ile iş ve sanat etkinliklerinin yakın ilişki içerisinde oldukları görülecektir.

Buradan hareketle gerek okul öncesi eğitim programında gerekse bu dönem eğitiminin amaçları içerisinde yer verilen iş(sanat) etkinlikleri kullanılarak bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunulabileceği söylenebilir. Burada yapılması gereken okul öncesi eğitim programında yer verilen kes-yap, kolaj, üç boyutlu çalışmalar, yırtma-yapıştırma, boyama, kule yapma, yumuşak malzemeler kullanılarak yapılan değişik şekiller gibi iş(sanat) etkinliklerinin içerisine dini ve ahlaki motifli etkinliklerin eklenmesidir. Örneğin çocuklara yumuşak malzemelerden ve resimlere bakarak namaz kılan, dua eden insanların şekilleri, minare, ay ve yıldız gibi geometrik şekiller yaptırılabilir. Diğer taraftan çocuklar bütün bunları yaparlarken onların ilgili şeyler hakkında sorular sormalarına fırsat verip bu sorulara çocukların anlayabileceği şekilde kısa, net ve doğru cevaplar vererek de kendi dini ve ahlaki alt yapısını oluşturmaya katkı sağlanabilir.

Bu eklemenin yapılmasıyla beraber diğer etkinliklerde olduğu gibi iş (sanat) etkinlikleri ile de hem çocukların dini gelişimlerine hem de okul öncesi eğitim programında 36-72 aylık çocukların motor gelişim özellikleri ile ilgili olarak belirlenen kazanımların edinilmesine katkıda bulunulabilir. “Yumuşak malzemeleri kullanılarak değişik şekiller oluşturulması, verilen basit şekillerin kesilmesi, baskı-yapıştırma işlerinin ve 8 küple kule yapılması, sembollerin kopya edilip nesnelerin ipe dizilmesi, yumuşak malzemeler kullanılarak 2-3 parçalı kompozisyonların oluşturulması ve modele bakarak daire, üçgen, kare ve dikdörtgen çizilmesi”⁵³³ kazanımlarını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Buradan hareketle iş (sanat) etkinliklerinden de okul öncesi eğitim programında din öğretimi faaliyeti gerçekleştirme adına etkili bir öğrenme fırsatı olarak yararlanılabileceğini söyleyebiliriz.

⁵³² MEB., Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004

⁵³³ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 10.

3.5. MÜZİK ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Okul öncesi eğitim programında müzik etkinlikleri, çocukların hem bilişsel, sosyal duygusal, motor ve dil gelişimlerini destekleyen, hem de müziksel gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen çalışmalar şeklinde tanımlanmış, ayrıca müzik yardımıyla çocukların sosyal duygusal gelişimleri desteklenerek özgüven kazanmalarına yardımcı olunabileceği üzerinde durulmuştur⁵³⁴. Diğer taraftan da eğitici ve öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca, bilmece, tekerleme ve atasözleri gibi müzik etkinliklerinin çocukların dil gelişimine katkı sağlamak için kullanılan araçlar olduğu, çocuğun bunları söylerken hem zevk alacağı, hem de doğru ve akıcı konuşma becerileri kazanacağı ifade edilmiştir⁵³⁵.

Programda verilen açıklamalara bakıldığında bunların okul öncesi eğitimin “Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar edinmelerini aynı zamanda da Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak”⁵³⁶ şeklindeki amaçları ile örtüştüğü görülecektir. Buradan hareketle okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi bağlamında müzik etkinliklerini ele alalım.

İnsandaki tüm davranışların duygulardan kaynaklandığı gibi dinin de duygulardan kaynaklandığı belirtilmiştir⁵³⁷. Ayrıca okul öncesi dönemde dinin duygu yönüne ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmiş ve dini terimlerin çocuklar tarafından şiir, şarkı vb. duygusal anlamda bazı faaliyetlerle yaşandığı takdirde gerçek anlamını bulabileceğinden söz edilmiştir⁵³⁸. Bu durum sağladığı duygusal doyum dayanak noktası yapılarak müzik etkinliklerinden de etkili bir din eğitimi faaliyeti olarak yararlanılabileceğini göstermektedir. Burada yapılması gereken programda yer verilen eğitici öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca, bilmece, tekerleme vb. müzik etkinliklerinin içerisine dini ve ahlaki motifli çocuk ilahilerinin, şiirlerin, ritimli duaların, salâtü selamların, Allah’ın isimlerinin, besmele ve Kelime-i Tevhidin, yemek dualarının yer almasını sağlamaktır. Böylesi bir yaklaşımla okul öncesi dönem çocuklarının gerek dini ve ahlaki kavramları öğrenmelerine gerekse din dillerinin gelişmesine katkıda bulunulabilir.

⁵³⁴ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 22.

⁵³⁵ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 22.

⁵³⁶ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08.06.2004

⁵³⁷ Tavukçuoğlu, s. 54.

⁵³⁸ Selçuk, s. 87.

Yapılan açıklamalardan hareketle Okul Öncesi Eğitim Programı Din Eğitimi ilişkisi çerçevesinde yer verilebilecek dini ve ahlaki motifli müzik etkinlikleri ile bu dönem çocuklarının genel eğitimleri yanında din eğitimlerine ne gibi katkılar sağlanabileceği, sağlanacak bu katkıyla okul öncesi eğitimin amaç, ilke ve kazanımlarının gerçekleştirilme düzeylerine olası etkilerini ele alabiliriz.

İfade edilen amaçların gerçekleştirilmesinde şu çocuk ilahilerinden din ve ahlak öğretiminde yararlanılabilir:

Teşekkür ederim Allah'ım

Seni çok seviyorum Allah'ım

Sen ganisin, sen rahimsin, sen kerimsin Allah'ım

Sen seversin, sevilirsin sen tek birsin Allah'ım

Bir gül aldım elime

Görmem için göz verdin

Koklamaya burnumu,

Tutmam için el verdin.

Teşekkür ederim Allah'ım

Seni çok seviyorum Allah'ım

Anneciğimin sesini

Duymaya kulak verdin.

Ondan dua öğrendim

Söylemeye dil verdin.

Teşekkür ederim Allah'ım,

Seni çok seviyorum Allah'ım

Sen ganisin, sen rahimsin, sen kerimsin Allah'ım

Sen seversin, sevilirsin sen tek birsin Allah'ım

Teşekkür ederiz Allah'ım,

Seni çok seviyoruz Allah'ım⁵³⁹.

⁵³⁹ Ertuğrul Erkişi, *Teşekkür Ederim Allah'ım*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2013, <http://www.forumdaz.net/karisik-sozler/minik-dualar-ilahi-sozleri-13484/>

Yemekten önce Bismillah,
 Sonrası Elhamdülillah
 Dün yemeğe başlarken
 Babam bismillah dedi.
 Yemeğini yedikten sonra
 Elhamdülillah dedi.
 Sonra sordum babama
 Bismillah ne demektir?
 Sonra sordum anneme
 Elhamdülillah nedir?
 Babam dedi yavrucuğum;
 Yemeği bize Allah verir
 Onun için de başlarken
 Onun adı hep söylenir.
 Yemeği bitirdikten sonra
 O'na teşekkür edilir.
 Yemeği bitirdikten sonra
 Elhamdülillah denir.
 Yemekten önce Bismillah,
 Sonrası Elhamdülillah⁵⁴⁰.

Görüldüğü gibi örneği verilen ilahi, ritimli dua gibi müzik etkinlikleri yardımıyla okul öncesi dönem çocuklarına Allah sevgisi kazandırılabilir. O'nun güzel isimleri, tüm güzellikleri verenin Allah olduğu bunun için de ona teşekkür edilmesi gerektiği, besmelenin nerede ve neden dendiği, Elhamdulillah'ın anlamı, neden söylendiği çocuklara kolaylıkla öğretilerek onların "şükretme" bilinci kazanmaları temin edilebilir, "Teşekkür etme" gibi nezaket sözcüklerini kullanmaları sağlanabilir. Sonuç olarak da yemek yeme adabı ve sofr kuralları onların anlayacağı şekilde ve kalıcı olarak öğretilmesi adına önemli eğitim fırsatları yakalanabilir. Ayrıca okul öncesi eğitimin "Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini, iyi alışkanlıklar edinmelerini ve

⁵⁴⁰ Erkişi, *Yemek Duası*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2013, <http://www.forumdaz.net/karisik-sozler/minik-dualar-ilahi-sozleri-13484/>

Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlayarak onları ilkokula hazırlanması”⁵⁴¹ amaçlarının gerçekleştirilmesine de ciddi anlamda katkı sağlanabilir.

Zira çocuklar bu ilahileri, ritimli duaları söyleyerek hem eğlenecek hem de bunlar içerisinde geçen dini ve ahlaki birçok kavram hakkında bilgi sahibi olabileceklerdir. İşte tüm bunları yaparken de Türkçeyi doğru ve güzel konuşarak kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmeyi öğrenecek aynı zamanda da rahat ve doğru konuşma becerileri kazanacaklardır. Sonuç olarak da okul öncesi dönem eğitim programında; “Sesler arasındaki farklılıkların söylenmesi, verilen sese benzer seslerin çıkarılması, sesinin tonunun, hızının, şiddetinin ayarlanması, sıralı ve bileşik cümlelerin kurulması, işaret ve kişi zamirlerinin kullanılması, akıcı konuşarak yetişkinlere duygu ve düşüncelerin anlatılması vb.”⁵⁴² kazanımlarını gerçekleştirme anlamında önemli eğitim fırsatları yakalayabilecektir.

Buradan hareketle müzik etkinliklerinden okul öncesi dönem çocuklarının dil ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesinin yanında dini ve ahlaki gelişimlerine de hizmet edecek şekilde yararlanılmasının birçok açıdan fayda sağlayacağını söyleyebiliriz. Dolayısıyla okul öncesi eğitim programında belirlenen amaçlar doğrultusunda çocukların yetiştirilebilmeleri için tüm alanlarla olduğu müziksel etkinlik anlamında da duygusal yönüne ağırlık verilerek din eğitiminin sunacağı imkânlar göz ardı edilmemelidir. Bunun için ise hem çocukların bilişsel, sosyal duygusal, motor ve dil gelişimlerini destekleyen hem de onların müziksel gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen dini ve ahlaki motifli ilahilere, ritimli dua ve şiirlere, ezgili saymaca ve bilmecelere okul öncesi eğitim programında gündelik veya haftalık müzik saati içerisinde yer verilmesi önem arz etmektedir.

3.6. MATEMATİK ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

İlişki kurma, eşleştirme, gruplama, örüntü oluşturma, sıralama, sayma, toplama-çıkarma, geometrik şekilleri (semboller) tanıma ve grafik hazırlama gibi çalışmaları bünyesinde barındıran matematik etkinliklerinin⁵⁴³ çocukların günlük hayatta karşılaşabilecekleri örneklerle de verildiği takdirde okul öncesi dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerine büyük oranda katkı sağlayacağı söyleyebiliriz.

⁵⁴¹ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08.06.2004

⁵⁴² Kazanımlarla İlgili Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz., MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁵⁴³ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 18.

Matematik etkinlikleri ile ilgili olarak okul öncesi eğitim programının tanıtımına yönelik yaptığımız açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, etkinlikler içerisinde bu dönem çocuklarının din eğitiminde kullanılabilecek birçok materyal bulunabileceği görülecektir. Zira çocuklar, gündelik hayatları içerisinde dört kitap, iman ve İslâm'ın şartları, dört büyük melek, namaz ve boy abdestlerinin farzları gibi sayısal olarak ifade edilen birçok dini kavramla beraber cami, türbe, minare, ay ve yıldız gibi dini geometrik şekillerle de karşılaşmaktadırlar.

Buradan hareketle okul öncesi eğitim programının matematik etkinlikleri içerisine sayı ve sembolle ifade edilebilecek dini ve ahlaki motifleri yerleştirerek bu dönem çocuklarının programda öngörülen kazanımlarının yanında dini ve ahlaki gelişimlerine de katkıda bulunulabileceği söylenebilir. Nitekim Avrupa ülkelerinde gerek ailelerde gerekse okul öncesi eğitim kurumlarında verilen din eğitiminin temelini sembollerin⁵⁴⁴ oluşturuyor olması matematik etkinliklerinin okul öncesi dönemde çocuklarının genel eğitimleri yanında din eğitimleri çerçevesinde de kullanılabileceğini ve bunun çocukların duygusal gelişimleri açısından faydalı olacağını göstermektedir.

Matematik etkinliklerinin okul öncesi dönem çocuklarının din eğitimi bağlamında kullanılabileceği bir yönüyle de programın yapısından kaynaklanmaktadır. Zira okul öncesi eğitim programı kazanımlarına bakıldığında nesneler kullanılarak 10'a kadar toplama ve çıkarma işlemlerinin yaptırılabilmesi, 1'den 20'ye kadar olan rakamların sıralatılıp saydırılabilmesi ve 6-10 nesnenin herhangi bir özelliğine göre gruplandırılabilmesi⁵⁴⁵ gibi kazanımlar üzerinde durulduğu görülecektir. İşte 1-10 ve 1-20 sayı aralığında yer alan İslâm'ın şartları, inanç esasları, kutsal kitaplar ve gönderildiği peygamberlerin adları, beş vakit namaz ve rekât sayıları, dört büyük melek adları, abdestin farzları vb. birçok dini kavram abaküs kullanılarak çocuklara öğretilir. Yine yumuşak malzemeler kullanılarak ay ve yıldız, namaz kılan ve dua eden insan figürleri, cami, minare vb. dini mekân çalışmaları çocuklara yaptırılabilir.

Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi doğrultusunda yaptırılacak bu çalışmalar neticesinde çocukların din ve ahlak eğitimlerine katkı sağlamanın yanında okul öncesi dönem eğitim programında 36-72 aylık çocukların bilişsel gelişimleriyle ilgili olarak belirlenen birçok kazanım gerçekleştirilebilir.

⁵⁴⁴ Başkurt, s. 117.

⁵⁴⁵ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

“4-10 ve 10-25 parçalı yap-bozların tamamlanması, 10 küple kule yapılması, aynı sayıdaki nesne gruplarının eşleştirilmesi (dört kitap-gönderildiği peygamber ve dört büyük melek- görevleri eşleştirmesi gibi). Yine 1’den 10’a kadar olan nesne grupları ile rakamlar arasında ilişki kurulması, geometrik şekillerin ve günlük yaşamda kullanılan sembollerin tanınması, 1’den 10’a kadar olan nesneler kullanarak toplama ve çıkarma yapılması”⁵⁴⁶ kazanımlarının gerçekleştirilmesi program-din eğitimi ilişkisine örnek olarak verilebilir.

3.7. TÜRKÇE ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Okul öncesi eğitim, çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını, aynı zamanda da onların en iyi şekilde ilkokula hazırlanmasını amaç edinmektedir. Buradan hareketle de çocukların Türkçeyi düzgün kullanmasını, sesleri çıkarabilmesini, farklı sözdizimsel yapıları anlama ve kullanmasını, dinleme becerilerini kazanmasını, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etmesini, ses tonunu ayarlamasını ve sözcükleri doğru üretmesini sağlamak Türkçe etkinliğine bağlanmıştır. Bunların yanı sıra Türkçe etkinliklerinin önemli işlevlerinden birisi olarak da çocukların kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmelerini desteklemek ve onlara kitap sevgisini aşılama” olduğu belirtilmiştir⁵⁴⁷.

Ayrıca dil ve erken okuryazarlık arasında yakın bir ilişkinin varlığından söz edilerek de okuma yazmadan farklı olan erken okuryazarlığın, özellikle okul öncesi dönemde dil becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programları ile desteklendiğinde çocukların gelecekteki okuryazarlık başarılarında önemli rol oynayacağı üzerinde durulmuştur. Çocukların dil gelişimi ile ilgili olarak ise tekerleme söyleme, parmak oyunu oynama, şiir okuma, bilmece sorma, sohbet etme, resimli, etkileşimli ve paylaşımlı okuma, öykü anlatma, taklit oyunları, dramatizasyon, öykü tamamlama, başka öykü oluşturma, öyküyü tekrar anlatma, bir öyküyü resimlendirme ve resimlerden yeni bir öykü oluşturma gibi etkinlik örnekleri hazırlanmıştır⁵⁴⁸.

Yapılan açıklamalara bakıldığında okul öncesi eğitim programı-din eğitimi ilişkisi çerçevesinde yer verilen diğer etkinliklerle Türkçe etkinliklerinin yakın bir ilişkisinin var olduğu görülecektir. Zira insan iletişiminin en önemli aracı olan dil, din ve ahlaki

⁵⁴⁶ Kazanımlarla İçin Bkz., MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁵⁴⁷ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 20.

⁵⁴⁸ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 20.

kavramlarda dâhil olmak üzere bir kişiden diğerine aktarılacak tüm konuları ihtiva etmektedir⁵⁴⁹. Bu durum bizleri çocuğun gelişimini tamamladığı manevi hayatın odak noktası ağırlıklı olarak dil üzerine bina edildiği, bireyin dinî gelişiminin dil gelişimi ile başladığı ve onu biyolojik kişilikten manevi kişiliğe götüren en etkili aracın dil olduğu sonucuna götürmektedir⁵⁵⁰.

Buradan hareketle çocuğun dil gelişiminin, sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi dini gelişiminin gerçekleştirilmesi arasında yakın bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Peygamber Efendimizin her çocuğun fitrat üzere doğduğu, konuşmaya başlayınca kadar bu halin devam ettiği, konuşmaya başladıktan sonra ise anne ve baba tarafından kendi değer yargılarına göre değiştirildiğini⁵⁵¹ beyan eden fitrat hadisi göz önünde bulundurulduğunda dilin yani konuşabilme yeteneğinin çocuğun gelişiminde, fitrat halinin değişimini başlatacak kadar önemli olduğu rahatlıkla görülecektir.

Dolayısıyla çocukların dil gelişimlerinde bu denli önemli bir etkiye sahip olan Türkçe etkinliklerin dini ve ahlaki değerlerin öğretimi ve aktarımının dışında tutulması düşünülemeyeceği gibi çocukların doğru ve güzel konuşmaları istenen Türkçenin de sadece maddi alanla sınırlı tutulması düşünülemez. Çünkü çocuklar çevreleri ile olan iletişimleri neticesinde ister istemez, olumlu veya olumsuz bir din dili geliştirebilmektedirler. Diğer bir ifadeyle çocuklar dini kişilikleri çevrelerinin özellikle de anne babalarının manevi hayatlarını dile yansıtmaları neticesinde değişim gösterebilmektedir.

Haddi zatında dinin anlaşılmasının büyük ölçüde kişilerin dil yeteneğine, kelime ve kavramları doğru anlamalarına bağlı olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında dil yeteneğinin din açısından geliştirilmesine eğitimin tüm kademelerinde ihtiyaç duyulmakla birlikte bu ihtiyacın giderilmesi özellikle okul öncesi dönemde bir görev olarak görülmelidir. Zira sahip olunacak dinin belirlenmesi dil öğreniminin tamamlanmasıyla mümkün olabilmektedir⁵⁵². Çocuklarının fitri olarak sahip oldukları dini inancı değiştirebilecek bir etkiye sahip dil öğreniminin temelleri ise okul öncesi dönemde çocukların konuşmaya başlamalarıyla birlikte atılmaktadır.

⁵⁴⁹ Dil Gelişimi İle İlgili geniş Bilgi İçin Bkz., Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 56-61.

⁵⁵⁰ Tosun, , s. 168-169.

⁵⁵¹ Buhari, Cenaiz, 80, 92, 93; Müslim, Kader 22, 23; Ebu Davud, Sünnet, 17.

⁵⁵² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 51-52.

Öyle ise bu etkinlik türünün çocuğun dil ve sosyal gelişimi yanında dini ve ahlaki gelişimine de hizmet edecek şekilde kullanılması ve okul öncesi eğitim programında dini ve ahlaki motifli Türkçe etkinliklerine yer verilmesi bir zorunluluk ve görev olarak görülmelidir.

Nitekim Peygamber efendimizin konuşmaya başlayan çocuklara birtakım dînî nitelikli cümleler ve ayetler ezberlettiğine dair rivayetler göz önüne alınarak çocuğun dil gelişimi ile birlikte konuşmaya başladığı çağdan itibaren dînî eğitimin de başlayabileceği söylenmiştir. Buradan hareketle de çocuğun dil yeteneği açılmaya başlayınca ona öğretilecek ilk sözünün Allah olması gerektiği, bu kelimenin çocuğa sık sık söylenmesi ve onun da söylemesi sağlanmalıdır⁵⁵³ şeklinde görüşlerin ortaya konulması dilin din eğitimindeki yerini ortaya koymasına örnek gösterilebilir.

Okul öncesi eğitimin çocukların ilkokula hazırlanması ile ilgili amacı hareket noktası yapıldığında da Türkçe etkinlikleri içerisinde dini ve ahlaki motifli etkinliklere yer verilmesi gerektiği görülecektir. Ancak burada okul öncesi eğitim programı-din eğitimi ilişkisi çerçevesinde bir kısım çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu amaçla öncelikli olarak dini içerikli tekerleme, şiir ve bilmeceler hazırlanmalı ve çocuklarla yapılacak sohbetlere dini temaların katılması sağlanmalıdır. Yine bu dönem çocuklarına din eğitimi verirken onların dini gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları gözetilerek dinlemeye meyilli oldukları hikâye ve masallardan da yararlanılmalıdır. Böylesi bir yararlanmayla çocukların, dine ve sosyal hayata daha iyi uyum sağlamaları ve moral değerleri daha kolay benimsemeleri kolaylaştırılabilir.

Ayrıca günlük ve aylık planlar içerisine yerleştirilen ve görsel olarak zenginleştirilmiş dini ve ahlaki motifli Türkçe materyallerle resimli, etkileşimli ve paylaşımlı kitap okuma, öykü anlatma, taklit oyunları, öykü tamamlama, başka öykü oluşturma, öyküyü tekrar anlatma, bir öyküyü resimlendirme vb. çalışmalar yapılabilir. Örneğin peygamber efendimizin hayatından parça parça kesitler sunarak çocukların peygamberimizi tanımaları, ona ilgi ve sevgi duymaları sağlanabilir. Yine etkinlikler içerisinde yer verilecek ahlaken güzel kişilerin hayatlarıyla saygı, hoşgörü, doğruluk, şükür, kanaat, paylaşma, yardımlaşma, adalet, cesaret, diğerkâmlık gibi birçok değerın çocuklara kazandırılması adına önemli eğitim fırsatları yakalanabilir.

⁵⁵³ Mahmut Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1994, s. 201-211.

Diğer taraftan Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi ilişkisi doğrultusunda yapılacak bu çalışmalarla çocukların Türkçeyi düzgün kullanmasına, sesleri çıkarabilmesine, farklı sözdizimsel yapıları anlama ve kullanmasına, dinleme becerilerini kazanmasına, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etmesine, ses tonunu ayarlamasına ve sözcükleri doğru üretmesine katkı sağlanabilir. Ayrıca onların din dillerinin ve dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine de elverişli ortamlar oluşturulabilir.

Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi çerçevesinde bu dönem çocuklarının din ve ahlak eğitimlerinde yararlanılabilecek oldukça zengin kaynaklara sahip olmakla birlikte bunlardan birkaç örnek üzerinde durarak konumuzu örneklendirebiliriz. Aşağıdaki şiirlerden bu amaçla yararlanabiliriz. Bu şiirlerin öğretilmesiyle okul öncesi dönem çocuklarına bir taraftan Peygamber Efendimizi tanıtabilir, onların Allah’a sevgiyle yaklaşmalarını sağlayıp O’na inanmalarının temellerini atabilir diğer taraftan da din dillerinin gelişmesine ve dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkıda bulunabiliriz.

Annesi Âmine Hatun,	Yirmi nisan pazartesi,
Abdülmuttalip’e torun,	Beş yüz yetmiş bir gecesi,
İsmail’den gelir soyun.	Doğdu cihan bir tanesi.
Muhammed aleyhisselam!	Muhammed aleyhisselam! ⁵⁵⁴ .

Allah’ım sevdim seni,	Kötülere uydurma,	Anam babam kardeşim,
Sen de sev koru beni.	Yanlış işler yaptırma.	Sevdiklerim milletim.
Sağlık ve afiyet ver,	Hayat boyu ıslık tut,	Hep inandık bağlandık
Yarattın büyüttün beni.	Doğru yoldan saptırma,	Rabb'imizsin sen bizim... ⁵⁵⁵ .

Yine aşağıdaki “Besmele” adlı şiirin okul öncesi dönemde çocuklara ezberletilip koro halinde söylenmesiyle de onlara bismelenin ne olduğundan bahsedebilir, onlarla anlamı üzerinde konuşulabilir, onun nerelerde ve neden söylendiği konusunda çocukları bilinçlendirebiliriz. Sonuç olarak da çocuklara, sahip olduğu güzellikleri verenin Allah olduğu dolayısıyla verilen bu güzelliklerden faydalanırken ismi anılarak O’na teşekkür edilmesi gerektiğini öğreterek “şükretme” bilinci kazandırabiliriz.

⁵⁵⁴ Muzaffer Çağlar, “Hz. Muhammet”, *Diyanet Dergisi*, Sayı:100, Ankara 1999, s. 47.

⁵⁵⁵ Taner Şenay, *Çocuğun Duası*, Erişim Tarihi: 21 Mart 2013

http://www.dinahlak.com/index.php?option=com_content&task=view&id=322

Yatarken gece	Abdest alırken,	Evlere huzur	Umut ve neşe
Bismillah deriz,	Namaz kılarken,	Getirir Hızır	Gelir peş peşe
Sabah olunca	Kur'an okurken	Kahvaltı hazır	Başlarken işe
Bismillah deriz.	Bismillah deriz.	Bismillah deriz.	Bismillah deriz ⁵⁵⁶ .

Görüldüğü üzere çocukların gerek dil gelişimlerini destekleyerek Türkçeyi doğru ve güzel kullanmalarına gerekse din dillerinin gelişimi desteklenerek dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine Türkçe etkinlikleriyle katkı sağlanabilir. Üç örnek vererek ifadelendirmeye çalıştığımız bu etkinlikler çoğaltılabilir. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim seviyelerine uygun olarak düzenlenen, içerik olarak da bu dönem eğitiminin hedef ve amaçları göz önünde bulunduran bu tür materyallerle, etkin bir sözlü öğretim faaliyeti gerçekleştirmek mümkün olabilir⁵⁵⁷.

Böyle bir yaklaşım okul öncesinde doğrudan bir din eğitimi olarak anlaşılmamalıdır. Aksine dinin duygu yönüne ağırlık verildiği için de hem bu dönem eğitiminin “Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini, iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak ve onları ilkokula hazırlamak”⁵⁵⁸ şeklindeki amaçlarının daha kolay gerçekleştirilmesine hizmet edecek çalışmalar olarak görülmelidir. Dolayısıyla okul öncesi eğitim programının Türkçe etkinliklerinden bu dönem çocuklarının genel eğitimlerini sağlamanın yanında din ve ahlak eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, din dillerinin geliştirilmesi ve dini kavram dağarcıklarının zenginleştirilmesi amacıyla da yararlanılmalıdır.

3.8. ÖZEL GÜN ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Okul öncesi eğitim programında günlük yaşam deneyimlerinin ve yakın çevre olanaklarının eğitim amaçlı kullanılması teşvik edilmekte ayrıca programda kazanım ve göstergeler oluşturulurken günlük yaşam deneyimlerinden yararlanılmasının eğitim sürecini hem zenginleştirip hem de kolaylaştıracağı üzerinde durulmaktadır⁵⁵⁹.

Okul öncesi dönemde günlük yaşayışın içerisinde ve adı ne olursa olsun her türlü faaliyetin içeriğinde din ile ilgili kavramları bulmak mümkündür ve bu faaliyetler gerçekleştirilirken de din eğitimi ile ilgili konular kendiliğinden doğmaktadır⁵⁶⁰.

⁵⁵⁶ Evliyaoğlu, s. 13.

⁵⁵⁷ Sağlam, *Okul Öncesi eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 197.

⁵⁵⁸ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004

⁵⁵⁹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 10.

⁵⁶⁰ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 109.

Diğer bir ifadeyle çocuklar gerek aile içerisinde gerekse okul öncesi eğitim kurumlarında olsun, yani hayatlarının ilk yıllarını nerede geçirirlerse geçirsınler karşılaştıkları bazı olaylar, tutum ve davranışlar, sözler onları dini kavramlarla yüz yüze getirmektedir. Ayrıca başlarından geçen olayları ve gördükleri şeyleri anlatmaktan da zevk duyarlar⁵⁶¹. Zira çocuklar ramazanla ilgili oruç, iftar, sahur, teravîh kavramlarını, hacı, kurban ve bayramını, kandilleri bilebilirler.

Bu durum bayramlar, kandiller gibi dini içerikli özel günlerle ilgili etkinliklerle çocukların dini ilgi ve isteklerinin doğru yöne kanallze edilebilmesi adına önemli fırsatların yakalanabileceğini göstermektedir⁵⁶². Nitekim okul öncesi eğitim programında gerekçelerin iyi belirlenmesi, eklenen kazanım ve göstergelerin Türk Milli Eğitiminin ve Okul Öncesi Eğitimin amaçları ile çatışmaması kaydıyla gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım ve/veya göstergenin öğretmen tarafından belirlenerek eğitim planına eklenebileceği öngörülmektedir⁵⁶³.

Her ne kadar dini gün ve gecelerle ilgili okul öncesi eğitim kurumlarında özel kutlamalar yapılmıyor olmakla birlikte yukarda ifade edildiği üzere programın öğretmene özgürlük tanıyan ve farklı kazanımların kullanılmasına imkân tanıyan esnek yapısı dayanak noktası yapılarak bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki gelişimlerini destekleyecek önemli eğitim fırsatları yakalanabilir. Örneğin sadece boyama, kesme yapıştırma, taklit vb. etkinlikler yardımıyla bu tür gün ve gecelerle ilişki kurularak ve bunların yapımı sırasında kısa kısa bilgiler vererek çocukların dini gelişimlerine katkı sağlanabilir⁵⁶⁴. Çünkü böylesi günlerin özellikle de ramazan ve bayram günlerinin dini yönü olduğu kadar oyun ve eğlenceye dönük yönü de vardır. Dolayısıyla bu günlerin çocukların dini faaliyetlerle karşılaştırılmasında ve dinlerini en iyi şekilde tanıyıp benimsemelerinde önemli bir işlev gördüğü söyleyebiliriz⁵⁶⁵.

Sonuç olarak şunu ifade edebiliriz ki okul öncesi öğretmenleri; çocukların dini gün ve bayramlarda oruç, iftar, sahur, bayram namazı ve kutlamalarını, bayramlarda yaptıkları dost ve akraba ziyaretlerini, el öpme gibi ailesi ile beraber yaşadıkları tecrübelerini hareket noktası yapmalıdırlar.

⁵⁶¹ Selçuk, s. 93.

⁵⁶² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 109.

⁵⁶³ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s.8.

⁵⁶⁴ Selçuk, s. 94.

⁵⁶⁵ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 305.

Zira bu faaliyetlerin okulda çocuklar tarafından dramatize edilmesi ve bunlar üzerinde çocukların konuşmalarının sağlanmasıyla din eğitimi ve öğretiminin paylaşma, yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı, birlik ve beraberlik gibi bazı amaçlarının gün yüzüne çıkmasına ve onların dini hayatı inceleme ve ifade etmelerine ortam hazırlanabilir⁵⁶⁶.

Yine ramazan ayı ve bu ayda açlığın ne demek olduğunu ortaya çıkarılmasından hareketle açların halinden anlama gibi ramazan ayının duygusal yönünden yararlanıp çocuklardaki “diğerkâmlık ve sorumluluk” duygularının derinleşmesine, Allah sevgisi ve inancının güçlenmesine de katkıda bulunulabilir. Ayrıca bu ayda yapılacak iftar davetlerine, camilerde kılınan teravih namazlarına çocuklarının katılımını sağlayarak da onların kendi kültürlerinin belli başlı özelliklerini öğrenmeleri sağlanabilir ve sosyalleşmelerine katkıda bulunulabilir.

Örneğin okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklara “Bayramlaşmaya Gidiyoruz vb.” oyunlar oynatılabilir. Bu oyunla, gruplara ayrılan çocukların birbirlerine yapacakları ziyaret ve bayramlaşmaları canlandırılabilir. Onlarda sevgi, saygı, hoşgörü, birlik ve beraberlik duygularının gelişmesi ve kültürel değerlerin öğretilmesi adına önemli fırsatlar yakalanabilir. Diğer taraftan cuma, bayram ve kandil günlerinde zorlamadan, ilgi ve istekleri uyarılarak çocuklarla beraber camiye gidilerek onların cami içerisindeki manevi havayı teneffüs etmelerine, aynı zamanda da gerek toplum bilinci oluşturma gerekse dinin insanlar üzerindeki etkisini görmelerine ortam hazırlayabilir ve onların dini duygularının geliştirilip pekiştirilmesine yardımcı olacak fırsatlar yakalayabiliriz.

Bunun için böyle zamanlarda çocukların ilgi ve istek alanında yer alan hediyeler olarak ve bu hediyelerin dini özellikler taşımasına dikkat ederek onların manevi gelişimlerine destek olunabilir⁵⁶⁷. Ayrıca hediye olarak verilen yap-bozların yerleştirilmesi, boyama çalışmalarının vb. yapılması sırasında onlara yardım edilerek ve parçalarla ilgili bilgiler vererek dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkı sağlanabilir. Yine bu günlerde çocukların gelişim seviyeleri gözetilerek hazırlanmış örnek hikâyelerin uygun bölümleri anlatılabilir ve hikâyelerle ilgili olarak kısa kısa sorular sorarak onların din dillerinin gelişimi desteklenebilir.

⁵⁶⁶ Selçuk, s. 94.

⁵⁶⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 159.

Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi İlişkisi ve okul aile birlikteliği çerçevesinde yapılacak bu etkinlikler çocukların dini gelişimleri yanında okul öncesi eğitimin “Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duygu ve davranışları geliştirilmelidir.”⁵⁶⁸ ilkesi ve bu ilke doğrultusunda oluşturulan kazanımların gerçekleştirilmesine de ciddi anlamda katkı sağlayacaktır. “Nezaket sözcüklerini kullanır. Yapılan günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir. Başkalarına yardım etmeye karşı isteklidir. Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder. Deneyimleriyle ilgili konuşur. Yeni tanışılan bireylerle kolay iletişim kurar. Başkalarının duygusal ifadelerini açıklar. Sosyal problemleri çözme konusunda çaba gösterir. Kendine ait nesneleri paylaşır” kazanımlarının gerçekleştirilmesini bu bağlamda örnek verilebiliriz⁵⁶⁹.

Sonuç olarak okul öncesi dönemde diğer etkinlik türlerinde olduğu gibi özel günlerle ilgili olan etkinlik türlerinden de çocukların motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimini sağlamanın yanında dini ve ahlaki gelişimlerine de katkı sağlanabileceğini, dolayısıyla özel günlerle ilgili etkinliklerden etkili bir din eğitimi faaliyeti olarak yararlanılabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü okul öncesi eğitim programda kazanım ve göstergeler oluşturulurken günlük yaşam deneyimlerinin eğitim amaçlı kullanılmasını teşvik edilmiştir. Ayrıca yakın çevre olanaklarının işe koşulmasının araç-gereç ve materyal sağlanmasında hem çeşitlilik, hem de ekonomik açıdan kolaylık sağlayacağı belirtilmiş, bunun için de okul öncesi eğitim programda hem yaşam deneyimlerinin hem de yakın çevrenin eğitim amaçlı olarak kullanılması önerilmiştir⁵⁷⁰.

Yine programda öğretmenin eğitim planlarını kendisinin hazırlayacağı, uygulayıp değerlendireceği, programda yer alan kazanım ve göstergeleri farklı biçimlerde bir araya getirebileceği, etkinliklerini bütünleştirilmiş veya ayrı ayrı hazırlayabileceği, değişik konulardan, etkinlik, ortam ve materyallerden yararlanarak öğrenme süreçlerini zenginleştirebileceği belirtilmiştir⁵⁷¹.

⁵⁶⁸ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), *T.C Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004

⁵⁶⁹ Diğer Kazanımlarla İçin Bkz., MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ek 12.

⁵⁷⁰ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 10.

⁵⁷¹ MEB., *Okul Öncesi Eğitim Programı*, s. 11.

Yapılan açıklamalar ve öneriler göz önünde bulundurulduğunda, programın yapısının okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere çocukların günlük yaşamda karşılaştıkları kurban, bayram, ramazan, sahur, iftar, kandil gibi dini deneyimlerinden Okul Öncesi Eğitim Programı Din Eğitimi İlişkisi çerçevesinde yararlanabilme adına önemli eğitim fırsatları sunduğu görülecektir. Öğretmene düşen okul öncesi eğitim programının kendisine tanıdığı geniş hareket alanından yararlanarak bu dönem çocuklarının genel eğitimleri yanında din ve ahlak eğitimlerine de katkı sağlayıcı materyalleri işe katmak ve bu doğrultuda eğitim fırsatları oluşturmaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA YARARLANILABİLECEK DİN EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİ

Bu bölümde Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi ilişkisi çerçevesinde bu dönem çocuklarının bir taraftan din eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ve olumlu kişilik özellikleri geliştirebilmeleri diğer taraftan da okul öncesi eğitiminin kazanımlarını edinmeleri bağlamında yararlanılabilecek etkinlik örnekleri üzerinde durulacaktır.

4.1. İYİLİK KUMBARAM

Süre : Serbest Zaman

Kz.1 : Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.

Kz.2 : Yumuşak malzemeleri kullanarak 2-3 parçalı kompozisyonlar oluşturur.

Kz.3 : Güzel davranış yapmaya istekli olur.

Kz.2 : Kendine ait olan bir şeyi başkalarıyla paylaşır.

Kz.3 : Doğru sözlü olmaya özen gösterir.

Materyal: Fon kartonu, makas, yapıştırıcı, güzel davranış kartları

Amaç : Çocukları güzel davranış yapmaya isteklendirerek onların doğru sözlü olma, sorumluluk alma ve bunları yerine getirme, nezaket sözcüklerini kullanma, saygılı olma, paylaşma vb. ahlaki erdemleri edinmelerine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

1. Anne baba ve öğretmen yardımıyla kartondaki işaretli yerlerden kesip açık renkli olan bölümlerden katlayıp yapıştırarak iyilik kumbarası oluşturulur⁵⁷².

2. Davranışlar neticesinde kumbaraya atılmak üzere belirlenen iyilik kartları işaretli yerlerden kesilerek yaptığı her iyi davranıştan sonra kumbarasının içine atmaları sağlanır.

3. Kumbaralarını doldurduktan sonra yaptıkları iyilikleri paylaşmak için okula getirmeleri istenir.

4. Kumbara okulda tüm çocukların göreceği şekilde açılır ve yapılan güzel davranışlar çocuklara gösterilir.

⁵⁷² Okul Öncesi Etkinlikleri, Erişim Tarihi: 11.Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/2011/05/02/iyilik-kumbarasi/>

5. Etkinlik sonunda hem çocukları mutlu etme hem de onları arkadaşları arasında daha çok olumlu davranış yapmaları konusunda cesaretlendirmek için çocukların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda bir ödüllendirme yapılarak iyi ve güzel davranışlar pekiştirilir.

ımla rimi ım.	ımla ımı ım.	çelen ere iniz”	mın tü söz m.
özlü ılıştım.	ama ve e yalan dim.	ılarken sonra arım.	iyilik ı dua
babam larken k ettim.	ıtiyacı şlarıma erim.	je ı önce dedim.	dikten llah”
ait eşya ları izin landım.	ofrayı yardım	ime sözü rdim.	şey özür n.

Çocuklar için cennet çok şey ifade edebilmektedir. Bu itibarla etkinliğimizi “Kim Cennete Gitmek İster veya Güzel Davranış Yap Cennete Git” şeklinde de düzenleyebiliriz.

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : İyi ve güzel davranış yapmaya istekli olur.

Kz.2 : Amaçları doğrultusunda davranır.

Kz.3 : İyi ve güzel davranışların neler olduğunu öğrenir.

Materyal: Fon kartonu, boya kalemi, davranış grafiği

Uygulanışı:

1. Yukarda olduğu gibi güzel davranış kalıpları hazırlanır.
2. Ardından grafik oluşturulur.
3. Yapılan her iyi ve güzel davranış neticesinde grafikten bir bölüm boyanır.
4. Boyamanın akabinde hedefteki cennete bir adım daha yaklaşıldığı çocuğa söylenir.
5. Grafik tamamlandığında onların maddi ve manevi anlamda mutlu edecek hediye ve ödüllendirmelerle davranışlar pekiştirilir. Örneğin; “Hangi oyuncağın olması için Allah’a dua ederdin?” sorusu sorulabilir alınan cevap doğrultusunda da istediği oyuncak alınabilir. Bu, çocukta duasının kabul edildiği ve Allah’ın onu sevdiği algısı oluşturacaktır.

Değerlendirme:

- Çocuklar iyi ve güzel davranışların ne olduğunu öğrendiler mi?
- Çocuklar iyi ve güzel davranış yapma konusunda isteklendiler mi?
- Etkinliğin tamamlanmasında etkin aile katılımı gerçekleştirildi mi?
- Aile katılımı çocukların iyi ve güzel davranış yapmalarına olumlu katkı sağladı mı?

4.2. GÜZEL DAVRANIŞ ÇİÇEĞİM

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Eşyalarını temiz ve düzenli kullanır.

Kz.2 : Yaktığı ışığı söndürür ve işi bitince musluğu kapatır.

Kz.3 : Kendinden küçükleri sever.

Kz.4 : Büyüklerine ev işlerinde yardım eder.

Kz.5 : Başkasına ait eşyaları izin alarak kullanmaya özen gösterir.

Kz.6 : “Hayırlı sabahlar, hoş geldiniz, teşekkür ederim” vb. nezaket sözcüklerini kullanır.

Materyal: Fon kartonu, makas, yapıştırıcı, güzel davranış yaprakları

Amaç : Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini dikkate alarak onların okul öncesi eğitimin amaçları doğrultusunda iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlayarak sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi ahlaki erdemleri edinmelerine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

“Davranış Çiçeğim” adlı etkinlik 3-5 yaş arası çocukların gelişim seviyelerine uygun olmakla birlikte bu dönem çocuklarının okuma yazma bilmedikleri göz önünde bulundurulmalı ve etkinliğin oluşturulmasında okul-aile birlikteliği sağlanmalıdır.

1. Okul öncesi öğretmeni davranış kalıplarının renkli olarak gösterildiği bir fon kartonu hazırlar.

2. Ardından çocuklara kazandırmak istediği sorumluluk alanına bağlı olarak belirlediği bu davranış kalıplarını davranış çiçeğine dönüştürür.

3. Daha sonra bunları ev etkinliği olarak çocuklara verir ve evde anne ve babalarının ya da büyüklerinin yardımıyla yapmış olduğu güzel davranışı bulup davranış çiçeğindeki uygun yere yapıştırmaları ve çiçeklerini tamamlarını söyler.

4. Çiçek tamamlandıktan sonra da yaptığı güzel davranışlarını arkadaşlarıyla paylaşması için okula getirmesini ister.

5. Tamamlanmış davranış çiçeğiyle beraber okula gelen çocuk için mini bir ödül töreni düzenler.

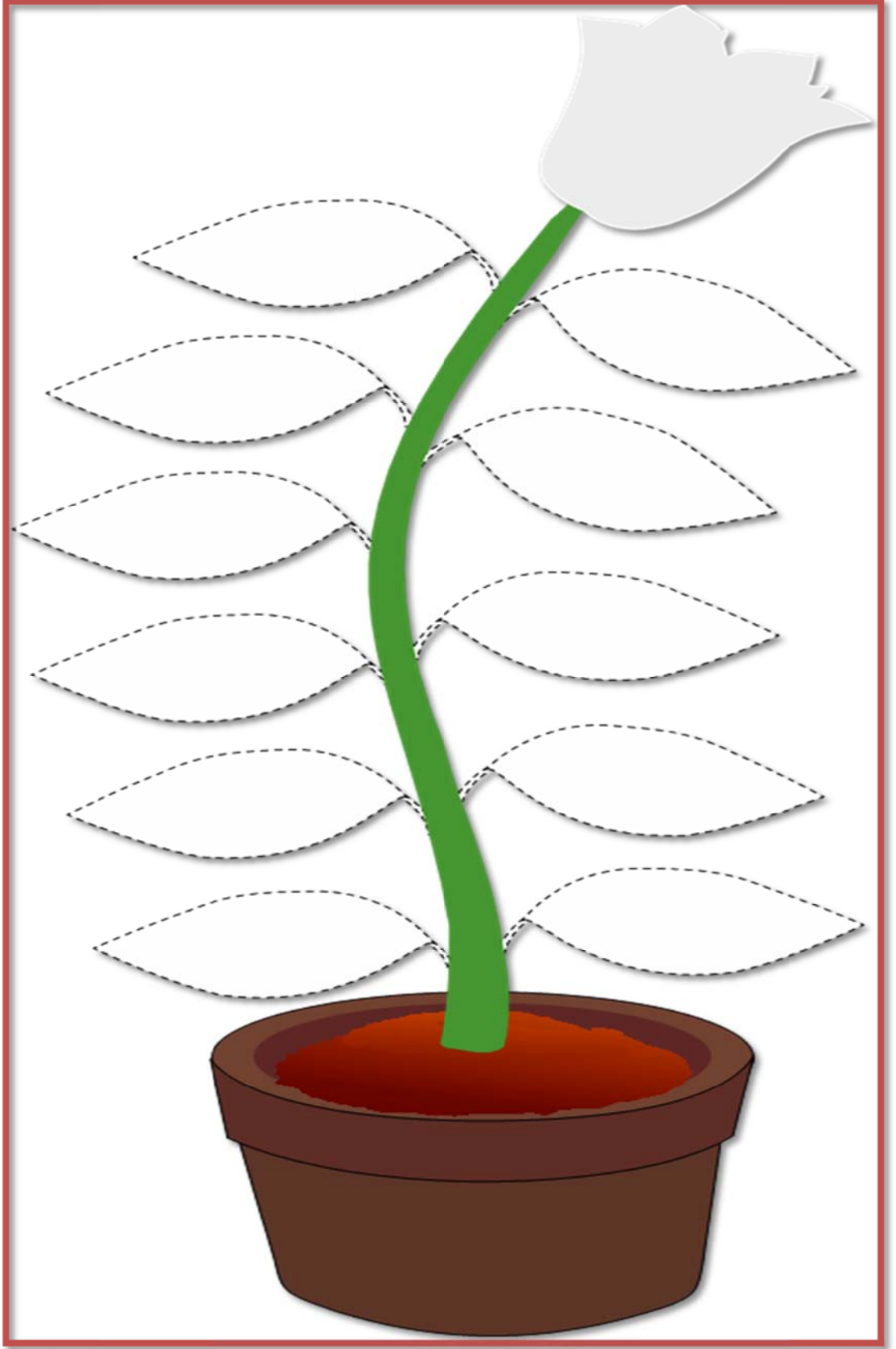
Bu törene ailelerin katılımının ve çocuğun ödülünü aile fertlerinin özellikle de annesinin elinden almasının sağlanması, bir sonraki sefer oluşturulacak davranış çiçeği etkinliğinde çocuklar için ayrı bir motive kaynağı olacaktır.

Davranış çiçeğinin⁵⁷³ aşamaları 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı resimlerle aşağıda verilmiştir. Burada belirtilen davranış kalıpları ihtiyaca ve çocuğun ailesinin durumuna, kazandırılmak istenen sorumluluğun, ahlaki davranışın türüne bağlı olarak değiştirilebilir. Örneğin tertip ve düzen ile ilgili bir sorumluluk kazandırılacaksa bu alanla ilgili davranış örneklerine, israfı önleme ve tutumlulukla ilgili bir sorumluluk kazandırılacaksa da bu alanla ilgili kazanımlara ağırlık verilebilir.

Değerlendirme:

- Çocuklar yemeğe besmele ile başlamayı, bitirince de elhamdülillah demeyi öğrendiler mi?
- Çocuklar eşyalarını temiz ve düzenli kullanmayı öğrendiler mi?
- Çocuklar temizlik kurallarına uyarak yemek öncesi ve sonrası temizliklerini yerine getirmeyi öğrendiler mi?
- Çocuklar tutumluluk bilinci edinerek gereksiz yere yanan ışığın ve akan musluğun israf olduğunu ve kapatılması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar çevreye duyarlılık kazanıp çöplerin çöp kutusuna atılması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar çevrelerindeki güzellikleri korumak için yapılması gerekenleri öğrendiler mi?
- Çocuklar kendinden küçükleri sevmeyi, büyüklere saygı duymanın gerekliliğini kavradı mı?
- Evlerine misafirlığe gelenlere “hoş geldiniz” deyip arkadaşıyla oyuncaklarını paylaşmayı başardılar mı?
- Etkinliğin tamamlanmasında etkin aile katılımı gerçekleştirildi mi?
- Aile katılımı çocukların iyi ve güzel davranış yapmalarına olumlu katkı sağladı mı?

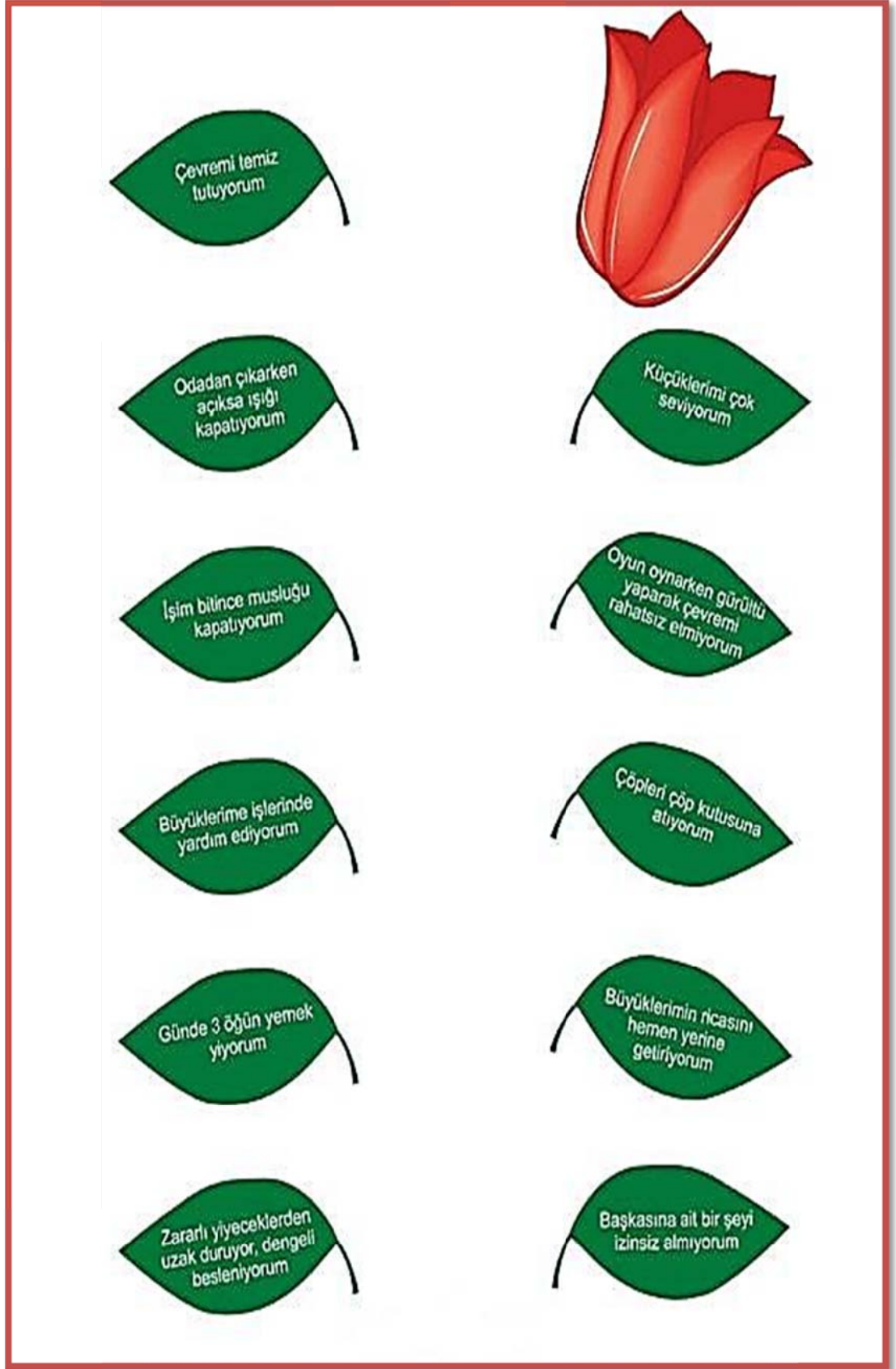
⁵⁷³ Okul Öncesi Etkinlikleri, Erişim Tarihi 11 Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/2011/06/29/cocuklar-icin-davranis-cicegi/>

Boş Davranış Çiçeği 1

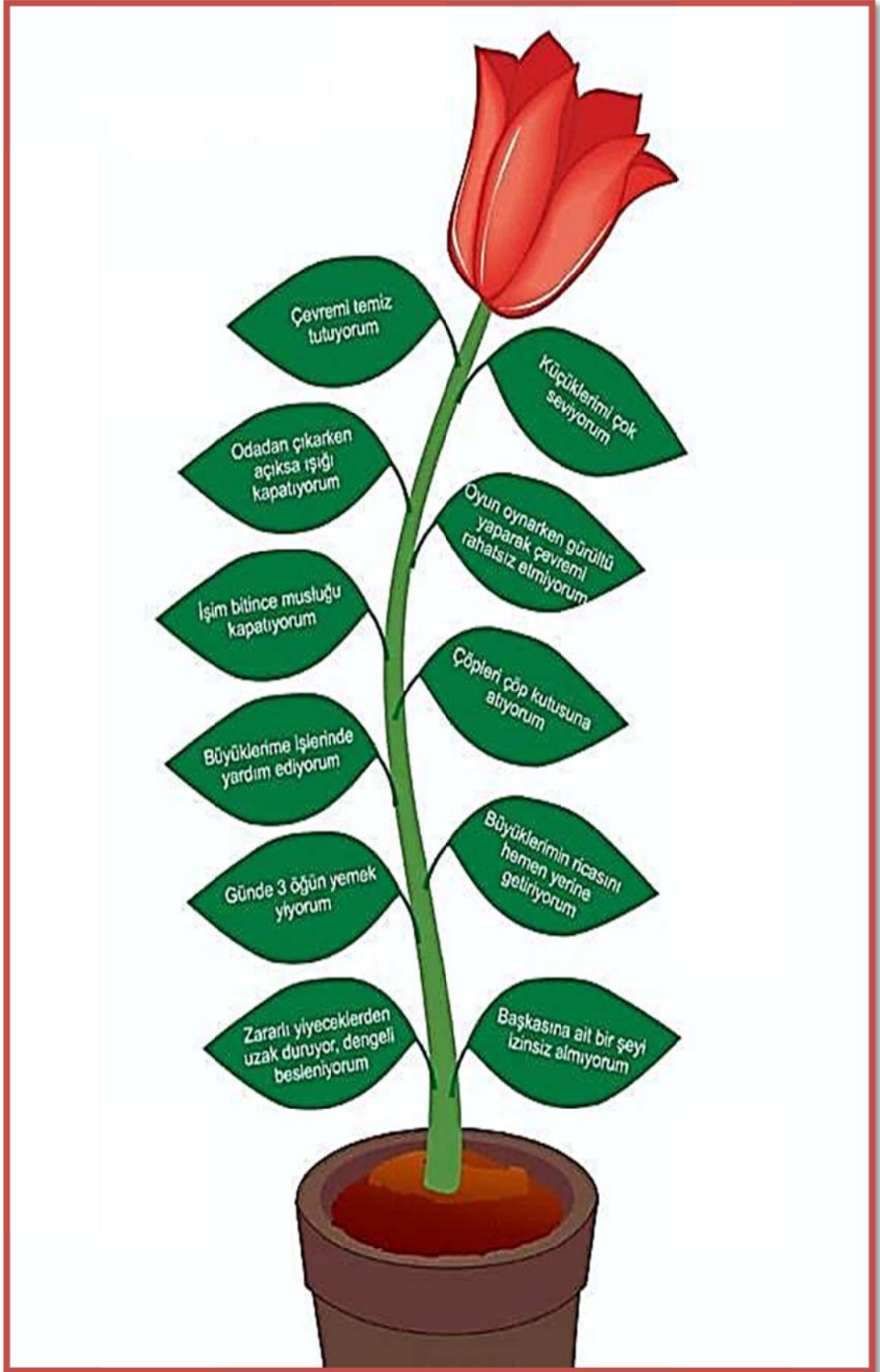
Davranış Kalıpları 2

Davranış Kalıpları 3

Davranış Çiçeğinin Tamamlanmış Hali 4

4.3. TERTİPLİ VE DÜZENLİ MİYİM?

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Çevre ve beden temizliğine özen gösterir.

Kz.2 : Doğaya ve canlılara karşı duyarlı olur.

Kz.3 : Çevre etkinliklerine katılmaya istekli olur.

Kz.4 : Allah'ın sevgisini kazanmada temizliğin önemini kavrar.

Kz.5 : Temiz olmak için neler yapılması gerektiğini söyler.

Kz.6 : Temizliğin dini bir gereklilik olduğunu öğrenir

Kz.7 : Hatalı davranışlarını düzeltme konusunda çaba gösterir.

Materyal: Davranış kontrol defteri, çiçek motifi, davranış örnekleri, boya kalemi

Amaç : Çocukların kendilerine ve çevrelerine karşı “sorumluluk bilinci” kazanmalarına ve bu doğrultuda davranış örnekleri sergilemelerine yardımcı olarak okul öncesi eğitimin çocuklara özbakım becerileri kazandırma ve onları ilkokula hazırlama ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

Bu etkinliği iki aşama halinde düzenleyebiliriz.

Birinci aşama:

1. Başlıktan hareketle “Yataktan kalktıktan sonra ellerimi ve yüzümü yıkadım, odamı ve oyuncaklarımı topladım, elbiselerimi askıya astım, kirli çoraplarımı banyoya bıraktım, yerlere çöp atmadım, saçlarımı taradım, çiçekleri suladım vb. davranış örnekleri hazırlanır.

2. Ardından haftayı günlere ayırarak ve her gün için “Allah İşinde Düzenli Olanları Sever ve Allah'ın Seni Sevmesi İçin Bugün Hangi Güzel Davranışları Yaptın” Başlıklarından yola çıkarak çocuklar için aşağıda örneğini verdiğimiz “Güzel Davranış Kontrol Defteri” oluşturulur.

3. Günün bitiminde çocukla beraber yapılan her iyi ve kötü davranış için farklı renkte bir yaprak boyanır.

4. Bir haftanın sonunda boyalı yaprakları sayılır ve güzel davranışlar fazla olduğu zaman ödüllendirme yapılır.

İkinci aşama:

Bu aşama istenmeyen davranışlar çok olduğunda ve çocuğa bu davranışlarını iyileriyle değiştirme adına yeni bir fırsat verme durumunda uygulanır.

Hataların düzeltilmesi adına böyle bir fırsatın verilmesi çocukta kendine güven duygusu oluşturabileceği gibi iyi davranış yapma konusunda onu cesaretlendireceği de söylenebilir. Bunun için;

1. “İyi Davranış Yap Kötü Davranış Sil” adlı alternatif etkinlik hazırlanır.

2. Burada da yine “Güzel Davranış Kontrol Defteri” elbiselerini askıya asma, oyuncaklarını toplama vb. yapılan her iyi davranış için bir kötü davranış yaprağı iyi davranış renginde boyanır.

3. Haftanın sonunda kötülerıyla değiştirilen iyi davranışların çok olması durumunda güzel bir ödüllendirme yapılarak davranışlar pekiştirilir.

Davranış Kontrol Defteri

Değerlendirme:

- Çocuklar tertip ve düzen ile ilgili sorumluluk alabildiler mi?
- Alınan sorumluluklar çocuklar tarafından yerine getirildi mi?
- Etkinliğin tamamlanmasında okul-aile birlikteliği sağlandı mı?
- Çocuklar tertip ve düzen ile ilgili davranış yapmaya isteklendiler mi?
- Çocukların iyi davranışlarında süreklilik sağlandı mı?
- Yapılan ödüllendirmeler çocukları güzel davranış yapmaya teşvik etti mi?

4.4. SOFRA KURALLARINI ÖĞRENİYORUM

Süre : Esnek/Bir hafta

Kz.1 : Sofra kurallarına uygun davranır.

Kz.2 : Yemek öncesi ve sonrasında gerekli temizliği yapar.

Kz.3 : Yiyebileceği kadar yemek alarak israftan kaçınır.

Kz.4 : Yemeğe besmele ile başlar.

Kz.5 : Yemeğini bitirince elhamdülillah der.

Kz.6 : Ekmek kırıntılarını toplamaya özen gösterir.

Kz.7 : Yemek araçlarını sağ eliyle kullanmaya özen gösterir.

Materyal: A4 kâğıdından oluşan davranış takip çizelgesi, gülen yüz resmi, yapıştırıcı

Amaç : Okul öncesi eğitim “çocuğun motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişimini desteklemeli, özbakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilkokula hazırlamalıdır” ilkesinden hareketle çocukların hem özbakım becerilerinin gelişmesine yönelik belirlenen kazanımları gerçekleştirmek hem de kazanımlar doğrultusunda dini ve ahlaki ilkelere uygun olarak sofranın kurallarını öğretmesine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

Etkinlik şu hususlar göz önünde bulundurularak uygulanmalıdır: “Dedesini koruk yemiş torununun dişi kamaşmış” atasözünden hareketle birçok davranışın modelleme yoluyla elde edildiğini, çocukların anne ve baba davranışlarını aynen kopya ettiklerini⁵⁷⁴ çalışmamız içerisinde ayrıntılarıyla ele almıştık. Bu itibarla model olma adına yemekten önce anne ve baba ellerini yıkamalı. Yemeklerin topluca ve sofrada yenilmesine dikkat etmeli. Çocuklar duyacak şekilde besmele çekerek yemeğe başlamalı ve çocukların kendilerinden önce yemeğe başlamalarına izin vermemeli.

Etkinliğin uygulaması ise şu şekildedir:

1. Anne ve babalar çocuklarıyla birlikte haftalık olarak her yemek öncesi ve sonrası planlamaları yapar.

2. A4 kâğıdından oluşan sofranın kurallarını öğrenme panosu hazırlanır.

⁵⁷⁴ Yavuzer, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, s. 101.

3. Panoya yapıştırılmak için istenen ve istenmeyen davranışları temsilen gülen/üzülen yüz resmi oluşturulur.

4. Kazanımlarda gösterdiğimiz şekilde sofr kurallarının öğretimine yönelik davranış kalıpları belirlenir.

5. Sofra kurallarına uygun olarak yapılan her davranış için sofr kurallarını öğrenme panosuna bir gülen yüz aksi davranış için de ağlayan/üzülen yüz yapıştırılır.

6. Etkinlik sonunda çocuğa “gel bakalım ne kadar gülmüşsün” denilerek yaptığı güzel davranışlar saydırılır.

7. Gülen yüz ifadesinin çok olması durumunda tüm aile katılımıyla bir ödül töreni düzenlenerek yapılan iyi davranışlar pekiştirilir.

Sofra Kurallarını Öğrenme Panosu

Sofra Kurallarını Öğreniyorum (Yüzümü Güldürüyorum)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
Allah çok temizmiş ve temiz olanları severmiş. Bunun için yemekten önce ellerimi yıkadım.	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
Benim Allah’ım yemeğe “Bismillahirrahmânirrahîm” diyerek başlayanları severmiş. Bunun için bende yemeğe besmele çekerek başladım							
Biricik peygamberim yemeğini hep sağ eliyle ve önünden yermiş. Bunun için bende yemeğimi sağ elimle ve önümden yedim							
Benim güzel Allah’ım israf edenleri sevmezmiş. Allah’ın beni sevmesi için yiyebileceğim kadar yemek aldım ve ekmek kırıntılarını yere düşürmedim							
Benim peygamberim hiçbir yemeği beğenmemelik etmezmiş. Bunun için bende annemin yaptığı her yemeği beğendim							

Sofra Kurallarını Öğreniyorum (Yüzümü Güldürüyorum)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
Allah büyüklerine saygılı olan çocukları cennetine almış. Bunun için bende yemeğe büyüklerim başladıktan sonra başladım	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
Benim biricik peygamberim suyu üç nefeste içer ve suya üflemezmiş. Bunun için bende suyu üç nefeste ve içine üflemeden içtim.							
Benim biricik peygamberim her yemekten sonra ellerini yıkar ve dişlerini fırçalamış. Bende yemekten sonra ellerimi yıkadım ve dişlerimi fırçaladım							
Benim biricik peygamberim her zaman sofrada ve oturarak yemek yermiş. Bunun için bende yemeklerimi oturarak ve sofrada yedim.							
Allah verdiği nimetlere şükredenleri çok severmiş. Bunun için bende yemeğimi bitirdikten sonra “Elhamdülillah” dedim							

Değerlendirme:

- Çocuklar yemek öncesi ve sonrası temizliğin önemini kavradılar mı?
- Çocuklar yemeğe besmele çekerek başlayıp elhamdülillah diyerek bitirdiler mi?
- Çocuklar yiyebileceği kadar yemek alarak israftan kaçındılar mı?
- Çocuklar yemeğe büyükler başlamadan başlanılmaması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar yemeklerin sofrada ve oturarak yenmesi gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar yemeklere karşı beğenmezlik yapılmaması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar yemek araç ve gereçlerini sağ eliyle kullanmayı öğrendiler mi?
- Anne babalar çocuklarına yemek kurallarını öğretmede olumlu model oldular mı?

4.5. DOĞAYI SEVİYORUM

Süre : Serbest Zaman

Kz.1 : Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.

Kz.2 : Ağaç ve bitkileri tanır.

Kz.3 : Doğanın güzelliğini fark eder.

Kz.4 : Çevrenin korunmasıyla ilgili sorumluluk alır.

Kz.5 : Çevresindeki tüm canlıların yaşam alanlarına saygı gösterir.

Kz.6 : Ağaç dikmenin, çevre temizliğinin dini ve ahlaki bir davranış olduğunu bilir.

Materyal: Ağaç fidesi, su kovası, kazma ve kürek, boya kalemi, resim

Amaç : Çocukları sorumluluk almaya isteklendirerek onları çevreye duyarlı hale getirmek ve bu duyarlılık olmadığı takdirde olası sonuçları hakkında erken bilinçlilik oluşturmak.

Yöntem : Soru cevap, gezi gözlem, etkin katılım, işbirliği

Uygulanışı:

1. Öğretmen ağaç fideleriyle beraber sınıfa gelir ve etkinlik için ön hazırlık mahiyetinde aşağıdaki resmi⁵⁷⁵ çocuklara gösterir ve “Çocuklar, sizce resimdeki çocuk ne yapıyor olabilir?” yönergesini vererek etkinliği başlatır.

⁵⁷⁵ <http://www.okuloncesi.net/orman-haftasi/fidan-diken-cocuk-boyama-orman-haftasi-4801.html>, Erişim Tarihi: 13 Eylül 2013

2. Bu yönergenin ardından çocuklardan “Çöpleri çöp kutusuna atıyorlar, yerleri temiz tutuyorlar, doğayı koruyorlar” vb. cevapları alır. Bu cevapların ardından da işte çocuklar bizde ev ve okulumuzun yanı sıra yaşadığımız mahalleyi, kullandığımız park ve bahçeleri, ormanları, yürüdüğümüz yolları, kısaca çevremizi temiz tutmalıyız öyle değil mi? Yerlere tükürmemeli ve çöp atmamalıyız. Çevre temizliğinin birey ve toplum sağlığı açısından önemli olduğunu unutmamalıyız. Bütün bu söylediklerimizi hem güzel Allah’ımız hem de biricik Peygamberimiz de bizlerden istemektedir. Nitekim biricik peygamberimiz insanların sıkça kullandıkları gölgelikleri ve yolları kirletmekten sakınmamızı isteyerek çevre temizliğinin önemini belirtmiş ve böyle davrananların kendisi ve Allah tarafından sevineceğini söylemiştir⁵⁷⁶.

3. Bu açıklamanın ardından da “Çocuklar bulunduğumuz çevreyi daha iyi ve güzel korumak için başka neler yapabiliriz? Mesela bir yere ağaç diksek hep beraber, sonra o büyüme meyvelerinden kuşlar yese biz de altında gölgelensek, dalına salıncak kursak nasıl olur?” sorularının ardından da çocuklar bununla ilgili olarak size güzel bir hikâye anlatmamı ister misiniz? Diyerek öğrencilerinden bir çember oluşturmalarını ister ve aşağıdaki hikâyeyi okur⁵⁷⁷. Sonrasında ise hikâye ile ilgili olarak çocuklara şu soruları yöneltir:

— Sizce köylü amca doğru mu yapmaktadır?

— Eğer büyüklerimiz ağaç dikmemiş olsalardı durumumuz nasıl olurdu?

— Hikâyeye göre bizim ne yapmamız gerekir?

Öğretmen sorduğu sorulara çocukların cevap vermesini bekler. Gelen cevaplar doğrultusunda ağaç fidelerini eline alarak: “O zaman hep birlikte bunları dikmeye gidelim mi?” diye çocuklardan istekte bulunur. Anne baba ve öğretmen gözetiminde fidan dikimi gerçekleştirilir.

Bu aktivitenin ardından etkinlik odasına geçilerek aşağıdaki boyama çalışması⁵⁷⁸ çocuklara yaptırılır ve etkinlik sonlandırılır.

⁵⁷⁶ Tirmizî, Edep, 41.

⁵⁷⁷ Peker, *Ailede Şükür ve Kanaat Eğitimi*, s. 136.

⁵⁷⁸ Resimler için Bkz. Hayrunnisa Şen, *Kırk Hadis Boyama*, (40. Baskı), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul 2012.

Diktiği Ağaçtan İki Meyve Alan Adam

“Bir varmış bir yokmuş. Zamanın birinde halkını ve çevreyi çok seven Yıldırım Beyazıt adında bir sultan varmış. İşte bu sultan halkının durumunu, ne yiyip ne içtiğini öğrenmek için yanına yardımcılarını ve askerlerini alarak bir gün köyleri dolaşmaya çıkmış.

Sultan ve yardımcıları dolaşırken yaşlı bir köylünün bahçesine gelmişler ve onun alnından terler dökülerek toprağı kazıp fidanlarını titrek elleriyle ve nazikçe dikerken görmüşler.

Yaşlının bu azmine hayran olan sultan köylünün yanında durmuş ve onunla konuşmaya başlamış. Yaşlı amca ile sultan arasında şu konuşma gerçekleşmiş:

Küçükleri sevdiği gibi büyüklere de son derece saygılı olan Sultan, saygıyla yaşlı amcaya seslenerek:

— Baba, demiş. Bu fidanlar ne zaman büyüyüp de meyve verecek? Bu meyvelerden yemek sana nasip olacak mı dersin?

Yaşlı Amca:

— Hiç sanmıyorum, der.

— Öyle ise neden kendini yorup dikiyorsun?

Yaşlı adam bu soruya karşılık sultana şu güzel cevabı vermiş:

— Biz atalarımızın diktiği meyvelerden yemiyor muyuz efendim? Oğullarımız ve torunlarımız da bizim diktiklerimizin meyvelerinden yesinler diye dikiyorum.

Bu cevap Sultan’ın çok hoşuna gitmiş ve ona:

— Aferin çok güzel düşünmüşsün demiş.

O zamanlar padişah kime aferin derse ona on altın verilmesi adetmiş. İşte padişahın yanındakilerden biri bu adetten dolayı yaşlı amcaya hemen on altın vermiş. Bunun üzerine yaşlı amcaya:

— Bak Sultanım, demiş. Gördünüz mü? Bizim fidanlar şimdiden meyve verdi.

Bu cevapta sultanın çok hoşuna gitmiş ve yine “Aferin” demiş ve yardımcılarını ihtiyara on altın daha vermişler. İkinci on altını alan ihtiyar gülümseyerek sultana dönmüş ve:

— Bak efendim herkesin meyvesi yılda bir defa meyve verir benimkiler ise daha şimdiden iki meyve verdiler demiş.

Değerlendirme:

- Çocuklar çevreyi koruma konusunda bilinçlendiler mi?
- Çocuklar çevrenin korunmasına yönelik neler yapılabileceğini öğrendiler mi?
- Yapılan etkinlik çocukları çevreyi koruma davranışlarına yönlendirdi mi?
- Çocuklar yerleri kirletmenin hastalıklara sebep olduğunu öğrendiler mi?
- Allah ve peygamber sevgisini kazanmada çevre temizliğinin önemi kavrandı mı?
- Çevreyi korumanın ve temiz tutmanın dini ve ahlaki bir görev olduğu öğrenildi mi?

4.6. HOŞGELDİN RAMAZAN

Süre : Oyun Saati (Serbest Zaman)

Kz.1 : Kendi Kültürünün belli başlı özelliklerinin farkında olur.

Kz.2 : Konuşmalarında mizahı kullanır.

Kz.3 : Türkçeyi doğru ve güzel kullanır.

Kz.4 : Dini günleri tanır.

Kz.5 : Din dilini zenginleştirecek kavramları öğrenir.

Kz.6 : İlkokulda okutulacak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine hazırlanır.

Kz.7 : Dini günlerle ilgili sorulan sorulara cevap verir.

Materyal: Karagöz ve Hacivat kuklası, davul ve tokmak (Oyuncak)

Yöntem : Drama, anlatım

Amaç : Çocuklarda dini gün ve kavramlarla ilgili farkındalık oluşturarak kültürel değerlerin aktarılmasını sağlamak. Çocukların yaratıcılıkları geliştirerek dil gelişimlerine katkıda bulunmak ve onların Türkçeyi doğru ve güzel kullanmalarına yardımcı olmak. Okul öncesinin çocukları ilkokula hazırlama amacından hareketle çocukları ilkokullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi “İbadet Öğrenme” alanı konu başlıklarına hazırlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen daha önceden belirlediği iki öğrenciye Karagöz ve Hacivat kuklalarını giydirir. (Karagöz ve Hacivat’ı canlandıracak ortaoyunu sanatçıları da çağrılabilir ya da çocuklar böyle bir gösteriye götürülebilir.)

2. Kuklaları giyen öğrencilerle beraber davul çalarak sınıfa girer ve (parçada verilen) maniyi okur.

3. Sonra oyunu sırasıyla öğrencilere yaptırarak etkinliği tamamlar.

Vay karagözüm! Ramazan geldi Ramazan...

Hacivat:

On bir ayın sultanı,

Kıymetlidir her anı,

Süslersin şu cihanı,

Hoş geldin ya ramazan.

(Karagöz, gece davul sesine uyanarak kafasını pencereden uzatır.)

— Karagöz: Ne oluyor? Bu nedir? Hacivat

— Hacivat: Hayırlı ramazanlar Karagözüm

— Karagöz: Hayır mı? Şer mi? Bilemedim, Hacivat. Gecenin bu saatinde davul da neyin nesi?

— Hacivat: Karagöz'üm müjde, müjde! On bir ayın sultanı ramazan geldi.

— Karagöz: Ramazan da kim? Amcanın oğlu ramazan mı?

— Hacivat: Sen uykudan hala uyanamadın her halde Karagözüm. Ben, ramazan ayı geldi diyorum.

— Karagöz: Yahu nedir bu ramazan ayı? Bu ayın diğer aylardan farkı nedir?

— Hacivat: Karagözüm! Ramazan, Müslümanlar için çok önemli bir aydır. Bu aya girmeden önce hazırlıklar yapılır. Oruç için özel iftarlıklar hazırlanır. Ramazan ayı boyunca gece sahura kalkılır. Gündüzleri oruç tutulur. Geceleri teravîh namazları kılınır. Ramazan geleneği olarak gece davul çalınır.

— Karagöz: Ne bavulunu mu çaldılar? Kim çalmış, ne zaman çalmış, Hacivat...

— Hacivat: Karagöz kimsenin bir şey çaldığı yok. Davul çalınır, davul dedim.

— Karagöz: Deme, Hacivat demek davul da çaldın bu yaşta...

— Hacivat: O manada değil Karagözüm, tokmağıyla davulun üzerine vurularak insanlar sahura uyandırılır.

— Karagöz: Anladım anladım, ben senin gibi zor anlamıyorum ya. Hacivat, sahur dedin de aklıma geldi. Sahi sahur ne demek?

— Hacivat: Karagözüm, gündüz oruç tutabilmek için gece yemek yemeğe kalkarız ya işte buna sahur denir.

— Karagöz: Neden gece kalkıp yemek yiyoruz, gündüzü kurt mu yedi?

— Hacivat: Yok Karagözüm, gündüz oruçluyuz ve oruçluyken iftara kadar yemek yenmez.

— Karagöz: Firar mı, sen mi firar ettin, nerden firar ettin, ne zaman firar ettin?

— Hacivat: Yok Karagözüm bir yerden firar ettiğim yok. İftar diyorum iftar. Hani akşam oruçlarımızı bitiriyoruz ve yemek yemeğe başlıyoruz ya işte ona iftar deniyor.

— Hacivat: Hadi Karagözüm, imsak vaktine az kaldı. Git de sahurunu yap.

— Karagöz: Sarımsak mı? Ben sevmem sarımsağı, camiye gidince kokusu insanları rahatsız ediyor.

— Hacivat: Yine karıştırdın Karagözüm. Sarımsak değil imsak. Hani yemeği içmeği bırakıp ağzımızı yıkadıktan sonra oruç tutmaya başlıyoruz ya işte o vakte imsak denir.

— Karagöz: Hacivat, dün cami imamı iftardan sonra camiye gelin hep beraber kurabiye yapacağız dedi. Camide kurabiye yapılır mı?

— Hacivat: O kurabiye değil Karagözüm, Mukabele.

— Karagöz: Ben kimseye mukabele etmem Hacivat.

— Hacivat: Yine karıştırdın Karagözüm. Akşam İmam Kur'an okuyacak bizlerde onu takip edeceğiz. İşte bu şekilde yapılan Kur'an okumaya Mukabele denir.

(Karagöz içeriye doğru hareket eder.)

— Allah, Allah. Karagözüm birden bire ne oldu, nereye böyle?

— Karagöz: Gidip yemek yiyeceğim, sahurumu yapacağım.

— Hacivat: Sana iyi sahur lar Karagözüm. Bende insanları sahura kaldırmaya devam edeyim. (Diyerek oradan uzaklaşır. Davulunu çalarak şu maniyi söyler):

Kavuştuk ramazana,
Hem de büyük ihsana,
Bu ayda oruç tutmak,
Huzur verir insana

Değerlendirme:

— Çocuklar kendi kültürel özelliklerinin farkında oldular mı?

— Çocuklar ramazanla ilgili kavramları öğrenmeye isteklendiler mi?

— Çocuklar etkinlikte aktif bir şekilde yer aldılar mı?

— Çocuklar etkinlik sonucunda din dillerini zenginleştirecek kavramları öğrendiler mi?

— Çocuklar Türkçeyi doğru ve güzel bir şekilde kullandılar mı?

— Çocuklar ramazan ayının dini önemini kavradılar mı?

— Çocuklar ramazan ayı ile ilgili sorulan sorulara cevap verebildiler mi?

4.7. YANLIŞLARI DÜZELTİYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Başkalarının hatalarını fark eder.

Kz.2 : Başkalarının hatalarını hoşgörüyle karşılar.

Kz.3 : Hataları ifade etmede nazik davranır.

Kz.4 : Herkesin hata yapabileceğini kabul eder.

Materyal: Resimli boyama ve hikâye kitabı, boya kalem

Yöntem : Soru-cevap, anlatım, örnek olay incelemesi

Amaç : Çocuklarda farkındalık oluşturarak onlara “hoşgörü” değerini ve herkesin hata yapabileceği anlayışını kazandırmak, ayrıca yapılan hatanın uygun bir dille söylenmesi gerektiği düşüncesini yerleştirmek ve okul öncesi eğitimin “çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir” şeklinde belirlenen ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen sınıfa girer ve “Nasılsınız çocuklar, iyi misiniz vb.” nezaket sözcüklerini kullandıktan sonra “çok güzel bir hikâye anlatacağın bunun için anlatacağı hikâyeyi dikkatli dinlemeleri gerektiğini” söyler ardından da “Hz. Hasan ve Hüseyin Kardeşler İle Yaşlı Adam”⁵⁷⁹ adlı hikâyeyi anlatarak etkinliği başlatır.

2. Anlatımdan sonra belirlenen kazanımları edindirmeyi kolaylaştırmak için hikâye ile ilgili olarak aşağıdaki soruları sorar:

— Hasan ve Hüseyin kardeşler kimin torunuymuş?

— Hasan ve Hüseyin kardeşler kendi aralarında ne konuştu?

— Yaşlı amca Hasan ve Hüseyin kardeşler geldiğinde ne yapıyormuş?

— Yaşlı amcanın hatası neymiş?

— Hasan ve Hüseyin kardeşler yaşlı amcanın hatası karşısında ne yapmışlar?

— Yaşlı amca Hasan ve Hüseyin kardeşlere ne cevap vermiş?

— Siz Hasan ve Hüseyin kardeşlerin yerinde olsaydınız ne yapardınız?

⁵⁷⁹ Mehmet Emin Ay, *Biricik Peygamberim ve Onun Çağındaki Çocuklar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 77.

3. Soruların cevaplandırılmasının ardından öğretmen tarafından Hasan ve Hüseyin kardeşlerin yaptığı davranışın çok güzel olduğu vurgusu yapılır ve çocuklara, “bizler de tıpkı Hasan ve Hüseyin kardeşler gibi olmalıyız.

Herkesin hata yapabileceğini unutmamalı, başkalarının hatalı davranışlarını gördüğümüzde de onları hoşgörü ile karşılamalıyız. Hatalı davranışları düzeltirken incitici ve kırıcı olmaktan kaçınmalıyız demi çocuklar” denilerek hoşgörülü olma konusunda çocuklar bilinçlendirilir.

4. Bu bilgilendirmenin ardından etkinlik odasına geçilerek çocukların çok sevdiği çizgi film karakteri Kayu’nun abdest alışı gösteren boyama çalışması çocuklara yaptırılarak etkinlik tamamlanır.

Değerlendirme:

- Çocuklar başkalarının hatalı davranışları fark edebildiler mi?
- Çocuklar hatalı davranışların hoşgörü ile karşılanması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar hatalı davranışları düzeltmeye isteklendiler mi?
- Çocuklar Hasan ve Hüseyin kardeşlerin kim olduğunu öğrendiler mi?
- Çocuklar Hasan ve Hüseyin kardeşleri örnek aldılar mı?

Hasan ve Hüseyin Kardeşler İle Yaşlı Adam

Peygamberimizin tavsiyelerine uyan Hasan ve Hüseyin kardeşler, namazlarını aksatmadan kırlarmış. Günde beş defa yüce Allah’ın huzurunda durmaktan büyük zevk duyarlarmış. Bu iki kardeş, aynı zamanda çok sevimli ve kibar çocuklarmış. Onların ne kadar hassas, duygulu ve nazik olduklarını şu olaydan sizler de anlayabilirsiniz:

Günlerden bir gün, Hasan ve Hüseyin kardeşler, namaz kılmak için abdest almaya gitmişler. Bu sırada, bir köşede abdest almakta olan yaşlı bir amca görmüşler. Ancak bu yaşlı amca abdest alırken bazı hatalar yapıyormuş. Hasan kısık sesle kardeşine:

- Şu yaşlı amcaya hatalarını nasıl söylesek, demiş. Yaşlı amcanın hatalarını kalbini kırmadan ona nasıl söyleyeceklerini düşünüp dururken birden Hasan:

— Benim aklıma şöyle bir fikir geldi. Ne dersin, demiş. Sonra kardeşinin kulağına bir şeyler fısıldamış. İki kardeş usulca yaşlı adamın yanına yaklaşmış. Hasan söze başlamış:

— Şey efendim!... Ben ve kardeşim hangimizin doğru abdest aldığımız konusunda konuşuyorduk. Siz aramızda hakem olun, ben ve kardeşim abdest alalım bakalım hangimiz doğru olarak abdest alıyor.

İki kardeş başlamışlar abdest almaya... Bu sırada yaşlı amcada büyük bir dikkatle onları izliyormuş. Sonunda abdestlerini tamamlamışlar. Gülümseyerek kendisine baktıklarında, yaşlı amcanın gözlerinin dolu dolu olduğunu görmüşler. Yaşlı amca bir taraftan Hasan ve Hüseyin'i kucaklıyor bir taraftan da şunları söylüyormuş:

— Sevgili yavrularım! Aslında ikinizde doğru olarak abdest alıyorsunuz. Hatalı olan bendim. Size ne kadar teşekkür etsem azdır demiş ve daha sonra alınlarından öperek onları uğurlamış. Bu olaydan Hasan ve Hüseyin kardeşler de en az yaşlı amca kadar mutluluk duymuşlar. Çünkü onlar bir insana hatasını yüzüne vurmadan göstermenin sevincini yaşıyorlarmış.

4.8. BİR SORUM VAR ÇOCUKLAR

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Kısa, basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar.

Kz.2 : Neden, nasıl, kim gibi sorulara yanıt verir.

Kz.3 : Kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl? gibi soruları yanıtlar.

Kz.4 : Temel inanç esaslarını öğrenir.

Kz.5 : Dini sözcük dağarcığını geliştirir.

Materyal: Soru-cevap kartları

Yöntem : Soru-cevap

Amaç : Çocuklarda Allah’a iman öğretiminin alt yapısını oluşturarak onları okul öncesi eğitimin amaçları doğrultusunda ilkokulda okutulacak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi “İnanç” öğrenme alanlarına hazırlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen çocukların anne ve babalarını arayarak çocuklarıyla beraber göndereceği etkinliği evde yapmalarını ister.

2. Ardından her öğrenciye aşağıdaki soru-cevap metnini⁵⁸⁰ vererek eve götürmelerini ve anne babalarına vermelerini bir haftanın sonunda da okula getirmelerini ister.

3. Anne ve baba sorduğu sorulara nasıl cevap vereceğini (Soru: Bir nedir? Cevap: Allah vb.) örneklerde olduğu gibi birkaç defa söyler ve çocuğunun tekrar etmesini ister.

4. Sonraki uygulamalarda ise anne baba sorar çocuk cevap verir.

5. Öğretmen, bir hafta sonra etkinlikle beraber okula gelen çocuklara “Bir Nedir?” sorusunun cevabını öğrendiniz mi?” diye sorar. Gelen cevaplar doğrultusunda “isterseniz evde öğrendiklerimizi koro oluşturarak hep birlikte bir de burada tekrar edelim ne dersiniz?” diye ikinci bir soru sorar. Çocuklardan evet cevabını aldıktan sonra da soruları sorar öğrenciler ise cevaplar. Etkinlik birkaç defa tekrar edildikten sonra sonlandırılır.

⁵⁸⁰ Sağlam, *Okul Öncesinde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi*, s. 201; Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, s. 59-60.

6. Etkinlik içerisinde “Dört Büyük Kitap, Amentü, Aşere-i Mübeşşere, Kâbe, Kalu Bela, Elestübirabbiküm Hitabının Cevabı, Kelime-i Tevhit” gibi kelimeler çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak evde anne baba okulda ise öğretmen tarafından etkinlik sonunda uygun bir dille açıklanmalıdır.

Bir Soru Bir Cevap

— **Bir nedir?**

— Allah

— **İki**

— Teyemmümün farzı (Ay ile Güneş)

— **Üç**

— Guslün farzı (Talak)

— **Dört**

— Dört büyük kitap

— **Beş**

— Beş vakit namaz (İslam’ın şartı)

— **Altı**

— Amentü (İmanın Şartı)

— **Yedi**

— Cennet

— **Sekiz**

— Cehennem

— **Dokuz**

— Efendimizin eşleri

— **On**

— Aşere-i Mübeşşere

— **Seni kim yarattı?**

— Allah

— **Kimin kulusun?**

— Allah’ın

— **Kimin Ümmetisin?**

— Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v)’in ümmetindenim

— **Kimin zürriyetindensin?**

— Âdem (a.s)'in zürriyetindenim.

— **Kimin milletindensin?**

— Hz. İbrahim (a.s)'in milletindenim.

— **Dinin nedir?**

— İslâm

— **Kitabın nedir?**

— Kur'an

— **Kiblen neresi?**

— Kâbe

— **Mümin misin?**

— Elhamdülillah müminim.

— **Ne zamandan beri müminsin?**

— “Kalu bela” gününden beri müminim.

— **Kalu ne bela ne?**

— Elestübirabbiküm hitabının cevabı

— **İmanın temeli nedir?**

— Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resûllullah

Değerlendirme:

— Etkinliğin tamamlanmasında okul-aile birlikteliği etkin bir şekilde sağlandı mı?

— Tüm çocuklar etkinliğe katıldı mı?

— Çocuklar sorulan sorulara uygun cevaplar verebildiler mi?

— Etkinlik, çocukları ilkokulda okutulacak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine hazırlamada başarılı oldu mu?

— Anne baba ve öğretmenler etkinliğin başarılı olması için gerekli özeni gösterdiler mi?

— Etkinlikle edinilen bilgiler çocukların din dillerinin gelişmesine ve dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkıda bulundu mu?

4.9. DİNİMİ ÖĞRENİYORUM

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Resimlerdeki eksik parçaları modele bakarak tamamlar.

Kz.2 : Bir bütünün parçalarını söyler.

Kz.3 : Parçaları birleştirerek bütün elde eder.

Kz.4 : İslam'ın şartlarının neler olduğunu bilir.

Kz.5 : Kendi kültürünün özelliklerinin neler olduğunu bilir.

Kz.6 : Kendini ilkokula hazırlar.

Materyal: Fon kartonu, makas, yapıştırıcı

Yöntem : Kesme-yapıştırma

Amaç : Okul öncesi eğitim programında çocukların motor gelişim özellikleri ile ilgili olarak belirlenen kazanımların gerçekleşmesine aynı zamanda da temel dini değerlerden olan İslam'ın şartlarının neler olduğunun çocuklar tarafından öğrenilmesine ve çocukların dini kavram dağarcıklarının zenginleşmesine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen elinde tren fonunun bulunduğu kartonla sınıfa girer ve “Çocuklar size biricik peygamberimiz ve gizemli yolcunun hikâyesini anlatmamı ister misiniz?” diyerek İslâm'ın şartlarının öğretileceği “Gizemli Yolcu” adlı hikâyeyi jest, mimik ve ses tonlamalarına dikkat ederek anlatır.” Anlatımdan sonra ise kazanımlarla belirlenen amaca ulaşmak için hikâye ile ilgili olarak şu soruları çocuklara yöneltir:

- Gizemli yolcu kimdi?
- Gizemli yolcu nerden geliyordu?
- Gizemli adam biricik peygamberimize ne sordu?
- Biricik peygamberimiz gizemli adama nasıl cevap verdi?

2. Gelen cevaplardan sonra “İsterseniz bugün sizlerle biricik Peygamberimizin gizemli adama vermiş olduğu cevapları anlatan tren oyunu oynayabiliriz. Ama önce elimde gördüğünüz resimdeki trenin parçalarını birleştirmemiz gerekiyor.” diyerek çocukların her birisine bir tren fonu verir ve onlardan resme bakarak parçaları yerleştirmelerini ister. Birinci çocuk şahadet getirmek vagonunu kartondan keser ve resimde görüldüğü üzere ait olduğu yere yerleştirir.

İkinci çocuk namaz kılmayı, üçüncü çocuk oruç tutmayı, dördüncü çocuk zekât vermeyi ve beşinci çocuk hacca gitmeyi keser ve ait olduğu bölmeye yerleştirir. Parçalar tamamlandıktan sonra da “şimdi tren oyunu oynaya biliriz. Hadi bakalım dizilin arkama diyerek çocuklardan trenin bir vagonu olmasını ister.

3. Seçilen çocuklar art arda dizilerek tren vagonlarını oluşturur ve hep birlikte İslâm’ın şartlarını söyleyerek hareket etmeye başlarlar. Şaşıran en son kuyruğa geçer. Bu etkinlik tüm çocuklara yaptırılır⁵⁸¹.

4. Bu aktiviteden sonra öğretmen “çocuklar biricik Peygamberimizin gizemli adama verdiği cevapları hep birlikte bir daha tekrar edelim mi?” der. Çocuklardan evet yanıtını alınca da “o zaman ben gizemli adam olarak soracağım siz de hep birlikte cevap vereceksiniz anlaştık mı?” diyerek şu soruları yöneltir:

- İslam’ın şartları nelerdi?
- Kelime-i şهادet öğretmenim.
- Başka?
- Namaz kılmak.
- Başka?
- Oruç tutmak.
- Başka?
- Zekât vermek öğretmenim.
- Başka?
- Paramız olunca hacca gitmek öğretmenim.
- Aferin hepiniz doğru söylediniz çocuklar. Hadi bakalım dondurma yemeye...

Gizemli Yolcu

Biricik Peygamberimizin çok sevdiği arkadaşlarından olan Ömer anlatıyor. Bir gün Peygamberimizle beraber oturuyorduk. Tam bu sırada bir adam çıkageldi. Gelen adamın elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı. Üstelik üzerinde yolculuk belirtileri de yoktu. Ayrıca içimizden hiç kimse onu tanıımıyordu. İşte bu kimse Peygamberimizin yanına kadar gelip oturdu dizlerini dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine saygı ve hürmetle koyarak şöyle dedi:

⁵⁸¹ Okul Öncesi Etkinlikleri, Erişim Tarihi 11 Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/tag/islam-treni/> /

— “Ey Muhammed! İslâm’ın ne olduğu hakkında bana bilgi verir misin?”

Biricik peygamberimiz de ona cevaben:

— “İslâm; Kelime-i şehadet getirmen yani (Allah’tan başka hiçbir ilâhın olmadığına Muhammed (s.a.v)’in de Allah’ın Peygamberi olduğuna şahitlik etmen), namazı kılıp zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutup gücün yeterse haccetmendir” dedi. Bunun üzerine gizemli adam: “Doğru söyledin” dedi.

Biz onun hem soru sormasına hem de söyleneni tasdik etmesine şaşırdık. Gizemli Yolcu birkaç soru daha sorduktan sonra çıkıp gitti. O gittikten sonra biricik Peygamberimiz bana dönerek:

- Soru soran bu adamın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Bende:
- Allah ve Resûlü daha iyi bilir deyince Peygamberimiz şu açıklamayı yaptı:
- Gelen Cebrail idi, size dininizi öğretmek üzere gelmişti⁵⁸².

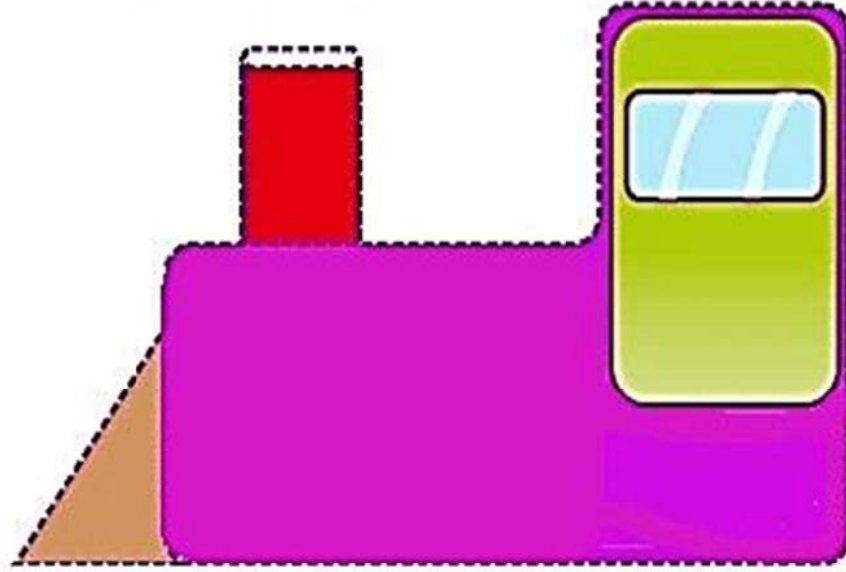
Değerlendirme:

- Çocuklar kazanımlar doğrultusunda etkinliğe katıldılar mı?
- Etkinlik çocukların motor gelişim özellikleri kazanımlarına katkı sağladı mı?
- Etkinlik belirlenen amaca uygun olarak tamamlandı mı?
- Çocuklar etkinlik içerisinde sorulan sorulara uygun cevaplar verebildiler mi?

⁵⁸² Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1; Nesai, İman, 5.

DİNİMİ ÖĞRENIYORUM TRENI

Tüm parçaları makasla kesin ve parçaları fon kartonuna yapıştırarak treninizi oluşturun.

ŞAHADET GETİRMEK

NAMAZ KILMAK

ORUÇ TUTMAK

ZEKAT VERMEK

HACCA GİTMEK

4.10. ALLAH BENİ SEVİYOR

Süre : Etkinlik Saati

Kz.1 : Kendisi hakkında olumlu ifadeler kullanır.

Kz.2 : Kendine güven duyar.

Kz.3 : Güven duygusuyla Allah’a bağlanır.

Kz.4 : Kendisinin değerli olduğu bilincine varır

Kz.5 : Olay ve durumlara pozitif yaklaşır.

Kz.6 : Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder

Materyal: İçerisinde ayna bulunan kutu/sandık.

Yöntem : Soru-Cevap

Amaç : Çocuklara güven duygusu kazandırarak onlarda olumlu bir dini kişilik oluşturmak, Allah sevgisinin temellerini atmak aynı zamanda da kendilerinin değerli olduğu bilinci kazandırarak dini ve sosyal hayata pozitif bakmalarını sağlamak. Sonuç olarak da okul öncesi eğitimin “Eğitim, çocuğun kendine saygı ve güven duymasını sağlamalı, ona öz denetim kazandırmalıdır” şeklindeki ilkesinin gerçekleşmesine yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen elindeki kutuyu çocuklara gösterir⁵⁸³ ve kutunun için de çok önemli bir şeyin olduğunu, Allah’ın da onu çok sevdiğini söyler.

2. Çocuklarla kutunun için de ne olabileceği konusunda konuşulur.

3. Ardından sizce bu kutunun içerisinde bu kadar değerli ne olabilir? diye bir soru sorar.

4. Gelen cevaplar doğrultusunda öğretmen bu değerli kutuyu çok dikkatli bir şekilde tutar ve bakmalarını için teker teker çocuklara verir. Her çocuk sıra ile kutuyu açar ve içerisinde ne olduğuna bakar. Bakınca daha önce kutunun içine yerleştirilen aynadan kendini görür.

5. Öğretmen tüm çocukların kutunun içerisine bakmasını sağladıktan sonra onlara dönerek:

⁵⁸³ Bahar Sevim, *Sihirli Kutu*, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2012, <http://www.izzeteker.com/dokumanlar/din-ve-oyun/109-allah-sevgisi.html>

“Evet çocuklar, kutunun içinde olan ve Allah’ın çok sevdiği önemli şey ne imiş?” sorusunu yöneltir. Ardından da, “Bakın bu kadar önemli olan ve Allah tarafından sevilen sizmişsiniz.” der ve onlara Allah sevgisinden, O’nun çocukları nasıl koruyup kolladığından vb. konulardan bahsederek etkinliği sonlandırır.

Etkinlikle ilgili bu bilgilendirme, çocuklarda önemli olduğu ve Allah tarafından çok sevdiği hissi oluşturacağı için onların güven duygusu kazanmalarına ve içtenlikle Allah’a bağlanmalarına ortam hazırlar.

Değerlendirme:

- Etkinlik sonunda çocuklarda güven duygusu oluşturulabildi mi?
- Çocuklar kendilerini değerli hissedebildiler mi?
- Etkinlik çocuklara Allah tarafından sevilme duygusu kazandırabildi mi?
- Allah tarafından sevildiğini bilme çocuklarda nasıl bir etkide bulundu?

4.11. KÜÇÜKLERİMİ SEVİYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini bilir.

Kz.2 : Kendinden küçüklere karşı şefkatli olur.

Kz.3 : Duygularını söz ve davranışlarla ifade eder.

Kz.4 : Sevginin önemini anlar.

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Yöntem : Soru-cevap, anlatım, örnek olay incelemesi, beyin fırtınası

Amaç : Çocukların, okul öncesi eğitimin amaçları doğrultusunda saygılı bireyler olarak yetişmelerine ve kendinden küçüklere karşı sevgi ile davranmalarına yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen çok güzel bir hikâye anlatacağını, hikâyeyi dikkatle dinlemeleri gerektiğini çocuklara hatırlatarak etkinliğe başlar ve “Hz. Muhammed ve Arkadaşı” hikâyesini anlatır.

2. Ardından dikkat çekme ve kalıcılığı artırmak için hikâyeye ilişkin aşağıdaki soruları sorar:

— Hz. Muhammed’in arkadaşı neye şaşırmıştır?

— Hz. Muhammed torunlarına sevgisini nasıl göstermiştir?

3. Sorular cevaplandırılır ve sevmenin hele hele çocukları sevmenin çok güzel bir davranış olduğu açıklanır.

4. Öğretmen çocuklara: “Kendimizden yaşça küçükleri neden sevmeliyiz? Sizce kendimizden küçükleri sevmek için neler yapmalıyız?” sorusunu yöneltir.

5. Gelen cevaplar resim halinde somutlaştırılarak tahtaya çizilir ve etkinliğe son verilir.

Hiz. Muhammed ve Arkadaşı

Hiz. Muhammed, torunlarını çok sever, Namaz esnasında sırtına çıktıklarında onlar ininceye kadar secdesini uzatırdı. Bir gün torunu Hiz. Hasan’ı severken yanına gelen bir arkadaşı bu duruma şaşıracak:

- "Benim on tane çocuğum var. Onlardan hiçbirini öpmüş değilim." deyince Hz. Muhammed de ona şu karşılığı vermiştir:
- "Merhamet etmeyene merhamet edilmez"⁵⁸⁴.

Değerlendirme:

- Çocuklar kendinden küçüklere karşı şefkatli davranmanın gerekliliğini anladılar mı?
- Sevgi göstermenin sevgi görmek anlamına geldiğini hissettiler mi?
- Sevginin söz ve davranışlarla gösterilmesi gerektiğini öğrendiler mi?

⁵⁸⁴ Tirmizi, Birr, 12.

4.12. BÜYÜKLERİME SAYGI DUYUYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini bilir.

Kz.2 : Büyüklere saygı gösterir.

Kz.3 : Saygısını söz ve davranışlarla ifade eder.

Yöntem : Soru-cevap, anlatım, örnek olay incelemesi

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Amaç : Çocukların millî ve manevî değerlere bağlı, saygılı bireyler olarak yetişmelerine temel hazırlayarak okul öncesi eğitimin “Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı ve sorumluluk davranışlarını geliştirmelidir” şeklinde belirlenen ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen, çocuklara yönelerek: “Size çok güzel bir kimsenin yaşadığı çok güzel bir hikâye anlatmak, sonrasında ise hikâye ile ilgili sizin görüşlerinizi almak istiyorum. Onun için beni dikkatle dinlemeniz gerekir” diyerek etkinliğe baslar.

2. Çocukların dikkatini çektikten sonra “Hz. Muhammed ile Yaşlı Adam” adlı hikâyeyi anlatır ve görüşlerini almak için onlara şu soruları sorar:

— Hz. Muhammed neden ayağa kalktı? (Öğretmen çocukların cevap vermeleri için biraz bekler.) Gelen cevaplar doğrultusunda da aşağıdaki soruyu sorar:

— Yaşlı adamı gördüğü halde ayağa kalkmayanlar için Hz. Muhammed ne söyledi?

3. Bu sorulardan sonra öğretmen: “Büyüklere saygılı olmak çok güzel bir davranıştır. Bunun bizim kültürümüzde çok önemli bir yeri vardır. Nitekim kültürümüzde küçükler sevilir büyüklere de saygılı davranılır, ihtiyaç duyduklarında onlara yardım edilir. O halde bundan sonra büyüklerimize daima saygılı davranmalıyız değil mi çocuklar?” der, onlardan evet yanıtını alınca da: “Teşekkür ederim.” diyerek etkinliği sonlandırır.

Hz. Muhammed İle Yaşlı Adam

Günlerden bir gün Hz. Muhammed arkadaşlarıyla beraber oturuyorlardı. O sırada Hz. Muhammed'le görüşmek isteyen yaşlı bir kişinin onlara doğru yaklaştığı görüldü.

Yaşlı adam yanlarına varınca Hz. Muhammed'in arkadaşları ona yer açmakta biraz yavaş davrandılar.

Bu durumdan rahatsız olan Hz. Muhammed arkadaşlarına küçüklerin sevilmesi, büyüklere de saygı duyulması gerektiğini aksi bir davranışın örf, adet ve edebe uygun olmadığını söylemiştir⁵⁸⁵.

Değerlendirme:

- Çocuklar büyüklere saygı göstermenin gerekliliğini anladılar mı?
- Çocuklar büyüklere saygı göstermek için neler yapılması gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar büyüklere saygı gösterme konusunda isteklendiler mi?

⁵⁸⁵ Ebu Davud, Edeb, 58; Tirmizi, Birr, 15.

4.13. BİR İYİLİKTE SEN YAP

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Kendine ait nesneleri paylaşır.

Kz.2 : Başkalarına yardım etmeye karşı istekli davranır.

Kz.3 : Başkalarının duygusal ifadelerini fark eder.

Kz.4 : Kendini yardıma ihtiyacı olanların yerine koyarak “empati” yapar.

Kz.5 : Yardıma ihtiyacı olanları fark eder.

Kz.6 : Yardımlaşmanın dini bir gereklilik olduğunu bilir.

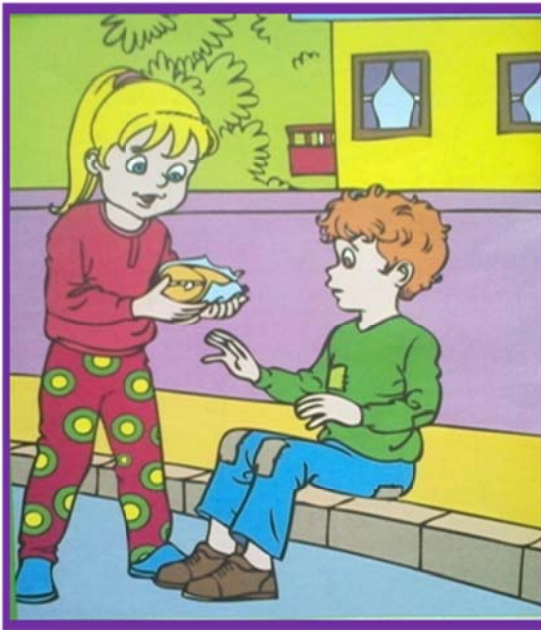
Yöntem: Anlatım, soru-cevap, örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, düşündürme.

Materyal: Resimli boyama çalışması, pastel boya

Amaç : Okul öncesi eğitimin “çocukların yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duygu ve davranışları geliştirilmeli aynı zamanda kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmeleri desteklenmelidir” ilkelerinden yola çıkarak çocukların duygu gelişmesini sağlamak ve onların sorumluluk, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi dini ve ahlaki temelli iyi alışkanlıklar kazanmalarına yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen, aşağıdaki boyama çalışması ve resimlerle sınıfa girerek: “Çocuklar elimdeki resimlere dikkatlice bakmanızı istiyorum. Sizce Zeynep ile Hüseyin ne yapıyorlar?” diyerek etkinliği başlatır.

2. Resimlerle çocukların dikkati çekildikten sonra öğretmen: “Çocuklar! Resimlerde gördüklerinizi daha iyi anlamanız için size güzel bir hikâye anlatayım mı? diyerek “Küçük Yetim Kız” adlı hikâyeyi jest, mimik ve tonlamalarına dikkat ederek çocuklara anlatır ardından da parça ile ilgili aşağıdaki soruları yöneltir:

- Küçük kız neden ağlıyordu?
- Biricik Muhammed küçük kızın ağlamaması için ne yaptı?
- Ayşe anne ile Fatma abla küçük kızı nasıl karşıladılar?
- Sen biricik Muhammed’in yerinde olsaydın küçük kıza nasıl davranırdın?

3. Soruların tüm çocuklar tarafından cevaplanmasının ardından “Çocuklar, arkadaşlarımıza ve çevremizdeki yardıma ihtiyacı olanlara nasıl yardım edebiliriz?” sorusu sorulur ardından da gösterilen resimlerin boyama çalışmaları çocuklara yaptırılır.

4. Çalışmanın sonunda “Çocuklar, herkes aynı imkânlara sahip olmayabilir. Bu gün sizin yerinizde olmak isteyen birçok çocuk vardır. O halde elimizdeki nimetleri bize verdiği için Allah’a teşekkür etmeli ve bu güzelliklerden yoksun olanlara yardım etmeliyiz öyle değil mi? diyerek etkinliği sonlandırır.

Değerlendirme:

- Çocuklar paylaşma ve yardımlaşmanın önemini kavradılar mı?
- Çocuklar paylaşma ve yardımlaşma konusunda isteklendiler mi?
- Çocuklar çevresindeki yardıma muhtaç olanların farkına varabildiler mi?
- Çocuklar kendilerini yetim kızın yerine koyabildiler mi?

Küçük Yetim Kız

Şehirlerin en güzellerinden biri olan Medine’de bayram sabahı idi. Çocukları çok seven ve onlara karşı son derece merhametli olan biricik Muhammed şehirde yaşayanların bayramını tebrik etmek için evleri dolaşıyormuş. Bu arada bayramlık elbiselerini giyip sevinç içerisinde oraya buraya koşup eğlenen çocuklar arasında elbisesi yamalı, ayakkabısı yırtık bir kız çocuğunun boynu bükük olarak oturduğunu ve yüzünü kapatıp ağladığını görmüş.

Biricik ve merhametli Muhammet: “Yavrucuğum, bu bayram gününde neden ağlıyorsun?” diyerek çocuğun halini hatırlarını sormuş. Çocuk da, geçen bayram yanında olan babasının bu bayram yanında olmadığını ve yetim kaldığı için ağladığını söylemiş.

Bunu duyan biricik Muhammed, çocuğa gözyaşlarını silmesini, eğer isterse kendisinin babası, Ayşe’nin annesi Fatma’nın da ablası olabileceğini söyleyerek onu evine götürmüş. Eve varınca Ayşe annesi ile Fatma ablası çocuğun elini yüzünü yıkamış, karnını doyurmuş, ona güzel elbise giydirip harçlık vererek oynaması için sokağa göndermişler⁵⁸⁶.

⁵⁸⁶ Ay, *Biricik Peygamberim ve Onun Çağındaki Çocuklar*, s. 118-122.

4.14. PEYGAMBERİMİ DİNLIYORUM

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Elini yüzünü yıkar, kurular.

Kz.2 : Dişlerini fırçalar.

Kz.3 : Yemekle ilgili araç gereçleri uygun kullanır.

Kz.4 : Sofra kurallarına uyar.

Kz.5 : Yemeğini önünden ve sağ eli ile yer.

Kz.6 : Yemeğe besmele ile başlar. Yemeğini bitirince Elhamdülillah der.

Kz.7 : Yemek öncesi ve sonrası temizliğine dikkat eder.

Yöntem : Soru-cevap, gösterip yaptırma, örnek olay incelemesi

Materyal: Çatal, kaşık, tepsi (çocukların sevdiği bir yiyecek), boyama resmi, pastel boya

Amaç : Okul öncesi eğitimin “Okul öncesi eğitim çocuğun motor ve sosyal gelişimini desteklemeli, özbakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilkokula hazırlamalıdır” şeklindeki ilkesinden hareketle ve çocukların beden gelişimlerini dikkate alarak özbakım becerileri içerisinde yer alan sofr kurallarını dini ve ahlaki ilkelere uygun olarak öğrenmelerine katkı sağlamak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen, sınıftaki çocukların sayısınca çatal, kaşık ve çocukların çok sevdiği bir yiyeceğin içerisinde olduğu kapalı bir kutu ile sınıfa gelir ve “Çocuklar, bir sürprizim var. Bugün size çok sevdiğiniz bir şey getirdim ama önce ellerinizi güzelce yıkamanızı istiyorum, anlaştık mı?” der. Çocuklardan “evet” cevabının alınması ve el yıkama işleminin tamamlanmasının ardından da çocukları daire şeklinde oturarak etkinliği başlatır.

2. Bakalım içerisinde ne varmış? diyerek kutuyu açar ve her bir çocuğa çatal ve kaşıklarını verdikten sonra onların çok sevdiği yiyeceği masanın ortasına koyar. Daha sonra doğru yemek yeme davranışlarının çizildiği resimleri akıllı tahta, bilgisayar, yansıtım cihazı ya da çıktılarını çocuklara göstererek onlardan resimdeki çocukların yemek yeme davranışlarına dikkat etmelerini ister. Ardından da resimlerle ilgili olarak şu soruları yöneltir:

- Ahmet ile Ayşe yemek yerken hangi ellerini kullanıyorlar?
- Furkan ile Fatih tatlıyı tabaklarına nasıl alıyorlar?
- Çocuklar yemekten sonra gerekli temizliği yapıyorlar mı?

3. Bu sorulardan sonra öğretmen: “Çocuklar, resimlerdeki çocukların yemek yeme davranışlarını daha iyi anlamanız için size bir hikâye anlatmamı ister misiniz? diyerek “Ömer ile Biricik Muhammed”⁵⁸⁷ adlı hikâyeyi onlara anlatır. Ardından da yemek yeme davranışlarını öğretmek için hikâye ile ilgili olarak aşağıdaki soruları sorar:

- Ömer yemeğini nasıl yiyormuş?
- Biricik Muhammed Ömer’i neden uyarmış?
- Biricik Muhammed Ömer’den ne istemiş?

4. Soruların ardından da öğretmen: “Çocuklar, o halde bizler de Biricik Muhammed’in Ömer’e tavsiyelerini dikkate alarak yemek yemeliyiz. Yemeğimizi bitirdikten sonra da Allah’a teşekkür etmeliyiz” der. Ardından da: “Çocuklar, Biricik Muhammed’in Ömer’e yaptığı o tavsiyeler nelerdi, onları bana kim söylemek ister?” şeklinde bir soru sorar ardından da parmak kaldıran çocukların hepsine söz vererek ya da toplu halde söylemelerini isteyerek aşağıdaki soru-cevap diyalogunu yapar:

- Yemeğe nasıl başlanır?
- “Bismillahirrahmanirrahim” diyerek başlanır öğretmenim.
- Yemek hangi elle yenir?
- Sağ el ile yenir öğretmenim.
- Yemek tabağın neresinden yenir?
- Kendi önümüzde olan kısımdan öğretmenim.
- Yemek bitince ne yaparız?
- Verdiği nimetler için Allah’a teşekkür ederiz öğretmenim
- Peki, Allah’a teşekkür etmek için ne deriz?
- “Elhamdülillah” deriz öğretmenim.
- Peki yemekten önce ve sonra ne yapmamız gerekir çocuklar?
- Ellerimizi güzelce yıkamamız gerekir öğretmenim.

5. Öğretmen soru-cevap şeklindeki diyalogdan sonra akıllı tahtada gösterilen resimlerin boyama çalışmalarını yaptırarak etkinliği sonlandırır.

⁵⁸⁷ Buhari, Et’ime, 13; Ebu Davud, Et’ime, 16.

Değerlendirme:

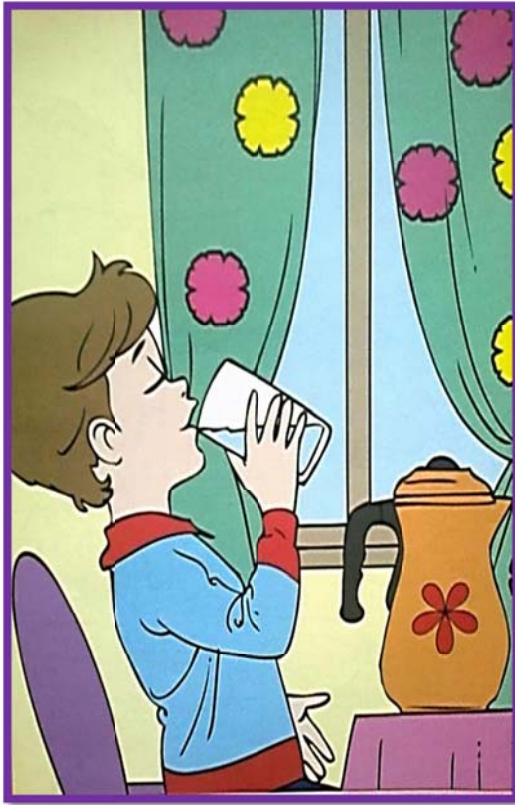
- Çocuklar anlatılan hikâyede yanlış olan davranışları fark edebildiler mi?
- Çocuklar yemek öncesi ve sonrası temizliğe dikkat ettiler mi?
- Çocuklar yemeğe besmele ile başladığını, yemeğin sağ elle ve önlerinden yenmesi gerektiğini öğrendiler mi?
- Çocuklar yemek sonrasında bu güzel yiyecekleri bize verdiği için Allah’a teşekkür ederek elhamdülillah dediler mi?

Ömer İle Biricik Muhammed

Biricik Muhammed’in çocuk arkadaşlarından olan ve terbiyesi altında yetişen Ömer onun yanında yemek yerken elini yemek tabağının her tarafında dolaştırmış. Bu durumu gören biricik Muhammed, nasıl yemek yenmesi gerektiği konusunda arkadaşını bilgilendirmek için ona şöyle seslenmiş: “Yemeğe başlarken Bismillâhirrahmânirrahîm diyerek Allah’ın adını an, sağ elinle ve sana yakın olan taraftan ye!”

Kendisini çok seven arkadaşından bu uyarıyı alan Ömer’de o saatten sonra yemeğe başlarken besmele çekmiş, sağ eli ile ve önünden yemek yemiş.

4.15. HATALARIMI DÜZELTİYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : İstekleri ile kurallar çeliştiğinde kurallara uygun davranır.

Kz.2 : Kurallara uyar.

Kz.3 : Kendini özgün yollarla ifade eder.

Kz.4 : Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder.

Kz.5 : Gerekli durumlarda izin ister/ izin alır.

Kz.6 : Hatalı davranışları fark eder.

Kz.7 : Hataları alternatif göstererek çözer.

Kz.8 : Hataları düzeltmede kırıncı olmaktan kaçınır.

Yöntem : Soru-cevap, anlatım, örnek olay incelemesi

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Amaç : Çocuklarda sorumluluk duygusu oluşturma ve onlara başkasına ait olan bir şeyi uygun olmayan yollardan elde etmenin yanlışlığını kavratarak hem “öz denetim” kazandırmak hem de “empati” bilinci geliştirmesine yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen sınıfa girer ve “Çocuklar, masanızın üzerinde çok sevdiğiniz iki paket cipsiniz var ve birini açıp yarıya kadar yemişsiniz diğer paket ise ağzı kapalı duruyor. Canı cipsi yemek isteyen arkadaşlarınızdan birisi siz bahçede oynarken sizin sınıfa gelip masanızın üzerindeki cipsileri görmüş ve biraz yemek istemiş. Ancak açık bıraktığınız paketten değil de sizin hiç dokunmadığınız ve sonraya sakladığınız kapalı paketin ağzını yırtıp cipsilerinizi yemeye başladığı sırada onu görseniz ne hissedersiniz?” yönergesini çocuklara vererek etkinliği başlatır.

2. Bu yönergenin ardından amaçta ifade ettiğimiz sonuca gitmelerine yardımcı olmak için çocuklara aşağıdaki diyalogları yöneltir:

- Sizden izin almadan cipsilerinizi neden yediğini sorardınız öyle değil mi?
- Kimbilir belki de arkadaşınıza kırılır ve sizden izin almadığı için ona küserdiniz.
- Ayrıca durumu öğretmeninize haber verip onun cezalandırılmasını bile isterdiniz.

3. Çocuklardan her bir sonu için evet yanıtını almaya çalıştıktan sonra “Çocuklar Peygamberimizin Rafi adında yaramaz ama sevimli bir çocuk arkadaşı varmış. Rafi’de tıpkı sizin arkadaşınız gibi kendisine ait olmayan bir şeyi izinsiz ve uygun olmayan bir şekilde almış. Peki, biricik Peygamberimiz Muhammed bu arkadaşının hatasını nasıl düzeltmiş öğrenmek ister misiniz? diyerek onlara “Yaramaz Rafi” adlı hikâyeyi anlatır. Ardından hikâye ile ilgili aşağıdaki soruları yönelterek hikâye hakkında tahminde bulunmalarını sağlar:

- Bahçe sahibi Rafi’yi biricik Peygamberimize neden götürdü?
- Rafi ağaçları neden taşıyordu?
- Biricik peygamberimiz Rafi’den ne istedi?

4. Bu soruların ardından da çocuklara: “İşte çocuklar biz de biricik Peygamberimiz gibi yapmalı, hatalı davranışları tatlı dille düzeltmeliyiz. Rafi gibi başkasına ait olan bir şeyi ona zarar verecek şekilde ve izinsiz almamalıyız. Eğer almak zorunda isek zarar vermeden ve izin isteyerek almalı, bu davranışın Allah’ın hoşuna gideceğini ve bizi seveceğini unutmamalıyız. Birisi bize karşı bir hata yaptığında da onu kırmadan ve incitmeden hatasını nasıl düzeltileceği konusunda ona yardımcı olmalıyız öyle değil mi çocuklar?” diyerek etkinliği bitirir.

Değerlendirme:

- Çocuklar kendilerine ait olmayan bir şeyi almanın iyi bir davranış olmadığını anladılar mı?
- İhtiyaçlarını gidermek için uygun olan davranışın ne olduğu bilincine vardılar mı?
- Yapılan hatalı davranışların nasıl düzeltileceği konusunda bilgi sahibi oldular mı?

Yaramaz Rafi

Hurmaların yeni yeni olgunlaştığı günlerin birinde biricik Peygamber’in arkadaşlarından Amr isimli arkadaşının küçük yaramaz ve sevimli oğlu Rafi hurma ağaçlarını taşlarken bahçe sahibi onu yakalamış ve hiçbir şey yapmadan biricik Peygamber’in yanına getirmiş. Rafi, Peygamber’in karşısına getirilince yaptığı hatadan dolayı utanmış, yüzü kızarmış ve başını yere eğmiş.

Çocukları çok seven Peygamberimiz onu bu halde görünce gülümsemiş ve başını okşamış. Sonra da aralarında şu konuşma gerçekleşmiş:

— Yavrucuğum! Hurma ağaçlarını niçin taşıyorsun?

Utancından kıpkırmızı olan Rafi, ona şu cevabı vermiş:

— Açıktım Ey Allah'ın Peygamberi! Karnımı doyurmak için taşıdım.

Bu cevap üzerine biricik Peygamberimiz de ona şunu söylemiş:

— Bir daha ağaçları taşıma. Ama eğer istiyorsan ağaçların altına düşenleri alıp yiyebilirsin.

Bu cevap üzerine rahatlayan Rafi, sevinçle oradan ayrılmış ve başkasına ait ağaçları taşlamaktan vazgeçmiş⁵⁸⁸.

⁵⁸⁸ Ebu Davud, Cihad, 85; İbn Mâce, Ticaret, 67.

4.16. KIYMETİNİ BİLİYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Teşekkür ederim, nasılsınız, sağ olun vb. nezaket sözcüklerini kullanır.

Kz.2 : Sahip olduğu güzelliklerin farkında olur.

Kz.3 : Kendinden kötü durumda olanları fark eder.

Kz.4 : Sahip olduğu güzelliklerin değerini bilir.

Kz.5 : Sahip olduğu güzellikleri kendisine veren Allah’a teşekkür eder.

Materyal: Resimli hikâye kitabı, “Teşekkür ederim Allah’ım” ilahi klipi

Yöntem : Anlatım, örnek olay incelemesi, gösterim

Amaç : Farkındalık oluşturarak çocukların “kanaatkâr” olmayı öğrenmelerine katkı sağlayarak onlara “şükür” bilinci kazandırmak ve kendilerini sözel olarak ifade etmelerini sağlamak. Sonuç olarak da okul öncesi eğitimin “çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmeli, çocukların Türkçe’yi doğru ve güzel konuşmalarına gereken önem verilmelidir” şeklinde belirlenen ilkelerinin gerçekleştirmelerine yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen sınıfa girer ve “Merhaba çocuklar, nasılsınız?” der ve çocuklardan “Teşekkür ederiz, iyiyiz öğretmenim, siz nasılsınız?” cevabını aldıktan sonra pencereden dışarı bakarak: “Bugün ne kadar güzel bir gün. Aman Allah’ım şu çiçeklerin, kuşların ağaçların güzelliğine bak. Allah bizlere ne kadar güzel şeyler vermiş değil mi çocuklar?” sorusunu sorar. Ardından da: “Peki çocuklar, Allah bize başka hangi güzellikleri vermiştir, bunları kim söylemek ister?” diyerek etkinliği başlatır.

2. Çocukları “görmemiz için göz, duymamız için kulak, tutmamız için el, yürümemiz için ayak vermiştir öğretmenim” şeklindeki cevaplara yönlendirir. Bu yönlendirmenin ardından “Bakın çocuklar eğer Allah bize göz vermeseydi çiçekleri, böcekleri, kuşları ve ağaçları göremezdik. Ayaklarımız olmasaydı yürüyemez, koşamaz, oynayamaz ve bisiklete binemezdik. O zaman biz de Allah’ın verdiği bu güzelliklere şükretmeliyiz.” diyerek aşağıdaki resimleri⁵⁸⁹ akıllı tahta, yansıtım cihazı, bilgisayar yardımıyla çocuklara gösterir.

⁵⁸⁹ <http://08ayhanca06.blogcu.com/mutlu-olmak-icin-her-zaman-bir-neden-vardir/10119844>

3. Resimleri gösterip ne anladıklarını sorduktan sonra: “Çocuklar Allah’ın verdiği güzelliklerin değerini bilmekle ilgili size bir hikâye anlatmamı ister misiniz?” diyerek “Ayakkabı”⁵⁹⁰ adlı hikâyeyi anlatır. Anlatımdan sonra ise şu soruları çocuklara sorar:

- Yoksul adam niçin üzülmüş?
- Yoksul adam kendine yeni ayakkabı neden almamış?

4. Bundan sonra öğretmen: “İşte çocuklar bizde daima kendimizden daha kötü durumda olan insanları düşünerek Allah’a şükretmeli. Şunu al, bunu da al deyip aç gözlülük yaparak anne ve babamızı üzmemeliyiz değil mi çocuklar?” der ve “Hadi bakalım hep birlikte bize verdiği güzellikler için Allah’a teşekkür edelim” isteğinde bulunarak onlara “Teşekkür Ederim Allah’ım” ilahi klübini izletir. Dinletinin ardından ilahiyi koro halinde çocuklara söyleterek etkinliği sonlandırır.

Ayakkabı

Bir varmış bir yokmuş. Kendi halinde yaşayan yoksul bir adam varmış. Bir gün bu yoksul adamın ayakkabıları iyice parçalanmış. Üstelik yeni ayakkabı alacak parası da yokmuş. Çaresiz dışarı, yalınayak çıkmış. Bu durum onu çok üzmüş. Bir süre yolda yalınayak yürüdükten sonra yol kenarında oturmuş ve güzel bir ayakkabısının olmasının onu çok mutlu edeceğini düşünmüş. İşte tam bu sırada hemen yanından geçen bir adam görmüş. Bu adamcağızın ayakları yokmuş ve elleri ile tekerlekli bir şey üzerinde yürümeye çalışıyormuş.

Yoksul adam ayakları olmayan adamı görünce çok üzülmüş. Sonra kendi ayaklarına bakmış “Allah’ım sana şükürler olsun! Ayakkabım yok ama ayaklarım yerinde duruyor. Ya ayakkabım olsaydı da ayaklarım olmasaydı ne olurdu halim?” diye düşünmüş.

Bu düşünce içerisinde yoluna devam etmiş. Kısa bir süre sonra da para kazanma imkânı bulmuş ve kendine yeni bir ayakkabı alabilmiş. Ancak ayakları olmayan adamı hiç unutmamış. Sıkıntı çektiği zamanlarda hiç üzülmemiş. Her zaman kendisinden daha kötü olanlara bakarak Allah’a kendisine verdiği güzellikler için şükretmiş.

Teşekkür ederim Allah'ım
Seni çok seviyorum Allah'ım

⁵⁹⁰ Nefise Atçakarlar, *Bir Varmış Bir Yokmuş Masal Parkı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 58.

Sen ganisin, sen rahimsin, sen kerimsin Allah'ım
 Sen seversin, sevilirsin sen tek birsin Allah'ım

Bir gül aldım elime
 Görmem için göz verdin.
 Koklamaya burnumu,
 Tutmam için el verdin.

Teşekkür ederim Allah'ım
 Seni çok seviyorum Allah'ım

Anneciğimin sesini
 Duymaya kulak verdin.
 Ondan dua öğrendim
 Söylemeye dil verdin.

Teşekkür ederim Allah'ım
 Seni çok seviyorum Allah'ım

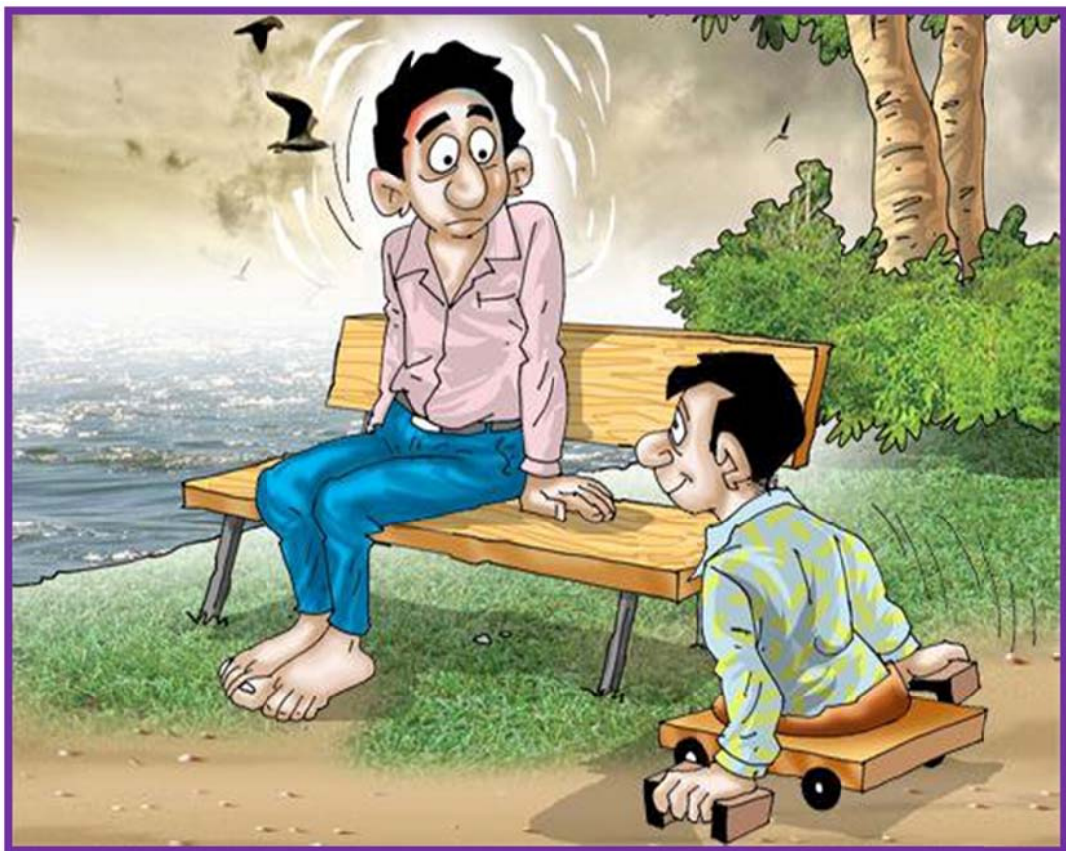
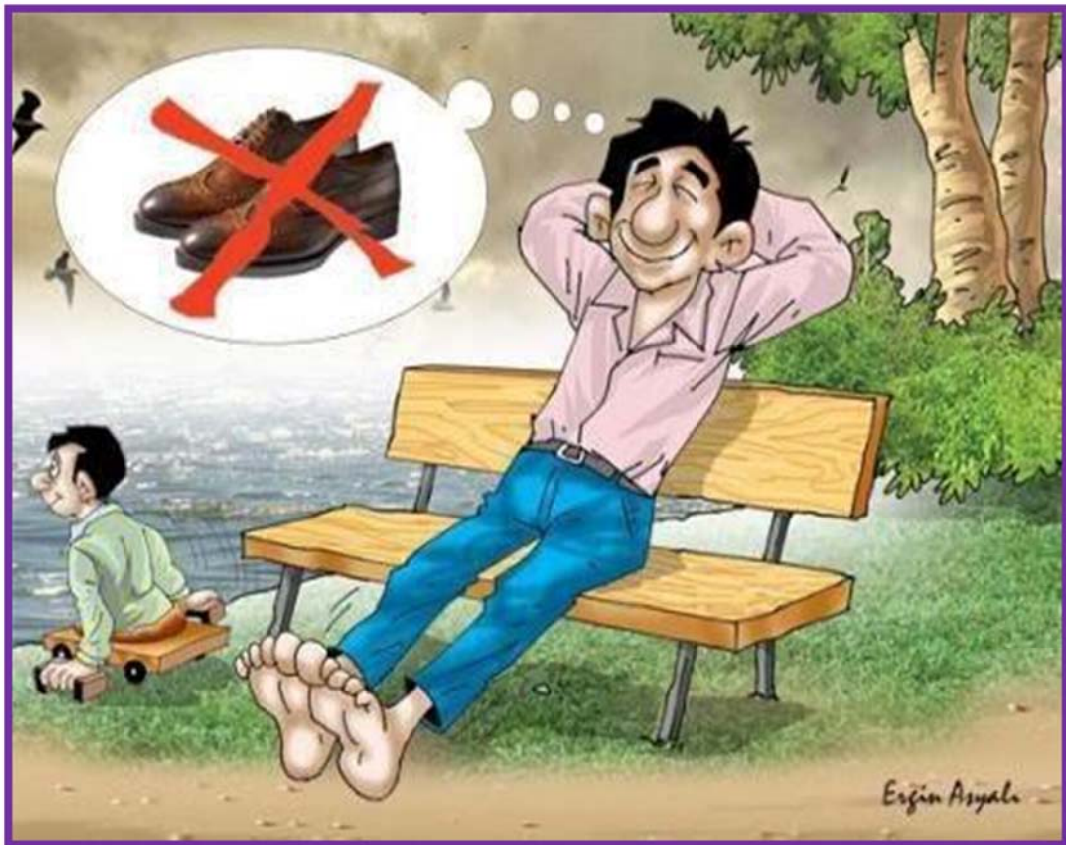
Sen ganisin, sen rahimsin, sen kerimsin Allah'ım
 Sen seversin, sevilirsin sen tek birsin Allah'ım

Teşekkür ederiz Allah'ım,
 Seni çok seviyoruz Allah'ım⁵⁹¹.

Değerlendirme:

- Çocuklar sahip oldukları güzellikleri verenin Allah olduğunu öğrendiler mi?
- Çocuklar sahip oldukları güzelliklerin değerini bilerek şükretmeyi öğrendiler mi?
- Çocuklar kendilerinden daha kötü durumda kimseler olabileceğini kavradılar mı?
- Etkinlik şükür ve kanaat eğitime beklenen katkıyı sağladı mı?
- Çocuklar sahip oldukları güzelliklerin neler olduğunu söylediler mi?
- Hikâye çocuklarda tüketim kültürü oluşmasına katkı sağladı mı?

⁵⁹¹ Erkişi, *Teşekkür Ederim Allah'ım*, Erişim Tarihi 15.03.2013, <http://www.forumdaz.net/karisik-sozler/minik-dualar-ilahi-sozleri-13484/>

4.17. ANNEM VE BABAM BENİM İYİLİĞİMİ İSTER

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Bir olay ve durumla ilgili olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir.

Kz.2 : Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar.

Kz.3 : Ailenin önemini kavrar.

Kz.4 : Anne babanın kendisi ile ilgili davranışlarına hak verir.

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Yöntem : Anlatım, örnek olay incelemesi, etkileşimli ve paylaşımlı kitap okuma

Amaç : Okul öncesi eğitimin “çocukların yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir. Eğitim sürecine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır. Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir.” ilkelerinden hareketle çocukların bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının kendisiyle beraber başkalarının duygularını anlamalarına yardımcı olarak onlara “empati” bilinci kazandırmak ayrıca ailenin önemini kavratmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen sınıfa girer ve “Çocuklar, bu gün sizlere çok güzel bir hikâye anlatacağım, bakalım beğenecek misiniz?” yönergesini verir ardından da “Ancak sizlerden beni dikkatli dinlemenizi ve kendinizi hikâye kahramanlarının yerine koymanızı istiyorum” diyerek dikkatlerini çeker.

2. Ardından da ses tonlamalarına, jest ve mimiklere dikkat ederek “Babacan Baba” adlı hikâyeyi okur.

3. Hikâyenin okunmasından sonra çocuklara dönerek hikâyede ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik olarak şu soruları yöneltir:

- Ayşe ve Ahmet babalarına neden kızmaktadırlar?
- Siz Ayşe ile Ahmet’in durumunda olsaydınız ne hissederdiniz, ne yapardınız?
- Ayşe ve Ahmet’in babası sizce doğru mu yapmaktadır?
- Sizin güzel bir oyuncağınız var ve onu çok seviyorsunuz, kırılmasından ya da kaybolmasından korkuyorsunuz. Peki, onu korumak için ne yaparsınız?

4. Çocukların cevaplarının ardından “Bakın çocuklar! Kendimizi anne ve babamızın yerine koyalım. Nasıl ki biz çok sevdiğimiz oyuncağımızı kırılmasından ya da kaybolmasından korktuğumuz için koruma altına alıyorsak anne ve babalarımız da bizim başımıza bir şey gelmesinden korktukları için koruma altına alıyorlar. Koruma altına alırken de bizi çok sevdikleri ve bizim iyiliğimizi, mutluluğumuzu istedikleri için bazı yasaklar koyabilirler. Tıpkı Ayşe ve Ahmet’in babasının yaptığı gibi.

O halde anne babalarımızı üzmemeli ve onların istekleri doğrultusunda hareket etmeliyiz değil mi çocuklar? Eğer böyle yaparsak anne ve babamızı üzmemiş oluruz. Unutmayın ki böyle davranan çocukları Allah sever ve içerisinde hoşunuza gidecek oyuncak, yiyecek vb. her şeyin var olduğu cennetine koyar.” diyerek etkinliği sonlandırır.

Değerlendirme:

- Çocuklar kendilerini anne ve babalarının yerine koyarak “empati” yapabildiler mi?
- Çocuklar anne babalarının davranışlarının nedenlerini öğrenebildiler mi?
- Çocuklar anne ve babalarının kendilerinin iyiliğini istediğini anladılar mı?

Babacan Baba

Bir varmış bir yokmuş. Mutlu bir ailenin Ayşe ve Ahmet adlı iki tane sevimli çocuğu varmış. Bunlar kendi aralarından babaları hakkında konuşurlar ve onun “Evladım oraya gitmeyin, şunları yapmayın, şunları yemeyin!” diyerek hep yasaklar koyduğundan üstelik de bunları kendilerini çok sevdiği için yaptığından bahsederlermiş. Ardından da “Hiç çocuklarını seven bir baba böyle yapar mı? Ne olur sanki yasakçı baba olmaktan vazgeçse dünya mı yıkılır?” derlermiş.

Günler böyle geçip gitmiş. Derken bir gün babaları “Çocuklar sizinle çok mühim bir mesele konuşacağım” diyerek iki kardeşi yanına çağırması ve onlara:

- “Bugünden sonra yasakçı baba olmaktan vazgeçiyorum. İstedığınız kadar televizyon seyredebilir, usanıncaya kadar dışarıda oynayabilir ve istediğiniz her türlü yiyecekten alıp yiyebilirsiniz. Böylece ben de yasakçı baba olmaktan kurtulurum.” demiş.

Çocuklar babalarının bu tavrı karşısında şaşırıp kalmışlar ve “doğru mu söylüyor acaba?” diye düşünmüşler. Daha sonra Ayşe: “Yaşasın, canım babacığım!” diyerek babasının boynuna sarılacakken babaları: “Eğer kabul ederseniz benim de sizden bir isteğim var.” demiş ardından da Ayşe’nin arkadaşından emanet olarak aldığı boyama kitabını eline alarak:

— “Bu kitabı yırtıp çöpe atmayı çok istiyorum. Beni seviyorsanız bu isteğime yasak koymayınız.” demiş. Bu istek üzerine Ayşe:

— “Babacığım herhâlde şaka yapıyorsun. Sana istediğin kadar kendi kitaplarımdan getireyim. Onları yırt ama arkadaşımın emanetini yırtma” deyince babası:

— “Ne olacak sanki? Yenisini alarak arkadaşına verirsin.” diyerek kitabı yırtmakta ısrar etmiş. Ayşe de:

— “Babacığım, sonra ben arkadaşına karşı çok mahcup olur, bir daha onun yüzüne bakamam” diyerek ağlamış. Onun gözü yaşlı hâlini bir müddet seyreden babası bir anda onu kollarının arasına alarak şunları söylemiş:

— Ayşe, seni biraz fazla üzdüm ama emaneti korumak için çok başarılı bir imtihan verdin. Seni tebrik ederim. Şimdi ben de sizlere neden yasakçı bir baba olduğumu açıklayayım: Nasıl bir kitap emanet olabiliyorsa sizler de bize Yüce Allah’ın çok büyük birer emanetisiniz. Belki de bunu hiç düşünmediniz.

Siz bir başkasına karşı mahcup olmaktan korktuğunuz gibi bizler de sizi iyi koruyamazsak Yüce Allah’ın huzurunda çok daha büyük utanç duyarız. Onun için eminim siz de beni anlayışla karşılar, Yüce Allah’a karşı utandırmazsınız.

Babasının bu sözlerinden sonra her şeyin birer emanet olup çok iyi korunması gerektiğini anlayan iki kardeş anne ve babalarının kendilerine niçin bazı yasaklar koyup onların her isteğine evet demediklerine hak vererek babalarına yasakçı demekten vazgeçip “Babacan Baba” demeye karar vermişler⁵⁹².

⁵⁹² Hasan Koç, “Babacan Baba”, *Diyanet Çocuk Dergisi*, Sayı:305, Aralık 2005, DİB Yayınları, s. 8-9.

4.18. DOĞRULUKTAN AYRILMIYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Başkalarının hatalarını fark eder.

Kz.2 : Her yerde doğru davranış sergiler.

Kz.3 : Davranışlarında kendi hatalarının farkına varır.

Kz.4 : Doğruluğun güzel bir davranış olduğunun bilincine varır.

Kz.5 : Herkesin hata yapabileceğini fark eder.

Kz.6 : Hatalı davranışların neler olduğunu öğrenir.

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Yöntem : Anlatım, örnek olay incelemesi, soru cevap, etkileşimli kitap okuma.

Amaç : Çocuklarda Allah inancı çerçevesinde “Sorumluluk” bilinci oluşturarak onların kötü tutum ve davranışlardan uzaklaşmalarına ve doğru davranışa yönelmelerine katkı sağlamak, sonuç olarak da onlarda “öz denetim” bilinci kazandırmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen sınıfa girer ve “Çocuklar, bakkala giderek çok sevdiğiniz bir çikolata satın aldınız ve yemek için açtınız. Ancak açınca birde baktınız ki sizin sevdiğiniz çikolata değil ne hissederdiniz?” sorusunu sorarak etkinliği başlatır. Çocuklarını duygularını ifade etmelerinin ardından “Çocuklar isterseniz bununla ilgili size güzel bir hikâye anlatayım.” diyerek “Süte Su Katan Anne”⁵⁹³ hikâyesini ses tonlamalarına, jest ve mimiklere dikkat ederek anlatır.

3. Hikâyenin anlatılmasından sonra çocuklara dönerek hikâyede ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik onlara olarak şu soruları yöneltir:

- Annenin süte su katması sizce doğru bir davranış mı?
- Sizce kız, annesinin dediğini yapmalı mıydı?
- Anneniz sizden benzer bir istekte bulunursa, ne yapardınız?
- İnsan kimsenin görmediği zamanlarda kötü davranış yapabilir mi?

4. Çocukların cevaplarının ardından “Bakın çocuklar! İnsan her zaman doğru davranış içerisinde olmalı kötü ve zararlı davranışlardan uzak durmalıdır. İsterse hiç kimse görmesin. Çünkü bizler Allah’ın her şeyi bildiğine, gördüğüne ve duyduğuna inanırız.

⁵⁹³ Seyfettin Yazıcı, *Temel Dini Bilgiler*, DİB Yayınları, Ankara 2002, s. 35.

O halde annemiz yokken evde yaptığımız vazoyu kırmak, etrafı dağıtmak gibi davranışları kendimizin yaptığını söylemeli suçu kardeşimizin üzerine atmamalıyız. Böyle davranmak hem anne babanızı hem de Allah'ı çok mutlu eder. Bu mutluluk onların sizi daha çok sevmelerine ve sevdiğiniz şeylerle ödüllendirmelerine ortam hazırlar.

Değerlendirme:

- Çocuklar hatalı davranışların neler olduğunu kavradılar mı?
- Çocuklar her durumda doğru davranış yapmaya isteklendiler mi?
- Çocuklar hikâye de ulaşılacak istenen amaca uygun davranmaya başladılar mı?

Süte Su Katan Anne

Halifeliği zamanında sütçülerin süte su katmasını yasaklayan ve bu emrini her tarafa duyuran Hazreti Ömer, şehrin asayişini kontrol etmek için bir gece Medine'de dolaşırken yoruldu ve biraz dinlenmek üzere bir evin duvarına yaslanarak dinlenmeye başladığı sırada evin için de bir anne ile kızı arasında geçen şu konuşmayı duydu:

Anne:

- Haydi kızım, kalk da sütlere biraz su katıver.

Kız:

- Halifenin sütlere su katılmasını yasakladığını bilmiyor musun?

Anne:

- Evet biliyorum.

Kız:

- Öyle ise halifenin yasakladığı işi nasıl yapabilirim?

Anne:

- Kalk da su koy şu sütlere. Ömer seni nereden görecektir?

Kız:

- Ömer görmez ama Rabb'im görür. Vallahi ben Ömer'in göreceği yerde yapmadığım bir işi görmediği yerde de yapmam..."

4.19. PEYGAMBERİMİ TANIYORUM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini fark eder.

Kz.2 : Bayram, kandil gibi kültürel özelliklerle ilgili sorulara cevap verir.

Kz.3 : Dini gün ve gecelerle ilgili bilgi edinir.

Kz.4 : 10-25 parçalı yap-bozu tamamlar

Kz.5 : Kısa bir süre gösterilen bir resimdeki ayrıntıları hatırlar.

Kz.6 : Resimlerdeki eksik parçaları modele bakarak tamamlar.

Kz.7 : “Kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl?” gibi soruları yanıtlar

Materyal: Video, slâyt, sinevizyon-akıllı tahta, yap-boz, resimli boyama kitabı

Yöntem: Anlatım, soru cevap, eğitsel oyun, gösterim

Amaç : Çocukların Peygamber Efendimizi tanımalarını ve onun örnekliğinde olumlu bir kişilik geliştirmelerini sağlayarak okul öncesi eğitimin “çocukların iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak” şeklindeki amacının gerçekleşmesine yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen Kâbe ve Mescid-i Nebi yap-bozlarını alarak sınıfa gelir ve “Hayırlı günler, nasılsınız” diyerek çocukları selamlar. Ardından da “Nisan ayı ne kadar güzel değil mi çocuklar? Bakın etraf yemyeşil, çiçekler açmış, kuşlar, kelebekler uçuşuyor, çocuklar birbirleriyle oyunlar oynuyor.” der ardından da “Mevlit kandilinizi tebrik ederim” yönergesiyle birlikte etkinliği başlatır. Daha sonra çocuklara şu soruları yönelterek onların dikkatini çeker:

— Bu güne neden mevlit kandili denmiş, bir fikri olan var mı?

— Bu günlerde anne babanız neler yapar?

— Daha önceki hiç mevlit kandili kutlamalarına katıldınız mı? Neler yaptınız?

2. Soruların tüm çocuklar tarafından cevaplandırılmasının sağlanmasının ardından “Çocuklar, bundan çok uzun zaman önce yine böyle bir nisan sabahı sizin gibi dünyalar güzeli bir çocuk dünyaya geldi biliyor musunuz? Peki, nisan ayında doğan bu dünyalar güzeli çocuk kimdir, biliyor musunuz? İsterseniz ben size anlatabilirim, ne dersiniz?” diyerek Peygamber Efendimizin doğumu ile ilgili hazırlamış olduğu video veya slaytı çocuklara sinevizyonla izletir.

3. İzlenen video/slâyttan sonra “Evet çocuklar şimdi dünyalar güzeli bu çocuğun kim olduğunu hep beraber öğrendik değil mi? der.

4. Çocuklardan evet yanıtını aldıktan sonra da “O halde bir yarışma yaparak kim daha çok öğrenmiş ona bakalım. Hazır mısınız?” yönergesiyle çocukları iki gruba ayırarak aşağıdaki soruları onlara yöneltir:

- Dünyalar güzeli bu çocuğun adı neydi?
- Muhammed adını ona kim verdi?
- Peki, nerede doğdu?
- Anne ve babasının adı neydi?
- Kaç yaşında yetim kaldı?
- Kaç yaşında öksüz kaldı?
- Kaç yaşında peygamber oldu?
- Nerede yaşadı?
- Nerede vefat etti?
- Kabrinin bulunduğu yer veresidir?
- Kaç yaşında vefat etti?
- Kaç tane çocuğu vardı?

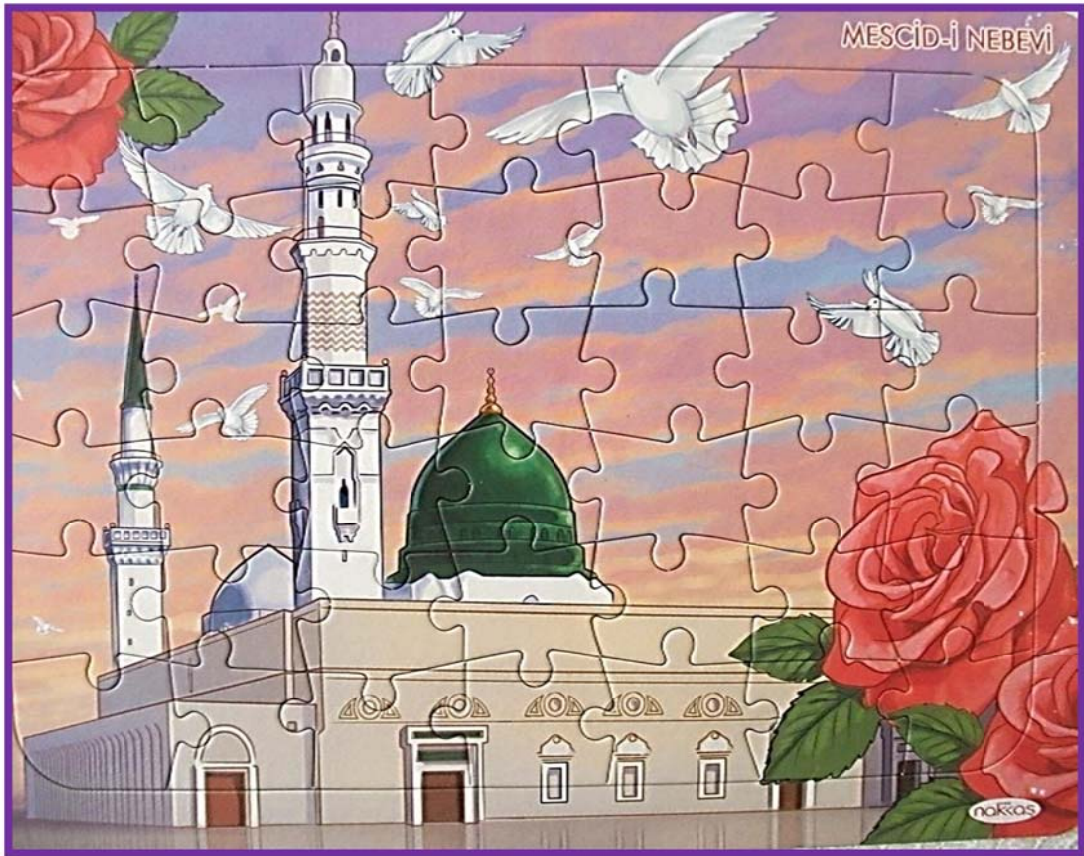
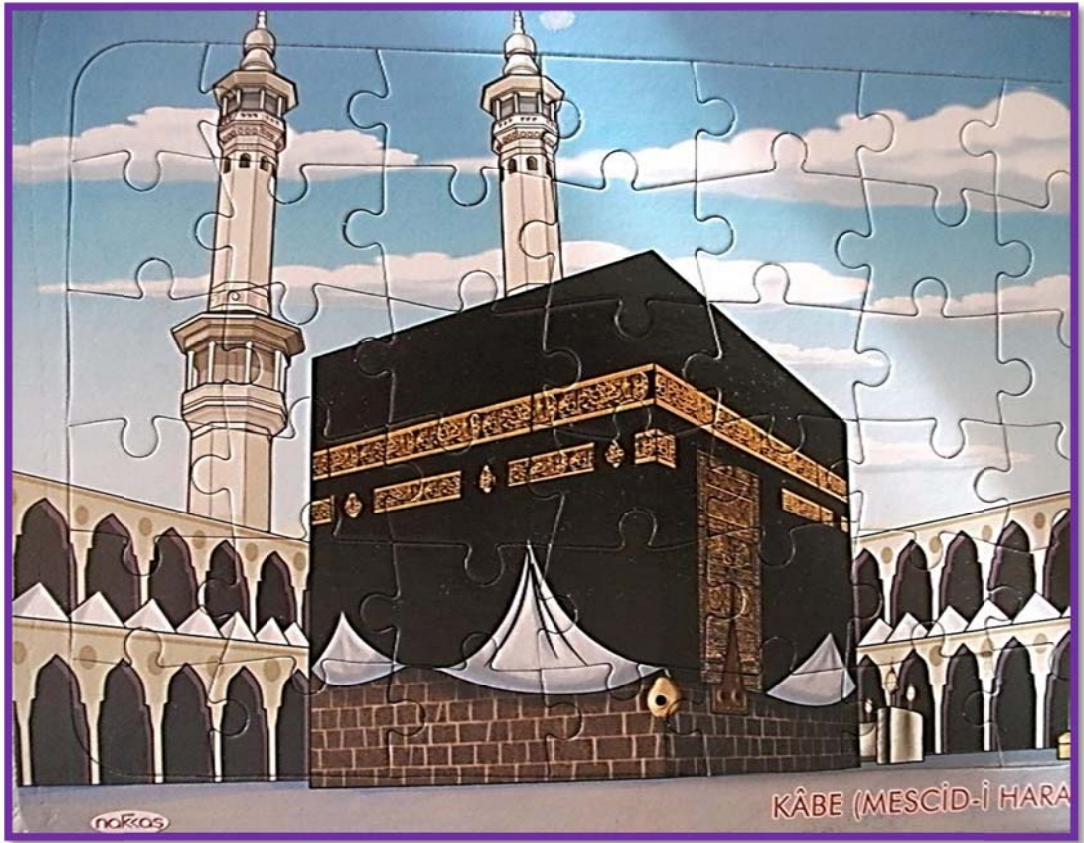
4. Soruların her iki grup tarafından cevaplandırılmasının ardından öğretmen evde anne babalarıyla bozup yapmaları ve bir sonraki derse getirmelerini isteyerek Kâbe ve Mescid-i Nebi⁵⁹⁴ yap-bozlarını model resimleriyle beraber çocuklara hediye olarak verir.

5. Evde anne baba katılımıyla tamamlanan yap-bozları okula getiren çocuklar için ailelerin katılımıyla ödül töreni düzenlenir ve peygamberimizi simgeleyen çeşitli hediyelerle etkinlik pekiştirilir.

Değerlendirme:

- Çocukların tamamı etkinliğe katılabildi mi?
- Çocuklar Mevlit kandilinin anlamını kavradılar mı?
- Çocuklar peygamber efendimizin hayatını öğrendiler mi?
- Çocuklar peygamber efendimizle ilgili sorulan sorulara cevap verebildiler mi?
- Aile katılımı sağlanarak eğitsel yap-boz oyunları tamamlanabildi mi?
- Çocuklar mevlit kandilleriyle ilgili yaşadıklarını sınıfta paylaştılar mı?

⁵⁹⁴ Nakkaş Puzzle Yap-boz Oyunları, *Kâbe (Mescid-i Haram); Mescid-i Nebevi*, Azim Dağıtım, İstanbul, 2012

4.20. BANA PEYGAMBERİMİ ANLAT

Süre : Serbest zaman

Kz.1 : Hz. Muhammed (s.a.v)'in hayatı ile ilgili olguları söyler.

Kz.2 : Hz. Muhammed (s.a.v)'in kişisel özelliklerini söyler.

Kz.3 : Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgili sorulan sorulara cevap verir.

Kz.4 : Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilgili etkinliklere katılarak sorumluluk alır.

Materyal: Davranış ağacı, çizgi film, resimli hikâye kitabı

Yöntem : Anlatım, soru-cevap, gösterim

Amaç : Etkin bir okul-aile birlikteliği sağlayarak okul öncesi dönem çocuklarının Peygamber Efendimizi tanımasını, ona karşı ilgi, sevgi ve sempati duymasını sağlamak. Ayrıca Peygamberimizin örnekliğinden yararlanarak bu dönem çocuklarında olumlu kişilik özellikleri geliştirerek okul öncesi eğitimin “Çocukların iyi alışkanlıklar kazanarak ilkokula hazırlanması” amaçlarına destek olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen, okul-aile birlikteliğini sağlama amacıyla aileleri okula davet eder etkinlikle ilgili bilgilendirme yaparak davranış ağacını ve içerisinde Peygamber Efendimizin bir özelliğinin yazılı olduğu yaprakları onlara verir. Onlardan evde çocuklarının ilgi ve isteklerini uyandırarak resimli, etkileşimli ve paylaşımlı kitap okuma saatleri belirlemelerini, her gün için bir özelliği gösteren yaprağı ağaca yapıştırmalarını bitince de çocukla beraber okula getirmelerini isteyerek etkinliği başlatır. Daha sonra paylaşımlı kitap okuma etkinliğine geçilerek okulda öğretmen, evde ise anne baba elindeki resimli öykü kitabının yazı ve resimleri çocuklar tarafından görülecek şekilde oturur.

3. Çocukların ilgi ve isteklerini canlı tutmak için onlara kitapta geçen resimlerle ilgili sorular sorulur ardından da her gün için içerisinde Peygamber Efendimizin belli başlı özelliklerinin (adalet, hoşgörü, güler yüzlülük, yardımseverlik, doğru sözlülük, kanaatkârlık, sabırlılık vb.) vurgulandığı bir hikâye seçilerek etkileşimli ve paylaşımlı bir şekilde okunur.

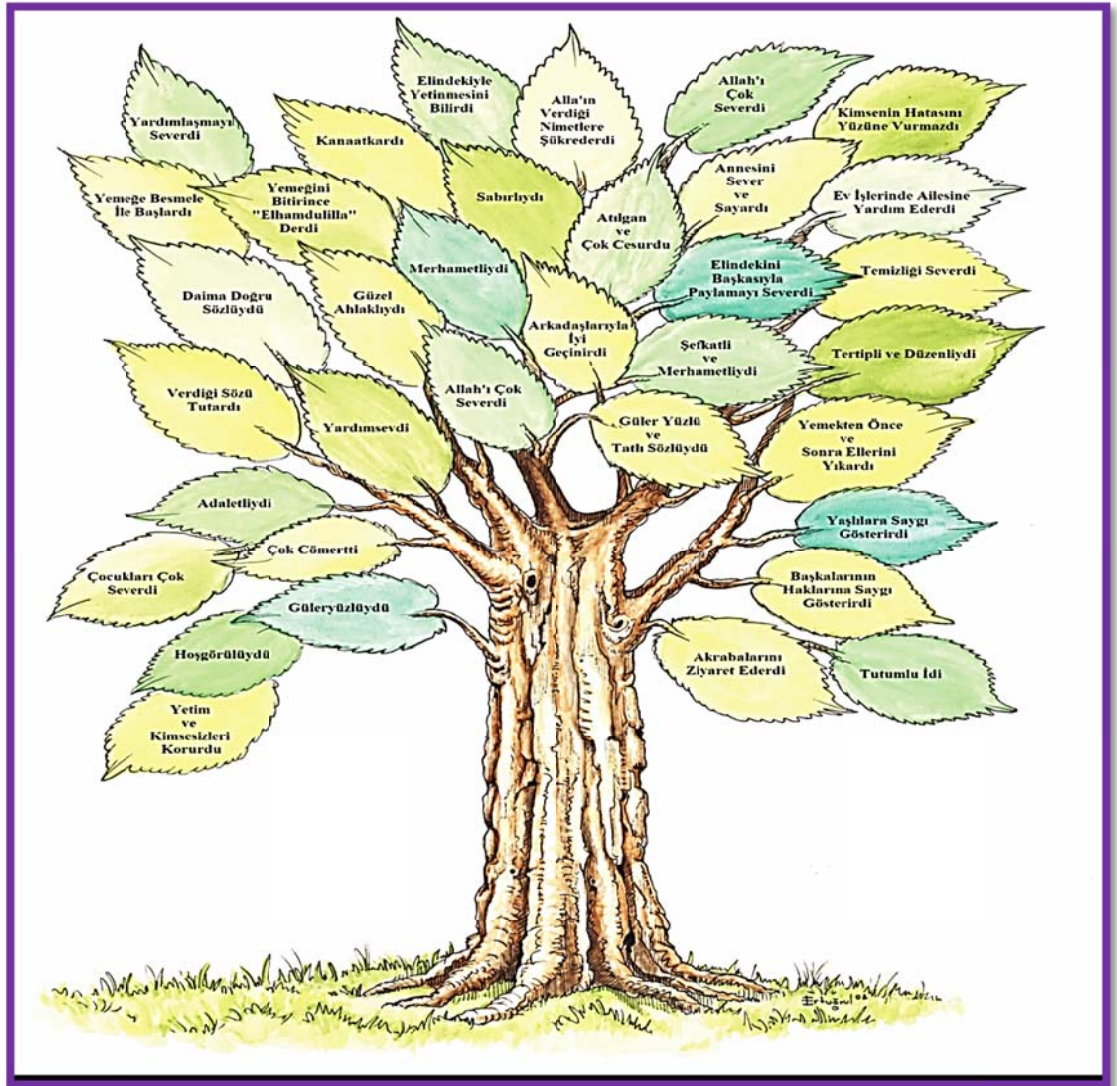
4. Okuma tamamlandıktan sonra çocuklara hikâye ile ilgili sorular sorularak ve çocukların tahminlerde bulunmaları istenerek onların kitapta geçen olay ve karakterlere tepki vermeleri sağlanır.

5. Çocukların tepkileri sağlandıktan sonra onlara: “Çocuklar Peygamberimizle ilgili öğrendiklerimizden bir ağaç oluşturalım mı?” sorusunu yönelterek o günkü kitap okuma saatinde vurgulanmak istenen hedef davranışı (hoşgörü, adalet vb.) gösteren yaprağı belirlenen davranış ağacına yapıştırır. Bitince çocukla beraber okula getirir.

6. Ailelerin katılımıyla ödül töreni düzenlenir ve peygamberimizi simgeleyen çeşitli hediyelerle etkinlik pekiştirilir.

Değerlendirme:

- Çocuklar hikâyelerde vurgulanmak istenen özellikleri kavradılar mı?
- Çocuklar Peygamberimizle ilgili etkinliğe katılarak sorumluluk aldılar mı?
- Çocuklar Peygamberimizle ilgili sorulan sorulara doğru cevap verebildiler mi?
- Çocuklarda Peygamberimize karşı ilgi, sevgi ve sempati uyandırılabilirdi mi?
- Etkinlik çocukların Peygamberimizi tanımalarına yardımcı oldu mu?

4.21. SÖZÜMÜ TUTARIM

Süre : Etkinlik saati

Kz.1 : Resim, nesne, ya da olaylar arasında ilişki kurarak anlamlı öykü anlatır.

Kz.2 : Kısa, basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar.

Kz.3 : Dinlediği bir öyküyü anlatır.

Kz.4 : Dürüstlük ve güvenilirliğin anlamını kavrar.

Materyal: Resimli hikâye kitabı

Yöntem : Anlatım, soru-cevap, etkileşimli ve paylaşımlı kitap okuma

Amaç : Çocukların hikâye ve masal kahramanlarına olan ilgisinden yararlanıp dini ve ahlaki örnek şahsiyetler sunarak onların “Dürüstlük, Güvenilirlik vb.” ahlaki erdemlerini kazanmalarına yardımcı olmak.

Uygulanışı:

1. Öğretmen içerisinde sözünde durmak hikâyesinin bulunduğu resimli hikâye kitabını alarak sınıfa gelir ve çocuklara “hayırlı sabahlar, hayırlı günler” der ve çocukları etrafına topladıktan sonra: “Bugün sizlere çok güzel bir hikâye anlatacağım. Beni kim dikkatli dinler ve sorduğum soruları bilirse ona çok güzel bir hediye vereceğim.” der. Bu şekilde çocukların ilgi ve isteklerini uyandırdıktan sonra etkinliği başlatır.

2. Ardından “Dürüst Tüccar”⁵⁹⁵ adlı hikâyeyi etkileşimli ve paylaşımlı olarak okur.

3. Okuma tamamlandıktan sonra çocuklara hikâye ile ilgili aşağıdaki soruları yönelterek onların hikâyede geçen olay ve karakterlere tepki vermelerini sağlayarak amaçta belirtilen değerleri kazanmalarına yardımcı olur:

- Hikâyenin kahramanı kimdir?
- Ebu Hanife kumaşları ikinci müşteriye neden satmamıştır?
- Sizce Ebu Hanife doğru mu yapmıştır?
- Ebu Hanife kumaşları satarak daha fazla kâr etseydi daha iyi olmaz mıydı?
- Siz Ebu Hanife’nin yerinde olsaydınız ne yapardınız?

⁵⁹⁵ Naim Erdoğan, *Dini Hikâyeler*, Demir Kitabevi, İstanbul 1976, s.18.

4. Bu soruların cevaplandırılmasında cevap veren çocuklara yönelik; “Aferin, çok güzel, demek öyle ben senin söylediğini hiç düşünmemiştim, seni takdir ediyorum, seninle gurur duyuyorum” şeklinde pekiştireç uygulayarak çocuklarda verilen cevapların beğenildiği hazzı uyandırılır.

Bu haz hem çocukların olumlu duygularını geliştirir hem de onlarda hikâyede anlatılan güzel şeyleri yapma isteği uyandırır. Ayrıca bu durum çocukları ödül deyince sadece maddi değeri olan şeylerin anlaşılması algısından kurtarır.

5. Çocuklarda oluşturulan bu isteklendirmenin ardından da: “O halde biz de tıpkı Ebu Hanife gibi sözümüzde durmalı, doğru ve dürüst olmalıyız. Kimseyi kırıp incitmemeli, verdiğimiz sözleri yerine getirmeliyiz değil mi çocuklar. Hem bakın bizi çok sevip bir sürü güzellik veren ve cennetine koyacak olan Allah’ımız da bizden verilen sözlerimizi yerine getirmemizi istiyor. İşte sizden hep böyle güzel davranışlar bekliyorum.” der ardından da: “Anlaştık mı?” şeklinde soru yöneltir. Çocuklardan evet yanıtını alınca aynı soruyu üç defa tekrarlayarak etkinliği sonlandırır.

Değerlendirme:

- Çocuklar hikâyede anlatılan olayı kavradılar mı?
- Çocuklar hikâye ile ilgili sorulan sorulara cevap verebildiler mi?
- Çocuklar dürüst ve güvenilirliğin önemini kavradılar mı?
- Çocuklarda Ebu Hanife’ye karşı ilgi ve sevgi uyandı mı?
- Çocuklarda örnek bir kişilik oluşturulabildi mi?

Dürüst Tüccar

Çok uzun zaman önce Ebu Hanife adında büyük bir ilim adamı aynı zamanda kumaş ticaretiyle uğraşan bir Allah dostu varmış. Ebu Hanife o kadar bilgiliymiş ki insanlar ona “en büyük bilgin” unvanını vermişler. İşte bu büyük bilginin bir akşamüzeri dükkânına iki müşteri gelmiş ve sattığı kumaş toplarından birini beğenmişler, ancak kumaşları sabah alabileceklerini, parasını da o zaman ödeyeceklerini söyleyerek dükkândan ayrılmışlar.

Ertesi sabah olunca dükkâna erkenden gelen başka bir müşteri tezgâhın üzerindeki kumaşı beğenmiş ve almak istemiş. Ebu Hanife: “Bu kumaş satıldı. Siz başka bir kumaşa bakın.” diyerek adamın isteğini geri çevirmiş.

Ancak adam o kumaşı iki katı para vererek almak istemiş. Ebu Hanife, tekrar: “Bu kumaş satıldı.” diyerek teklifi yine reddetmiş. Erkenden gelen müşteri ısrar etmiş ve kumaşın değerinin üç katı para teklif etmiş. Bunun üzerine Ebu Hanife: “İsterseniz değerinin yüz katını verin, yine de bu kumaşı size veremem. Çünkü ben bu kumaşı başka müşterilere sattım, sözümünden dönemem.” demiş ve adamın isteğini geri çevirmiş.

SONUÇ

Okul öncesi dönem, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların sosyal-duygusal, zihin ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, kişiliklerinin ve karakter yapılarının şekillendiği, kendilerini daha sonraki hayata hazırlayıcı davranışların birçoğunu kazandığı, inanç ve değer yargılarının biçimlendiği önemli bir süreçtir. Peygamber efendimizin, küçük yaşta öğrenmeleri “taş” , yaşlılıktaki öğrenmeleri ise “su” üzerine yazı yazmaya benzetmesi ve “Ağaç yaş iken eğilir” , “Demir tavında dövülür” atasözlerinin ifade ettiği anlam göz önünde bulundurulduğunda bu sürecin önemi daha iyi anlaşılabacaktır. Zira bir gömleğin düğmelerinin nasıl ilikleneceği ilk düğmenin nasıl iliklendiğine bağlıdır. Eğer ilk düğme doğru iliklenmişse sonrakiler de doğru; yanlış iliklenmişse sonraki düğmeler de yanlış iliklenecektir. İşte okul öncesi dönem eğitimiyle de çocuklarımızın yaşamının ilk düğmesi iliklenmektedir ve bu düğmenin doğru iliklenmesi çocukların her alanda sağlıklı bir gelişim göstermeleri açısından önem arz etmektedir.

Okul öncesi, eğitim adına kritik bir dönem olmanın yanında çocukların dini duygu gelişimlerinin ve dinî konulara meraklarının yoğun olduğu dönem olması itibarıyla de büyük önem taşımaktadır. Zira diğer eğitim alanlarında olduğu gibi çocukluk döneminde alınan din eğitiminin de, çocuk üzerinde olumlu etkiler bıraktığı ve onu okul öncesinin, çocukların beden, zihin, duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlama amacına uygun olarak yetişmesine ciddi anlamda katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. Bu durum din eğitiminin, çocukluk dönemi gelişim özellikleri dikkate alınarak okul öncesi dönemde en iyi şekilde verilmesini gerekli kılmaktadır.

Çünkü din duygusu çocuklarda doğuştan potansiyel olarak vardır ve bu duygu çocukluk döneminin gelişim özelliklerine paralel olarak değişim gerçekleştirerek duygusaldan zihinsele, somuttan soyuta doğru bir gelişim göstermektedir. Ayrıca bu dönemde alınan din eğitimi çocuğun daha sonraki dindarlığının ve dini duruşunun şeklini büyük oranda belirlemekte, ihmal edilmesi ise sonradan telafisi imkânsız sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Bu itibarla okul öncesi dönemde çocuğun diğer alanlarda olduğu gibi dini anlamda da tatmin edilmesi ve eğitilmesinin yolları aranmalıdır.

Okul öncesi eğitim programının hem çocukların gelişimlerini destekleme hem de bu gelişim alanlarında görülebilecek yetersizlikleri önlemeyi amaçlayan çok yönlü bir program olma özelliği taşımasından hareketle bu yol aramada çocukluk dönemi faaliyetleri olarak onlarda ilk ortaya çıkan ve din duygusunun başlamasına kaynaklık ettiği ifade edilen sevgi, güven ve bağlanma duyguları dayanak noktası yapılabilir.

Dini tutum ve davranışların oluşumunda ailede verilen din eğitiminin önemi inkâr edilemez. Ancak her ailenin çocuklarının dini ihtiyaçlarını karşılama ve dini nitelikli sorularını cevaplama anlamında aynı yeterlilikte oldukları da söylenemez. Ayrıca birçok anne baba günümüz şartlarında çalışmak ve çocuklarını belirli bir vakte kadar kreşlere, yuvalara ya da özel bakıcılara bırakmak durumunda oldukları da bir gerçektir. Bu durum, aileden sonra en etkili öğrenmelerin gerçekleştirildiği okul öncesi eğitim kurumlarında, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun programlar hazırlanarak, fitrattan kaynaklanan din duygusunun olumlu anlamda gelişimiyle de ilgilenmesini ve ailenin özellikle de annenin çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili ilk yıllardaki tek başına üstlendiği rolüne katkıda bulunulmasını gerekli kılmaktadır. Bunun için ise bir taraftan etkin bir okul aile birlikteliğinin sağlanması diğer taraftan da okul öncesi eğitim kurumlarının ailede verilen din eğitimi destekler niteliğe kavuşturulması önem arz etmektedir.

Yukarda ifade edilen katkının sağlanabilmesi için sevgi, güven, bağlanma ve himaye altında bulunma duygularının kaynaklık ettiği din duygusunun da, diğer duygular gibi yeri ve zamanı geldiğinde desteklenerek olumlu anlamda gelişim göstermesinin önü açılmalıdır. Bu durum çocuğun öğrenmeye ve eğitime en uygun olduğu, edinilen öğrenmelerin onun kişilik yapısında kalıcı izler bıraktığı, aynı zamanda da dini duygunun başladığını gösteren ilk soruların geldiği okul öncesi dönemde din eğitimi faaliyetlerine yer verilmesini gerekli kılmaktadır. Okul öncesi dönemde din eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için ise eğitilmiş aile bireylerine, dini gelişimi destekleyici okul öncesi eğitim kurumlarına, program ve görevlilerine aynı zamanda da eğitim ortamlarının bu eğitim için elverişli hale getirilmesine sonuç olarak da bu konularda pedagojik yatırımın yapılmasına ciddi manada gereksinim duyulmaktadır.

Nitekim günümüzde Avrupa ülkelerinin eğitimlerine bakıldığında okul öncesi döneme ve bu dönemde din eğitimine büyük önem verildiği ve çocukların küçük yaşta dini öğretim yapan okullara gönderildiği görülecektir. Ancak ülkemizde hem okul öncesi eğitim yeterli düzeyde değildir hem de bu eğitim döneminde din eğitimine yer verilmemektedir. Bu durumun sosyo-ekonomik ve kültür seviyeleri farklı ailelerde büyüyen çocuklar arasında ciddi anlamda eğitim farklılıkları meydana getirebileceği söylenebilir. Sosyo-ekonomik ve kültür seviyeleri farklı ailelerde büyüyen bu tür çocuklar arasında meydana gelen eğitim farklılıklarını asgari düzeye indirmek, onları öğretime hazırlamak, çalışan annelerin çocuklarının bakımını ve eğitimlerini sağlamak amacıyla okul öncesi eğitimin sistemleştirilmesi ve yaygınlaştırılması yoluna gidilmelidir.

Bu yaygınlaştırmanın gerçekleştirilebilmesi için de okul öncesi eğitim kurumları din eğitimi verebilecek şekilde Avrupa ülkelerinin seviyesine çıkarılmalı ve çocukların duygusal gelişimleri öğrenmeye ve eğitime en uygun oldukları bu dönemde okul-aile birlikteliğiyle doyurulmalıdır. Böylesi bir doyumun sağlanmasının gerek Türk Milli Eğitimi'nin gerekse Okul Öncesi Eğitimi'nin amaç ve ilkelerine uygun düştüğü söylenebilir. Aksi bir durumun, yani karşılanmayan dini ihtiyaçlar giderilme anlamında çocukları sağlıksız dini oluşumların içerisine itebileceği hatta onların tamamen din dışı bir kişilik edinmelerine sebebiyet verebileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla çocuğun kişilik ve karakter yapısının %90 oranında oluştuğu okul öncesi dönemde, fitrata dayalı olarak onun doğuştan getirdiği din duygusunu olumlu anlamda besleyecek bir din eğitimi faaliyeti yapılmalıdır.

Gerek Kur'an-ı Kerimde gerekse hadis-i şeriflerde yaratılış itibarıyla iyiyi, doğruyu kabul etme eğilimine sahip olarak dünyaya gelen çocukların bu eğilimlerinin verildiği şekilde muhafaza edilmesinden öncelikli olarak onun ailesinin sorumlu tutulduğunu görmekteyiz. Nitekim fitrat hadisinin devamında sahip olunan eğilimin konuşmaya başlayınca kadar devam ettiği, sonrasında ise anne baba ya da onların yerini tutabilecek diğer aile fertleri tarafından değiştirildiği ifade edilmektedir. Çünkü çocuktaki fitri din duygusunun bilinç ve davranış haline gelmesi için gerekli olan uzun zaman diliminin en önemli kısmı direkt olarak aile içerisinde ve anne baba denetiminde geçmektedir.

Buradan hareketle olumlu davranışlara sahip çocuklar yetiştirebilmenin, her yönden sağlıklı aile yapısının temin edilmesiyle doğrudan bağlantılı olduğunu, ailenin bu görevini tam olarak yerine getirebilmesi için ise, eğitime ve desteğe ihtiyaç duyduğunu söylememiz yerinde olacaktır. Zira erken çocukluk dönemindeki gelişmeler, artık okul öncesi eğitimini anne babanın tek başına başarabileceği bir konu olmaktan çıkarmış ve anne babaların çocukların alması gerektiği gibi bir okul öncesi eğitim verebilecek yeterlilikte olmadığını göstermiştir. Sadece maddi alanla sınırlı olmayan bu yetersizlik çocukluk dönemi din eğitimi dini gelişim içinde geçerlidir. Bu durum okul öncesi eğitim kurumlarının din, eğitim ve öğretimi konusunda duyulan rehberlik ihtiyacını giderebilir yapıya kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Ailelerin eğitim ve rehberliğe olan ihtiyacı, okul öncesi eğitim programında da geniş bir şekilde ifade edilmiş ve toplantılar, konferanslar, bireysel görüşmeler ya da makaleler, broşür, el kitabı, dergiler gibi basılı araçlar ve eğitim panoları yolu ile de bu ihtiyacın giderileceği belirtilmiştir.

Ancak okul öncesi eğitim kurumlarında dolaylı ya da doğrudan bir din eğitimi faaliyeti yapılmaması, çocukların duygusal gelişimi içerisinde önemli bir yer edinen sevgi, güven, bağlanma ve himaye altında bulunma duyguların kaynaklık ettiği din duygusunun ihmal edilmesine neden olmaktadır. Zira çocuk bu duyguların karşılanma durumuna göre olumlu ya da olumsuz bir dini gelişim göstermekte ve o ölçüde de kutsal varlık olan Allah'la bağ kurabilmektedir. Bu durum yerinde ve zamanında yapılacak bir din eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çocuğun dini eğitim gördüğü ilk yerin aile olması ve her ailenin aynı yeterlilikte olmaması onlara yönelik yukarda ifade edilen konferans, seminer, broşür, el kitabı vb. çalışmaların okul öncesi dönem çocuklarının aile içerisinde sağlıklı bir din öğrenimi edinebilmeleri amacıyla da düzenlenerek ailelerin bu içerikli çalışmalarla eğitilmesi ivedilikle sağlanmalıdır. Zira din eğitimi anlamında aile içerisinde yapılan ve çocuğu baskı altına almayı, disipline etmeyi amaçlayan “Eğer yaramazlık yaparsan Allah'ın cehennemi var seni yakar, Allah kötü çocukları taş yapar, vb.” bir kısım uygulamalar, ibadet ve ahlak kurallarının öğretiminde fiziki ceza olan dayağa başvurulması, çocuğun dinden soğumasına ve farklı arayış içerisine girmesine hatta tamamen din dışı bir gelişim göstermesine neden olabilmektedir.

Dolayısıyla okul-aile birlikteliği sağlanmış bir okul öncesi eğitime ve bu eğitim içerisinde çocuğun gelişim özelliklerine uygun sağlıklı bir din eğitimi verilebilir kılacak okul öncesi eğitim programlarına ciddi anlamda ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Okul öncesi eğitim programının esnek yapısı, günlük yaşam deneyimlerinin ve yakın çevre olanaklarının eğitim amaçlı kullanılmasının teşvik edilmesi ve çocukların gönüllü eylemi olan oyun, müzik gibi etkinlik türlerinden bu dönem çocuklarının eğitiminde ciddi anlamda yararlanılması hatta bu dönem eğitiminin etkinlikler üzerine kurulması böyle bir eğitimin verilebilirliğini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla dinin duygusal yönünden ve eğitim programının yapısından hareketle diyebiliriz ki okul öncesi eğitim kurumlarında içerisinde dini motifler bulunan etkinliklere yer verilerek bu dönem çocuklarının dini gelişimlerine ciddi anlamda katkı sağlanabilir.

Örneğin sadece sözlü öğretim ve taklit etkinlikleri bu amaçla düzenlenebilse çocukların dini ilgi ve ihtiyaçlarının büyük oranda karşılanabileceği görülecektir. Zira bu dönem çocuklarda kamera ya da fotoğraf makinesi hassasiyetini aratmayan mükemmellikte bir taklit yeteneği bulunmaktadır ve bu yetenek onların öğrenmelerin ilk ve en basit şeklini oluşturmaktadır. İşte çocuklardaki bu yetenek dayanak noktası yapılarak, okul öncesi eğitim programında kukla, tiyatro, diyalog vb. etkinlikler içerisinde onların örnek alacakları dini ve ahlaki şahsiyetlere yer verilebilir.

Yukarda ifade edilen etkinliklere yer vermekle çocuklarda taklit edilen, anlatılan kimselere karşı ilgi, sevgi ve sempati uyandırılarak onların bu kimselere benzemeye ve onlar gibi olmaya çalışmasına ortam hazırlanabilir. Yine eğitim programında küçük dua ve şükür cümlelerine, besmele, ayet, hadis, ilahi, şiir, ninni ya da dini muhteva kazandırılmış, sıradan olayları ahlaki ilkelere dönüştürecek renkli, resimli, masal, hikâye ve bilmece gibi sözlü öğretim etkinliklerine yer verilebilir. Bu yer vermenin neticesinde de çocukların dil gelişimlerine katkıda bulunularak Türkçeyi doğru ve düzgün kullanmalarını sağlamanın yanında onların güven duygusu kazanarak Allah’a sevgiyle yaklaşmalarına, doğruluk, yardımlaşma, paylaşma, hoşgörü, kanaatkârlık, sevgi, saygı gibi iyi ve güzel alışkanlıklar edinmelerine katkı sağlayacak önemli eğitim fırsatları yakalanabilir. Diğer taraftan bu etkinliklerle okul öncesinin “çocukların iyi alışkanlıklar kazanarak ilkokula hazırlanması” amacının gerçekleşmesine de katkı sağlanabilir.

Zira bu şekilde hazırlanarak okunan şiir, besmele ve ilahilerle, anlatılan hikâye ve masallarla büyüyen çocuklar, dine ve sosyal hayata daha iyi uyum sağlayabilecek ve ahlaki değerleri daha kolay benimseyebileceklerdir. Dolayısıyla okul öncesi dönemde etkili bir okul-aile birlikteliğinin sağlanması ve bu dönem eğitim programında yer verilen etkinliklerin dini ve ahlaki motiflerle zenginleştirilmesi adına çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalardan beklenen katkının sağlanabilmesi, çocukların dini duygularının geliştirilmesi ve dini eğitimlerinin uygun bir şekilde yapılabilmesi için ise Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi İlişkisi çerçevesinde alanında uzman din eğitimcileriyle ve yayıncılarla etkili bir işbirliği yapılarak okul öncesi eğitim müfredatının ve materyallerinin yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmesi önem arz etmektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri, bu dönemde verilecek din eğitiminin baskı ve zorlama yapılmadan, çocuğun ilgi ve isteği uyandırılarak, onların duygularına ve gönüllerine hitab edecek bir yaklaşımla verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede ailelerin özellikle anne babaların dengeli bir disiplin sahibi olmaları, ödül ve cezayı yerinde kullanmaları, çocuğa karşı sevgi ve şefkatle yaklaşmaları, yasaklama yerine alternatif davranış alanları açmalarına yönelik rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Çünkü ebeveynleri ile güvensiz, kaygılı veya korkuya dayalı bir ilişki geliştiren çocuk, diğer toplumsal ilişkilerinde de dışlayıcı ve incitici olduğuna dair içsel kanılar geliştirebilmektedir. Bunun için de gerek çocukların duygularına ve gönlüne hitap etmesi gerekse öğrenmeye elverişli bir ortam hazırlaması dolayısıyla çocukluk döneminin vazgeçilmez uğraşı olan oyundan en etkili bir öğrenme fırsatı olarak yararlanılmalıdır. Çünkü okul öncesi eğitim ev ve yuva ile ilkokul arasında bir geçiş dönemidir. Bu dönemde sözlü öğretim, oyunla öğretim ve ilkokula hazırlık esastır.

Buradan hareketle diyebiliriz ki oyun ve onun en önemli parçası olan oyuncaklardan dini duygu ve düşüncenin gelişiminde yararlanılmalıdır. Dolayısıyla okul öncesi öğretim programında çocuğun günlük hayatta karşılaştığı dini yaşantıyı örneklendirecek, hatırlatacak ve bazı kavramları sembolize edebilecek özellikler bulunduran Kâbe, cami gibi dini mekânların maket ve yap-bozları, resimli boyama kitapları vb. etkinliklere yer verilmek suretiyle duygu ağırlıklı bir din eğitimi yapılmalıdır.

Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirilecek böylesi bir yaklaşımla gerek çocuklarının dini dünyaya adım atmalarına gerekse dini duygu ve düşüncelerinin sağlıklı gelişmesine uygun ortam oluşturulmalıdır. Böyle bir ortamın oluşturulması okul öncesi dönem eğitiminin “Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmelerini ve iyi alışkanlıklar edinmelerini sağlamak” şeklinde belirlenen amacının gerçekleştirilmesine de büyük katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki din duygusu çocukta doğuştan potansiyel olarak vardır. Bu potansiyelinden hareketle de Allah’a inanmaya ve dini inancı kabul etmeye elverişli yapıya sahip olarak dünyaya gelmektedir. Çocuğun gelişim özellikleri bu fitri duygunun öncelikli olarak ailede gelişim ve değişim göstermesine ortam hazırlamaktadır. Ancak yukarda da ifade edildiği gibi gerek bilgi yetersizliği gerek yanlış tutum ve davranışlar gerekse çalışma zorunluluğu ailelerin okul öncesi dönemde çocuklarının dini duygu ve gelişimlerini destekleme konusunda yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. Oysa bu dönemde alınan din eğitimi bireyin daha sonraki dini inanç, duygu, tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır.

Okul öncesi dönemde din eğitiminin ihmal edilmesi ise din duygusunda körelme hatta tamamen dinden uzaklaşma, korku, ümitsizlik, saldırganlık gibi sonradan telafisi güç sorunlara neden olmaktadır. Tüm bu sorunların giderilebilmesi için çocuğun eğitiminden sorumlu ailelerin var olan yetersizliklerinin giderilmesi ve onların rehberlik anlamında desteklenmesi gerekmektedir. Bu ise ancak okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılarak sadece gelir ve eğitim düzeyi yüksek ailelerin yararlanabildiği bir ayrıcalık olmaktan çıkarılmasıyla mümkün olabilir. Bu durum eğitim şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı oluşturmayı hedefleyen okul öncesi eğitimin amaçlarına da uygun düşmektedir.

Dini duygunun işlenmesi ve din ihtiyacının karşılanması açısından en elverişli dönemin dini dünyaya ilginin altın yaşlarını içerisinde bulunduran okul öncesi dönem olduğu bilindiğine göre, din eğitimi anlamında ailenin tek başına üstlendiği ve çoğunlukla yetersiz kaldığı rolüne katkıda bulunulacak en önemli yerin de okul öncesi eğitim kurumları olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu kurumlar, 0-6 yaş arası çocukların tüm gelişimlerini sağlıklı ve düzenli fiziksel koşullar içinde, toplumun kültürel özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren, onlarda sağlam bir kişiliğin,

sosyal duyarlılığın temellerini atan kurumlardır. Bu durum okul öncesi eğitim kurumlarında, çocukların ruhuna ve gelişim özelliklerine uygun bir din eğitimi faaliyetinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu eğitimin yapılabilmesinde okul öncesi eğitim programının yeniden yapılandırılması ve program içeriğinin bu dönem çocuklarının dini duygu ve düşünce gelişimlerini destekleyici formata kavuşturulması önem arz etmektedir.

Çocuklar sadece değer gördükleri, sevildiklerinden emin oldukları ve kendilerini güvende hissettikleri destekleyici ortamlarda keşfederler ve sunulan öğrenme fırsatlarını değerlendirirler. Çocukların gelişimlerini destekleyici okul öncesi eğitim ortamının en önemli bileşeni ise öğretmen ile çocuk arasında kurulan tutarlı ve güvenli ilişkidir. Ancak okul öncesi eğitimde din dersi ve bu dersin öğretimine yönelik branş öğretmeni yoktur ve bu kurumlarında görev yapan öğretmenler dini ve ahlaki eğitim verebilme anlamında yeterli bir formasyona sahip değildir. Bunun için de hem istenilen davranış özelliklerini gösterebilmeleri hem de istenilir davranışları çocuklara kazandırabilmeleri için İlahiyat Fakültelerinin Din Eğitimi Anabilim Dalı bünyesinde oluşturulacak formasyon dersleri ile bu dönem öğretmenlerinin yöntem ve teknik konusunda bilinçlenmelerinin sağlanması adına da çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Muhtevası çocukların tecrübeleri ve yaşadıkları çevreden alınan, konuları bilinçli olarak var olmayan aynı zamanda da dersleri kesin çizgilerle birbirinden ayrılmayan okul öncesi eğitimde din eğitimi konuları kendiliğinden doğmakta ve çocuklar evde cevabını bulamadığı dini sorularını okulda öğretmenine sormaktadırlar. İşte tüm bunlar okul öncesi öğretmenlerinin din ile ilgili konuların dışında kalmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla ailelerde olduğu gibi öğretmenlerinde din eğitimi anlamında rehberliğe ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren organların, öğretmenlerin çocukların dini gelişimlerini destekleyebilecek rehberlik ihtiyacını karşılayabilecek şekilde yeniden yapılandırılmasıyla giderilebilir.

Okul öncesi eğitim programının içeriğine bakıldığında gerek amaç ve ilkeleriyle gerekse kazanım ve kazanım göstergeleriyle böylesi bir yeniden yapılandırmaya uygunluk arz ettiği görülecektir.

- ✓ Okul öncesi eğitim programında günlük yaşam deneyimlerinin ve yakın çevre olanaklarının etkinlikler içerisinde eğitim amaçlı kullanılmasının teşvik edilmesi.
- ✓ Kazanım ve göstergeler oluşturulurken günlük yaşam deneyimlerinden yararlanılmasının eğitim sürecini hem zenginleştirip hem de kolaylaştıracağı belirtilmesi.
- ✓ Gerekçelerin iyi belirlenmesi, eklenen kazanım ve göstergelerin Türk Milli Eğitiminin ve Okul Öncesi Eğitimin amaçları ile çatışmaması kaydıyla gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım ve/veya göstergenin öğretmen tarafından belirlenerek eğitim planına eklenebileceğinin öngörülmesi.
- ✓ Değerler eğitimi ile ilgili olarak programda ayrı kazanım ve göstergeler belirlenmemekle birlikte, bunların programın tamamında bütüncül bir şekilde ele alınması.
- ✓ Okul öncesi eğitiminde konuların bilinçli olarak var olmaması ve derslerin kesin çizgilerle birbirinden ayıramaması.
- ✓ Programının esnek olması, öğretmene özgürlük tanınması ve ele alınan konunun öğretiminin değil, o konu yardımı ile belirlenen kazanımların gerçekleştirilmesinin asıl amaç olarak belirlenmesi.

İşte okul öncesi eğitim programının sayılan bu vb. özellikleri onun bu dönem eğitim kurumlarında okuyan çocukların dini ve ahlaki eğitim ihtiyaçlarını giderebilecek mahiyet taşıdığını göstermektedir. Bu durum okul öncesi eğitim programıyla din eğitimi arasında birçok alanda ilişki kurulabileceğini göstermesi açısından önemli görülmektedir. Kurulacak bu ilişkiden hareketle okul öncesi eğitim programı çerçevesinde özellikle etkinlikler bağlamında duygu temelli din eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi, çocuklarının dini duygu ve düşüncelerinin geliştirilebilmesi, sevgi, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, duyarlılık, sabır, adalet, doğruluk, dürüstlük gibi değerleri öğrenerek iyi alışkanlıklar kazanmış bir birey olarak ilkokula hazırlanması için şu çalışmalar yapılmalıdır.

- ✓ Okul öncesi eğitim kurumları din eğitiminin verilebilirliği bağlamında Avrupa ülkelerinin seviyelerine çıkarılmalıdır.

- ✓ Okul öncesi eğitim kurum ve programları ailede verilen din eğitimini destekleyici bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- ✓ Okul Öncesi Eğitim Programı-Din Eğitimi İlişkisi çerçevesinde alanında uzman din eğitimcileriyle ve yayıncılarla etkili bir işbirliği yapılarak bu dönem çocuklarının dini duygu ve düşünce gelişimlerini sağlama noktasında okul öncesi eğitim müfredatının ve materyallerinin yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmelidir.
- ✓ Programın etkinlikler bölümüne dini ve ahlaki muhteva ile zenginleştirilmiş hikâye, masal, bilmece, atasözü ve deyimler katılmalı, bunlar içerisinde geçen sıradan olaylar ahlâki ilkelere götüren ibret derslerine dönüştürülmelidir.
- ✓ Çocukları yalnızlıktan ve yersiz korkulardan kurtararak onlara temel güven duygusu kazandırmak için program içerisinde kısa dua ve şükür cümlelerine yer verilmelidir.
- ✓ Okul öncesi dönemde ailelerin çocuklarının dini gelişimlerini sağlama konusunda duydukları rehberlik ihtiyaçları giderilmelidir.
- ✓ Çocukların iyi alışkanlıklar kazanabilmeleri için programda taklit etkinliği olarak düzenlenebilecek kukla, tiyatro, diyalog vb. etkinlikler içerisinde çocukların örnek alacakları dini ve ahlaki şahsiyetlere yer verilerek çocuklara olumlu rol/model sunulmalıdır.
- ✓ Çocuk eğitimi için zihinsel ve duygusal anlamda elverişli ortam oluşturan oyundan bu dönem çocuklarının dini ve ahlaki eğitimleri bağlamında da yararlanılmalıdır.
- ✓ Bunun için programın oyun etkinlikleri bölümünde çocuğun günlük hayatta karşılaştığı dini yaşantıyı örneklendirecek, hatırlatacak, bazı dini ve ahlaki kavramları ve değerleri sembolize edebilecek özellikler bulunduran Kâbe, cami gibi dini mekânların maket ve yap-bozları, kesme yapıştırma çalışmaları, namaz kılan dua eden çocukların resmedildiği boyama kitapları vb. etkinliklere yer verilmelidir.
- ✓ Çocukların gerek dini ve ahlaki kavramları öğrenmesine, din dillerinin gelişmesine katkıda bulunmak gerekse Türkçeyi doğru ve düzgün konuşmalarını sağlamak için eğitici ve öğretici çocuk şarkıları, ezgili saymaca

vb. müzik etkinliklerinin içerisinde dini ve ahlaki motifli ocuk ilahilerine, Şiirlere, ritimli dualara yer verilmelidir.

- ✓ çocukların gündelik hayatları içerisinde dört kitap, iman ve İslâm'ın Şartları, dört büyük melek gibi sayısal olarak ifade edilen dini kavramlar, cami, türbe, minare, ay ve yıldız gibi geometrik Şekiller matematik etkinlikleri içerisinde yer almalıdır.
- ✓ Türkçe etkinlikleri çocukların dil ve sosyal gelişimleri yanında dini ve ahlaki gelişimlerine de hizmet edecek Şekilde kullanılabilmesi için bu dönem çocuklarının dini gelişim özellikleri dikkate alınarak dini içerikli tekerleme, Şiir ve bilmeceler hazırlanmalı, hikâye ve masallar yazılmalı ve çocuklarla yapılacak sohbetlere dini temaların katılması sağlanmalıdır.
- ✓ Okul ncesi eğitim programının farklı kazanımların ve günlük yaşam deneyimlerinin kullanılmasına imkân tanıyan yapısı dayanak noktası yapılarak bu dönem eğitim kurumlarında bayram, kandil gibi özel günlere yer verilmelidir.
- ✓ Okul ncesi dönem çocuklarının dini ve ahlaki eğitimlerinde, iyi alışkanlıklar kazanmalarında görsel ve işitsel olanaklardan yararlanılmalı ve bu doğrultuda da dini ve ahlaki motifli çizgi filmler yapılmalı, bilgisayar oyunları geliştirilmelidir.
- ✓ Değerler eğitiminin veya Temel Dini Bilgilerin okul öncesinden itibaren çocukların yaŐlarına uygun olarak iyi bir model ve çocukların eğitilmesi konusunda uzmanlaŐmıŐ iyi bir ğretmen tarafından verilmesi ile eğitimde hedeflenen amaca ulaŐılması yakın ilişkilidir. Onun için okul öncesi eğitimin kısa zamanda zorunlu eğitim kapsamına alınmalı, İlahiyat Fakültelerinde veya Eğitim Fakültelerinde Temel Dini Bilgiler ve Ahlaki Değerler Okul ncesi ğretmenliği Bölümleri açılmalıdır.
- ✓ Ayrıca bölümler açılıncaya kadarki vakitte mevcut okul öncesi ğretmenliği bölümü programları bir taraftan çocuklarının dini ilgi ve ihtiyaçlarını giderebilme anlamında yeniden yapılandırılırken diğer taraftan da okul öncesi öğretmenlerin bu dönem çocuklarına din eğitimi verebilme anlamında duydukları rehberlik ihtiyaçlarının giderilebilmesi için İlahiyat Fakültelerine pedagojik formasyon dersleri konulmalıdır.

KAYNAKÇA

Altaş, Nurullah, “Öğrenci Velilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 2004. ss. 85-105.

----, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2001.

Arslan, Ömer, *Kur'an ve Hoşgörü*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005.

Atçakarlar, Nefise, *Bir Varmış Bir Yokmuş Masal Parkı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Aydın, Ali Rıza, “Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:8, 1996, ss. 211-219.

Aydın, Mehmet Zeki, *Ailede Ahlak Eğitimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

----, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2005.

Ay, Mehmet Emin, *Biricik Peygamberim ve Onun Çağındaki Çocuklar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

----, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

----, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, Gül Yurdu Yayınları, İstanbul 2011.

Ayhan, Halis, “Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi”, (Ed. Nuray Türkyılmaz Catic), *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, (ss. 127-187), Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Bardakoğlu, Ali, vd., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

Başkurt, İrfan, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.

Baymur, Feriha, *Yeni Doğmuş Çocuk ve Süt Çağında Eğitim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1952.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2010.

Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahih-İ Buhari*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Bovet, Pierre, *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*, (Çev. Selahattin Odabaşı) Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1958.

Bilgin, Beyza, Selçuk, Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayınları, Ankara 1995.

Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayınları, Ankara 2007.

----, "İslam'ı Yeniden Anlamak ve Anlatmak", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39(2), 1999, ss. 9-54.

----, *İslam ve Çocuk*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997.

----, "Eğitimin İmkânı ve Sınırları Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:4, 1980, ss. 211-217.

----, "İslam ve Hoşgörü", *Diyanet İlmi Dergi*, 34(1), 1998.

Canan, İbrahim, *H. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Işık Akademi Yayınları, İstanbul 2011.

----, *Kur'an'da Çocuk*, Cihan Yayınları, İstanbul 1984.

Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, (2. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Clark, W. H., "Çocukluk Dönemi Dini", (Çev.: Neda Armaner) , *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 1981, ss. 175-185.

Cüceloğlu, Doğan, *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.

Çankırlı, Ali, *Çocuğun Manevi Eğitimi*, (17. Baskı), Zafer Yayınları, İstanbul 2012.

Çataloluk, Suzan, "Allah'ım Sana İnanmak Ne Güzel," *Diyanet Çocuk Dergisi*, Sayı:368, Mart 2011, ss. 36-37.

Çağlar, Muzaffer, "Hz. Muhammet", *Diyanet Dergisi*, Sayı:100, 1999, ss. 47

Çelebioğlu, Amil, *Türk Ninniler Hazinesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995.

Çelik, Abbas, "Atasözlerinden Eğitim İletileri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:31, 2009, ss. 43-59.

----, "Çocuk Oyun ve Din Eğitimi", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, 2004, ss. 187-196.

Çamdibi, Mahmut, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

Dam, Hasan, Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, Nobel Yayınları, İstanbul 2010.

Dodurgalı, Abdurrahman, *Ailede Din Eğitimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

----, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.

Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş’as Es-Sicistânî, *Sünen-i Ebi Davud*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, I-X, (2.Baskı), Cilt VI, Azim Dağıtım Yayınevi, Ankara 1960.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

Ertuğrul, Halit, *Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2001.

Erkişi, Ertuğrul, *Teşekkür Ederim Allah’ım*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2013, <http://www.forumdaz.net/karisik-sozler/minik-dualar-ilahi-sozleri-13484/>

----, *Yemek Duası*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2013, <http://www.forumdaz.net/karisik-sozler/minik-dualar-ilahi-sozleri-13484/>

Erdoğan, Naim, *Dinî Hikâyeler*, Demir Kitabevi, İstanbul 1976.

Erişim Tarihi: 13 Eylül 2013, <http://www.onceokuloncesi.com/cevre-koruma-haftasi-etkinlikleri/fidan-diken-cocuk-boyama-35205.html>

Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/meb-den-flas-4-4-4-aciklamasi/siyaset/detay/1731010/default.htm>

Evliyaoğlu, Gökhan, *Çocuk ve Dua*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.

Fişek, Güler Okman; Yıldırım, Serap Maktav, *Çocuk Gelişimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

Gazali, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Kimya-ı Saadet I-II*, (Çev.: A. Faruk Meyan), Bedir Yayınları, İstanbul 2010.

----, *İhya-ı Ulumi’-d-Din I-VI*, (Çev.: A. Arslan), Arslan Yayınları, İstanbul 1979.

----, *el-Munkizu Mine’-d-Dalal*, (Çev.: H. Güngör), Bedir Yayınları, Ankara 1960.

Gövsa, İbrahim Alaettin, *Çocuk Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul 1998.

Hayta, Akif, “Anneden Allah’a Bağlanma Teorisi ve İslam’da Allah Tasavvuru”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(12), 2006, ss. 193-202.

Hökelekli, Hayati, *Ailede, Okulda, Toplumda Değer Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

----, *Din Psikolojisi*, (4. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 2001.

Jacquin, Guy, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, (Çev.: Mehmet Toprak), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1964.

Kandemir, M. Yaşar, *Allah'a İnaniyorum*, Damla Yayınevi, İstanbul 2006.

Kayadibi, Fahri, “Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:5, 2002, ss.33-50.

Koçer, Hasan Ali, “Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitimin Yeri”, Hüseyin Atay (Ed.), *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri: 23-25 Nisan-Ankara: Bildiriler* (ss. 17-24), İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara 1981.

Koç, Hasan, “Babacan Baba”, *Diyanet Çocuk Dergisi*, Sayı:305, Aralık, 2005, ss. 8-9.

Konuk, Yurdagül, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

Köylü, Mustafa, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45(2), 2004, ss. 137-154.

Mehmedoğlu, Yurdagül, *Ahlaki Ve Dini Gelişim*, “Çocuğum Değerlerimizi Öğreniyor”, (3. Baskı), Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

Mevlana, Celaleddin-i Rumi, *Mesnevi I-VI*, (5. Baskı), (Çev.: Ahmet Metin Şahin), Kaynak Yayınları, Ankara 2011.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Dini Terimler Sözlüğü*, Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2009.

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, *Okul Öncesi Eğitim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.

----, *Okul Öncesi Eğitimi Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973), T.C Resmi Gazete, 1739, 24 Haziran 1973, Erişim Tarihi: 12 Eylül 2012, mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html

Nakkaş Puzzle Yap-boz Oyunları, *Kâbe (Mescid-i Haram); Mescid-i Nebevi*, Azim Dağıtım, İstanbul 2012.

Nesâî, Ebu Abdîrrahman Ahmet b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesai*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, (2004), T.C Resmi Gazete, 25486, 08 Haziran 2004, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html

Okul Öncesi Etkinlikleri, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/2011/06/29/cocuklar-icin-davranis-cicegi/>

----, Erişim Tarihi 11 Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/2011/05/02/iyilik-kumbarasi/>

----, Erişim Tarihi 11 Ekim 2012, <http://www.risaleokul.com/tr/tag/islam-treni/> /

Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara 1997.

Oktaç, Ayla, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Epsilon Yayınları, İstanbul 2000.

Öcal, Mustafa, “Ailede Çocukların Dini ve Ahlâki Eğitimlerinde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm Yolları İçin Bazı Teklifler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:3, 1996, ss. 187-206.

----, “İlköğretim ve Yönlendirme”, 15. *Milli Eğitim Şurası* (ss. 132-135), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1996.

----, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, (2. Baskı), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1991.

Özlü, Tefik, *Çocuk ve Sigara*, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2012, <http://www.akcigersagligi.org/dosyalar/cocuksigara.pdf>

Peker, Hüseyin, *Zor Çocuk Yoktur*, “Çocuk Eğitiminde Pozitif Disiplin”, (4. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

----, *İdare Edemem Anne*, “Ailede Şükür ve Kanaat Eğitimi”, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

----, *Din Psikolojisi*, (3. Baskı), Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, Samsun 1993.

Perşembe, Erkan, “Dinde Sembolün Fonksiyonu ve İslam’da Sembolik Değerlerin Bugünü”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:10, 1998, ss. 89-101.

Rousseau, Jean Jacques, *Emil Yahut Terbiyeye Dair*, (6. Baskı), (Çev.: H. Ziya Ülken, A. R. Ülgener, S. Güzey), Türkiye Yayın Evi, İstanbul 1996.

Sağlam, İsmail, “Okulöncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 2001, ss. 195-208.

----, “Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 2001, ss. 209-223.

----, “Okulöncesi Eğitimde Taklit Etkinlikleri ve Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 2000, ss. 557-562.

Saygılı, Sefa, *Ruhen ve Bedenen Sağlıklı Çocuk Yetiştirmek*, Hayat Yayınları, İstanbul 2012.

Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, (2. Baskı), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991.

Seçkinoglu, Süheyl, *Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Senemoğlu, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, (21. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012.

Sevim, Bahar, *Sihirli Kutu*, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2012, <http://www.izzeteker.com/dokumanlar/din-ve-oyun/109-allah-sevgisi.html>

Şenay, Taner, *Çocuğun Duası*, Erişim Tarihi: 21 Mart 2013, http://www.dinahlak.com/index.php?option=com_content&task=view&id=322,

Şimşek, Eyüp, “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(1), 2004, ss. 207-220.

Şen, Hayrunisa, *40 Hadis Boyma*, (40. Baskı), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul 2012.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Taberi Tefsiri*, (Çev., Mehmet Keskin), Hikmet Yayınları, İstanbul 2006.

Tarhan, Nevzat, *Sen Ben ve Çocuklarımız*, (2. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

----, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

Tatar, Asiye Fatma, *Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

Tavukçuoğlu, Mustafa, “Okul Öncesi Çocuğun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:14, 2002, ss. 51-63.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizi*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (4. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, (9. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Ulvan, Abdullah Nasih, *İslam’da Aile ve Çocuk Eğitimi*, (Çev.: Celal Yıldırım), Uysal Yayınevi, İstanbul 2012.

Uysal, Ayşe, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi İle İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.

Vergote, Antoine, “Çocuklukta Din”, (Çev.: Erdoğan Fırat), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 1978, ss. 315-329.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, (3. Baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2012.

----, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.

Yavuzer, Haluk, *Çocuğun Eğitimi El Kitabı*, (26. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul 2010.

----, “Yaygın Anne Baba Tutumları”, (Ed. Nuray Türkyılmaz Catic), *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*,(ss. 13-39), Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

----, *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

Yazıcı, Seyfettin, *Temel Dini Bilgiler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Yazgan, Bestami, *Çiçek Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Yörükoğlu, Atalay, *Gençlik Çağı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985.

Yıldırım, Suat, *Kur’an-ı Hâkim ve Açıklamalı Meali*, Defne Yayınları, İstanbul 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Şaban TATAR
Doğum Yeri ve Tarihi	İspir 25.02.1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	Arapça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	1. Şehit Gürhan Yardım İlköğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Doğubayazıt/AĞRI (2009- 2011) 2. Ilıca İMKB Yavuz Selim Anadolu Öğretmen Lisesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Aziziye/Erzurum (2011-2013) (Aynı okulda çalışmaya devam etmekteyim)
İletişim	
E-Posta Adresi	vefaburcu@hotmail.com
Tarih	12.05.2013